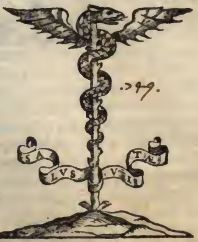
ASCANII COMITII
SPOLETINI
PHILOSOPHI, AC MEDICI
PVPLICE' IN GYMNASIO MESSANENSI PHILOSOPHIAM PROFITENTIS

Præfationes Sex in omnes Aristotelis libros Philosophiæ Naturalis

Ad Iacobum Lomellinum Episcopum Mazariensem.

VENETIIS,
Apud Gratiosum Perchacinum, M D LXX.

ILLVSTRI ADMODVM, AC REVERENDIS. DOMINO DON IACOBO LOMELLINO EPISCOPO MAZARIENSI, AC PHILIPPI REGIS Conſiliario.

Aſcanius Comitius. S. D.

NON me fugit pleroſq; quod offertur tantùm ſpectare nihil prętereа inſpicientes, & ſua quidque magnitudine metiri. Ego autem te alia animaduertiſſe ſemper cognoui, vt quibus de cauſis, & à quo homine detur, attenderis. Hinc factum eſt, vt cùm tibi non niſi ſumma & ampliſſima tribuenda ſint, munuſculum hoc tibi dicare auſerim, exiguum fateor, tanti tamē velim æſtimes, quanti animus, quo datur, æſtimandus uidetur, non enim id tantùm, ſed tibi me tòtum debere ſentio, & ſi cum voluntate ingenium poſſem coniungere, vireſq́ue animo reſponderent, multa in te meæ voluntatis & ſtudij argumenta haberes, & omnibus ſignificationem darem amoris erga te mei uerùm cùm id ob infirmitatem efficere nequeam, illud polliceor, meritorum memorem me prǣſtiturum. neque enim ſum oblitus quantum multis in rebus, & his quidem difficillimis, mihi obtuleris auxilii. obtrectatorum maximus erat numerus, qui meæ

laudi & glorię aduerſabantur, tu uerò acerrimus defenſor ita tua ſapientia ac autoritate honorem mei defenderis atque illuſtraueris, ut ne vllam quidem acceſsionē illi potuiſſe fieri crediderim. huius adeo firma apud me erit memoria, ut nulla obliuione aboleri poſsit vnquam. omitto beneficia, quibus & ijs quidem innumeris noſtram ciuitatem deuinxiſti, dum ei prefueras, illiusq; gubernacula gerebas, in quibus ita te pręſtitiſti, ut in tua prudentia ac ſapiētia Pontifex Maximus cōquieſceret, & ſenatus uno ore te Ciuitate donauerit maxima teſtificatione diligentiæ uirtutisque tuæ. His de cauſis cùm me totum tibi tradiderim, etiam omne id tibi conſecratum volo, quod ijs, in quibus aſsiduè verſor, ſtudijs comparauerim. hoc itaque opuſculum tuæ dignitati commendatum, tuaq; fultum autoritate, in lucem exeat, & tuis auſpicijs in multorum manus transfundatur, in quo ea diſputaui, quæ in quolibet philoſophiæ naturalis libro Ariſtotelis præmitti ſolent, quę aut ab alijs pretermiſſa ſunt, aut parum doctè excogitata, obſcuriusq; & perplexius quam deceat cōſcripta, ut ipſo labyrintho ſint intricatiora. Nos uerò eo quidem ordine digeſsimus, eaq; claritate perſtrinximus omnia, ut nihil deſit, quod ad hoc ſpectet munus, & quiuis in hac ſcientia mediocriter uerſatus facilè percipiet. ſuſcipe igitur ampliſsime pręſul opus hoc qualecunque ſit mei erga te grati animi monimentum; illudque tua autoritate foueas ac tuearis, & tuam in me uoluntatem conſerua. Vale.

ASCA

ASCANII COMITII PRAEFATIO PRIMA,

IN LIBRVM DE PHYSICO AVDITV.

Autoris institutum proponitur. Cap. I.

QVANQVAM multa extant apud Arist. interpretes, quæ in controuersia sunt posita, nulla tamẽ in re eos magis dissentire perspexi, quàm in ijs, quę initio cuiusq; libri philosophię naturalis pręmitti solẽt, quæ tamen cognitu perutilia & necessaria sunt. iccirco cũ munere docẽdi publico aliquãtisper leuatus essem, in eis omnes neruos ętatis industrięq; meæ cõtendi, & ea in unũ cõgessi locũ, & in sex præfationes totum opus distribui, in quarum prima, quæ ad librũ de physico auditu pertinent, explicaui. Secunda de ijs disserit, quę tractari solent in libro de cœlo. Tertia disputat de ijs, quæ operi de gen. & corr. inscripto conducũt. Quarta docet, quæ libro Meteo. præferũtur. Quinta uniuersè de partibus similarib. agit, atque singillatim de Mineris. Sexta ad librũ de Anima spectat. cõstitui aũt in prima præfatione ea, quæ in uolumine de physico auditu disputãtur, quãdoquidẽ illud cæteris oĩb. præponitur, & licet cõplura alia initio huius operis Aris. ĩterpretes pręfari cõsueuerint, et Auer. octo enumeret, nos breuitati indulgẽtes alijs omissis, quatuor explicãda duximus, quorũ primũ institutũ & libri materiã spectat. Alterũ de Diuisione est. Tertiũ ad libri inscriptionem attinet. Postremum uerò de utilitate disserit. Hæc enim magis sunt necessaria, & ex his reliqua facilè intelligi possunt, perspecta enim intentione ardentius incumbimus, & non temere uagamur. Diuisio autem ob oculos totum opus ponit, & uniuscuiusque partis scopum ad eam, quæ præcipua est, intentionem dirigit. Non parum confert ad explicandam autoris intentionem &

libri inscriptio. Vtilitate autem perspecta promptius incumbimus, illam enim omnes expetimus, ad eamque rapimur, nec aliquis est, qui utilia fugiat aut ea nõ studiose persequatur. Meritò itaq; hęc solùm disputare decreuimus. à subiecto, qđ primò loco fuit propositũ, exordiu faciemus, & ut ordine progrediamur, primũ quid nostra oratio sibi uelit, aperiemus. Cũ de subiecto futura sit disputatio, quotuplex illud sit intelligi oportet. est aũt duplex teste Auer. unũ totius, alterũ partis: uocatur totius, in quo uniuersa sciẽtia uersatur, ut nec sciẽtia latius pateat, nec ab ea superetur, uniuersæque facultati sit æquale, quo fit ut à latinis adæquatũ nuncupetur, siquidem aliquid eius esse oportet, quod per se in facultate pertractatur, aut .n. ipsum subiectũ, aut quæ eius esse ponuntur, ueluti principia, partes, & affectiones, quæ ad totius subiectum necessariò requiruntur. Cum uero uniuersum subiectum species habere sit necesse, quam ob rem genus subiectum ab Aristo. 1. post. dici crediderim, eius species subiecta partis uocãtur, de quib. in partib. facultatis disseritur. Vtrunq; uero subiectũ duas complectitur partes, unã quę eo ꝙ considerationi subijcitur, res subiecta nuncupatur, & à latinis subiectũ materiale, altera modus est considerãdi, quæ ab eisdẽ dicitur ratio formalis. Nos de subiecto locuturi de utroq; differemus, simul rẽ subiectã & considerandi modũ explicantes: prius tamen de eo subiecto uerba faciemus, in quo uniuersa scientia de natura uersatur, de eo postea agemus, quod in libro, quẽ præ manib. habemus, pertractatur, reliqua uerò partis subiecta in ijs, quæ deinceps dicemus, explicabimus. Sic .n. doctrinæ ordo poscit, ut communiter quædam de omnib. pręcipiantur, separatim postea, quæ cuiusq; generis sunt. Verùm cũ multæ et uariæ sint de re hac sententię interpretũ, prius quid alij sentiãt, recẽsebimus, post quæ nostra sit opinio, imitantes Arist. qui rarò aut nunqua in rebus satis dubijs suam profert sententiam, nisi prius aliorum, si quæ fuerint, reiecerit opiniones, sic .n. firmius stabilitur ueritas falsis explosis sentẽtijs.

1. Post cõ. 33.

Diui Thomæ opinio. Cap. 2.

PRIMVM Diui Thomę opinio nobis occurrit, qui in uniuersa scientia de natura Ens mobile subiectũ esse opinatus est. Verùm quia uario modo ab ijs qui eius profitentur doctrinam, opinio hęc explicatur, quomodo intelligenda sit, paucis perstringere decreui. id quod moueri dicitur, bifariam intelligi potest, uel ut subie-

ſubiectũ, uel ut terminus, (ut eorum utar uerbis) ut terminus mo ueri dicitur forma, quatenus motus terminus eſt, ſiue ſubſtantię ſit forma, ſiue accidentis, ut ſubiectum uerò moueri id intelligi uolo, quod motum & tranſmutationem recipit ac defert; & id duplex eſt, ſi communiter motus nomẽ ſumatur pro mutatione & motu propriè dicto, aut enim eſt id, quod generationi ſubſtantię ſubijcitur, ueluti eſt prima materia, aut quod motui, ut corpus, quod alijs motib. cieri poteſt. fautores igitur huius opinionis teſtantur hanc fuiſſe Diui Thomę mentem, ut per ens mobile id intelligamus, quod utrouis mo do moueri cõtingat. Addunt pręterea mobile dupliciter accipi, aut ut aptitudinẽ ad motũ denotat, aut ut aptitudinis radicẽ ſignificat, ſicuti riſibile, quod aliquando pro aptitudine ad ridẽdum, interdũ pro riſibilitatis principio ſumitur, dicunt ſecundo modo intelligi mo bile. Quare iuxta hos Ens mobile ut ſubiectiue & terminatiue capitur & ut mobilitatis, principium claudit ſubiectum eſt. licet nos ſatis acriter contra allatam ab his opinionem, cùm maximè recedat à ſententia Ar. Sto. poſſemus argumentari, tamen quia noſtra ſemper fuit conſuetudo non niſi aduerſus grauiſsimos uiros inuehi, quo rum autoritate quiſque confiſus facilè decipi poſſet. iccirco omiſſa reprehenſione, quam in eos poſſem afferre, ſolùm aperiemus eam nõ fuiſſe Diui Thomę opinionem, quam ipſi putarunt. Tunc enim apud Diuum Thom. principia & paſsiones non eſſent ſeiuncta à ſubiecto quippe mobile terminatiue & ſubiectiuè principia & paſsiones com prehendit, patuit enim in eo contineri formam & materiam, quę in hac ſcientia ſunt principia, ſimul etiam quantitatem, qualitatem, & ubi, quę ſunt affectiones, Diuus Thom. tamen ſeparatim & diuerſa principia & paſsiones à ſubiecto conſtituit, cùm dixerit naturalem philoſophiam eſſe de naturalibus, quorum principium eſt natura, quare naturalium & entis mobilis principia materiam & formam eſſe cenſuit, & paulo infra adiecit Ariſt. hic tractare de omnibus ijs, quę in communi ens mobile conſequuntur, ut principia communia & accidentia. Nec non decipiuntur in Diui Thom. doctrina dũ mobile rei principium ſignificare dixerunt, ſiquidem ipſe corpus mo bile eſſe ſubiectum negauit, quoniam in 6. phyſ. probatur, ergo mobi le illud hic accipit, quod in 6. de corpore fuit oſtẽſum, alioquin eius ratio nullum haberet momentũ. omitto id, ꝙ impropria fuiſſet locutio,

tio, cũ accidẽs pro substãtia posuisset. Derelictis igitur his, qui Diui Tho. mentẽ non perceperunt, hanc eius opinionẽ fuisse fatemur, ut alij rectè senserũt, ut entis nomine subiectũ motus intelligamus, sit uerò mobile pro ratione formali, quod etsi accidẽtis sapiat naturã, cùm ratio formalis sit ignota, loco eius nihil prohibet capi. Hac opinio ab ijs, qui huius uiri sequuntur dogmata, rationibus & auto ritatibus fulcitur. Est prima ratio, ꝙ idẽ sit subiectũ scientiæ & pas sionis, sed ens est subiectum motus, qui est prima passio philosophiæ naturalis, ergo illud idẽ sciẽtiæ erit subiectũ, maior perspicua est ex secũdis analiticis, ubi facultatem monstrare de subiecto affectiones dictum est, minor motus definitione constat. Secundo, subiectum sciẽ tiæ naturalis ex his unum affirmari operæpretiũ est, aut corpus mo bile aut ens mobile, quandoquidem unius horũ motus est prima affe ctio, uerùm primum facere non possumus, nanq; subiectũ in scientia debet esse notissimum, ut nihil eo sit notius, monstrationeq; nõ egeat sexto autẽ libro phys. ostenditur corpus mobile esse, ex eo ꝙ nullum indiuisibile potest moueri, quod.n. mouetur partim est in termino à quo, partim in termino ad quẽ, & id est diuisibile, quod non est aliud nisi corpus. superest igitur ut ens mobile sit huius operis materia & scopus. Est tertia ratio, id subiectum constitui oportet, cuius facultas principia uenatur, hic uerò entis mobilis principia inquirun tur, ut Diuus Tho. 1. phy. tex. 6. asseruit, Adijcitur etiam ꝙ omnia, de quib. hìc agitur, ad ens mobile referũtur, & proinde Aristo. tex. 11. dixerat nobis supponantur ea quæ sunt natura aut omnia aut quædam moueri, & non dixit corpora. Astruuntque hanc eandem sententiam Arist. testimonio, qui 6 Metaph. quærẽs circa quæ philosophus naturalis uersetur ait circa tale ens, quod in se habet prin cipiũ motus & quietis. pro re igitur, quam materialem uocant, erit ens, huius simile protulit 11. eiusdem cum dixit naturalem accidẽ tia & principia entium prout mouentur speculari, perinde ac si ens mobile dixisset. In eandem opinionem uisus est iuisse Auer. 4. & 12. eiusdem. cum dixerit de ente mobili sermonem facere philosophum naturalem. His & similibus argumentis moliti sunt Diui Thom. opinionem, qui eius profitentur doctrinam, desinentes suum iudicium adhibere, solùmque id ratum habentes, quod ab alijs probatum fuerit.

6. Met. tex. 1.

11. Met. tex. sum. 2. cap. 2.

4 Meta. cõ. 1. 12. cõ. 5.

Diui

Diui Thomę opinio refellitur. Cap. 3.

HAEC verò opinio doctrinam non sapit peripateticam, à menteque Arist. remota est, idq; palàm omnibus faciam etiam ijs, qui certis quibusdam alienisque semper sententijs quasi addicti & consecrati sunt: & vt rem exordiar, prius vnum intelligi volo, quòd quando subiectum habere principia & affectiones dicimus, id de ea parte subiecti sit intelligendum, quam materialem Latini nuncupant, nam cùm subiectum duas claudat partes, vt paulò supra monuimus, rei considerata sunt illa tria, & non modi considerandi, sub quo vt sub vno communi ea tractari necesse est. constat igitur non rectè ens pro re considerata fuisse acceptum, vt contra priorem partem argumentemur, mox contra posteriorem: tunc enim scientia naturalis entis principia, partes & affectiones inquireret, quod Aristo. non consentit, qui 4. Metaphy. id muneris primo philosopho adscripserit. Praeterea principia & affectiones cũ subiecto non oportet coincidere, id autem in eorum opinione contingit, namq; patet ex Diui Thom. doctrina entis nomen omnibus competere, nihilq; esse quod illud subterfugiat. Quare vno nomine & eo quidem subiecti omnia erunt complexa, quod absonum est, quandoquidem mutuò seiunguntur. Deinde opinio haec ita ens mobile stabiliuit subiectum, vt corpus mobile prorsus abstulerit, iccirco si inuicem ea distinguuntur, quaerendum est, an ens mobile corpore mobili est minus vniuersale aut aeque aut magis: si minus commune, omnia, quae in hac facultate pertractantur, sub subiecto non cõtinerentur, siquidem corpora excluderẽtur: si verò fuerit aeque vniuersale, non rectè corpus mobile pro subiecto aufertur: si autem magis, in multis ens mobile inueniretur, in quibus corpus nullo prorsus modo inesset. Praeterea si pro modo considerandi mobilitatem accipi volumus, potius corpus pro re considerata est assumendum, quàm ens, vt eorum armis argumentemur. Idem est scientiae subiectum & affectionis; primum autem subiectum, cui primò motum inesse necesse est, corpus fateri oportet, siquidem de eo 6. physic. fuit monstratus motus, nec de alio nisi de primo subiecto monstrantur passiones. id confirmatur, nam entis nomen ex eorum sententia etiam Deo communicatur, in quo motum reperiri nemo assereret: Quare propriũ motus,

4. Metah. tex. prim.

vt decebat, subiectum non fuit positum. Nec ad hanc rationem nonnullorum solutio me fugit asserentium ens fuisse coarctatum mobilitate, propriumq; fuisse factum scientiæ naturalis subiectum, qui magnopere decipiuntur, nec rei difficultatem percipiunt, non enim passionis subiectum ipsa passione fit proprium, sed cùm fuerit coarctatum ei accommodatur, siquidem semper in proprio inuenitur subiecto. Ad hæc considerandi modus ac ipsum subiectum simile est definitioni, in qua sicuti genus, quod proximum est, suscipitur, consimili ratione illud idem in subiecto seruandum est. res enim considerata generi in definitione respondet, nec licet id, quod supremum est genus, multis coercere differentijs. Nec altera pars, quam pro modo considerandi sumpserunt, vera est, vt vndique opinionis falsitas pateat. modus enim considerandi modo definiendi est similis, vt 6. metaphy. patet, veluti autem in definitione nullum accipitur accidens, ita & in subiecto, mobilitas autem est accidens, cùm aptitudo sit ad motum, quam accidens esse testatus est Aristo. 2. physic. cum dixit ferri sursum igni accidit. nec eorum, qui huic fauent opinioni, solutio habet aliquod momentum, quòd loco rationis formalis, quæ ignota est, posita sit, veluti in definitionibus nonnunquam loco differentiarum propria accipimus accidentia. id in subiecto fieri non contingit, siquidem in facultate, vt etiam ipsi dicunt, subiectum est notissimum, quod magis partis formalis causa, cùm altera pars materiæ respondeat, quæ ambigua est, accidere putandum est. Præterea Diuus Thomas in 6. physi. ab Arist. corpus mobile ostendi arbitratus est, quare si mobilitas in corpore est ignota, magis id verũ erit in ente, quod magis occultum & ambiguum est. Si igitur de corpore ostenditur siue monstrari potest, non est ergo passio perspicua. Additur etiam quòd cum ens mobile re à corpore mobili non sit seiunctum, quod de vno ostendi dicitur, de altero fuisse monstratum intelligendum est. Improbatur etiam hæc opinio, quoniam diminuta est, quandoquidem partem subiecti potiorem omiserit, nempe formalem, qua sciẽtia hæc erat ab alijs secernenda, siquidem & complures aliæ facultates de rebus disserunt mobilibus, vt ars lignaria, & Metaphysica diuerso disputandi genere, quod in hac opinione fuit omissum. Relinquo illud in Diuo Thoma, quòd sibi parum constiterit, quoniam in primo cæli corpus mobile subiectũ esse affirmauerit, quod hic inficias iuit.

6. Mataph. t. x. 2.

2. Phys. tex. 5.

Ratio-

Rationum opinionis solutio. Cap. 4.

NVNC diluendæ sunt rationes, quas prius pro hac opinione retulimus, aperiendumq; est nullam efficaciam eius argumenta habere. non enim satis est pro veritate stabilienda aliorum improbasse sententiam, sed & rationes, quæ pro ea allatæ sunt, euertere operæpretium est. Dicimus igitur ad id, quod primo loco fuit positum, per ens, quod fuit acceptum in motus definitione, Arist. intellexit id, quod naturale est, & proprio nomine vocatum corpus naturale, cuius motus est actus. Verùm dubia est hęc solutio, nam motus definitio in tertio phys. tradita non solùm motui, qui est ad accidens, competit, sed etiam generationi substantiæ, cuius subiectum corpus non est, sed magis ens in potentia & materia prima, namque Arist. 5. phys. dixit, quod generatur non est: idem est etiam subiectum motus, formę & termini ad quem, quandoquidem motus non differt teste Auer. 3. phys. a perfectione ad quam vadit nisi secundum magis & minus, si igitur generationis subiectum est prima materia, difficile intellectu est, quomodo nomine entis, quod in motus definitione fuit acceptum, pro corpore naturali intelligi queat, substantiæ enim generatio non fuisset comprehensa, quod absurdum est, cùm illa definitio cuiusque motus sit communis. Respondemus ad hanc difficultatem, quod licet prima materia sit primum generationis subiectum, & quod uerè ei subijcitur, nunquam tamen ab omni forma abiuncta inuenitur, nec forma, quæ in ea est recipienda, prius ab agente procreatur, quàm dispositiones, quæ pro eius productione requiruntur, fuerint acquisitæ, sed est necesse vt prius materia præparetur, multaq; in ea fiant præparamenta, quibus craßitiem & corporeitatem adipiscitur. Adijcitur etiam quòd nunquam est spoliata trina dimensione, ut rectè sentit Auer. qua dici potest corpus. Quodammodo igitur & generationis subiectum vocatur corpus, actumq; corporis naturalis generationem esse fatemur. malo. n. sic sentire, quàm sinere labefactari veritatã, & Arist. sententiam. Si enim ens communiter intelligeremus, vt opinio putabat, non solùm materiæ motum esse actum affirmare cogeremur, sed & formæ & intelligentiarum, quæ nomine entis iuxta horum opinionem complectuntur. Nec erat rationi consonum ea comprehen-

5. Phys. tex. 7.

3. Phys. com. 4.

di in definitione motus, quæ primi erant philosophi, veluti ens, nec cum ijs est sentiendum, qui philosophum naturalem eam definitionẽ à diuino mutuari opinati sunt, id enim adeò est absurdum, ut nihil eo sit absurdius, cùm in initio illius tertij Arist. pollicitus fuerit se de motu locuturum, quoniam positus est in naturæ definitione, quare vt est res naturalis: & tex. 2. aliam tradens causam ait, quia est accidens rerum naturalium. Ob res igitur naturales fit de motu sermo, & vt ad philosophũ attinet naturalem, abhorrebat. n. a ratione eã motus definitionem accipi, quæ naturalis non esset, sed ad alterum spectaret artificem. uerè fecisset illud dictum poetæ, humano capiti ceruicem iungere equinam. Ad secundum licet nos non cogamur respondere, non enim cum ijs sentimus, qui corpus mobile subiectum arbitrati sunt, præter enim vtrunque unum datur, cuius primò motus est passio, de quo inferius nos loquemur: tamen vt magis huius opinionis error constet, & unicuique innotescat nulli rationi fuisse innixam, soluemus & hanc rationem. dicimus verum non esse Arist. ibi probasse corpus mobile esse, sed id, omne quod mouetur, esse corpus, nec est idem monstrare omne mobile esse corpus & corpus mobile esse. perspectum est corpus moueri, quandoquidem motum esse constat, eum enim sensu cognoscimus, non potest autẽ percipi, nisi simul subiectum comprehendatur, in quo fit: an uero omne quod mouetur sit corpus ambiguum est, apud eos præsertim, qui angelos & formas immateriales cieri opinati sunt. Quare potius indiuisibilibus & à materia abiunctis monstratur motus non inesse quàm corpori inexistere. Ad alterum dicimus ꝙ uerum nõ est principia entis mobilis primò inquiri, vt paulo infra ostendemus, nec ad ipsum primum omnia referuntur, nec magni faciendum est, si Aristo. ea, quæ sunt natura aut omnia aut quædam moueri dixerit, siquidem corpora intelligit naturalia, quibus motum inesse patet. Quod ex Arist. affertur, facilè tollitur, quòd tunc in Metaphysica fiebat sermo, in qua de ente differitur, ut ens est, in quo & aliæ scientiæ cum ea uidentur conuenire, quæ partem entis contemplantur, nõ tamen vt ens est, sed vt tale ens, quod in propria facultate proprio nũcupatur nomine, in prima uerò philosophia hęc pars entis nõ fuit nominata nisi cõi nomine, in propria autẽ facultate nõ generis noĩe veluti in scientia vniuersali, sed proprio est nuncupanda nomine,

quod

quod factum non fuit à Diuo Thom. qui parti nomẽ totius ascripsit. præterea nec Arist. ibi ens mobile dixit, sed talem substantiam, in qua est principium motus & quietis. Pro ijs, quę ex Auer. adducta sunt, dicimus ꝙ duplici differentia res à re seiungi potest, aut essentiali aut accidentali, siue per prius & per posterius, ut homo ab equo secernitur & rationali & risibili. Auer. igitur illis in locis & extra proprium sermonem à posteriori & ab accidente sumpsit differentiam, verùm nos eam inquirimus, quæ à rei natura prouenit, ex qua considerandi modum accipi oportet. & de hac opinione satis dictum arbitror.

Alberti cognomento magni opinio, eiusq; improbatio. Cap. 5.

ALBERTVS cognomento Magnus, & Egidius aliam secuti sunt opinionem, qui in scientia, quæ est de natura, materiam esse confeßi sunt corpus mobile, verùm ait Albertus, corpus illud intelligi oportet, quod motui subijcitur, quãdoquidem corpus & simpliciter & vt tale est considerari potest: dicitur simpliciter, quod sua natura trinæ dimensioni subijci potest, ab omniq; corpore singulari separatur, quod & ad ens potest reduci, & Metaphysicum nuncupatur, de quo primus philosophus differit. Vel dicitur corpus ab actuali dimensione, terminoq; quantitatis definitum, quod Mathematicum uocatur. Vel est corpus à forma perficiente constitutum qualitatisq; terminis terminatum, quod naturale dicitur. Quare talem uidetur innuere diuisionem corporis, vt vnum perinde vt genus sit, tria verò singula ex scientiarum numero, ut autem mobilitate coercetur, philosophi naturalis sit proprium subiectum. Hanc opinionem pro virili parte Egidius tuetur, eamq; nonnullis rationibus molitur, quarum prima est: corpus mobile aut ens mobile pro subiecto stabiliri neceße est, vt alterum affirmari non poßit, uerùm cùm secundum non sit concedendum, remanet, ꝙ corpus mobile sit subiectum. ostenditur ens mobile subiectum eße nõ posse, tunc enim scientia naturalis primæ philosophiæ eßet subalternata, quod absonum est, siquidem tres sunt sciẽtię inter se genere distinctę, vt patet 6. Metaph. id quod consequitur conditioni-

ditionibus quibus fit fubalternatio, monftrari poteft, accidit enim fieri fubalternationem, quando fcientia, quæ fubijcitur, à fuperiori fumit fubiectum, cui addit aduentitiam & accidentalem differentiam, quę ex fubiecti principijs non fluat, vt geometriæ fubiecto per fpectiua, quæ illi fubijcitur, addit vifualem differentiam. Confimili ratione naturalis enti, de quo primus philofophus differit, adijcit mobilitatem, quę aduentitia eft, quare naturalis fcientia erit fubal ternata fubiectaq; primę philofophiæ. Præterea fi id non admitte retur, faltem alterum effet affirmandum, naturalem philofophiam partem effe Metaphificę: quod intulimus, monftratur, nam Arifto. 4. Metaph. afferuit eiufdem effe facultatis genus & generis fpecies confiderare, ens mobile uniuerfi entis eft fpecies, quare à primo philofopho tractabitur, cùm uerò de eo naturalis fcientia loquatur, Metaphificæ pars erit.

4. Metaph. tex. 2.

Hęc autem opinio licet priori fit rectior, fi eam attẽderimus par tem (quam materialem uocant) uera tamen non eft alterius partis ratione, nec prorfus uera funt, quæ pro parte materiali allata funt; folùm enim imaginatione dandum erit corpus illud, quod Albertus afferuit dici ab aptitudine trium dimenfionum, nec re ullam habebit exiftentiam, & de hoc nulla eft habenda confideratio. Præterea eft falfum dari tria genera corporum, in quibus, quod Meta phificum uocat, numeretur, diftinctumq; fit ab alijs duobus, quandoquidem pręter Mathematicum & naturale aliud non ponitur cor pus tefte Auer. 3. metaph. aut enim tres duntaxat habet dimenfiones, aut cum his qualitates fenfibiles coniungit formamq; fubftantiæ, nec aliud excogitari licet corpus, nec quod Metaphyficum fuit nuncupatum à naturali eft feiungendum. Recesfit etiam à ueritate hæc opinio, fi mobilitatem animaduertere uolumus, quam pro cõ fiderandi modo accepit. nam de eo, quod per accidens eft aggregatum, fcientia non habetur, eft autem per accidens aggregatum corpus mobile. Deinde cùm de fubiecto accidens monftretur, tunc mon ftratio erit accidentis de accidente, & unum de feipfo oftendetur, & mobilitas de mobilitate, quod fieri non poteft. Præterea modus confiderandi definitioni fimilis eft, ut patet 6. metaph. quare mobile quod diximus modum effe confiderandi, erit fumptum à modo definiendi, quod falfum eft, cùm accidens fit, à quo nulla fumitur defini

3. Metaph. com. 17.

tio,

tio, id etiam sequeretur, quod omnia sub ratione mobilitatis considerarentur in scientia naturali: quod infertur, ostenditur, quæ enim facultas contemplatur, vno tractandi genere differuntur, cùm autem mobilitas sit modus, quo considerari debent omnia in philosophia naturali, de omnibus sub ea ratione disputabitur, quod falsum est; nãq; dum res naturales quo ad propriam earum essentiã tractãtur mobilitatis rationem non suscipiunt. Additur etiam quòd ratio formalis nota & perspicua debet esse, nec talis sit, quæ possit monstrari; motus autem, cùm sit passio, per id, quod uerè est ratio formalis, ostendi potest; contingit enim eius propter quid ignorari, licet eum cõsistere unicuique sit perspectum, per id enim quod habet in seipso principium motus de corpore monstratur. Non rectè igitur mobile pro ratione (quam dicunt formalem) fuit acceptum. Deficit etiam huic subiecto considerandi modus, ut contra priorem diximus opinionem. Quare decepti sunt, dum modum considerandi tradidisse putauerint, quo subiectum huius facultatis ab aliјs erat distinguendum.

Diluuntur rationes. Cap. 6.

QVAMVIS nos, qui alia progredimur via, non cogamur ad huius opinionis rationes respondere, quæ magis eorum destruunt sententiam, qui ens mobile subiectum esse asseuerarunt, à quibus, ut paulo infra constabit, plurimum dissentimus: tamen ne patiamur, vt philosophum decet, eis iniustè aliquid detrahi, existimauimus quantum momenti habeant eæ rationes, aperire. Quoniam autem hæc opinio id sumit nempe philosophiam naturalem Metaphisicæ non subalternari, quod à ueritate et à sententia Arist. recedit, id primùm euertemus unum accipientes ex primo post. cui omnes philosophi peripatetici subscribunt, de quo vna agit facultas, in altera tractari nõ potest, & vt dici solet, non licet transcendere de genere in genus, nisi contingat unam sub altera esse, in ијs igitur tantùm facultatibus datur hic transgressus, quarum una alteri subijcitur. Ex hoc fateri cogimur naturalem philosophiam Metaphisicæ subalternari, cùm in eis hic demonstrationis transitus inueniatur, fit autem hic, quando teste Auer. 1. post.

1. Post. tex. 60.

1. Post co. 71.

duæ

duæ artes eadem utuntur propoſitione maiori, quod in naturali ſcientia accidit, quę eadẽ propoſitione utitur, qua Metaphyſicus, ut uidere eſt in fine primi de cęlo, ubi oſtenditur non poſſe fieri æternum, quod corruptibile eſt, & ratio talis eſt: Non poteſt idem ſimul eſſe & non eſſe, ergo nullum corruptibile eſt perpetuum, ſiquidem corruptibile eſt, quod poteſt non eſſe, quo in actu poſito non ſequitur id, quod fieri non poteſt, quare poteſt poni non eſſe, & cùm dictum ſit eſſe æternum, quod ſemper eſt, idem erit & non erit: maior propoſitio primi philoſophi eſt, ut patet 4. metaph. quam cùm ſuſcipiat naturalis, dicendum eſt fieri tranſitum ex vna in alteram, quare ſcientia naturalis erit ſubiecta Metaphyſicæ: non enim fieri poteſt, ut artes penitus diſtinctę poſſint conuenire in medio, ut rectè dixit Auer. 1. poſt. tunc enim in utraque ſubiectum & quæſitum eſſet idem, quandoquidem dixit Ariſt. extrema & media ex eodem accipi genere. Præterea eodem loco dixit quòd ſi demonſtratio debet tranſcendere, operæpretium eſt aut ſimpliciter aut aliquo modo idem eſſe genus, cuius hæc ſunt uerba Arithmetica demõſtratio ſemper habet genus, circa quod demonſtratio, & aliæ conſimiliter, quare aut ſimpliciter neceſſe eſt idem eſſe genus, aut aliquo modo, ſi debet demonſtratio tranſcendere, aliter uerò quod impoſsibile, manifeſtum. *Cùm autem eandem propoſitionem primus philoſophus uſurpauerit, qua naturalis uſus eſt, neceſſarium erit confiteri aut eas facultates eaſdem eſſe, nulloq; diſcrimine differentes, quod abſurdum eſt, aut aliquo modo hoc eſt, ut una ſub altera ſit, idem eſt autem ſubiectum in utraque aliquo modo, & id tantum diſcriminis ineſt, ꝙ in Metaphyſica abſolutè illud conſideretur, in naturali uerò cum adiectione, quod pro ſubalternatione ſatis eſſe dixit Auer. 1. poſt. ut ſcilicet in una ſecundum defectum tractetur, in altera uero ſecundum additionem, quod in his duabus facultatibus accidit, ſiquidem Metaphyſica abſolutè & ſecundum defectum differit de ente, de quo cũ additione naturalis. Quare fieri non potuit, quin una alteri ſubijceretur, alioquin in ijs fuiſſet factus tranſitus, in quibus non liceret. Deinde nõnunquã fit trãſlatio, quãdo una ars eo utitur, quod in altera fuit oſtenſum, ſiue id ſit ſubiectum, ſiue in arte ſuperiori ſit concluſio, & in inferiori præmiſſa, ut eodem libro teſtatus eſt Auer.*

1. Poſt. cõ. 69.
1. Poſt. tex. 59
1. Poſt. cõ. 69.
1. Poſt cõ. 72.

bis

his etiam modis naturalem contingit primæ philosophiæ subijci, etenim diuinus philosophus est, ad quem rerum omnium consistentiã monstrare attinet, subiectaq; artium ostendere vt entia sunt teste Auer. cuius uerba hęc sunt. Primus philosophus manifestat & tradit modum, quo numerus est ens, hoc est modum, quo hoc subiectum est extra animam, non modum quo est huius artis subiectum, & ex quo genus subiectorum artium est ipsum ens, euidens est, ꝙ qui largitur illorum causas solùm inquantũ sunt entia, sit ille qui considerat ens simpliciter, qui est primus philosophus. *si igitur scientiæ naturalis subiectum in prima monstratur philosophia, quis poterit inficiari sic se habere has facultates, vt vna alteri subijciatur? aliter daretur transitus ex arte in artẽ, qui non est admittendus: iuxta etiam alterum modum naturalis Metaphysicę subijcitur, ob id scilicet quia cognitionis principia sciẽtię naturalis à primo philosopho mõstrantur, quãdoquidẽ dixit Auer. fieri quoq; subalternationem, cùm a superiori scientia principia causæ & cognitionis inferioris fuerint ostensa, idq; inter Metaphysicã & scientias particulares inueniri fatetur, quod etiam ita ostendi potest. Arist. primo phy. aduersus Parmenidem & Melissum motum & entium multitudinem auferentes, quæ in naturali philosophia cognitionis sunt principia, cùm decreuisset disputare, dixit eam disputationem non spectare ad philosophum naturalem, quippè nullus est artifex, qui suæ artis principia probet, et pollicitus est eam aggredi prouinciam primi philosophi habitu. uerba autem sunt hæc.* itaque si unum atque immobile sit id quod est, considerare, non est de natura speculari, ut enim & geometræ non amplius est ratio ad eum qui destruit principia, sed aut alterius est scientiæ, aut omnium communis. *intelligit autem per alteram scientiam diuinam, per omnium uero communem Dialecticam, quæ uniuersalior est Metaphysia, siquidem probabiliter de uniuerso ente & de singulis eius speciebus disputat, quod primo philosopho non consentit; quare patet Metaphysicum principia cognitionis scientiæ naturalis monstrare, ueluti unicuiq; perspectum est fuiße factum ab Aristo. qui eo libro rerum multitudinem sic nititur ostẽdere. Si omnia sunt vnum, aut erunt substantia, aut accidens, si secundum dabimus, ergo non unum, sed multa sunt entia, quia accidentis est inesse: & sine*

1. Post cõ. 20.

1. Post cõ. 60.

1. Phy. tex. 8.

subiecto, quod est substantia, non potest consistere. a priori igitur ex natura & definitione accidentis, quod ad primum attinet philosophum, mõstrat plura esse entia. Si uero erit primum, aut genere, aut specie, aut numero, uerùm non genere, quia de pluribus, quæ specie differnnt, prædicatur. neq; specie, quoniam de ijs, quę plura sunt numero, prædicatur. id similiter ostensum est a priori ex ratione generis, & speciei. Neq; numero, quippe contradictio simul de eodem erit uera, quia idem esset calefieri & non calefieri. Si igitur a priori veluti necesse erat pro ipsa subalternatione, vt putauit Auer. primus philosophus ostendit principia cognitionis scientiæ de natura à definitioue nempe ad definitum aut ex principio contradictionis, quod vt dixit Aristo. est omnium certißimum, uerè philosophia naturalis erit subiecta Metaphysicæ. Præterea cùm prima philosophia cæteris facultatibus præstantior sit, causaq; sit, cur reliquæ sint scientiæ, ob illud principium notißimum, quod est omnium principium, erit necesse ut sibi subalternet cęteras scientias. Quod idem Arist. testimonio confirmari potest, qui 1. post. cùm ostendisset contra Bryssonem non fieri demonstrationem ex ijs, quæ pluribus sunt communia, sed ex proprijs cuiusq; principijs, essetq; ambiguum an propria alicuius artis principia possent probari, ait ꝙ habent scientiam communem, in qua demonstrentur, licet in scientia particulari, in qua sunt principia, ostendi nequeant, quia illa, ex quibus demonstrarentur, essent prima principia, quare per ea ostendi debent, quæ sunt omnium primæq; philosophiæ principia, quæ domina & maximè scientia omnium est, nam si quis ex proprijs cognoscit principijs, scit, ergo qui ex prioribus, magis scit, qui vero ex maximè & simpliciter prioribus, maximè scit; ueluti enim simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis, & maximè ad maximè, at Metaphysicæ principia maximè priora sunt, ergo est maximè scientia, & omnium domina. His uerbis vnicuique est perspicuum, qui sanæ fuerit mentis, Aristo. huius fuisse opinionis, primam philosophiam sibi subalternare reliquas scientias, huic subscribunt omnes philosophi peripatetici Eudemus & Alex. referente Simpl. quam etiam opinionem ipse insecutus est. Quantum itaq; decepti fuerint, quantumq; a ueritate & à sententia Aristo. recesserint, qui Metaphysicæ ad scientiã naturalem subalternationem abstulerunt, aliorum modò sit indiciũ.

1. Post cõ. 60.

4. Metaph. tex 9.

1. Post tex. 70.

1. Phys. cõ. 8.

Nunc

Nunc aperiendum est eas conditiones, quas latini pro subalternatione imaginati sunt, ueras non esse; soluentur deinceps Egidij rationes. iuxta cõpluriũ opinionẽ tres necessariò requirũtur cõditiones, quarũ prima est, ut subiectũ inferioris sub eo contineatur, quod est superioris. Altera est, vt inferioris subiecto adijciatur differẽtia accidentalis, vt patet in Musica, quæ Arithmeticæ subijcitur, à qua numerum accipiens sonorũ differentiam aduentitiã coniungit. Tertia est conditio, vt inferior esse principiorum accipiat, quorum propter quid à superiori nanciscatur. Verùm hos decipi in his conditionibus sic constat. primùm quia duæ priores non necessariò requirũtur, ut sine illis subalternatio poßit consistere, ueluti in Astrologia id possumus experiri: cuius subiectum est cęleste corpus, nam licet geometriæ subiecta sit, ei tamen illę duæ conditiones deficiunt; quinimo si secundam attenderimus, falsam eam esse duxerimus, non enim de eo posset haberi doctrina, esset enim aggregatum per accidens. Præterea inquit Linc. 1. post. ꝙ subiectum scientiæ subalternantis non semper directe est prædicabile de subiecto subalternatæ. Nec similiter tertia posita conditio necessariò requiritur, vt scilicet principia inferioris scientiæ demonstratione causæ probentur in superiori, potest enim contingere, vt utriusq; eadem sint principia, vt in Astrologia & Perspectiua euenit, si cum geometria, cui subiectæ sunt, conferantur, nam lineæ, superficiei & circuli definitiones in geometria principia sunt, similiter etiam in illis, quæ tamẽ in superiori non demonstrantur. Nos igitur ab ijs dissentientes alia pro subalternatione requiri arbitramur, cum enim in ijs tantũ scientijs, quarum una alteri est subalternata, liceat fieri transitum, idemque considerari, quot modis contingit fieri transitum unius rei ex vna arte in alteram, totidem fieri subalternationem accidit, vt ex Aristo. in analiticis posterioribus elici potest. fit uero demonstrationis transitus in diuersis scientijs trifariam, vno modo quando altior propter quid eius dixerit, cuius in humiliori habetur quia, in qua deinde fit cognitionis principium, fit autem eo tempore trãsgressus, quoniam eadem propositio in duas ingreditur artes, licet in vna sit conclusio, in altera uerò maior propositio. Quare consimili ratione fiet subalternatio, quando inferioris & subalternatæ principia demonstratione causæ fuerint ostensa in superiori, ut eorum una di-

cat quia,altera uero propter quid,hunc modum subalternationis tẽ tigit Aristo.1.post.secundò transcendimus per demonstrationem ex vna arte in alteram, quando subiectum inferioris demonstretur in superiori,in inferioriq; accipiatur, veluti paulo superius diximus de Metaphysica,quę monstrat subiecta earum scientiarum,quas singulares uocamus. Quare erit secundus subalternationis modus, cui hic demonstrationis transgressus respondet, quo Metaphysica Scientias particulares sibi subalternat.Tertio modo contingit pertransire,quando in diuersis scientijs eadem res consideratur, uerùm in vna secundum defectum,in altera uerò secundũ additionem, tũc enim pertransit demonstratio,quia eadem res ex arte in artem defertur,& in superiori absolutè & secundum defectum pertractatur,in inferiori uerò cum adiectione,hic autem transitus duobus fit modis,aut subiecti ratione,cùm subiectum, quod in altiori absolutè fuit consideratum,in inferiori cum adiectione tractetur, vt de numero patet,qui cum additione sonorus in Musica fit subiectum, interdum uerò merito principiorum,quando superioris principia etiã fiunt inferioris,vt de Astrologia dictum est,si ad geometriam referatur. Quare fit tertius modus subalternationis,quando eadem in diuersis facultatibus fuerint considerata; in vna tamen secundum defectum,in altera cum adiectione teste Auer.1.post. Quot igitur modis fiat subalternatio,& quæ necessariò pro ea requiruntur,hęc dicta sint. in præsentia ad rem nostram redeundum est, diluendæq; sunt Egidij rationes.prioris autem dubitationis solutio habetur ex dictis.euertitur secunda,ꝙ tunc generis partes in facultate considerantur,quando genus subiectum non transcendunt,eodemq; tractandi genere disputantur,quo modo non se habet ens mobile,si cum ente conferatur. Hæc volui pro Diui Thom.opinionis defensione dixisse,quæ an uera sit,iamdudum patuit.

1.Post tex. tex.69.

1.Post cõ. 69.

Tertia opinio,eiusq; improbatio Cap. 7.

QVIDAM expositor recentißimus lucillus Philaltheus nouum introducens dogma diuersam à prioribus protulit opinionem,ꝙ subiectum & materia in scientia naturali sit natura,quam opinionem rationibus nonnullis nititur confirmare,

quæ

quæ ex ijs deducuntur, quæ manifestè insunt subiecto. Prima est, ꝙ subiectũ in sciẽtia debet esse perspicuũ, nullusq; sit, qui de eo dubitet, natura sic se habet, vt de ea Arist. 2. phy. dixerit tentare naturã demonstrare ridiculũ est, quare ea erit subiectũ. Prçterea subiectũ est res primaria, quæ in sciẽtia cõsideratur, cuius gratia reliqua consistant & pertractentur, propter naturam cætera in philosophia naturali differuntur, propter eamq; cõsistunt, ergo erit subiectum. Deinde nomen scientiæ semper ducitur à materia, quæ cõsideratur, dicitur itaq; scientia naturalis, quia de natura contemplatur, nomẽ accipiẽs à natura, veluti etiã Arist. 1. cœli vocauit scientiam de natura. Debet etiam subiectum esse unum, a quo unitas scientiæ accipitur, natura uerò est vna, quare erit subiectum. Præterea subiectum debet habere partes, & affectiones, quæ de illo demonstrentur, habet autem natura partes materiam & formam, habet etiam affectiones, motum & quietem. Verùm quis contra eum posset ambigere, idem non est subiectum partis & totius, at natura est subiectum in secundo physicorum, ergo totius scientiæ non erit materia. Respondet ꝙ est subiectum in secundo quo ad quæstionem quid est, siquidem ibi definitur, ipsum uero si est, ibi despicitur, in tota vero scientia est subiectum quo ad quæstionem si est, & quid est, & sic natura vt diuersas respicit quæstiones, quæ de ea fieri possunt, in diuersis locis fit subiectum. Præterea inquit ꝙ id quod primùm est subiectum & quod primò consideratur est natura: corpus uero mobile, ens mobile, & corpus naturale, quæ inter se non differunt, non sunt primum subiectum, sed quatenus in se naturam capiunt. Hæ sunt rationes opinionis, quas autor protulit in medium ad confirmandam propriam sententiam. Verùm magis cortici quàm medullæ incumbens, diuersoq; & inusitato dicendi genere uiris peripateticis vtens in multos lapsus est errores, nihilq; boni in eius relata opinione inuenitur, & primùm arguitur, naturæ cùm subiecti conditio, quæ necessariò requiritur, deficiat, nempe vt principia habeat, nullo prorsus modo materia scientiæ esse poterit. præterea hæc facultas non diceretur scientia, etenim scientia de subiecto per illius principia ostendit affectiones, ut patet. 1. post. quare si dicẽda est sciẽtia, operçpretiũ est naturç dari principia, quod est absurdũ. Deinde principia à subiecto secernũtur vt in idẽ non pos

2.Phy 6.

1.Post tex. 76.

sint

sint coincidere, at natura est prin cincipium in philosophia naturali, pro subiecto igitur constitui nequit, idem enim principium & subiectum esset. nulla etiam demõstratio à priori in hac scientia daretur, quandoquidem demonstrationis causæ fluunt à subiecti principijs, quod nefas est asserere, nam teste Auer. Arist. in hac scientia vtitur omni genere demonstrationis. Rursus illud est subiectum ut passim dictum est, cuius principia facultas uenatur, at in hac scientia naturæ principia non inquiruntur, cùm eius non sint principia, hunc differendi modum mutuamur ab Arist. asserente fieri sermonem de ente, quia entis principia inuestigantur, & alibi dixit, orationem esse de substantia, quia huius indagantur principia, & proinde cùm natura principium sit, subiectum erit, cuius natura est principium.

in pœmio 1. phys.

4. Met. tex. 1.

12. Meta. tx. 1.

Nec rationes aliquod habent momentũ, in prima maximè deceptus est homo iste, qui de subiecto satis esse putauit, si tãtum si e st cognoscatur, cùm & alterum de eo haberi sit necesse, vt puta quid est teste Arist. 1. post. quod de natura est ignotum iuxta huius uiri sententiam. nec illud admitterem, omnia ob naturam inquiri, quinimo ipsa alterum respicit, quandoquidem principia alterius gratia indagantur, velut Aristo. initio de physico auditu innuit, vbi de principijs propter res naturales pollicetur se tractaturum. non possum non satis mirari huius uiri leuitatem. Nec uerum semper est librum à materia inscribi, à multis enim vsus recepit fieri inscriptionem, interdum ab affectione, ut liber phys. de motu, qui est paßio, nuncupatur, & consimili ratione de gener. & corr. nominatus. aliquando à principijs, sicuti liber phys. dicitur de principijs, & liber de anima, ut in ijs, quę sequuntur, latius explicabimus. Concedimus ei subiectum debere esse vnum, non tamen quodlibet vnum in facultate vocãdum est subiectum, sed id duntaxat, quod primò & per se facultas contemplatur, quomodo non se habet natura. Falsum est etiam pro subiecto constituendo id tantùm requiri, eius esse partes & paßiones, præter enim hæc oportet principia adesse. præterea quis se contineret à risu, cùm audiuerit motum & quietem naturæ esse affectiones? forma est substantia simplex, cuius est agere & non pati dixit Aristo. ergo accidentibus non subijcitur, asseruit etiam Aristot. affectiones illas, quas putamus esse ipsius animę, composito ascribi. Ad hæc si motus naturæ esset affectio, de ea monstra-

2. De gẽ. & corr. tex. 53.

1. De anima tex. 64.

monstrari operæpretium foret, cùm tamen Arist. 6. phys. de corpore ostenderit. Nullus tandem esset præter lucillum, qui naturæ & non corporis auderet pronuntiare motum esse, quàmuis enim à natura perinde vt ab efficiente proueniat, non tamen in ea vt in subiecto recipitur, siquidem motus in mobili & non in mouente locandus est, vt monstrauit Aristo. Recessit quoq; à veritate, dum euerterit difficultatem, nõ enim fieri potest vt in tota scientia sit subiectum quo ad utranq; quæstionem, si enim subiectum debet esse notissimum, de eo nihil est quærendum, dixit etiam Arist. de subiecto si est, & quid est esse præcognoscendum. præterea si dictum est tentare monstrare naturam est ridiculum, quo modo est quæstio in uniuersa philosophia? præsertim cum in toto pars complectatur, & cùm uniuersam dicimus scientiam, simul intelligimus quamuis partem: falsum est etiam illa tria idem esse, inferius enim aperiemus, quantum inuicem differant.

3. Phy. tex. 20.

Opinio propria. Cap. 8.

ALIORVM explosis sententijs eam recensere opinionem tempus admonet, quam veram & Aristo. esse opinamur, & proinde dicimus in vniuersa scientia naturali materiam & scopum esse corpus naturale, quatenus naturale, siue vt habet in seipso principium motus & quietis, quod idem est. quod rationibus & authoritatibus fulcire conabimur. In facultate id ponendum est subiectum, cuius principia, partes, & affectiones largiuntur, naturalis corporis in philosophia naturali ea inquiri perspicimus, quandoquidem in libro phys. quatuor causarũ genera traduntur & accidentia quæ communiter insunt corpori naturali, in libris uerò particularibus de eiusdem partibus fit disputatio. quare corpus naturale constitui necesse est subiectum. Præterea id in uniuersa facultate stabilitur subiectum, quod suo amplexu continet quæcunque in libris singularibus partis subiecta sunt; subiecta in libris, qui deinceps sunt, continentur tanquam in genere in corpore naturali. deinde id solum in facultate subiecti conditiones recipit, quod est compositum, & principia habet, at nihil est præter illud, quod pro subiecto statui possit, non enim natura, siquidem principijs caret,

caret, nec ens, quandoquidem latius patet, superest vt sit corpus. hoc idem Aristo. testimonio confirmari potest, qui 1. cæli dixit sciétiam naturalem ferè plurimam esse circa corpora & non dixit circa entia, aut circa naturam, & initio primi physicorum ait principia scientiæ velle inquirere, quæ de natura est, hoc est entis naturalis, quod proprio nomine dicitur corpus naturale, ergo corpus naturale est subiectum. modus monstrandi est Arist. dicentis fieri sermonem de ente & de substantia, quia entis & substantiæ principia inquiruntur. pro re igitur considerata sit corpus naturale, adieci naturale, corpus. n. æquiuoce dicitur de Mathematico & naturali, nullum uerò æquiuocum pro subiecto accipi debet, siue modus considerandi sit, siue res considerata, per corpus autem naturale scientia vocata naturalis non secernitur à Metaphysica & arte fabrili, quæ similiter in corporib. naturalib. uersantur, iure igitur fuit adiectum vt naturale, quo differt à ceteris facultatibus, licet enim in re considerata complures facultates possint conuenire, seiunguntur tamen tractandi genere, sicuti in Mathematica & scientia naturali ostendit Aristo. utraq; enim de superficie & solidis differit, diuerso tamen modo, & primo ethic. dixit geometram & fabrum rectum considerare, hunc uerò propter opus, illum scientie causa. ob id adiecimus ut naturale, quandoquidem eo philosophia naturalis à cæteris facultatibus secernitur, in quibus interdum de naturali corpore disputatur, in illis enim non habetur doctrina de eo, ut habet in seipso principium motus & quietis, vt in scientia naturali usu uenit. iccirco Aristo. cùm voluerit docere discrimen inter ea, quæ arte fiũt & naturalia, ait naturalia habere in seipsis principium motus & quietis, que verò arte fiunt eo carent principio, quod idem 6. metaphy. testatus est, cùm dixerit scientiam naturalem circa tale ens uersari, quod tale complectitur principium. & alibi ait quod omnis intentio naturalis est circa ea, quæ habent in se principium motus & quietis. Quare non sumpsit mobilitatem, (vt latini arbitrati sunt) pro considerandi modo, sed illud potius quod eius est principium, si quidem considerandi modus magis prioris quàm posterioris habet rationem. Ab hac opinione uiri eruditi Aristo. interpretes non recedunt, graci & Arabes, Auer. in præfatione 1. phys. ait subiectũ philosophiæ naturalis esse rem sensibilem vt habet in seipsa principium

Marginal notes: 1. cæl. tex. 1. — 2. Phy. tex. 18. — 1. Ethic capi. 7. — 2. Phy. tex. 1. — 6. Met. tex. 1. — 11. Meta. sum. 1. cap. 1.

pium motus & quietis, intelligit autem per rem sensibilem corpus naturale, dixit uerò sensibile, ut ostenderet philosophum naturalem solùm ea contemplari, quæ sunt in materia sensibili, & non vt à materia abiuncta sunt, corpus enim naturale tantùm in seipso habet principium motus & quietis. Huius etiam opinionis fuit Them. qui in præfatione eiusdem libri (licet eam Simpli. esse putem) intentionem esse ait agere de rebusnaturalibus, qua naturales sunt, & quid per res naturales intellexerit explicans, quas pro re considerata accepit, addit, idem est autem & corporeas dicere & naturales, hęc igitur res naturalis est res habens naturam, quę & corpus naturale proprio nomine nuncupatur, quod ut naturale cōsideratur, quod idem asseruit Simpl. Quàmuis autem corpus naturale dixerim esse subiectum, eorumque sententias abiecerim, qui ens mobile aut corpus mobile esse putauerint, dicimus tamen re hæc omnia conuenire, ens scilicet mobile, corpus mobile, res naturalis, res sensilis, & corpus naturale, ratione verò tantum differre, veluti ens risibile, ens rationale, & animal rationale, licet enim vnoquoque eorum idem significetur, quippe homo, id tamen diuersa ratione fit, quandoquidem alia à posteriori hominem denotant veluti ens risibile & corpus risibile, est enim risibile hominis accidens, eoq; natura posterius, alia uero a priori, sicuti ens rationale & animal rationale, siquidem rationale principium illius est, & eo antiquius, est etiam ens genus remotius. Si igitur, ut omnis euitetur error, subiectum est describendum, illud sumendum est, in quo & genus accipitur propinquius, & ratio principij spectatur, sicuti in eo quod nos protulimus, apparet. est enim omnibus prius illud, quod vocauimus motus & quietis principium, nanque ad id & mobilitas & sensibilitas reducuntur, proximius etiam accepimus subiectum quandoquidem in corpore motus & eius principium inuenitur primùm, id autem materia & forma constat, quarum vna vt materia principium motus paßiuum est, altera uero actiuum. & hæc dicta sint satis de subiecto uniuersæ scientiæ, quæ de natura est.

De subiecto libri phys. opinio aliorum. Cap. 9.

EXPLICATO totius philosophiæ naturalis subiecto transeundum modo est ad partis subiectũ, perscrutemurque materiam libri de physico auditu, in cuius disputatione non discedemus à nostra philosophandi via, vt prius de aliorum placitis disseramus, mox eam, quam putamus esse ueram, afferemus sententiam. Est prima ferè omnium græcorum opinio Them. Simpl. & Ioa. gram. qui in initio primi phys. concordes dixerunt intentionem & propositum Arist. esse de ijs, quæ communiter consequuntur omnes res naturales, agere, peculiaria enim singulis rebus in libris, qui post hunc sunt, tractantur. Verùm quæ sint hæc, quæ uniuersè res omnes naturales consequũtur, vario modo intelligitur iuxta eorum sententiam. Ioa. gram. quinq; esse hæc arbitratus est, materiã, formam, locum, tempus & motum. Them. & Simp. quorum eadem est præfatio, vt suspicandum sit vnum alteri eripuisse, aut quod magis probo, quòd ab aliquo aut impressoris incuria fuerit adscripta Them. non enim Them. paraphrasim redolet, & modum eius interpretandi, addiderunt præter ea finem & efficientem, veluti ipsi id uidentur indicare dum propriam explicant sententiam: & quid per communia omnibus rebus naturalibus sit intelligendum, aperiunt, aiunt quemadmodum sunt principia & quæ principijs sunt annexa intelligentes per principia, quæ causæ nuncupantur, vt finem & efficientem, simul & concausas, vt formam & materiam, per annexa verò motum, locum, & tempus. Ab istorum opinione non visus est recessisse Auer. intentionẽ huius libri asserens esse cognoscere causas communes omnibus rebus naturalibus, vt materiam, formam, finem, & efficientem, & accidentia communia, huius simile 3. phys. protulit. Simpl. testimonio Aristo. nititur id persuadere, qui in initio operis proposuit se tractaturum de principijs, quæ communia sunt rerum omnium naturaliũ, vt de eo in facultate disseratur, quod in proœmio proponitur: cùm igitur instituta sint communia principia, hęc erunt materia, & subiectum operis. idem est intelligẽdum de communibus accidentibus, de quibus similiter fuit proposita intentio

3 Phys. cõ. 2.

tentio

tentio tertio illius operis. idem Auer. alia ratione molitur, vt id sit necesse esse subiectum, quod definitur, cùm uerò principiorum et accidentium tradãtur definitiones, merito ea subiectum fateri oportet, & addit, ꝙ corpus non definitur hic ob id quia non est subiectum: sed magis in libro de cęlo, in cuius initio dixit ꝙ liber de cælo est primus, in quo fit sermo de partib. subiecti totius, & iccirco ibi fuit definitum corpus, quoniam est commune subiectum in tota sciẽtia de natura, & id erat necessarium, prius inquam definiri subiectum totius, antequam de partibus fiat sermo. monstratur hoc idem ijs, quæ Aristo. reliquit in principio primi meteor. ubi epilogo colligens quæ dixerat in libro phys. ait se locutum esse de primis causis naturæ & de omni motu naturali: cum id, quod epilogo colligitur, sit tractatum in narratione, merito principia & accidentia accipi oportet pro subiecto præsentis libri.

3. Phy. tex. 2.
2. Phys. cõ. 3.

Opinio improbatur. Cap. 10.

Q*V AMVIS his plurimùm debeam, eosq; cæteris omnibus Aristo. expositoribus præstare putauerim, Arist. tamen & veritati magis debere sentie, quibus nihil est prę ferendum, ideo pace eorum dixerim, in hac re eis non est adhęrendum, non enim semper in uerba expositorum est iurãdum, quasi semper bene & nunquam malè sentire poßint, in ueritate enim inuestiganda nõ magis autoritatis quàm rationis momenta quærẽda sunt, nec satis probare soleo, quod de Pythagoreis dicitur, quos ferunt, si quid affirmarent in disputandò, cùm ex eis quęreretur, quare ita esset, respõdere solitos, ipse dixit: quinetiam plerunq; nocet ijs, qui discere uolunt, autoritas eorum, quos insequuntur. iccirco nos istorum periculo decreuimus solùm Aristo. insequi, nec sinere aliorum suasionibus nos decipi, & vnà cùm alijs in multos delabi errores. Primùm igitur in hos sic inuehimur ex subiecti conditionibus argumentantes, inter quas cùm hæc vna sit potior, vt principia habeat, ex quibus de eo monstrentur paßiones, constat veram non esse istorum opinionem, siquidem principiorum non sunt principia, & si cum his accidentia connumerabimus, tunc accidentium esse accidentia*

 oportebit.

oportebit. Præterea de tali subiecto habita notitia scientia dici non poterit, quandoquidem per causas comparari nequit: scire uero per causam fit. Additur etiam quòd principia, accidentia & subiectum essent idem, pro vnoq; ponerentur, quod valde est absurdum, nanq; ea in facultate mutuò secreta sunt. deinde cùm hæc plura & non vnum sint scientia non dicetur vna. scientiæ enim vnitas ex subiecti vnitate oritur. Præterea vt Aristo. argumentandi modo vtar, illud est subiectum, cuius principia facultas indagat, sic enim ipse ostendit de ente & de substantia haberi doctrinam, quia eorum quę rũtur principia, cùm autem principiorum quæri non possint principia, iurè in facultate subiectum esse non possunt. Additur etiam, illud est subiectum, cuius gratia omnia tractantur, ad ipsumq; omnia diriguntur, & quod alterius merito non inuestigatur, uerum principia & accidentia semper ad alterum referri est necesse, instituit. n. Aristo. in principio lib. phys. se largiturum principiorũ cognitionem, vt rerum naturalium scientiam adipiscamur, & 3. eiusdem dixit se uelle agere de accidentibus ut earundem sunt affectiones. Sigillatim quoque aduersus hos possumus argumentari, & primùm contra Simpl. dicentem hic de principijs agi, & de ijs, quæ sequũtur principia, siue de annexis principijs, intelligentem per annexa principijs accidentia, nempe motum, locum, & tempus, quod prorsus uerum non est, licet enim hæc sint accidentia, non tamen principiorum sed rerum naturalium. opinatur etiam de ijs tractari propter principia, quod similiter est falsum, vt cùm de diuisione loquemur fiet perspicuum. Reprehenditur quoque Ioa. gram. qui duntaxat quinque esse putauit, quæ communiter consequi dicuntur omnes res naturales, & omisit finẽ & efficientẽ, quare eius expositio est diminuta. isti igitur dum hæc profitentur, à veritate & à mente Arist. remoti sunt, ideo eorum opinio dimittatur. Sunt & alij, qui aliter sentiunt, vt Diuus Thom. ens mobile uniuersè affirmans, & Albertus corpus mobile, uerum quia falsitas opinionum patet ex dictis, cùm de subiecto totius locuti fuimus, non est necesse vt pluribus in hos agamus, sed rei veritas aperiatur.

6. Metaph. & 12. tex. 1.

Propria

Propria opinio. Cap. 11.

EST autem nostra opinio, à qua non recedit Alex. referente Simpl. quòd in libro phys. subiectum sit corpus naturale, ut naturale, quod etiam posuimus in tota scientia naturali quod sic ostenditur. Id est subiectum, ut frequenter diximus, cuius facultas principia & affectiones uenatur, in hoc uerò libro perspectum est principia & passiones corporis naturalis inuestigari, ut quatuor prima genera causarum, & motum, locum, & tempus. Praeterea est Arist. mos in principio uniuersę scietię, ut prius de uniuerso subiecto loquatur, antequàm de eius speciebus uerba faciat, cùm autem in tota scientia naturali sermo fiat de corporis naturalis speciebus, ut dixerit in proœmio Ioan. gram. Arist. complures naturales libros conscripsisse, & multitudinem librorum suorum omnibus rebus naturalibus distribuisse, ueluti in libro de cęlo locutus est de corporib. simplicibus, in reliquis de mixtis imperfectis & perfectis, inanimatis, & animam habentibus, ergo oportuit de genere utputa de corpore naturali prius fuisse dictum. Deinde corpus naturale bifariam potest considerari, aut absolute & in seipso, aut ut in suis speciebus habet consistentiam, secundo modo de eo fuit tractatum in libris particularibus, superat ut de eo quatenus in seipso consideratur, alicubi dissereretur, alioquin non fuisset exacta de eo scientia. Et tandem cùm nulli alteri subiecti conditiones accõmodari queant quas sæpius ad subiectum requiri statuimus, nisi corpori naturali, merito illud pro subiecto stabiliendum est. Verum oritur dubitatio, paulo enim supra hoc idem in uniuersa scientia naturali cõfessi fuimus subiectum, quare subiectũ totius & partis erit idem. Diluitur, nullum est absurdum idem uaria ratione in diuersis facultatibus esse subiectum, potest enim de corpore naturali duplex fieri cõsideratio, ut dictũ est, aut cõmuniter quoad ea, quæ ei uniuersè insunt, ut principia & accidentia communia, aut quoad ea, quæ sibi propria sunt, primo modo consideratum præsentis libri est materia & scopus si uero utroq; modo illud attenderimus, in tota scientia est subiectũ.

Rationes

Rationes opinionis grçcorum soluuntur. Cap. 12.

NUNC soluendæ rationes sunt oppositæ opinionis, prima euertitur, si prius quot modis intentio accipiatur, explicemus. Est enim duplex, primaria & secundaria, uocatur primaria, quæ cum subiecto coincidit, ab eoque non differt, quando quidem quod principaliter in facultate intenditur est subiectum, cuius gratia cætera tractantur, ad quod etiam perinde ac ad principalem scopum dirigi omnia necesse est, reliqua uerò secundariò cognoscuntur, ut principia, partes, & passiones: nec quis putet hæc per accidens considerari licet dixerimus secundariò, per se enim tractari putandum est, quamuis non primò. Secundaria igitur intentio claudit principia, partes, & affectiones: à ueritate igitur alieni sunt, qui intentionem & scopum à subiecto differre opinantur, & ex hoc uolentes ad bonum sensum sententiã grçcorum redigere, ut de intentione & non de subiecto eorum opinio sit intelligenda, intentio enim & subiectum idem est, si de ea loquamur, quam primariam uocauimus, quod enim primò & per se in facultate intenditur est subiectum, quare scopus & intentio dici potest: & taceant aliter sentientes, quos uelim eos consulere de rebus in philosophia, qui subtilius & exactius rerum naturas perscrutantur. Dicimus igitur quòd uerum est Arist. in initio lib. phys. proposuisse se locuturum de principijs, sed id non propter se uerùm ob res naturales, quç principaliter intenduntur, & quarum etiam principia & causas erat inuestigaturus; despexit autem primariam intentionem, quoniam erat perspicua. Ad id de accidentibus similiter respondetur, quod uerum est de eis fieri sermonẽ, uerùm ob res naturales, ut Arist. dixit. Ad rationem Auer. bifariam possumus respondere, primum quod falsum est de subiecto semper esse præcognoscendũ ipsum quid quando enim id fuerit notum, speritur, ut Arist. monuit, ars enim in difficilibus uersatur; Dicimus etiam quòd corpus naturale fuit definitum ab Arist. 2. phys. cum dixit, quæ natura sunt omnia uidentur habere principium motus & quietis, id enim est corpus naturale, definiuit etiam corpus naturale dum ait, habent naturam

1. post. tex. 76.

2. phys. tex. primo.

quæcunque habent principium in seipsis motus & quietis, hæc enim est corporis naturalis definitio, ut etiam ueritate coactus ibi sentit Auer. tanta est uis ueritatis, quæ præter id, quòd ingenio cuius quam hominis aut arte subuerti non potest, etiam aliquando cogit homines sibi contraria dicere. Verùm quis posset ambigere, tunc in 1. cęli Arist. fuisset superuacaneus, in quo similiter definiuit corpus naturale. reijcitur dubitatio, quòd alio modo hìc & ibi de corpore fuit tractatum, non sicuti nonnulli putant in primo cęli definiri corpus Mathematicum, fuisset enim factus transitus artis, ubiq; de corpore naturali disseritur, uerum in libro cęli considerari ut tres continet dimensiones, nec sic subterfugit considerationem naturalē, in magnitudine .n. & dimensionib. ut naturalis corporis sunt, in q̃bus etiā uersatur philosophus naturalis, ut testatus est Arist. 2. phys. & primo cęli. ut uero capit materiam & formā, quæ motus & quietis sunt principia, fuit definitum in physicis. Quare magnopere Auer. deceptus est, qui corpus naturale fuisse definitum in primo cęli opinatus est, ut in philosophia naturali est subiectum. Ad id, quod postremo fuit allatum, respondemus ibi Arist. solum epilogo collegisse principia & accidentia naturalis corporis, ex his tamen simul corpus naturale infertur, quandoquidem dictum est principia & passiones subiecti merito tractari. Hæc hactenus de libri physicorum materia.

2. phys. tex. 4.

2. phys. tex. 18.

1. cęli tex. 1.

De diuisione scientiæ naturalis. Cap. 13.

CVM de subiecto ea omnia dixerimus, quæ ei necessaria erant, nunc ad id, quod secundo loco instituimus, transeundum est, in quo polliciti fuimus de diuisione loqui. Verùm quia propria rectè cognosci non possunt, nisi prius, quæ sunt cōmunia intelligantur, iure decreuimus, ut idem in superiori quæsito seruauimus, prius de totius philosophię naturalis diuisione loqui, deinceps ad eā deueniemus, quæ ē p̄sentis uoluminis. Se offert primùm opinio Ioa. Gram. qui totam philosophiam naturalem in duas principes partes distribuit penes ea, quæ consequuntur res naturales, aitque esse nonnulla, quæ communiter res omnes naturales consequuntur, alia uerò, quæ aliquibus rebus sunt propria, intelligens principia

pia & affectiones per ea, quæ conſequuntur, ſunt autem eorum aliqua communia, quæ in rebus omnibus naturalibus inſunt, ut materia, forma, motus, locus, & tempus, aliqua uero propria, quæ in rebus quibuſdam inueniuntur. egit Ariſt. de ijs, quæ communia ſunt, in libro de phyſico auditu, de proprijs uniuſcuiuſque in cæteris libris philoſophiæ naturalis, & hæc pars in alias ſecari poteſt, quatenus diuerſæ ſunt res naturales, ut pro harum ſectione diſtribuenda ſit. idem Auer. ſentit cùm de ordine in præfatione loquitur. Verùm iſtorum opinio mihi non arridet. Primùm quoniam operis diuiſionem penes ea accipi oportet, quæ principaliter tractantur, ipſi uero ex principijs & accidentibus eam ſumpſerunt, quæ ſecundariò facultas amplectitur. Præterea ueluti ex ſubiecto facultatis diſtinctio capitur, conſimili ratione ex eodem ſumenda eſt diſtributio. Quare iſtorum opinio recta non eſt. Sunt alij ut Them. & Simpl. qui totam ſcientiam de natura diuidentes duas in partes, dixerunt unã eſſe de principijs, & de ijs, quæ neceſſario conſequuntur, ut ſunt annexa principijs, alteram uerò de ijs, quæ ex principijs oriuntur. Prima pars habetur in octo libris phyſ. altera in reliquis philoſophiæ naturalis libris, quæ adhuc in multas ſecatur partes, ut patuit ex Ioan. gram. Hæc opinio licet priori ſit rectior, uera tamen penitus non eſt; nam prior pars penes ea fuit accepta, quæ non principaliter in facultate pertractantur, quot fieri non debet, ex ſubiecto enim ſumenda eſt librorum diſtinctio. Præterea diuiſio in ea eſt facienda, quæ eodem continentur genere, at principia, & quæ ex eis oriuntur genere differunt, diſtributio igitur horũ non fuit recta. Nos Ariſt. tanquàm ſaxo adhærentes aliter ſentimus, & penes tot fieri poſſe diuiſionem dicimus, quot ſunt ea, de quibus per ſe facultas diſſerit, quę cùm tria ſint, ex his omnibus ſumi ſectionem aſſerimus: ſunt autem principia, affectiones, & ſubiectum, à quo tamen ſectio primùm accipienda eſt, ſubiectum eſt, ueluti & ipſum facultas primum contemplatur, reliqua uero non adeo principaliter. Ab hoc igitur diuiſionem accipientes dicimus ſcientiam de natura duas in partes ſecari, una eſt, quæ de uniuerſo agit ſubiecto, quæ octo libris phyſ. comprehenſa eſt, altera, quę in reliquis libris complectitur, de ſpeciebus diſputat, quę in facultatis partibus propria uocantur ſubiecta, quæ adhuc in tot diſtribuitur partes, quot ſunt ſpecies totius ſubiecti.

cti. Potest secunda sectio fieri penes principia, ut una sit pars, quæ de communibus tractat principijs, alia de proprijs, prima conscripta est in libris physicorum, altera in cæteris libris. Ex affectionibus etiam licet sumi diuisionem, quarum aliæ communes sunt, de quibus in libris agitur phys. aliæ uero propriæ, quæ in ijs, qui deinceps sunt, libris tractantur, & hæc secunda pars diuiditur adhuc pro numero diuersarum rerum, quarum affectiones inquiruntur. Distributio igitur totius scientiæ ex his tribus accipi potest, quamuis doctior sit, quæ penes subiectum & eius partes attenditur.

De diuisione libri de Physico auditu opinio Simplicii, & sociorum Arist. Cap. 14.

NVNC alterum aggrediamur, quod magis urget, & in quo plures consistunt difficultates, hoc autem est de diuisione libri phys. in cuius disceptatione à nostro consueto philosophandi more non discedemus, ut prius aliorum sententias referamus. in hoc autem omnes conueniunt ut totus hic liber duas in partes diuidatur, in unam, quę est de principijs, in alteram de motu, dissentiunt autem ubi de his fiat disputatio. Est prima opinio sociorum Arist. ut initio quinti & sexti phys. refert Simpl. quā ipse & Them. in procœmio primi physic. secuti sunt, quòd quinque priores sint de principijs, tres uero posteriores de motu. Primùm id Simpl. ostendit ex progressu Arist. qui in primo de materia, & forma, & de priuatione, quæ formæ opponitur, agit. In secundo de causa efficiente, & de fine, & de casu, & fortuna, quæ uocantur per accidens causæ efficientes. dicentur igitur libri de principijs, in quibus & qui tertius nuncupatur, numerari existimauit, licet in eo de motu disseratur, quoniam eius cognitio propter eam, quæ est de natura, tradita est, ut in principio tertij testatus est Arist. in eodem de continuo disputatur & de infinito, quandoquidem motus continuus & diuisibilis in infinitum est. Prgterea cùm corpora naturalia sint in loco in loco quę mouecātur, consimili ratione de loco in quarto fit sermo, & cùm apud nonnullos locus esset spatium uacuum, & inter principia pone-

retur, ideo in quarto de uacuo fuit dictum, in quo similiter de tempore actum est, siquidem tempus motum metitur. Erat etiam operæ pretium pro motu eius species cognosci, & oppositiones, quas habet ad quietem, & ad seipsum, & quomodo sit unus, de quibus in quinto differitur. Cùm autem, quæcunque à tertio ad Quintum usq; enumerauimus, propter motum sint tradita, de quo conscriptum est, ut naturæ definitio intelligeretur, iure huius & reliquorum tractatio uniuersa ad naturam dirigitur, quæ cùm de materia & forma, quæ principia sunt, dicatur, meritò omnes hi libri tali nomine digni sunt, ut de principijs nuncupentur. Tres uerò posteriores uocantur de motu, quia in sexto de eo fit exordium secundum seipsum, & iuxta suam naturam. Hoc idem Simpl. in initio sexti Arist. testimonio nititur confirmare, qui crebrò quinque priores de principijs uocat, alios uerò de motu. nam. 8. *phys. definitionem motus in tertio traditam accipiens sic ait.* incipiemus autem primum ex definitis à nobis prius in physicis. *intelligit autem librum tertium, dicuntur enim libri physici, hoc est naturales siue libri de principijs, ait etiam in fine eiusdem*. Quòd igitur infinitam magnitudinem nõ contingat esse, ostensum est prius in physicis. *similiter intelligens tertium, in quo de infinito differuerat. & primo cæli negat dari corpus infinitũ, & id se dixisse in libro de principijs fatetur, quod in tertio phys. fuit explicatum.* Quòd igitur non est infinitum corpus, palã ẽ & per ea, quæ particularia sunt speculãtibus hoc modo & uniuersaliter considerantibus, non solum secundum rationes, quæ in iis, quæ circa principia dictę sunt à nobis, determinatum est enim & ibi uniuersaliter prius de infinito quomodo est, & quomodo non est. *Tres uero posteriores dici de motu sic ostenditur, nam Arist.* 3. *cæli loquens contra antiquos asserentes magnitudinem esse indiuisibilem, ait se dixisse de his prius in sermonibus de motu innuens sextum librum.* De his autem consideratum est prius in iis, quæ de motu, sermonibus. *& inferius asserens multa euertere, qui corpora indiuisibilia ponunt, ait se de re hac dixisse in libro de motu intelligens eundem sextum.* De quibus dictum est prius in iis, quæ de motu diximus. *Primo etiam eiusdem inquit fieri non posse infinitam magnitudinem pertransiri in tẽpore finito, ut fatetur se dixisse in his, quæ de motu, intelligens sextum*

[Margin notes: 8. Phy. tex. 4. — 1. cæl. tex. 54. — 3. cæli. tex. 5. — tex. 38. — 1. cæl. tex. 38.]

tum. Sed illud quidem manifestum est, quòd impoſsibile ſit infinitam pertranſire in tempore finito, in infinito ergo, oſtēſum enim eſt hoc prius in iis, quæ de motu. *Et primo de gen. & corr. tradens duplicem cauſam generationis, materiam, & efficiētem, ait de cā efficiente ſe prius egiſſe in ſermonib. de motu intelligens octauum.* De illa enim dictum eſt prius in de motu ſermonibus. *His igitur conſtat totius operis duas eſſe partes, & quinque priores libros dici de principijs, alios uerò de motu.*

1 de gen. & corr. tex. 14

Reijcitur opinio. Cap. 15

INVEHAR contra hos bona cum uenia, eorumq; errores aperiemus depoſita amicitia pro ueri inquiſitione, maior enim habenda eſt ratio ueritatis quàm amicitiæ. Primùm autem ſic arguuntur, affectiones, ut paßim dictum eſt. ſubiecti merito in facultate conſiderari eſt neceſſe, ergo illius gratia erant pertractandæ, nam teſte Auer. alicuius ſubiecti perfecta doctrina non habetur, niſi quæ ei contingunt, fuerint cognita, & Ariſt. primo poſt. ait, quòd ſcientia demonſtratiua contemplatur paßiones ſubiecti, quare ob ſubiectum de affectionibus fit tractatio. Præterea quæ de ſubiecto demonſtranda ſunt, ad principiorum cognitionem non oportet referri, paßiones de ſubiecto, ut perſpecta notaque ſit eius natura, probantur. Deinde, ut iamdudum dictum eſt, & principia, & affectiones, & partes propter ſubiectum conſiderantur, quare de corpore naturali diſciplina fuiſſet diminuta, ſi de eo propria accidentia non fuiſſent monſtrata. Additur etiam quòd modus conſiderandi modo definiendi ſimilis eſt, definitur autem motus, ut corporis naturalis eſt paßio, quando dictum eſt, motus eſt actus entis, & ipſius mobilis, quare ut ad corpus naturale ſpectat, de eo diſſeritur, id ex Ariſt. confirmatur, qui tertio phyſ. pollicitus eſt ſe de his locuturum, ut rerum omnium naturalium ſunt accidentia, ſic enim ait. Manifeſtum igitur eſt quòd & propter hæc, & propterea ꝙ cunctis ſunt communia & uniuerſalia hęc omnibus, cōſiderādū erit. *Magis eſt autem putandum ibi de his fuiſſe per ſe pertractatū ubi eorum traduntur definitiones, & ueluti principia non dicuntur per ſe cōſiderari, quoniam eorum notitia ad ſubiectum dirigitur, cō*

1. de anima com. 3.
1. poſt. tex. 75.
3. Phy. tex. 2.

similiratione nec affectionum tractatio per se dicenda est, quandoquidem ad idem refertur. Abhorret etiam à ueritate eorum opinio cùm in secũdo libro de fine et efficiente agi opinati sunt, si enim, ut etiam ipsi testantur, in libris phys. de principijs communißimis differitur, erat necesse de illo fine & efficiente ibi tractari, qui omnibus sunt communes, quos cùm in unum, quem Deum benedictum dicimus, coire perspicuum sit, de hoc in secundo differi erat necesse, uerùm cùm de eo ibi nihil dictum sit, ut unicuique constat, à ueritate igitur alieni sunt. dum de fine & efficiente agi dixerint. Præterea si eorum uera esset opinio, non magis de his dicendum foret fuisse disputatum, quàm de materia & forma, de quibus similiter facta fuit oratio, cùm earum traditę sunt definitiones, & de natura dictũ est, ibi etiam de quatuor causis facti s fuit sermo. Si igitur ibi res tractatur, ubi definitur, affirmari oportet non solùm de fine & efficiente Arist. disseruisse. sed etiam de materia & forma. Nec minus semotum est à ueritate alterum eorum dictum, in septimo & octauo tractari de motu: sermo enim de motu ibi factus alterum spectat, & non est secundum suipsius naturam, ut malè ipsi putarunt, sed ad primum dirigitur motorem, ut paulo infra monstrabitur. Parum etiam sibi constat Simpl. nam in tertio phys. com. 1. dixit de motu sermonem concludi quatuor ultimis libris, quare inter eos quintum connumerauit, qui de motu sunt. Rationes, quas attulimus, facile dilui possunt, & prima ex dictis ruit, nam motus primùm erat ob ipsum subiectum cognoscendus, cuius est affect', ueluti ex Arist. ostendimus. secundariò uerò propter naturam, in cuius positus est definitione, ut magis eo loco Arist. uoluerit ordinis rationem reddere, tractandum autem erat de eo, etiam si non fuerit sumptus in naturæ definitione, ob scientiæ necessitatem & subiecti cognitionem. Ad ea, quæ ex Arist. afferuntur, facilè respondetur cum Ioa. gram. in procemio, quòd sæpe Arist. nomine partis uniuersum opus intelligit, iccirco interdum uocat librum de principijs, nonnunquam de motu, licet enim & complura alia hìc disputentur, ea tamen sunt pręcipua, & de quibus sermonem longiorem protraxit, merito his duobus nominibus consueuit uniuersum opus uocare, nec aliquid uetat, quin denõiatio accipi poßit ab alijs, quæ ibidẽ tractãtur, ueluti tertio cœli sextũ physicorũ nuncupat de tempore, de quo in quarto dictum est.

3. cęli tex. 38.

Porphyrij

Porphyrij, & Ioan. gram. opinio eiusque improbatio. Cap. 16.

PORPHYRIVS teste Simpl. in proemio quinti phys. & Ioa. gram. in exordio totius operis partim à prioribus dissentientes quatuor priores uocarunt de principijs, quatuor uerò posteriores de motu, eisdem ferè moti rationibus. ait enim Ioa. gram. quod cùm institutum Aristo. sit in uniuerso opere de Physico auditu quinque disputare, nempe materiam, formam, locum, motum & tempus, in primo & secundo de materia & forma disserit, licet in primo magis de materia, in secũdo uero magis de forma, quæ cum sint principia non iniuria libri de principijs dicentur, & cùm motus propter naturam tractetur, & reliqua propter motum, meritò tota ea oratio ad naturæ cognitionem referetur. Quare duo, qui deinceps sunt libri, in quibus de his agitur, similiter de principijs dicuntur. in quinto Arist. inchoauit de motu sermonem, de eoq; secundũ suspsius naturam agit, pro quo declarando ea omnia præcipit, quæ necessaria sunt, usque ad finem octaui. Arist. testimonio id comprobat, qui quatuor priores consueuit uocare de principijs, cæteros uerò de motu. Horum opinio falsa est, & summopere Ioa. gram. deceptus est, primùm quia solum de quinque in libro phys. agi crediderit omittens finem & efficientem, de qua re paulo supra eum obiurgauimus, multa enim Arist. dixit in 2. de fine & tex. 74. ostendit naturam propter finem operari, quare naturalis munus est de eo agere, ad quem similiter de efficiente spectat loqui, nam qui efficientem negauerit, simul materiam & formam tollit, quandoquidem efficiens ex materia formam producit. Dixit etiam Arist. eodem libro quòd philosophi naturalis partes sunt de quatuor causarum generibus tractare. Esset etiã diminutus Arist. in hac sciẽtia, reliquisset enim de fine & efficiente tractationem. Nec non falsum est Arist. plura de forma dixisse in secundo, nam licet de materia in primo pluribus egerit ob eius difficiliorem cognitionem, ut ipse fuerit primus, cui planè natura materiæ claruerit teste Auer. non tamen in secundo plura de forma fuere allata, si quidẽ multa de fine & de reliquis causarum generibus disputantur. Postremum etiã à ueritate adeo abhorret

2. phys. tex 27.

1. Phys. cõ. 2.

horret, ut eo nihil absurdius autumare possimus, in posterioribus nempe libris agi de motu, ueluti nos paulo post explicabimus.

Opinio Diui Thomæ eiusque improbatio. Cap. 7.

DIVVS Thom. ut constat in initio primi Meteor. cum prioribus distribuit vniuersum opus duas in partes nuncupans vnam de principijs, alteram verò de motu: dissentit a item ab illis, quippe duos priores de principijs putauerit, quandoquidem de materia & forma & de alijs causarum generibus in illis agitur, reliquos autem de motu. Hæc opinio sicuti & priores, uera non est, Aristoteliq; aduersatur, siquidem in secundo falsum est de fine & efficiente haberi disciplinã, finis n. ultimus & primum efficiẽs, de quib. agi in hoc libro est necesse, Deus est benedictus, de quo nec in primo nec in secũdo aliquid fuit dictũ. Deinde naturã efficiẽtis ibi declarari existimandum est, vbi eius largiuntur prædicata, id facit Arist. in octauo, quando de motore primo & immobili loquitur, vt paulo post dicemus, ergo non in secundo, in quo de fine & efficiente solum quid nominis habemus, uerùm qui sit hic finis vltimus & primum rerum omnium efficiens, ibi non explicatur, sicuti erat necessarium pro eorum perfecta doctrina. Nec sibi constat Diuus Thom. quandoquidem in principio octaui dixit intentionem in eo libro esse agere de primo motore, inter multa alia, quæ ab Aristo. ibi tractari arbitratus est. Deinde in reliquis libris non duntaxat de motu fit sermo, uerum etiam de loco & tempore, vt sunt rei naturalis affectiones, de omnibus enim his erat necesse agi, sunt enim corporis naturalis passiones, de quibus tractatio ad vnam spectat facultatem, quare pars illa non tantùm de motu scribenda est, sed etiam de alijs, vt ab Aristote. 3. cœli fuerit uocata de tempore.

Propria

Propria opinio. Cap. 18.

CVM hucusque quid alij senserint, dixerimus, nunc tempus est, vt in medio nostram ponamus opinionem, semper Aristoteli tanquam saxo adhærentes. Assentimur græcis totum hoc opus secari posse duas in partes, vnamq; dici de principijs, quæ quatuor continetur libris, alteram de motu quatuor alijs voluminibus cõprehensam, nõ tamen sicuti Porphyr. & Ioa. gram. sed duos priores, & duos posteriores de principijs, reliquos uerò medios de motu, siue de affectionibus. Et vt vnicuiq; nostra perspecta sit opinio, nonnulla accipere oportet, vnum est, quòd corpus naturale, cuius hìc diximus principia affectionesq; inquiri, duobus contingit modis cõsiderari, aut dum fit & procreatur, aut dum factum & generatum est, & cùm alia sint, quæ necessariò requiruntur, vt fiat, & alia vt constitutum sit; operæpretium erat pro eius perfecta scientia utroq; modo considerari. Et proinde Arist. de eo differens primùm eius principia, vt gignitur, inquirit, cùm id necessariò præcedat, deinceps vt actu & absolutum est. Præterea est sciendum quòd licet corporis naturalis, quouis modo intelligatur, quatuor sint cognoscenda principia, & quæ interna, & quæ externa nuncupantur, Aristo. tamen de eo, vt gignitur, in primo phys. loquens ea dũtaxat principia docuit, quæ interna sunt, sicut in secundo de eodem agẽs, ut productum est, similia tradidit principia: eorum autem, quæ generãtur, sicuti generationis & cuiusq; motus, tria sunt principia intrinseca, ut etiam Auer. monuit, materia, forma, & priuatio, quorũ duo vt termini, alterum verò vt subiectum ad generationem requiritur. Eius autem vt factum est, duo tantùm sunt principia, materia & forma, quippe ad rei consistentiam priuatio nihil conducit, quinimo ad corruptionem. Verùm cùm pro subiecti perfecta scientia omnes causas necesse sit cognosci, Aristo. in septimo & octauo uenatus est extrinseca principia, eorumq; protulit prædicata, & quod quid est, primamq; & communißimam omnium formam indagauit. Non iniuria igitur quatuor isti libri de principijs vocantur. Disputauit de motu & de infinito in tertio, in Quarto de loco, vacuo, & tempore, in Quinto & sexto similiter de motu, quæ cùm corporis naturalis accidentia sint, iure de accidentibus libri vocari possunt, aut

5. Phys. cõ. 3.

de motu, si ab eo, de quo plura dicta sunt, & ad quod reliqua ferè referri uidentur, velimus accipere nomenclationem. Et vt quæ diximus clareant, eorum omnium, quæ proposuimus, rationes sunt afferendæ. Primum ostenditur in primo phys. agi de principijs rerum naturalium, vt fiunt, nam tot modis, vt exactè sciatur, unūquodq; tractandū est, quot potest considerari, cùm autem corpus naturale illis duob. modis concipiatur, necesse erat, & ut fit & vt factum est, de eo disseri. Præterea, vt sæpius diximus, tractandi genus à modo definiendi capitur, hîc verò principia definiuntur, vt corpus naturale fit, definiens .n. Arist. materiā dixit esse primum subiectū vnicuiq; ex quo fit aliquid cum insit, adiecit, fieri & non esse, & loquens de forma ait formam absentia & præsentia facere mutationem. Patet igitur materiam & formam fuisse definitas, vt fieri & produci corporis naturalis spectant. Dictum est etiam eodem differendi modo de priuatione, quę rerum, dum fiunt, tātum est principiū. Nobis quoque testimonio est Arist. qui tex. 57. pollicitus est principiū generationis se venaturum, hoc est rerum dum gignuntur, cuius uerba hæc sunt. sic igitur nos dicamus primùm de omni generatione aggredientes. *& paulo post epilogum colligens, sic inquit.* Quot igitur principia sint rerum naturalium, quę circa generationem, & quomodo tot, dictum est. *si quis igitur cuncta Arist. uerba in primo phys. animaduerterit, statim percipiet scopum ibi esse de principijs rerum naturalium, ut fiunt. constat similiter in secundo agi de causis internis naturalis corporis, vt productum & constitutum est, quandoquidem de materia & forma meminit, è quibus secundum substantiam naturale corpus dependet, omittens de priuatione sermonem tanquam nihil conferente ad illius consistentiam, quod innuit Arist. in calce primi libri, vbi instituit se aggressurum aliud principium sicuti fecit, cùm de materia, & forma vt rei factę sunt principia incæperit loqui: est enim aliud principiū, de quo egit in secundo, ab eo, de quo in primo dictum est, cùm illud sit rei generādæ, id verò rei productæ. Additur etiam ꝙ materia & forma sub nomine naturæ fuere definitę, quomodo non sunt principia rei nisi ut existit. nec definitio materiæ alio modo sibi competit, quando sic dicitur.* uno igitur modo natura sic dicitur, prima vnicuique subiecta materia habentium in seipsis motus principium & mutationis.

1. Phy. tex. 82.

1. Phy. tex. 68.

1. Phy. tex. 68.

2 Phy. tex. 10.

tionis. *Verum quę diximus, non videntur prorsus carere difficultate, tunc enim in primo phys. ea solùm principia essent tradita, quę ortui & interitui sunt subiecta, quod nonnullis recentioribus minime arridet etiam insequentibus opinionem, nempe de omni corpore naturali communiter disseri, eisdemq; uijs rei generabilis & æternæ principia inquiri. Pro quo astruendo nonnullas attulerunt rationes, prima ex Arist. elicitur, qui in initio operis pollicitus est rerũ omnium naturalium, in quibus numeratur corpus cœleste, principia docere, quare similiter de substantia sempiterna habenda est doctrina. Præterea cùm de speciebus alicuius generis analogi tractandũ est, prius de earum genere loquendum est; at corpus naturale, quod de æterno & corruptibili dicitur, est analogũ, ergo de eo prius erat disputandum, de eo autem fit sermo, cùm eius traduntur prædicata communia, vt principia, & accidentia. Deinde in vtroque genere causæ deueniendum est ad vnam primam causam, vt patet 2. metaphy. quare in genere materiæ similiter ad vnam primam erat ascendendum, quæ nec rei cœlestis nec rei generabilis sit prima, sed vtrique communis, de qua fatendum est Aristo. egisse in primo phy. Additur etiam quòd de ea materia dictum est, quæ fuit definita, vtriq; autem conuenit definitio de materia tradita, cùm dictum sit esse primum subiectum, ex quo fit vnumquodque, nam quamuis cœlum secundum substantiam non mutetur, fit tamen secundum vbi, & quale. confirmant id, quoniam eisdem uijs principia corporis cœlestis possumus venari, quibus Aristo. inuenit principia rei, quę oritur & interit: prima autem via ducitur ex contrarietate, quæ in omni inest mutatione, qua similiter cœli materia cognoscitur, in eo enim reperitur contrarietas penes partes motus, quandoquidem sol ex contrario ubi in contrarium mutatur, quare ibi materia & subiectum extat, quod modò sub vno consistit vbi, modò sub alio. Secunda via ex diuisione accipitur, omnis enim generatio aut simplex aut composita est, in vtraq; debet vnum permanere, quod modò in vnum, interdum in alterum mutetur oppositum. id similiter in cœlo inueniri oportet; siquidem in vbi, siue in quale oppositum mutatur, mouetur enim sol ex oriente in occidentem, & de opposito in oppositum. Quare veluti in generabilibus ex ijs uijs, & his similibus inquiritur materia, consimili ratione ea, quæ cœli est, inuenitur. Præterea non à*

communioribus incæpisset Arist. quandoquidem in secundo simul de cœli principijs locutus est, de quibus in primo non fuit dictũ, agitur autem in secundo de ea natura, quæ in primo fuit excogitata. Horum autem opinio mihi non satisfacit, licet aliquando eam defenderim, aliisque amplectendam publicè docuerim, nunc uerò in hac ætate grandiori cùm exactius accuratiusq; perscrutatus fuerim Arist. sententiam, duxi mutandam fore opinionem, aliterq; quàm ante sentire: pro veritate enim non modo aliena, uerum etiam propria oppugnare debemus, vt Arist. præcepit primo ethic. Quare his sic primò instamus, ea principia, quæ sunt contraria, Aristo. venatus est in primo phys. at cœli principia non sunt contraria, maior patet tex.50. ubi cùm illucusq; sumpserit principia esse contraria, concludit talia debere esse principia. Quod igitur contraria oportet esse principia, manifestũ est. *minor similiter ex Arist. patet, q 12. Metaph. carpit vetustiores omnia ex contrarijs constare asserẽtes, & Auer. in com. ait antiquos peccasse, siquidem omnium principia non sunt contraria, nanque in principijs corporis cœlestis non reperitur contrarietas, quod idem Aristo. testatus est primo cœli ubi sic ait* Recte uidetur natura id, quod futurũ erat ingenerabile & incorruptibile, exemisse à contrariis, in contrariis enim est generatio atque corruptio. *Præterea nullo modo materia, quam Aristo. largitus est, inuenitur in corpore cœlesti, quãdoquidẽ sic ait Arist. de æternis substantijs.* de naturalibus autem, sed perpetuis substantiis alia ratio est, fortassis etenim quædam non habent materiam, aut non talem, sed solùm quæ secundum locum mobilis est. *est enim in generabilibus materia secundum substantiam motui subiecta, qua cælum caret. & paulo infra* Nec omnium materia est, sed quorumcunque generatio & transmutatio inuicem sunt, quęcunque uerò absque eo quòd transmutentur sunt, aut nõn, horum materia non est *non igitur simul utriusque materia poterat indagari, siquidem diuersas obtinent conditiones, quippe eorum, quæ ortui sunt obnoxia, materia semper adiũctã habet priuationẽ teste Arist. quãdo dixit* Quod oportet semper aliquid subiici quod fit, & hoc etsi numero est unũ, at forma quidem non unum, forma enim dico & ratione idem, non enim idem est homini & immusico esse. *fatetur igitur materiam non subijci,*

1. Ethic cap. 6.

12. Meta. t.x. 53.

1. cœli. tex. 20.

8. Met. tex. 12.

8. Met. tex. 14.

1. Phy. tex. 60.

subijci, nisi cum ipsa priuatione, talem materiam in corpore cœlesti inueniri nemo diceret: nec prorsus vera sunt, quæ ab eis dicuntur, quod licet in cœlo non sit contrarietas penes substantiæ principia, penes ea tamen est, quæ accidentis sunt, ut puta in motu, mouetur enim corpus cœleste ex vbi contrario in ubi cõtrarium, & merito huius aiunt similiter materiam habere priuationi coniunctam, cùm enim sol est in oriente, eò caret ubi, quod est occidẽtale, ad quod etiam est in potentia. Hæc, inquam, vera non sunt. Arist. enim eius corporis naturalis pollicitus est assignare principia, quod ibi pro subiecto stabilitum est, quoniam subiecti principia facultas inquirit, illud autem substantia est. quare substantiæ & non accidentis erãt inuestiganda principia. at secundum eorum sententiam ea principia de corpore cœlesti erunt tradita, quæ accidentis sunt, quandoquidẽ in accidente contrarietas ducit in notitiam eius subiecti, quod est accidentis, si enim cœlum de contrario vbi in contrarium cietur, necesse est habeat vnum, quod motui subijcitur, quare accidentis & motus erit inuentum subiectum: in idem similiter deducimur ex priuatione & potentia in accidente, ut oporteat illius habere subiectum cuius priuationem & potentiam ei asciuimus. Quare Aristo. non id tradidisset, quod in principio instituerat, nimirũ principia substãtiæ & corporis naturalis docere. Præterea ab ijs peto, cũ Aristo. dixit id, quod subijcitur esse unum numero, ratione vero alterum, quod subiectum intelligit? de eo quod est accidentis loqui non est dicendum, licet huius exempla ob rei difficultatem fuerint allata, ab instituto enim discessisset. quare de eo, quod substantiæ ortui subijcitur, locutum fatemur. Præterea Aristote. ostendens principia non esse infinita accipit id, ꝙ in substantia vna est contrarietas, ratio id concedit principia substantiæ inquiri. & tex. 57. proponens intẽtionem se de omni generatione locuturum pollicetur, hoc est de principijs eorum quæ generantur, quod etiam epilogus in tex. 68. colligit. Deinde nihil refert si cœlum in accidentibus gignatur, secundum uerò substantiam sit æternum, nihil inquã ad nos, qui de principijs substantiæ facimus sermonem. His igitur constat eos plurimùm deceptos fuisse. Nec rationes alicuius sunt roboris, scire tamen oportet, vt prima eijciatur, in hoc cum illis nos conuenire, ꝙ scopus Aristo. quem in principio proposuerat, sit de rerum omnium naturaliũ

1. phys. tex. 50.

1.Phy.tex. 57.

principijs, uerum cum Ioa. gram. dicimus, exercuisse sermonem in generabilibus & corruptibilibus perinde ac in apertioribus, ex quibus postea facile ad ea, quæ sunt ingenerabilia, deducimur. fatemur igitur id ab Arist. in initio fuisse propositum, quod ipsi cōfessi sunt, verum propter rei difficultatem de æternis sermonem descrens de ijs duntaxat disputauit, quæ oriuntur & intereunt eorum principia inquirens: cùm enim de his fuerit conscriptum, rerum æternarū causas licebit inuestigare, illa tamen omnia pro rerum generabilium principijs inquirendis fuere allata, licet deinde inquisitioni de corpore cœlesti conducant. Nec id præter philosophi est consuetudinē, quandoquidem in libris post. eius erat propositum demonstrationis & definitionis conditiones docere, eas tamen solum tradidit, quæ demonstrationi conueniunt; & Auer. in præfatione reddit rationem, quia ex ijs, quæ demonstrationis sunt, possumus nācisci, quę sunt definitionis. Et in tertio de anima simul de humano & diuino intellectu erat loquendum, cùm etiam intelligentiæ cœlestes, vt sunt intellectus, tractari debeant a philosopho naturali, & id in eo libro faciendum erat, tamen Aristo. solùm de eo locutus est intellectu, qui animalis est corruptibilis, nec ob id fuit diminutus, ex eis enim, quę de illo dicta sunt, facilè cęlestes mentes intelligi queunt. Secunda eorum ratio euertitur, inficiamurque semper id seruasse Aristo. ut prius de analogo disserat genere, veluti in sexta Præfatione explicabimus: nonnunquam enim à specie notiori exordimur, vt in analiticis perspici potest, ubi prius non de sciendi instrumento, quod ad demonstrationem & definitionem est genus, locutus est, sed statim de demōstratione tanquam de notiori aggressus est orationem. sicut in nostro hic instituto dicendum est, quod statim de generabilibus, quæ apertiora sunt, factus est sermo. Nec nobis alterum obstat, nā verum est esse deueniendum ad vnam primam materiam, hæc tamē re non existit, quæ neutra sit, & utranq; præ se ferat, sed tantū intellectu concipietur. Quando autem corruptibilium materia fuerit cognita & ex ea, quæ est cœlestis, tunc ad vnam primam & communem mteriam deferimur. Nec uerum est eam definitionem de materia traditam competere ambabus, quoniam cœli substantia, de qua hic fit sermo, non generatur, ueluti cùm de forma habetur oratio, ea duntaxat intelligi potest, quæ est substantiæ uel secundum

eorum

eorum opinionem asserentium de ea loqui Aristo. in secundo libro: sic cùm de materia disseritur, eam, quæ substãtiæ est, accipi oportet. Nec illæ viæ sunt satis, ut in materię cognitionem traducamur, quę cęlestis est substantiæ, sed prę̨ter eas alia complura noscere operę-pretium est, ut clarius aperiemus in commentarijs, quos iamdudum exorsi sumus. Tempus modò admonet, ut ad illud redeamus, unde nostra defluxit oratio, cũ vnicuiq; sit perspectum librum primum & secundum esse de principijs, nunc superest, ut hoc idem de septimo & octauo explicemus, quos paulo supra libris de principijs adnumerauimus. Quòd sic primùm ostendere conamur, necessarium est confiteri alicubi de prima causa efficiente egisse Aristo. alioquin totum illud non absoluisset, quod in principio proposuerat, communes scilicet rerũ omnium causas tradere, quod in libris phys. in quibus de communissimis principijs agitur, tractari oportebat, sed cùm nullibi ante de eo dixerit, fateri cogimur, siue nolimus, siue velimus, de eo fuisse tractatum in duobus posterioribus. De eo disseri doctrina rerum naturalium efflagitabat, tũc enim quodque noscimus, ait Aristo. cùm causas primas nouerimus, & principia prima, uerum cũ in primis & cõibus causis primũ efficiẽs numeretur, necesse erat de eo in libro phy. agi. & pinde in initio septimi illud pponit Theorema disputandũ, an oẽ, quod mouetur, ab aliquo, qđ diuersum sit, moueatur, vt ad vnũ deueniat mobile, qđ ex seipso mouetur, cuius mouẽs ab altero nõ moueatur, immobileq; per se, & per accidẽs sit, & Auer. ĩ eo septimo testatur in eo libro Arist. ostẽdere esse primũ mobile, & primũ motorẽ. Præterea Simpl. in proœmio illius operis ait principales quęstiones, quę ibi proponũtur, et disputãtur, et quę illi libro sunt propriæ, in octauo demonstrationib. tutiorib. tractãtur: cũ igitur manifestũ sit in octauo de primo motore præcipi, de eodẽ in septimo dissereretur, cùm de eadem re, ad idemq; demonstrandum afferantur rationes. Addidit etiam nonnullis uisum esse hunc septimum esse superuacaneum, quandoquidem eadem repetuntur in octauo, ut de Them. ibi inquit Simpl. & Auer. com. 9. Verùm Alexand. ponens discrimen inter hunc & octauũ dixit in septimo Aristo. processisse per rationes probabiles & dialecticas, in octauo rationibus demonstratiuis fuisse usum. Ex consensu ferè omnium constat de eadem re bis duobus libris disputari. Verùm cùm à materia abiun-

1. Phy. tex. 1.

7. Phy. cõ. 9.

3.Disp. in solu. dubii 18.

abiunctis forma, finis, & efficiens cõiungãtur teste Auer. absq; dubio inferre possumus in his libris simul de prima forma, & postremo fine fuisse dictũ, alioquin scientia hæc foret imperfecta, non seruasset q; Arist. quod in principio proposuerat se. s. largiturũ causas omnes & cõmunes, & proprias: prima uerò forma, ultimus finis, et primũ efficiẽs rerũ naturaliũ omniũ sunt causę, ut oĩbus perspicuũ est. Quare hic cognosci debebant, ubi de omnibus causis, quæ communissimę sunt, agitur. Est autem Deus benedictus, cui illa tria accommodantur, de quo cùm in prioribus nihil sit dictum, fateri oportet hoc in loco de eo fieri disputationem. Sed ambigitur, in primo de forma dictum est, similiter & in secundo, in quo etiam multa de fine & efficiente habita sunt. Superuacanea sunt igitur ea, quæ in octauo repetuntur. Dicimus, ut paulo supra patuit, in primo solùm principia, quæ rerum sunt, quæ ortum & interitum patiuntur, inuestigari, quare forma ibi declarata nõ ẽ ea, quæ prorsus prima ẽ, qualis ẽ quã nunc quærimus, & quam Deum uocamus, qui nec generationis est terminus, nec priuationi aduersatur, ueluti se habet quæ ibi inuenta est. in octauo autem ea depromitur forma, quæ omnibus cõmunis est, & penitus prima. Quæ uerò secundo libro sub naturæ nomine cognita est, licet prima sit, non tamen ut est omnium & communissima, tractatur, sed solùm ut suo orbi admouetur, sic enim motus principium dicitur eius, in quo est. nec refert si dixerimus in secũdo ea principia tractari, quæ in primo fuere inuenta, quia ex ijs, quæ in primo pronuntiata sunt, ponitur cognitio principiorum corporis cælestis, quare in secundo fieri potuit, ut communis utriusque naturæ definitio traderetur. Verũ quia forma illa cõmunissima, quę est omniũ forma, adhuc exactiori egebat tractatione, non ab re de ea in octauo multa disputata sunt. Dicimus preterea in secũdo nihil fuisse dictũ de ea causa, qui est ultimus finis & primum efficiens: Deum enim hanc statuimus causam, de quo non fuisse ibi disputatum unicuique est perspectum, & potius earum causarum quid nominis tantùm haberi conspicuum est. Par enim esset ratio de forma, & materia, quarum similiter quid nominis præcipitur. Deinceps ibi tractari de fine & efficiente asseuerandum est, ubi eorum prædicata quodquid est explicãtia afferuntur, huiusmodi prædicata in secundo non traduntur, quandoquidem id tantùm ibi aperitur, quid nomine causæ ma-

teria-

terialis & reliquarum intelligendum sit, quod ad quid nominis spectat, id autem pro rerum naturalium exacta scientia satis non est, sed operæpretium est quamlibet inquiri causam, & cuiusque tradere quodquid est, quod earum explicet substantiam, quod ex secundo nullo modo colligi potest. Et proinde Auer. ait in octauo declarari utrum primus motor sit agens & finis simul, aut motor secundum finẽ sit aliud à motore in eo quod est secundum agens. In octauo autem Dei benedicti ponuntur prædicata, ut est primus finis, prima forma, & primum efficiens, cùm dicitur quòd est immobilis per se & per accidens, indiuisibilis, æternus, & à materia separatus, quæ prædicata sunt, quæ naturam eius aperiunt, quod est primum efficiens, ultimus finis, & prima forma. Sed quis dubitaret, hæc Dei naturam tantùm declarant, & non ut est finis, & efficiens. Respondetur, quod si hæc cum ijs, quæ posita sunt in secundo de causis, coniungantur, facilè propriam cuiusque causæ definitionem uenabimur addentes cuique suas differentias, & eas quidem ultimas, quas ex definitionib. causarum in secundo traditis eliciemus, ut hæc sit primi efficientis definitio, ut sit immobile, indiuisibile, æternum, & à magnitudine separatum, principiumq́; unde motus omnium, hæc eadem prædicata præter ultimam particulã, quæ efficientis est definitio, poterunt formæ & fini accõmodari adiecta sua cuiusque causæ definitione. Sic igitur erunt habita prædicata, quæ Dei naturam exprimunt & secundum eius substantiam, & ut est finis, forma, & efficiens primũ. Quare constat duos postremos libros dici de principijs. Verùm quis adhuc quęrere posset, cur Arist. hos de principijs libros seiunxerit? cum Auer. dici potest, quòd prædicata primi motoris inuestigari oportebat motu, eiusq́; æternitate, atque causarum definitionibus, quare operæpretium fuit prius de motu, causisq́; disseri, tam diligens autem motus cognitio pro materia cognoscenda non requirebatur, iccirco disputatio de principijs ortum habuit à materia, tanquã etiam ab eo, quod ab omnibus concedebatur: philosophi enim omnes dari unam primam materiam confeßi sunt, nonnullis eorum finem & efficientem auferentibus. Patet igitur totum hoc opus secari in partem de principijs, & in eam, quæ est de accidentibus, duosq́; priores, & duos posteriores dici de principijs, cæteros uerò de accidentibus. Et hęc sufficiant de Diuisione.

7. Phys. cõ 9.

3. Phy. cõ. 1.

De

De inscriptione. Cap. 19.

EO, quod secundo loco instituimus, explicato, ad tertium modò transeundum est, de inscriptioneq; loquamur. Arist. interpretes diuersis uarijsque nominibus hoc opus nuncupare consueuere. dicitur liber de physico auditu, de motu, de principijs, de primis sermonibus, auscultatorius, & liber physicorum. Verùm quare fuerit inscriptus auditus naturalis, uaria redditur rō. Diuus Thom. opinatus est sic fuisse nuncupatum, quia per modum doctrinæ traditus est ad audientes, ut addiscentes prius ab Aristo. audiuerint, quæ hìc ponuntur, literisq; deinde mandauerit Aristo. quæ prius audita fuissent. Hæc autem inscriptionis ratio mihi non arridet: nam, ut constat omnium græcorum testimonio ex industria hic Arist. usus est obscuritate, ut rudiores deterreret, & ne quę digna sunt claris & excellenti ingenio uiris, etiam tonsoribus, ut dicitur, essent aperta, & proinde sic ad Alexandrum scripsisse ferunt libros hos esse editos, & nō editos, quibus indicatur ante vulgò fuisse traditos, quàm alicui essent cognita, quę ibi tractantur. Auer. opinatus est dici auditum naturalem, hoc est sermonem naturalem, ut per auditum intelligatur sermo, dictusq; sit auditus propter ornatum, qui inuenitur in rebus translatitijs & mutatis, nam cùm accidat sermonem audiri, loco sermonis sumptus est auditus. Nec hac expositio mihi placet, primùm quia à re satis extranea nomen esset acceptū, ut pro sermone auditum legamus, impropria .n. esset locutio præter id quod philosopho non licet uti nominibus trāslatitijs. Nos igitur aliter dicendum putamus cum græcis expositoribus. unum tamen accipere prius oportet, librorum, quos scripsisse Arist. constat, duo esse genera, unum, quod magis pro vulgaribus exterisq; esset, cum quibus nulla usus fuerit familiaritates in quo solum ea attulit quæ vulgo essent magis accōmodata historicè & dialecticè magis ꝑced ēs, q̄ utens rōnib. demōstratiuis & exquisitis, ueluti sunt, libri historiarum, & liber problematum, huiusmodiq; libros exotericos solebat uocare. Alterum genus fuit, quod acroamaticum, hoc est, auscultatorium nuncupabatur, in quo eruditiora, & res magis reconditæ tractabantur, & subtiliores rationes afferebantur, maiorque inueniebatur obscuritas, ut non vulgo traderentur, neque ijs,

qui

qui parũ in facultate essent exercitati, sed solùm illis, qui claro præditi essent ingenio, acriq; iudicio, anteq; Arist. audiuissent, in hoc genere comprehenduntur omnes libri philosophiæ naturalis, & Metaphisicæ, Moralis, logicæ, & Dialecticæ. Eorum librorum, quos uocauimus exotericos, Arist. meminit primo cœli, quos uocat uulgares sententias, ut ibi Simpl. testatur. interdum extrarias disputationes nuncupat, ut patet primo ethic. & sexto, & septimo polit. sermones externos. Patet igitur quare liber hic dicatur ausculatorius inter eos enim, quibus tale tributum est nomen, connumeratur. Consimili ratione inscribitur de auditu, ita est enim elaboratus & difficilis, ut intelligi nequeat nisi ab ijs, à quibus fuerit auditus, & id cõfirmatur eo, quod Arist. scripsisse ad Alex. legitur, qui conquestus fuerat, quòd libros de physico auditu ediderit, cupiens magis literis & rerum obscurarum cognitione cæteris hominibus præstare, quàm diuitijs & rerum magnarum potentia. Ad Alex. hæc Arist. rescripsit, scias Alex. meos libros de physico auditu esse editos, & non editos, ab ijs enim tantùm intelligi poterunt, qui nos audierint, perinde igitur ac si nunquã editi fuissent: neque uitio id Arist. uertatur, ut liuore, maloq; animo id fecerit, gratiaq; occultandi ueritatem, minime id summum philosophum decebat, in omniq; genere disciplinæ summum magistrum, & qui morum præcepta tradiderit, & rectè beneque uiuendi rationem. magis igitur illud fecisse putandũ est, ut ignauos deterreret, rudioresque, & minimi iudicij homines ab eorum, quæ digna sunt claris uiris, lectione reijceret. Constat igitur, quare liber hic dictus sit de auditu & ausculatorius. Est autem dubitatio, quia Aristo. 1. ethic. uocat librum de anima exotericum, cùm de anima sermonem ait etiam à ciuili cognoscendum esse. Dicũtur autem de ipsa in extrariis etiam disputationibus nonnulla, quæ satis sunt, utendumq; ipsis est. *quare inter libros externos eum constituit, qui de anima tractat, cùm tamen inter acroamaticos nos collocauerimus. Nonnulli sic hanc dubitationem nituntur soluere, ut p exteros & exotericos sermones Aris. intelligat, qui sunt extra illum librum, cùm autem is, qui est de anima, alius sit à libro ethic. merito uocari potest exotericus & externus. isti autem plurimùm decipiuntur, & cũ græcis contendunt de literis græcis. Simp. enim 1. cœli de ea librorum diuisione loquitur, quam nos retulimus,*

1. cœli. tex. 100.
1. ethic. ca. ult. 6. ethi. c. 4.
7. polit. c. 1

 sic

ſic etiam omnes libri in aliena facultate poſſent dici externi, quod uerum non eſt, ſiquidem Ariſt. 7. Polit. ait de optima uita ſe dixiſſe in externis ſermonibus, quos putandum eſt eiuſdem eſſe facultatis cum libris Politicorum. Aliter igitur euertimus dubitationem, q Ariſt. per ſermones externos non intelligit librum de anima, licet in eo de anima ſit diſputatum, eſt enim maximè elaboratum opus, ſummaque diligentia ordine diſpoſitum, quare liber ille exotericus non põt dici ſed magis auſculttaorius: alterũ innuit opus, in quo po pulariter diſſeruerit de anima, ut uerba nobis uidentur ſignificare, cum ait, dicuntur autem de ipſa etiam in extrarijs diſputationibus: adiecit, etiam, ut non ſolum de ea dictum ſit in libro de anima, ſed ẽt in externis, dixit etiam, nonnulla, quod de libro de anima non eſt in telligendum, in quo exactè cuncta pertractata ſunt, quæ ad animæ notitiam ſpectant. quare alius ſignificatur liber, & id eſt rationi cõ ſonum, cùm de ijs ibi loquatur Ariſto. quæ ad remp. & ad populum attinent, ſic exponendus eſt locus in ſeptimo Polit. ut per externos ſermones non intelligamus librum ethic. Sed magis qui eſt de moribus ad Eudemum. Sed adhuc quis quæreret, dictum eſt libros omnes philoſophiæ naturalis uocari auſcultatorios, cur inter tot ſolus hic acceperit nomen ab auſcultatione? Reſpondetur, nam quæ hìc tractantur, ſatis abdita ſunt à vulgi ſenſuque multitudinis aliena, in nulloque altero maiorem inuenire poſſumus obſcuritatem, iccirco ei id nomen maximè tribuendum eſt, eumque inter omnes neceſſe fue rit prius fuiſſe auditum, opusque fuerit eum prius auſcultaſſe, qui illum intelligere noluerint. fuit additum naturale, nam licet & cęte ri libri philoſophię naturalis dici poſſint naturales, tamen, quia in hoc uirtute comprehenduntur res omnes naturales, quandoquidẽ rerum omnium principia inquiruntur, ideo nomen totius parti fuit inditum. ob eandem rationem uocatur liber phyſicorum, ſiue rerum naturalium. dicitur etiam de principijs, quia principia hìc tradita omnibus communia ſunt. Vocatur autem de motu, quia de eo multa hìc diſputãtur. dicitur de primis ſermonibns 1. cęli tex. 20. eſt enim primus in uniuerſa ſcientia naturali. Et de inſcriptione, deque nomi nibus, quibus liber hic denominatur, ſatis dictum arbitror.

De Vtilitate. Cap. 20.

VT finem huic primæ præfationi imponamus, id quod postremo loco proposuimus, discutiamus, quod de utilitate est quę sit utilitas, oblectatiove animi, quæ ex hoc opere accipi queat. Auer. multa à græcis accipiens expositoribus ait utilitatem huius disciplinę partem esse eius, quæ est uniuersæ scientiæ speculatiuæ, cuius hæc est pars, ad eundemque referri finem partem & totam scientiam speculatiuam. Quæ uero sit utilitas, quam ex illis adipiscimur, apertum fit ab Auer. est enim ultima hominis perfectio, quæ fælicitas, & sempiterna uita est, quę per scientias speculatiuas nobis comparatur. Verùm, ut quæ ab Auer. dicuntur, perspicua perspectaque fiant, nonnulla de fęlicitate dicere oportet, eaque potissimùm tria esse putauimus, unum, cùm duplex sit fęlicitas quæ sit communis utriusque definitio. Alterum quę propria. Tertium quomodo in nobis fiat, & producatur. Vt autem à primo exordiamur. Fęlicitas teste Arist. est finis in rebus humanis ultimus, cùm enim in omni hominis actione, siue arte, siue doctrina, aut electione operetur, bonum quoddam semper expectatur, quod finis habet rationem, illum asseuerandum est esse fęlicitatem qui præ omnibus est eligendus, nec unius artis sit proprius, sed ad eum cęteri omnes, qui aliarum sunt facultatum, referantur. Est enim finis unus altero melior, eũq; optimum putare oportet, qui postremus est, gratia cuius reliqui appetuntur, id est fęlicitas finis agendarum rerum, & quoddam perfectum, & ex se sufficiens, quod idem & optimum est. Verum in homine accidit bonum & perfectionem inueniri, ueluti in cęteris omnibus, quorum aliquod est opus, ut in operatione bonum consistat, quare fælicitas, hominis bonum, in operatione locabitur. iure ab Aristo. sic ea definitur. Est operatio animæ per uirtutem in uita perfecta. Patuit fęlicitatem in operatione reponi, si enim habitum eam esse dixerimus, fęlicem uocabimus hominem in ęrumnis cõstitutum, in ocioque existentem. Adiecit, animę, ut à corporis operatione eam secerneret, quandoquidem suas corpus obtinet operationes, in quibus fęlicitas non inuenitur, ut patet 1. ethic. fuit dictum secundum uirtutem, ne quis in ijs animę operationibus locari existimauerit, quę cum uitio, aut sine uirtute fiunt. Additur in uita perfecta

1. ethic. c. 7.

1. ethic. c. 7

1. ethic. c. 8

fecta,ut tempus denotaret lōgum,quod per uitam intelligitur,siquidem uita solet sibi longum tempus adiungere,cui Arist. uidetur assentiri,quando ait Ver enim neque una hirūdo neque unus dies facit,ita quoq; beatum, & felicem hominem neque unus dies neque breue aliquod tempus efficiet.*licet alterius sententię uisus fuerit* 1.*Magn.moral.ut uerè perfectam intelligat uitam,quando sic ait.* Cum igitur sit felicitas bonum perfectū ac finis,nos latere non oportet id in ætate perfecta esse,non enim in puero,(quia nec puer dici felix potest) sed uiro,is nanq; perfectus & ne quidem in tempore imperfecto,sed perfecto.*Simile quid dixit* 1.*ethic.*Eadem etiam de causa neque puer felix est , nondum enim est ad tales res agendas per ætatem idoneus,qui uero dicuntur felices,spe dicuntur,nam sicut diximus , & perfecta uirtute,& uita perfecta opus est.*alteram tamen nobis non eripuit expositionem.Dici igitur potest,ut felicitatem consequamur, nobis uita & longo tempore opus esse,non enim felicis nomen meretur,qui unam duntaxat actionem secundum uirtutem exercuerit sicuti nec una hirundo facit uer.Adiecit uerò perfecta,ut omnium bonorum copiam indicaret, qui enim felitate fruitur, & corporis & fortunę bonis abundare oportet,ut patet* 1.*ethic. Rectè igitur dictum est,quòd felicitas est operatio animæ secundum uirtutem in uita perfecta, quam definitionem communem arbitramur utrique felicitati,à qua nec quę* 7.*Polit.habetur,distat.Verùm cùm de communi dixerimus definitione,propriam cuiusque largiri oportet. Est enim duplex felicitas,Actiua siue Moralis,& speculatiua:primùm de ea,quæ Actiua uocatur,loquemur,quæ uia generationis eam antecellit,quæ contemplatiua nuncupatur teste Arist.*7.*Polit.sic autem definiri potest. Est operatio animæ habentis rationem in uita perfecta per uirtutes morales.Cuius definitio ut clareat, animaduertere oportet tres esse uitas,quas ab Aristo. habemus* 1.*ethico. uoluptuaria,ciuilis,& contemplatiua.De uoluptuaria nostra non est oratio,hanc ijs cognoscendam relinquimus,qui perinde ac Sardanapalus,uitam traducunt.De duabus igitur reliquis differemus, in quarum una moralem reponimus felicitatem,in altera uerò contemplatiuam.Sciendum est etiam,quòd uirtus duplex est,ut testatus est Arist.* 2. *ethic. intellectiua & moralis,sunt autem uirtutes*

morales

1 ethic.c.7

1.Mag. moral.c.4.

1 ethic.c.9.

1.ethic.ca. 10.

7.polit.ca. 13.

7.polit.ca. 15.

1.ethic.c.5

2.ethic.c.1

morales & ex quidem præcipuæ quatuor Iustitia, Fortitudo, Temperantia, & Liberalitas. Quinque uerò intellectus habitus uirtutes uocamus itellectiuas, de quibus Aristo. 6. ethic. egit: sunt autem Prudentia, Sapientia, Scientia, Ars, & Principiorum intellectus. Præterea alterum noscere oportet primo ethico. duas esse animæ partes, unam, quæ rationalis est; Alteram irrationalem. Eius uerò, quam irrationalem uocauimus, una Plantis inest, quæ uegetatiua nũcupatur. Altera sensitiua expers prorsus rõnis cæteris aĩalib. in existẽs. Est. n. altera irrationalis, quæ particeps est rõnis, & homini propria, quam cogitatiuam Auer. nominat. Aristot. eam omittens, quæ aut plantis, aut cæteris animalibus inest, alteram sic distribuit, ueluti etiam 7. polit. uidere est. Rationalis est duplex, vna ex seipsa dicta rationalis sicuti intellectus, altera vocatur rationalis, quoniam rationi obedit, veluti phantasia, quam Aristo. 3. de anima vocat rationalem, quæ licet ex seipsa ratione careat, quam ob causam dicta sit irrationalis, tamen quia insequi potest rationem, eique parere, rationalis rationis ve particeps dicitur. sicuti autem in homine duas constituimus animas, ita duas uirtutes, quas illius esse arbitrandum est, & in ea duplici animæ parte inuentas. locamus autẽ in parte irrationali & ea quidem obediente rationi virtutes dictas morales, in altera uerò eas, quas intellectuales nuncupauimus. Cũ autem felicitas actiua virtutibus comparetur moralibus, in eaq; sit anima, quæ rationi obedit, merito sic definitur. Est operatio animæ habentis rationem non ex se in vita perfecta per virtutes morales. Nec ex ijs, quæ protulimus, difficile est alterius felicitatis elicere definitionem. Est enim operatio animæ habentis rationem ex se in vita perfecta secundum virtutes intellectuales, uerũm non omnes, sed speculatiuas: sunt enim & complures aliæ virtutes inter intellectus habitus connumeratæ, quæ ad felicitatem contemplatiuam nõ spectant, quandoquidem aut ex principiorum habitu, & conclusionum acquiritur, aut ex sapientia, quæ habitus est perfectißimus, ut constat 10. ethic. attinet enim ad contemplatiuam sapientia, ut ad actiuam prudentia eodem libro asserente Aristo. Nec alicui mirũ sit, si ita utrinsq; tradiderimus definitionem, vt nonnulla communia prædicata acceperimus, eaq; illis adiunxerimus, sic enim fieri oportebat, siquidem in specierum definitionibus, quæ generis, & uniuersi sunt,

6. ethic. c. 3

1. ethic. c. ulti.

7. Polit. ca. 14.

3. De anima tex. 56.

10. Ethic. cap. 7.

10. Ethic. cap. 8.

si sunt, sumi est necesse, Cùm quæque definitio genere & differentia constet. Nos maximè Aristotelem imitati sumus, qui in primo libro ethicorum prius communem dedit definitionem, postea eam traditurus, quæ actiuæ propria est, multa de uirtutibus moralibus egit usque ad sextum librum, in quo deinde de ijs differit virtutibus, quę intellectui ascribuntur, vt eam doceret felicitatem, quæ est contemplatiua, quare in decimo de hac loquitur inter utranque ponens discrimen. Tradita communi, & sua cuiusq; definitione, nunc illud est perspiciendum, quomodo eas consequi liceat: vnum tamen prius sit omnibus perspectum, nos de felicitate locuturi eam non intelligimus, quam nos christiani affirmamus & magnopere cupimus, & pro qua comparanda aßiduè Deo benedicto preces fundimus multis supplicibusque uerbis ipsum orantes, & qua frui in futuro statu confidimus gratia Dei benedicti intercedente Baptismo, & viua fide, sed de ea disputamus, quæ est Arist. qui alium prȩter hunc animæ statum non cognouit, ut proinde 3. ethic. dixerit homini mortuo neque bonum neque malum inesse, & alibi mortuum non dicimus felicem. De hac igitur Aristo. sententia nunc differmus instar Psittacorum, qui eorum, quæ pronuntiãt, sunt ignari. Et vt de ea, quam prius acquirendam diximus, loquamur. Hæc virtutibus moralibus comparatur, quandoquidem sine his bonus & felix dici potest nemo, ut Arist. reliquit 7. Polit. est autem virtus quædam perfectio, ex eaq; opus proueniens perfectum nuncupatur. Verum pro illis acquirendis tria requiri testatus est Aristo. naturam, morem, & rationem, siue doctrinam. Non parum confert ipsa natura, cùm tale animal procreari à natura fuerit necessarium, quod capax sit rationis, & felicitatis, & proinde 1. ethic. rectè sic dixit. Merito igitur neq; bouem, neque equum, aut quippiam aliud animal felix appellamus, quippe cùm nullũ ex ipsis talis operationis esse particeps possit. *& licet 2. ethic. dixerit virtutes neq; natura, neque præter naturam nobis inesse, idonei tamen ad eas suscipiendas esse debemus, ut nihil in aliqua re proficere ualeamus nisi adiuuante natura, qua inuita frustra aliquid conamur, facilius enim & promptius operamur si ui & impetu nostræ naturæ impellamur. Plurimũ etiam doctrina adiuuamur, est enim necesse, ut boni & studiosi efficiamur, quo modo actiones sint agendæ, cognoscere teste Aristote.*

[Margin: 3. Ethic. capi. 9. 1. Ethic. ca. 14.]

[Margin: 7. Polit. capi. 9.]

[Margin: 7. Polit. ca. 13. & 15.]

[Margin: 2. Ethic. capi. 1.]

2. ethic

2.*ethic.quando sic ait* Quoniam igitur presens tractatio non est speculationis causa, quemadmodum alię, (non enim fit vt cognoscamus quid sit uirtus, sed ut boni efficiamur, alioquin nulla eius esset utilitas) necesse est ut de actionib. quomodo agendæ sint, consideremus *id autem per doctrinam, & libros moraliũ, quorum hæc est utilitas, habetur, ignorantia.n. virtutũ & bonarum actionum passim non rectè operamur, nam ut constat* 1. *ethic. vnusquisq; ea rectè iudicat, quæ cognoscit, & hinc fit, ait ibi Aristo. ut iuuenis auditor ciuilis idoneus esse non possit, quippe cùm imperitus actionum uitæ sit. Nec nobis obstat illud secundi ethic. intellectiuã uirtutem doctrina, moralem uerò more, hoc est assuetudine, à qua nomen traxit, acquiri. nam quamuis nemo bonus & studiosus dicẽdus sit, qui id tantùm sciuerit, quid sit iustitia, & temperantia, neglexerit uerò operationes, vt dixit Aristo.* 2. *ethic. tamen felicitati & virtutibus comparandis doctrina mirum in modum conducit. Verùm enimuero quo potissimum egemus, mos & assuetudo est, vt vsu veniat in virtutibus acquirendis, veluti in compluribus artib. in quibus teste Aristo. operando discimus, quando sic ait* sicut enim ædificando ędificatores, cithara canendo citharędi efficiuntur, ita quoq; iusta agendo iusti, temperãtia temperantes, fortia fortes euadimus *talis igitur quisq; est, qualis fuerit assuetus, nam vt ibidem testatur Aristo. ex similibus operationibus habitus fiunt, & addit non parum referre sic ne, an sic statim ab adolescentia consuescat aliquis. Si igitur in comparandis virtutibus, & in anima exornanda bonis moribus tantã uim habet consuetudo, caueant illi, quibus cura mandata est domus & ciuitatis regendæ, vt teneri animi bonis moribus imbuantur. His itaq; constat uirtutes natura, doctrina, & assuetudine comparari, vt etiam ex aliorum sententia visus est innuere Arist.* 10. *ethic. quando sic ait.* fieri autem bonos, alii natura, alii consuetudine, alii doctrina existimant. *Quare is felicitatem adipiscetur actiuam, ut nostra oratio, unde discessit, reuertatur, qui natura sit idoneus eam consequendi, & libros moralis disciplinæ, in quibus Aristo. omnia, quæ ad felicitatem attinent, complexus est, didicerit assuetus ab adolescentia bonis moribus, assuetudineq; virtutes comparauerit. Cùm hæc de Actiua dixerimus, nũc modum explicabimus, quo contemplatiua gignitur, in qua re sibi interpretes*

2. Ethic. capi. 2.

1. Ethic. capi. 3.

2. Ethic. capi. 1.

2. Ethic. capi. 4.

2. Ethic. capi. 1.

10. Ethic. cap. 9.

terpretes non cõueniunt. Et vt eorum intelligatur opinio, animaduertere oportet, iuxta eorum opinionem duplicẽ eſſe cognitionem, vnam quam vocant abſtractiuam, alteram intuitiuam: uocatur abſtractiua cognitio, quæ fit per ſpeciem, & per phãtaſmatis abſtractionem, ſiue rei, quæ intelligitur, ſiue alterius ſit phantaſma, ex quo in alterius venimus notitiam. Eſt intuitiua, quæ proximè à re intellecta producitur, & ut dicunt latini, per eſſentias earum rerum, quæ intelliguntur. Auer. 9. metaph. ait eo tempore comparari felicitatem contemplatiuam, quãdo intellectus euaſerit ſpeculatiuus, Deũque, vt viſus colores, intuitiue inſpexerit: carpit autem Auempacẽ aſſerentem eam cognitionem diſcurſu; & ſyllogiſmo procreari, docet autem productionis modum 3. de anima quandoquidem arbitratur intellectum agentem iungi materiali, idq́; fieri per intellecta ſpeculatiua medijs formis imaginatis, à primis enim annis intellectus agens potentia nobis ineſt, potentia eo tempore exiſtentibus in nobis intellectis ſpeculatiuis: eſt autem in actu, cùm hæc in actu inerunt. quotieſcunq; igitur ſic intellectus agens copulatur, intuitiue ſubſtantias immateriales conſpicit, in ultimaq́; conſiſtere perfectione dicitur, atque felicitatem contemplatiuam comparaſſe. Nec ſibi contradicit Auer. ſi in præfatione libri phyſ. dixerit per ſcientias ſpeculatiuas hominem poſtremã perfectionẽ adipiſci, voluit. n. intellectum præparari ſcientiis ſpeculatiuis, & pro acquirenda felicitate perinde ac diſpoſitiones eas requiri. Hæc autem opinio licet à compluribus defendatur, recta tamen non eſt. primùm quoniam in intellectu humano reponi illam cognitionem intuitiuam, à ueritate alienum eſt, ſiquidem ab intelligentijs cæleſtibus longè diſtat, oculosque, quibus eas intueatur, non habet. Nec uerum eſt eas cognoſci per ſuas eſſentias, neceſſarium enim foret eſſentiam, quæ intelligitur, in intellectum ingredi, qui intelligit; quandoquidem ſi longum loci interuallum interceſſerit, nihil pro intellectione rei intellectæ eſſentia proderit intelligenti. Præterea Ariſto. 3. de anima. ait quòd in abiunctis à materia idem eſt quod intellgit, quod intelligitur, & intellectio, ſeparatus eſt à materia intellectus humanus, uiſque eſt ſoluta ab omnĩ concretione mortali, quare citra ſuam ſubſtantiam nihil intelliget. Nec nonnullorum ad id ſolutio apud me ſatis pollet, illud in mentibus cæleſtibus, & ijs, quæ prorſus à

9. Metaph. com. ult.

3. De anima cõ. 36.

3. De anima cõ. 15.

materia

materia segregata sunt, usu uenire, de intellectu uerò nostro, cũ ab illis diuersus sit, aliter sentiendum est. Hæc inquam istorum solutio falsa est, siquidem ibi ab Arist. adijcitur ratio quare in liberis, & solutis formis idem sit intelligens, & quod intelligitur, quoniam formæ substantia, quæ est principium operationis, est abstracta, cùm autem id in humano intellectu reperiatur, alterum inesse oportet, operationes enim haud secus atque substantia, se habent. Si igitur intellectio, præsertim in ultimo statu, ab altero dependet, intelligibileque aliud sit ab eo, qui intelligit, de eius substantia idẽ sentiendũ erit, ut ex se nõ dicatur existere. Deinceps unus operationis modus tribuitur ijs, quæ unius sunt speciei teste Arist. 1. de gener. animal. intellectus uerò non modò specie unus est, uerum etiam numero, quare una secundum numerum operatio ei dãda est, intuitiuè uerò cognoscere, & abstractiuè sunt operationes inter se satis disiunctæ, uniq́ue secundum numerum conuenire non possunt, transmutaretur etiam intellectus in substantiam specie diuersam perinde ac eius operatio. Præterea autore Aristotele 3. de anima tex. 20. post mortem non reminiscimur, quanquam intellectus sit immortalis, propterea quod Phantasia, sine qua nihil intellectus intelligit, interitui obnoxia est. si itaque daretur illa intuitiua cognitio, philosophi dictum verum non esset, interdum enim sine Phantasia intellectui liceret intelligere. Deinde Aristot. 10. ethic. fœlicitatem contemplatiuam in sapientia reponit, ut ex prudentia fit actiua, sapientia vero est habitus perfectissimus scientiarum, quippe qui vno amplexu continet principiorum & conclusionum notitiam, vt liquet 6. Ethic. cap. 7. non igitur in intuitiua manebit cognitione fœlix intellectus. Reiecta hac Auerr. opinione alia nunc in medium est afferenda. Cum Aristotele igitur dicamus, quòd cum omnis fœlicitas in operatione consistat, ut in communi definitione dictũ est, & ut liquet 10. ethic. cap. 6. in contẽplatione uersari putandũ est eam fœlicitatem, quam contemplatiuam nominauimus, est enim cõtemplatio optimum, & maximè delectabile, ut testatum reliquit Arist. 12. met. tex. 39. Verùm hæc contemplatio, in qua dicimus fœlicitatem consistere, non est ea, quæ multis eget, ut producatur, sicuti est præceptoris doctrina, experientia, assuetudo & sensus; sed tum ex seipso intellectus omnia cõprehendit, nec à sensibus suã trahet notitiam, ut fit quando omnia intellexerit, singulaq́; factus

1. De gener. animal. cap. 6.

Lib. 10. ethic. cap. 7.

fuerit, & in seipsum rediens progressus amplius non est; uerũ per suam substantiam uniuersa cognoscit, & hæc planè intelligendi ratio intuitiua nuncupanda uidetur, cùm citra abstractionem suam inspiciens substantiam omnia cõprehendit, & nihil est, quod ipsum effugiat. id quidem iudicio, & Aristot. testimonio confirmatur, qui 10. ethic. de hac disserens fœlicitate eam posuit in contemplatione nulla adiecta distinguendi dictione, nec magis in uniusquàm in alterius speculatione ipsam collocans, & in hac hominem dei simillimum esse opinatus est: Si autem in eiusdem contemplatione ambo efficerentur beati, eadem, & non similis diceretur fœlicitas. eodem etiam capite, eo usque fœlicitas se se extendit, quousque protenditur contemplatio, vnius itaque contemplatione non coercetur. Verùm hic duas diluere oportet dubitationes, quarum prior est, fœlicitas sibi coniungit maximam uoluptatem, at quænam erit illa delectatio, quæ ex speculatione hauriri poßit? cui dum incumbimus, multos, uariosque patimur labores, urgemurque multis curis deserentes prorsus mundi omnes oblectationes, nec nobis ulli curæ est tum pecunia, tum rerum copia, quæ cunctis uitæ usus necessarios suppeditant, & innumeras uoluptates: qui igitur dicet eum fœlicem, qui omnibus despectui est, qui hyeme frigore torpet, æstate calore comburitur, qui perpetuò fame, atque siti torquetur? ò philosophorum uitam miserrimam, multisque cruciatam doloribus, & expertem pro speculatione cuiusq; uoluptatis. Secundò licet hæsitare, si duplex est fœlicitas, quænã est præferenda? Prima euertitur, si fœlicitatem uoluptatem esse fatebimur, & in cotẽplatione maximam inueniri delectationem. nemo enim est, si compos sit animi, qui existimaret homini nullum esse opus, eumque natura ociosum, quandoquidem cæteris omnibus quæpiam datur actio, factus est equus ad cursum, ad arandum boues, canes ad indagandum, natũ ne erit animal diuinũ, & dei simile feriatum? quis unquã id affirmare auderet? nemo profectò. ipsi itaq; tribuenda est aliqua operatio, non quæ sibi communis sit cũ alijs, ut uiuere & sentire, quæ in alijs licet inuenire, sed ad contemplandum & agendum quasi mortalem deũ natum esse confitemur: quænam autem nobilior, præstantiorq; homini dari potuit operatio ea, qua deo similis efficitur, quã cõtẽplationẽ uocamus? in qua non eam uoluptatẽ, quæ maxima dulcedine sensum mouere solet, & quæ cũ alijs communis est, cõsistere putandum

Libr. 10. ethic. c. 8.

tandum est, sed hac longe praestantiorē, & iucundiorem, quae cū honestate coniuncta est, in quaque enim operatione est uoluptas teste Arist. 10. ethic. & iucundior est ea, quae faelicis subsequitur opus; id nanque plenum est suauitatis & quam maximè diligitur, operatio autē uirtutis à studioso amatur, nec enim bonus dici posset, nisi bonis actionibus delectaretur teste Arist. 1. ethic. & 12. met. dixit ꝙ actio est delectatio, & ob id uigilatio, sensus intellectio maximè delectabile est, spes autē & memoria propter hac. iccirco fuit dictū faelicitatem esse operationē, non quidem ꝙ uerè sit operatio, sed ita intelligitur ꝙ ab operatione proueniat; ut eclipsis definitio, ꝙ sit interpositio terrę, nec enim eclypsis est pracisè terra ipsius interpositio, sed potius ab interpositione efficitur, est. n. ut liquet 1. ethic. c. 8. faelicitas res optima, pulcherrima, & iucundissima, & 8. polit. c. 3. non est cū dolore sed cū uoluptate. si igitur in operatione inuenitur uoluptas, magis in ea ipsam fore est suspicandum, quae est perfectior, qualis est contēplatio, qua licet nō sit ad alios, in seipsa tamē est perfecta, ut testatus est Arist. qua identidē deus beatus creditur autore Arist. est. n. contēplatio, ut ibidem constat, optimum, & maximè delectabile. Non igitur à faelicitate contemplatiua quaque uoluptas auferenda est, sed solum ea, quae sine honestate est, specie enim seiunguntur uoluptates, ueluti & operationes, quas insequuntur, ut liquet 10. ethic. Quamuis igitur pro hac comparanda faelicitate multos sit necesse pati dolores, curasq; pręcessisse multas, nec enim ita generati à natura sumus, vt ad ludum, & iocum facti esse uideamur, quando tamē quis eā consecutus fuerit, maxima fruitur suauitate, hic deo carissimus est, ait Aristot. 10. ethic. hunc deus amat, & honorat, hic deo similis est, cum ueluti deus, omnia per seipsum intelligat, totus aptus ex sese, qui que in se uno sua ponit omnia, eamque uitam licet paruo tempore, ob id quia habitus speculatiui sunt comparandi, quod non fit nisi in senectute, degit, qualis Deo sempiterna est, ut liquet 12. metap. Quis omnes acerbitates, omnes labores, cruciatusque perferre nollet? si hac tam magnā uoluptatem effectura sunt, si in senectute ocium, & tranquillitatem vita sunt allatura, pręsertim si meminerimus ea conditione natos esse homines, vt eorum vita proposita sit omnibus fortunae telis. Alacri igitur animo speculationi incumbendū est, nec pro ea acquirenda vlli labori parcendū. Nunc secūnda dubitatio est soluēda, ꝙ via originis Actiua nuncupata feli-

Libr. 10. ethic. c. 4.
Lib. 1. eth. cap. 8.
12. Met. tex. 39.
7. Politic. cap. 3. libr. 12. meta. text. 39. & 10. ethic. cap. 8.
10. Ethic. cap. 8.
10. Ethic. cap. 5.
10. Ethic. cap. 8.
12. Meta. tex. 39.

quæ nobilior longè est ea, quæ actiua nuncupatur. Præterea si facultatum præstantia ex operatione est spectanda, scientiarum actio contemplatio est, quæ nobilissima est omnium, eique, quæ dei est, similis. Attenditur etiam nobilitatis ordo in speculatiuis, Metaphisica enim cum principaliter deum cōtempletur, ipsique prius intelligentiarum speculatio attribuatur, iurè eius operatio erit nobilissima, in eo enim uersatur, cuius est dei actio, deus autem deum cognoscit. idē patet Arist. testimonio in proœmio Metaph. & 6. eiusdem, ubi primam philosophiam præstantissimam uocat scientiam. Secundum sibi uendicat locum philosophia uocata naturalis, hęc enim & si deum, ut est corporis naturalis principium, contempletur, qua ratione & eius operatio nobilissima dici potest, non adeo tamen principaliter, vt prima philosophia, ideo inferior est ea, præstantior tamen Mathematicis, quæ nec de Deo, nec de substantia disserunt. Ponitur deinceps ciuilis facultas, quæ licet speculatiuas consequatur, antecellit tamen cæteras omnes, de felicitate enim, quæ actiua nuncupatur, uerba facit, quæ est vltimus hominis finis ut homo est. In hac uero plures complectuntur partes, vt quæ de moribus, & virtutibus, quæ de legibus, quæ de Magistratibus, & quę de domo. omnes enim unum spectant finem, ut puta actiuam felicitatem. Ab Arist. uero diuersis in locis tractatæ sunt. comprehenditur pars, quæ est de moribus, & uirtutibus in decem libris Ethicorum, in quibus ea omnia Arist. est complexus, quæ ad uirtutes, & felicitatem attinent. merito hæc inter eas primum obtinet locum, & hæc est uera pars ciuilis facultatis, reliquę uerò per accidens, & ex aliqua occasione ad eam redactę. Iuris igitur peritia, quæ de legibus tractat, quamuis ad facultatem ciuilem reducatur, uera tamen, & germana eius pars non est, quandoquidem homo sine legibus suum posset consequi finem, si uirtutes amplecteretur. illa nanque facultas non est cum ciuili, & Politica connumeranda, sine qua finis ciuilis comparari potest, sine legibus uero possumus postremum finem, & felicitatem nancisci, quare maior conspicua est. finis totius facultatis acquiri non potest, nisi & quæque pars addiscatur, minor ostenditur, sæpius dictum est felicitatem actiuam uirtutibus moralibus comparari, de quibus recte, & luculenter egit Aristo. in libris ethic. ut uolumine Politicorum, in quo de legibus, & magistratibus dictum est, non sit opus. Præterea primarius ciuilis facultatis

scopus

fcopus eſt de felicitate, & de ijs, quę ad eam ſpectant, loqui. at de his Ariſto. diſſeruit in libro ethic. in eo vero, qui eſt politicorum, de legibus, & magiſtratibus, in libro vero œconomicorum de ijs quæ domus ſunt, ergo non de virtutibus, quibus acquiritur felicitas, alioquin duobus in locis de eadem re tractaretur. Nec eſt idem de virtutibus, ſiue felicitate, & de legibus agere, cùm hęc inuicem ſeiungantur. Et vt res clarius pateat, duas ob cauſas potiſſimum excogitatas eſſe leges exploratum habemus, propter imperitiam, & propter hominum prauitatem, non enim adeo facile, perſpectumque erat cognoſci, an rectæ fuerint operationes, quas exercuimus, virtutibuſque accommodatæ, veluti ſi ſecundum leges fuerint, ideo operæpretium fuit hominum inſcitia inueniri leges, quib. doceremur operationes ſecundum virtutes, ne quis propter ignorantiam erraſſe dixerit. ſimiliter ob hominum prauitatem, tale eſt enim ingenium omnium hominum, vt niſi metu, & ui compellamur, rarò, aut nunquam à malis declinamus, leges ſunt, quæ homines cogunt uirtutibus parere, bene, beateque uiuere, iiſque ad felicitatem, poſtremumque hominis finem contendimus. felices tamen dicimur, & boni propter virtutes. Et proinde rectè Ariſt. 5. ethic. dixit leges conferre ijs, qui ſecundum virtutes viuunt, præcipiuntque id opus, quod eſt fortis, & temperantis uiri, & alia iubent, & alia prohibent. & paulo infrà ſic ait lex ſecundum unamquanque virtutem iubet uiuere, ſecundum unumquodque uitium prohibet *pro virtutibus igitur leges datæ ſunt ob hominum prauitatem, vt etiam viſus eſt ſignificare 7. polit. quando ſic inquit Ariſt.* Veluti circa res iuſtas iudicare, punire, ſupplicio afficere à virtute quidem eſt, ſed ex neceſſitate, commendationemque habet ex compulſione, eligibilius namque foret nullo tali indigere neque hominem, neque ciuitatem. *His igitur conſtat de legibus, & magiſtratibus facultatem non ueram eſſe ciuilis partem, licet ei conducat. Quæ vero de virtutibus, & felicitate tractat, uera eſt pars neceſſario conferens ad proprium finem, quam maxime principalem, & Architectonicam vocat Ariſto. nec refert ſi de legibus, & magiſtratibus facultatem nominauerit politicam, quæ verè non eſt politica, à multis enim libros inſcribi, uſus recepit, vt iam dudum diximus, inuenimus enim Ariſto. facultatem de uirtutibus vocaſſe politicam, quando primo Rhet. ſic ait.* Quod enim antea diximus, verum eſt, nempe Rethoricam

5. ethic. capite. 1.

5. ethic. capite. 2.

7. polit. capite. 13.

1. ethic. capite. 2.

1. Rhet. capite. 4.

cam ex analitica scientia,& parte ciuilis facultatis,quæ in mori bus versatur, esse conflatam *& paulo supra dixit* itaque fit vt Rethorica sit propago quædam, & quasi pullulatio dialecticæ,& facultatis eius, quæ de moribus tractat, quam recte scientiam ciuilem appellabimus *uocat igitur facultatem de uirtutibus proprie ciuilem, siue politicam. eam verò, quę est de legibus, inscripsit politicam, si quidem est pars ad illam, quę per se est politica, conferens. Taceant itaque iurisperiti, qui virtutum, & morum disciplinam sibi ascìscunt suam facultatem asserentes non modò philosophiam verùm etiam scientiam, id tantùm abest à veritate, vt nihil veritati magis possit esse contrarium. Claruit ex dictis de legibus facultatem complecti sub disciplina morali per accidens veramque facultatem ciuilem, & politicam eam esse, quæ de moribus, & uirtutibus differit. Ex quibus similiter licet inferre eorum facultatem non esse scientiam. finis enim scientiæ, vt patet 2. met. est scire, qui verò est ciuilis, magis est opus vt Aristo. 2. ethic. ait* Quoniam igitur præsens tractatio non est speculationis causa, queadmodum aliæ (non enim fit ut cognoscamus quid sit uirtus, sed ut boni efficiamur, alioqui nulla eius esset utilitas) *quare nocāda non erit scientia. Datæ sunt enim leges, ut secundū uirtutes operemur. Præterea scientia est eorū, quæ sempiterna sunt, & non possunt aliter se habere, vt liquet 1. post. ciuilis uero de ijs est, quæ mutationē, et uarietatem patiuntur, & proinde Arist. 1. ethi. dixit* Honesta autem, & iusta, de quibus ciuilis considerat, tantā differentiam, tantumque errorem in se habent, vt lege, non natura esse uideantur. *& 5. ethic. sic ait* lex id sumit, quod vt plurimūm fit, non ignorans sanè quòd peccatur, & nihilominus tamen recte se se habet, quippe cum peccatum in lege minime sit, neque in legislatore, sed in reipsius natura consistat, statim enim rerū agēdarum materia eiusmodi est. *Pręterea scietia gignitur ex causa, quæ in rebus humanis inueniri nō potest, quādo quidē causæ eorum sunt, quæ natura constant, cōpositaque sunt, Verū isti in messem alienā ponunt falcē, non est enim eorū munus quærere an ciuilis facultas sit scientia, cū quæ ad scientiam requirūtur, prorsus ignorent. De alia re non disputant nisi de rebus cōtrahendis, de matrimonijs, & depositis, & de eiusmodi rebus minimis, in quarū tractatione intellectus ferè uilis, & imperfectus redditur. Nec eos iactare oportet, quòd plurimū pecuniæ, opūque uastißimū*

mare

1. Rhet. capite. 2.

2. metaph. tex. 3.
2. ethic. capite. 2.

1. ethic. capite. 3.

5. ethic. capite. 10.

mare ex iureconsultorum libris comparent, versenturque in studio maximæ laudis, & honoris. Nobilitas enim facultatum non ex lucro, & vtilitate (ut uulgus imperitorum opinatur) sumenda est, sed ex præstantiori operatione, aliter ars pistoria, & coquinaria, quarum usus magnopere necessarius est, & ex quibus maximam accipimus utilitatem, facultatibus illustrioribus adnumerarentur, quod nemo profectò affirmaret. Homines uerò nostri seculi usque adeo diuitias diligunt, & uenerantur, vt anteponant iurisperitiam cæteris omnibus. Verùm cum his certandum non est, rerum nobilitatem lucro comparari putantibus, & felicitatem uenalem esse. Deploranda sunt hæc nostra tempora, in quibus quæstu & auaritia omnia sunt deprauata, diuitiæque uitæ, & sanitati præferuntur, apud philosophos plus uera ratio ualeat, quàm uulgi opinio. Regium est autem philosophorum uiuere, qui non modò homini, sed ne cupiditati seruiunt, nec auri, & argenti indigent sua magnitudine quidque metientes. Sed nunc me reuocabo, unde fluxit oratio, & rem nostram exequar. Post Iurisperitiam constituimus artem Militarem, cuius pars Venatoria est teste Arist. 1. Polit. Reip. autem, & felicitati acquirendæ necessaria est ars Militaris, vt homines inuiti, armisue Magistratibus, & legibus cogantur obedire, veluti testatur Arist. 7. polit. qui ea recensens, quæ ciuitati necessaria sunt sic ait, Tertium arma, nam qui simul in communione viuunt, necessarium est ipsis habere arma, quibus & magistratibus parere inobedientes compellantur, & quibus vis externa propulsetur. *& inferius inquit* bellum quidem ipsum cogit homines esse iustos ac temperatos *Verùm cùm maior armis, quàm legibus insit vis, mitioraque debeant præcedere, non iniuria facultatem de legibus Militari præposuimus, nam ueluti etiam dixit Arist. eodem libro. Pax, & ocium bello & negotio est præferendum, & paulo infra ait maiora esse bona, quæ ex uirtutibus proueniunt, quàm quæ ex bello, & iccirco Lacedæmonios carpit magis rem militarem, quàm uirtutes cæteras insequentes. Sed cùm Aristo. de Physiognomica disciplina disseruerit, aliquam sedem obtinere putandum est, post artem igitur Militarem eam locabimus tanquam minus ad felicitatem conferentem, necessaria tamen est ciuitati, quandoquidem sic ait Arist. 7. polit.* studiosi autem legũ positoris est considerare urbem, ac naturam hominum, & omnem aliam

1. Polit. capitel. 5:

7. Polit. capitel. 8.

7. Polit. capitel. 15.

eodem lib. cap. 4. pa. 15.

7. Polit. capitul. 2.

aliam communionem uitæ laudabilis, quo participent, quantum fieri poteſt, fœlicitatem. *Ex ſignis autem hominum ingenia innoteſcunt, ſignorum autē doctrina ex hac habetur facultate, legislatorem etiam animaduertere oportet, quid unicuique portendatur, & qui pro felicitate comparanda ſit eligēdus, ait enim ſic Ariſto. 7. Polit.* Circa expoſitionem autem uel educationem filiorum lex ſit, nihil orbatum natura fore educandum. *eijciuntur enim è ciuitate, qui ad finem conſequendum non ſunt idonei. Poſt hanc eæ ſequuntur facultates, ex quibus pro fœlicitate acquirenda nō parum momenti ſumitur, ut Logica, Dialectica, Rethorica, Grāmatica, & Poetica, quarum aliæ methodum tradunt, qua probabiliter ea aſſequi doctrina poßimus, quæ ad felicitatem acquirendam conferunt, ut Rehtorica, & Dialetica. Logica uero inſtrumenta cognoſcendi docet, ſine quibus nec aliquid noſcere liceret. Verùm cùm in ſcientijs & illuſtrioribus facultatibus quouis uti ſermone nō debeamus ſed eo tantùm, qui orationi magnum afferat ornamentum, ideo fuit inuenta grammatica, quæ rectum loquendi modum traderet. Ariſto. autem 8. Polit. quatuor attulit diſciplinas, quibus iuuenes imbui oportere arbitratus eſt, nempe grammaticam. gymnaſticā muſicam, & figurandi peritiam, laudat uerò Muſicam illam, quæ Dorica nuncupatur, ut patet cap. 7. refert autem cap. 6. ex ueterū ſententia Mineruam abieciſſe tibias ob oris deformitatem. Tali itaque ordine facultates, quæ ad mores componendos, & animam uirtutibus ornandam conferunt, digerendæ ſunt. Nec aliquis nobis uitio uertat, qui medicam diſciplinam neglexímus, ab ijsq; abſtulerimus, quas felicitati neceſſarias eſſe putauimus. Data eſt enim humano generi medicina propter neceßitatem & corporis ſalutem, ut de ea id dici poßit, quod de Agricultura, & arte faciendorum ſyruporum, quæ etſi neceßariæ ſunt, ueluti & complures aliæ, ciuitati, non in ijs tamen facultatibus numerandæ ſunt, quas proximè ad felicitatem conferre diximus, præſertim, quia Ariſto. 8. Polit. uocat ſordida exercitia, quæ mercenaria ſunt, & ſic ait* itaque & artes illæ, quæ deterius diſponunt corpus, & cuncta mercenaria exercitia, ſordida nūcupamus, mentem enim occupatam, & uilem reddunt. *eſt autem medicina ſordidum exercitium, & paulo poſt adiicit* Sed refert plurimum cuius gratia quis agat, uel diſcat, nam

7. Polit. capi. 16.

8. Polit. capi. 3.

8. Polit. capi. 6.

8. polit. c. 2

ſi gratia ſui, uel amicorum, uel propter uirtutem, non eſt illiberale, qui uero idipſum agit propter alios, ſepe utique uidebitur illiberaliter ac ſordide agere. *nemini dubium ſit, medicos non propter uirtutes oſtiatim aliorũ quęrere ægritudines, ſed magis utilitate & lucro moueri. Præterea Ariſt. 1. Poli. quærens cur medicina non eſt pars rei familiaris ſic inquit.* Enimuero dubitaret utiq; aliquis, cur ea diligentia, quæ ad acquirendũ pertinet, pars rei familiaris ſit, medicina non ſit eius pars. Atqui ſanam eſſe familiam oportet quemadmodum & uictum habere, aut aliud quiddam neceſſariorum *perſpicuo igitur fatetur medicinam nõ eſſe partem ciuitatis, eamque cõferre, ueluti & quæ ad alimenta ſpectant. Deinde Auer. in Paraph. de Rep. Platonis bis uerbis iudices, & medicos carpit.* Neque certe quidem aut maior aut uerior de affectibus ciuium uitiatis, corruptaque opinione coniectura haberi poteſt, quàm ſi medicis iudicibusque opus ſit, qui ipſi quidem per ſe nulla dignitate aut honore cẽſentur, niſi ob neceſſitatem, quantoq; magis hæ duæ corpori neceſſariæ ſunt artes, quoq; magis floreſcunt illæ & uigent, eò longius ciues abſunt à recto, eſt ergo conſequens ut Reip. huic proprium ſit, neutra iſtarum artium indigere, nec ullum omnino aut medicum aut iudicem poſtulare. *Liquido igitur ex ſententia Platonis è ciuitate eijciendos eſſe medicos cẽſet Auer. Mihi uerò in hac re ignoſcãt medici, meæ eſſent partes eorum artem illuſtrare, pro ueritate tamen etiam propria oppugnare oportet, pluſq; ueritati quàm amicitię tribuendum. Sed ſatis de felicitate dictum opinor, plura autem quàm de reliquis iccirco diximus, quia pulcherrimæ occultęque rei ueritas tam facilè perſuaderi non poteſt, vulgo imperitorum præſertim reclamante ac refragante.*

1. polit. ca. 7.

Paraph. de Rep. Plat. tract. 1.

Præfationis primæ finis.

ASCANII COMITII PRAEFATIO SECVNDA, IN LIBRVM DE COELO.

Auctoris institutum proponitur.

CVM ea,quæ ad primam Præfationem,& ad librũ de physico auditu attinent, planè & enucleatè perstrinxerim,in præsentia ad secundam præfationem me conferam, in qua ea disserere institui, quæ philosophi peripatetici in libro de cœlo præmittere consueuere, eo ordine progrediens ,quo usus sum in priori præfatione.Quæ autem hìc disputare solent, quatuor potissimùm sunt,scopus siue materia operis,ordo,inscriptio,& diuisio,in quibus non minor incidit difficultas & interpretum discordia,quàm extiterit in paulo supra disputatis. Ideo accurato studio,& quantùm mihi licuerit,expẽdenda sunt , ut ab oĩ labe eruta ueritas clareat,& unicuique innotescat.exordium autem faciemus à subiecto & ab auctoris intentione, in cuius disceptatione ordine nobis cõsueto procedentes prius cum alijs contendemus, antequam nostram afferamus sententiam.

Opinio Iamblici, & Magni Syriani. Cap. I.

OMISSIS ijs,quæ præfati sumus de subiecto in principio huius operis, quæ nisi ibi fuissent copiosè declarata, locus hic expostularet eorum tractationem,statim aggrediemur rem,quam proposuimus. Primùm opinio Iamblici & magni Syriani sese offert,qui teste Simpl.arbitrati sunt subiectum in hoc uolumine esse corpus cęleste , quorum sententia nec rationibus nec

auctoritatibus destituta eſt. Oſtẽditur primum, id eſt facultatis ſubiectum & materia, ad quod cætera referuntur, cæleſtis corporis gratia omnia tractari dicunt, diſſeritur hic de elementis, ut ſub illo clauduntur, & ut pro inferiorum generatione impartiunt uirtutem quam ab ipſo receperint, conſtat enim 1. Meteor. hunc mundum ſublunarem ſuperioribus lationibus gubernari. Addit Syrianus agi de elementis aliam ob cauſam, quia multa de corpore cæleſti ex elementis dignoſcimus, ut ꝙ nec graue nec leue ſit, alteriusque ab illis ſit naturæ, idque nobis innoteſcet, quando certiores de natura, grauitate, & leuitate eorum fuerimus facti. Pro notitia igitur corporis cæleſtis operæpretium erat prius de elementis loqui, ut ei & pro operatione & pro cognitione conducunt. Quare de his ſermo fit ꝓpter corpus cæleſte. Præterea quæcunque de uniuerſo hic monſtrari alij aſſerunt, ut quòd ſit perfectum, finitum, unum & æternum, prius & antiquius cælo competunt, de eoque prius oſtendi erat neceſſe. Quæ igitur in primo & in alijs poſterioribus uoluminibus fuere pertractata, omnia ad cæleſtis corporis cognitionem dirigi cogimur fateri. Deinde operis inſcriptio ſemper à re, quæ conſideratur, et à ſubiecto ſuſcipitur, inſcribitur aũt liber hic de cęlo, de eo igitur eſt primarius ſcopus, & Ariſto. intentio. Hoc idẽ eo, quod initio primi Meteor. poſitum eſt, confirmatur, ubi ſummatim ea omnia, quę in commentarijs ſuperioribus dicta ſunt, colliguntur, ſimul & id quod in hoc opere, ibi tamen epilogus nihil colligit, quod ſpectat ad hunc librum niſi aſtra & cæleſte corpus. Si igitur de eo diſſeritur in tractatu, quod concluſione complectitur, corpus cæleſte, & non aliud ſtabiliri oportet ſubiectum. Deinde idem patet in exordio, & epilogo cuiuſque capitis, in quibus de cælo proponitur oratio, de eoque epilogus colligitur.

1. Meteor cap. 2.

Improbatio opinionis, rationumque ſolutio. Cap. 2.

HANC *iſtorum opinionem Simpl. reijci, tmultisque modis eius leuitatem aperit, & primum ait uerũ nõ eſſe elementa per accidẽs tractari ut puta propter corpus cæleſte, quæ enim per ſe in facultate non diſputantur, ſed ex accidenti, obiter, & pauc*

pauca de eo pronuntiantur, at multa Aristo. de elementis in hoc uolumine disseruit, ut dimdium totius negócij fuerit de illis. Praterea, ut philosophus duos posteriores duobus prioribus libris coniungeret, in initio tertij exordiũ faciens ait se dixisse de primo elemento, quod est cęlum, pollicetnr postea se de reliquis nempe de quatuor elementis acturum. uerba autem sunt hæc De primo igitur elemẽtorum dictum est, & quale quid est secũdum naturam, & quod incorruptibile, ac ingenerabile. Reliquum est autem de duobus dicere, simul autem accidet de his dicentibus & de generatione & corruptione considerare. Deinde epilogus initio libri meteor. positus non solùm quæ dicta sunt de corpore cælesti, colligit sed quę sunt de elementis disputata. Quare intentio operis æquè respicit utranque considerationem. Aduersus eandem opinionem alijs uti possumus rationibus. dictum est in prima præfatione, in quolibet subiecto duas spectari partes, rem consideratam, & modum considerandi, corpus cęleste simpliciter prolatum caret altera parte, nõ rectè igitur fuit positum subiectum. Præterea Arist. in sermone de elementis non ea omnia tractasset, quæ ad eorum attinent naturam, multa enim de eis in hac scientia per se erant cognoscenda, quæ si dixerimus nón fuisse hic disputata, imperfectam & diminutam fatebimur Arist. tradidisse de elementis scientiam, quippe oportebat cõsiderari, ut sunt partes Vniuersi, atque simplicia corpora, & ut motu recto mouentur, & grauitatem & leuitatem habent. Ad hæc cùm in libro de gen. & corr. tractentur, ut sunt corporis mixti principia debebant igitur prius considerari, ut per seipsa sunt, & non ut ad alterum referuntur, quod hic fieri erat necesse. Pręterea id per se tractari affirmandum est, cuius in facultate propria principia & affectiones inquirũtur; hic, ut patet tertio & quarto uolumine, elementorum principia traduntur ut grauitas & leuitas, quæ ibidem definiuntur. explicantur etiam eorum affectiones, ut motus sursum & deorsum, ortus, & interitus. Nec rationes aliquod habent momentum. Prima soluitur, inficiamur omnia cæleste ob corpus considerari, cõstitit paulo supra elementa per se tractari, magisque ad libros de gen. & corr. & Meteor. in quibus de illis disseritur, ut compositionem mixtorum ingrediuntur, attinet de eis fieri orationem, quatenus uirtutem, quàm à cœlo acceperunt, alijs communicare ualent.

lent. Nec uerum est nobis comparari ex elementis cælestis corporis notitiam, ordo enim poposcisset prius de elementis disputari, eorumque tractationem illam, quæ est de corpore cælesti, præcedere. Altera ratio opinionis auctores prorsus decepit, quippe cęlum pars est uniuersi, prędicata, quę utrique competunt, uerius & proprius toti quàm parti conuenire putandum est, in principioque operis de uniuer o & non de cælo ostenditur perfectio, de quo nec unitas, cùm plures sint cæli, monstrari poterat. Nec quod de inscriptione affertur, nobis negocium aliquod facessit, à multis enim libri inscribuntur, nec semper à re, quæ pertractatur, licet in hoc eis assentiri possimus, faterique à re subiecta inscriptionem fuisse factam, quam cælum esse non negabimus, ut paulo post aperiemus, cùm de nomenclatione loquemur. Quod attinet ad epilogum libri Meteor. dicimus satis fuisse si de nonnullis eorum, quæ hic disputantur, Arist. ibi meminerit, ut librorum ordinem ostenderet. Additur, quòd nec tantùm de cęlesti corpore epilogum collegit, uerùm etiam elementa complexus est, ut patet, quando ait. Adhuc autem de recte dispositis secundum superiorem lationē astris, & de elementis corporalibus, & quot, & quæ, & de ea, quę adinuicem transmutatione. *Quo fit, ut de omnibus fuisse intentionē suspicemur. Nec exordium & epilogus cuiusque capitis eorum confirmant opinionem, siquidem alio modo intelligi uerba Arist. monstrabimus.*

Simplicij opinio. Cap. 3.

SIMPLICIVS aliam insecutus est opinionem, quippe corpus simplex vt simplex arbitratus est materiam huius operis, sunt autem corpora simplicia quatuor elementa, & cęleste corpus, quorum primum & nobilius est corpus cęleste, à quo fuit inscriptum opus, ait de omnibus his tanquam de primis & simplicibus fieri sermonem. Hanc opinionem rationibus & autoritatibus molitur, primùm ordine, quem in rerum naturalium scientia seruauit Aristo. de ijs enim post librum de Physico auditu, in quo de naturalibus principijs fit disputatio, erat agendum, quę proximè ex principijs naturalibus constant, ut se haberent scientiæ perinde ac res, quæ autem statim ex illis componuntur, sunt hęc, quæ simplicia

cia corpora uocauimus. Merito igitur simplex corpus subiectum esse stabiliuimus: ostendit deinde ea ut simplicia considerari. Aristo. initio tertij libri uno nomine complexus est ea omnia, uocauitq; elementa, existimamus sic nuncupari quatenus simplicia sunt, quippe cælum non alia ratione putandum est dici elementum, nisi quatenus est corpus simplex, & non ut ex eo aliquid componitur, sub ratione igitur simplicitatis constat hæc corpora tractari. Et confirmatur ratio, quoniam in hoc primo loquitur de cælo, ut simplex est, & motu simplici mouetur, probatque de eo simplicitatem, veluti enim passiones tractantur, ita & res, cuius sunt affectiones, at hìc de motu simplicitas ostenditur, ergo ut simplicia corpora illa considerantur. Præterea refert idem ex proœmio duorum primorum librorum ostendi, ubi asseritur scientiam de natura in corporibus uersari, quod idem tertij initio repetitur, perinde ac si scopus Arist. sit agere de primis corporibus, ueluti etiã uisus est innuere, cũ in exordio de corpore de eiusq; perfectione fuerit locutus. Nec interest si de mundo sit ostensum, quòd ingenitus, incorruptibilis, unus, finitus, & sphæricus sit, hæc enim primò cælesti corpori inexistunt, & per ipsum toti mundo. Liquet igitur ex Simplicio totius operis materiam esse corpus simplex. Alijs rationibus eius opinio potest fulciri. ordinem secundum naturam Auer. ait in proœmio primi Meteor. Aristotelem seruasse ad librum usque de animalibus, ergo cùm de corpore naturali in communi in libro præcedenti egisset, ordo poscebat, ut de simplicib. corporibus dissereret, hæc enim proximè sequuntur corpus naturale. Præterea in cõpluribus libris de corpore mixto locutus est, ita erat necesse de corpore simplici alicubi fieri sermonem, hæc enim duo, corpus uidelicet simplex & mixtum, sunt primæ naturalis corporis species, in Vniuersum uerò nulla corporis naturalis fit distributio. Hoc idem confirmatur ex huius operis doctrina, quæ de alio non fit, nisi de cælo & quatuor elementis, quæ omnia cum subiectum esse non possint, quandoquidem unius facultatis unum est subiectum, operæpretium est ad unũ commune conferri, quod aliud non erit nisi corpus simplex, nimirum ea simplicia sunt corpora. Deinceps idest subiectum, cuius partes inquiruntur, constat hìc partes corporis simplicis tractari. Quare simplex corpus subiectum esse confiteri oportebit.

Improbatur

Improbatur opinio. Cap. 4.

HAEC Simplicij opinio doctrinam peripateticam non redolet, facileq; refellitur. Si enim hic corpus simplex esset subiectum, perfecta scientia de natura non haberetur, fuisset enim relicta nobilior species naturalis corporis, nempe Vniuersum. Deinde Aristo. primo de cælo vocat reliqua corpora partes uniuersi & non corporis simplicis, ergo non de illis differit, vt simplicis corporis sunt partes. hæc autem sunt uerba. ipsum autem omne, cuius hę partes sunt, perfectum necesse est esse. *& paulo post. pollicetur se tractaturum de Vniuersi partibus, sic autem inquit* De ijs autem, quæ secundum speciem ipsius partes sunt, nunc dicamus. *illa igitur corpora non redigit ad corpus simplex, ut fuisset necessarium, si id esset subiectum, sed ad Vniuersum. Nec rectè sensit opinio, cùm simplex putauerit esse modum considerandi, vnus enim est scientiæ considerandi modus, qui omnibus, quæ in ea disputantur per se, competit: positum est in priori prefatione modum scientiæ naturalis considerandi esse ut habet in seipso principiũ motus, qui similiter communis est partibus huius scientiæ naturalis, at magnum est discrimen inter modum considerandi, quem huic operi tribuit Simpl. & eum, quem nos protulimus esse uniuersæ scientiæ naturalis. Præterea Aristo. 1. cæl. definiens corpora simplicia ait esse ea, quæcunque motus principium habent secundum naturã, si igitur modus considerandi similis est definitioni, ut patet 6. Metaphy. definiuntur hic, ut liquet, hæc corpora simplicia non ut simplicia, sed ut in seipsis habent principium motus. Deinde subiectũ cùm unicuique conspicuum esse expostcat, in scientia non monstratur, & id de modo considerandi uerius est, at Aristo. in initio huius uoluminis ostendit ex motu simplici de cælo simplicitatem, illudque corpus simplex esse aperit. Additur quod si simplicitas esset modus considerandi, non alio modo illa tractarentur, nisi ut simplicia sunt: quod infertur, constat, quandoquidem in scientia sub uno considerandi modo res declarantur, id verò est absurdum, multa enim de cælo & elementis dicuntur, quæ eorum simplicitatem non respiciunt. Deinde modus, sub quo res tractatur, nõ accipitur ab aliqua affectione, at simplicitas est rerum simplicium affectio, veluti compositarũ mixtio*

1. De cœli. tex. 6.

Eodẽ lib. tex. 5.

1. cęli. tex. 4.

6. Met. tex. 1.

tio,& compositio,quare pro modo differendi non probè sumitur.rationes,quas attulimus pro hac opinione,paulo infra soluentur.

Alberti cognomine Magni opinio eiusq; improbatio. Cap. 5.

ALBERTUS cognomento Magnus, & complures latinorum non ueriti sunt à Græcis dissentire, ut eorum mos est,diuersamq; insequi opinionem; siquidē corpus mobile ad ubi materiā huius operis existimarūt, per corpus mobile ad ubi intelligētes id,quod locali motu mouetur,& ad ubi. Nitūtur rationibus,& Aristo.testimonio confirmare suam sententiam. Nemini dubium est,dicunt,scientiam de natura de corpore mobili in communi tractare, de eoq; uniuersè in libro de physico auditu, sigillatim verò agi in partibus scientiæ,cùm autem hoc opus pars sit naturalis facultatis & prior, de parte illius corporis,quæ prior est, erat necesse hìc disseri,inter partes autem corporis mobilis ea est prior, quæ mobilis est secundum locum, in primisq; corporibus inuenitur, sunt aūt prima corpora dicta simplicia,quę ad ubi mouētur,de quibus hìc disputatur.Prætterea id in scientia stabiliēdū est subiectū,cuius partes tractātur,hìc uerò traditur doctrina cœlestis corporis et quatuor elementorum,ut motu recto aut circulari mouentur,& vt partes corporis mobilis existunt. Rectè igitur dictum est corpus mobile ad ubi esse subiectum. id progressu Aristo.confirmatur, qui de his corporibus simplicibus loquens ea solùm tradit,quæ ad eorū localem motum attinent. Exploratum est itaque unicuique materiā huius voluminis esse corpus mobile ad vbi. Hæc autem opinio recta non est,& a ueritate recedit,veluti & cæteræ ferè omnes eorū, & primùm arguuntur, siquidem in primis vnum accipiunt, quod falsum est scientiam scilicet naturalem de corpore mobili differere, id enim à veritate abhorret,visa est falsitas huius in priori præfatione. Deinde vt ibi etiam fuit dictum, modus considerandi non est ab accidente sumendus,mobilitas verò est accidens,quare malè fuit accepta pro ratione formali. Deinceps de eo, quod cum accidente aggregatum est,nulla pōt haberi scientia,sic se habet subiectū consti-

tutũ ab his, vt ex accidenti sit cõflatũ: nec ualet eorũ solutio, qui de accidente per se, & quod causas certas & statutas habet, scientiã comparari affirmant, licet quod indeterminatum est, non possit sciri, non enim cùm de aggregato per accidens loquimur, separatum à subiecto illud intelligimus, sic enim fatemur de eo posse acquiri sciẽtiam, cùm de subiecto ostenditur: verùm tale intelligi volumus, quod simul cum subiecto sit sumptum, de quo esset necessarium monstrari affectiones, quæ etsi de subiecto, quod citra passionem accipitur, mõstrari possunt, de eo tamen, quod simul cum passione est coniunctum, fieri non licet, alioquin passio de altera ostenderetur, quod abest à ueritate. Additur, scientiam subiecto ampliorem, aut ipsum ipsa scientia latius esse non oportet, si eorum opinioni assentiremur, subiectum scientia latius pateret. multa enim sunt corpora, quæ latione mouentur, vt mixta omnia, de quibus hìc non differitur, quæ tamen complectuntur sub corpore mobili ad vbi: complura etiã alia hoc in opere tractantur, quæ contineri sub eo considerandi modo nefas esset dicere, vt quòd uniuersum sit perfectum, unum, ortus & interitus expers, quòd elementa generentur & corrumpãtur. Nõ enim rationi erat consonum, si sermo de simplicibus corporibus erat faciendus, vt eorum vna tantùm affectio consideraretur, vtputa motus localis, neglectis cęteris omnibus, quę in eis inueniuntur, eiusdẽ est enim facultatis omnes vnius rei affectiones tractare, & proinde Arist. initio tertij proponens tractationem de elemẽtis instituit omnes eorum affectiones explicare, eorumq; generationem & corruptionem, de qua re copiosius dicemus in ea, quæ consequitur, præfatione. Non possum hìc non stomachari, ac nonnullorũ inscitiam mirari, qui vt diuersas eorum, quas retulimus, opiniones inter se conciliarent, quadamq; societate illarum autores coniungerent, falsa & absurda satis ausi sunt pronuntiare de subiecti significatis, quã doquidẽ multis modis accipi subiectũ opinantur, vt vnũ sit, quod cõmunitate (vt eorum vtar uerbis) siue prædicatione, uel vt alij dicunt, pro genere eorũ, quę in scientia considerantur, dicitur; id enim de omnibus, quę facultas perscrutatur, prędicatur: nec non de subiecto, quod principale dicitur siue attributionis, quod est species principalis illius communis, & generis subiecti: subiectum ergo pro genere erit ens mobile, siue, vt alij, corpus simplex, pro principali &

eo,

eo, quod est attributionis, cœlum; & si addatur vnum, quod est aggregationis, erit veluti vniuersum. Verùm isti dum alios conciliare inter se conantur, Aristoteli aduersantur, eiusmodi enim subiecti distributio, quam ipsi imaginati sunt, non usurpatur à Peripateticis, siquidem unum facultatis subiectum fuit descriptum ab Aristot. 1. post. quod principia partes, & affectiones habeat; nec enim in facultate genus subiecti tradendum est, id enim cùm scientiam superet, eiq; non sit æquale, ut necessario requiritur, nulla de eo habēda est mentio. Neque enim est opus, vt aßignetur genus subiecti, cùm id aliquando consideretur in superiori facultate, ueluti se habet ens, quod naturalis corporis quodammodo uidetur genus, & est subiectum in prima philosophia. Similiter nec est uerum, vt in facultate illud subiect..m sit dandum, quod de omnibus prædicetur, id enim interdum transcendit disciplinam, & in ea non potest tractari. Additur etiam, quòd subiectum solùm de speciebus oportet prædicari, nec est necesse vt de principijs & affectionibus prædicetur, imò ei repugnat, id. n. quod prædicari dicitur, aut est superius, aut est æquale, principia subiecto sunt priora, quandoquidem ex his cōstat. Nec subiectum de accidentibus prędicatur, sed contra. Toto cęlo etiam aberrant asserentes subiectum principale esse speciem nobiliorem totius subiecti: id enim, quod alterius gratia pertractatur, non principaliter in facultate intenditur & consideratur, species uerò subiecti merito, veluti & reliqua omnia, tractantur, ergo nulla earum meretur nomen subiecti principalis aut attributionis, siquidem ei non omnia attribuuntur, sed magis ea ad alterum refertur vtputa ad totius subiectum, si autem species nobilior dicitur subiectū principale, id intelligendum est, si cum alijs speciebus, quæ uiliores sunt, conferatur. idem itaque est subiectum communitate, prædicatione, principalitate & attributione, quod est id, cuius in facultate principia, partes, & paßiones considerantur: quòd cùm sic non se habeat corpus mobile ad ubi, merito hæc opinio recta non est, falsisque innititur rationibus, non enim uerum est in scientia naturali agi de corpore mobili, ut constitit in priori Præfatione, neq; enim penes species motus sumenda sunt subiecta in scientiæ partibus naturalis, ne ex accidentibus reddenda sit ratio de subiecto. falsum est etiam hìc de cęlesti corpore tractari quo ad motū duntaxat localem, & consi

mili ratione de quatuor elemẽtis, cùm multa alia de his omnibus explicentur, vt paulo poſt admonebimus.

Opinio propria. Cap. 6.

P*AVLO ante aliorum falſas ſententias reiecimus, modò ea adducenda eſt, quam putamus Ariſtotelis, & ut noſtra clareat opinio, duo de ſubiecto uenari oportet, rẽ conſideratam, & differendi modum, quippe his duobus conſtat. Cum Alex. & Theoph. dicimus pro re conſiderata eſſe uniuerſum, quod id intelligimus, quod ex quinq; cõſtat ſimplicibus corporib. quod & Mundũ vocat Alex. tuemur hanc opinionẽ rationib. & autoritatibus. Primũ ad eandẽ attinet facultatẽ agere de genere, de generiſque ſpeciebus ut dixit Ariſt. 4. Metaphyſ. Vniuerſum uerò eſt corporis naturalis ſpecies, quod ſubiectũ in tota ſciẽtia naturali ſtatuimus, quare uniuerſum in aliqua ſcientiæ parte oportebat tractari, & cum in ijs, qui ſequuntur, libris, & in eo, qui preceſſit, de illo non fuerit diſputatum, aſſerere cogimur hic differi, aliter fuiſſet diminutus Ariſt. Preterea id materiã operis paſſim diximus, cuius partes inquiruntur, hìc uerò de cælo diſciplina & de quatuor elementis traditur, ut teſtatur Ariſt. initio tertij, cũ ſic ait.* De primo igitur elementorũ dictũ eſt, & quale quid eſt ſecundũ naturam, & quod incorruptibile, & ingenerabile, reliquũ eſt autem de duobus dicere *per primum elementum intelligit cælum, per duo, quatuor elementa, quæ duobus nempe grauitate & leuitate conſtituuntur, ſunt autem hæc Vniuerſi partes ut patet 1. cæli vbi ſimul inſtituit intentionem de his cùm ait.* De iis autem, quæ ſecundum ſpeciem ipſius partes ſunt, nunc dicamus. *præterea paulo ſupra Vniuerſum uocat totum, reliqua uero corpora partes,* Vnumquodq; igitur corporum, quæ in partis forma ſunt, ſecundum rationem tale eſt, omnes enim habet dimẽſiones, ſed ad propinquum tactu terminatum eſt, quapropter modo quodam multa corporum vnũquodq; eſt, ipſum autem omne, cuius hę partes ſunt, perfectum neceſſe eſt eſſe. *adijcit deinde ſuã proponens intẽtionem* De ipſius igitur vniuerſi natura, ſiue infinita ſit ſecundũ magnitudinem, ſiue finita ſit ſecundum totam molem, poſterius conſiderandũ eſt. *conſtat de vniuerſo, & eius partibus eſſe inſti-*

4. Met. tex. 2.

1. cęl. tex. 5.

Ibidẽ tex. 4.

institutum. Deinde id quisque subiectum esse dabit, cuius facultas affectiones contemplatur, hic uerò eius inquiruntur affectiones, quod vniuersum est, ut ex tradita de eo doctrina in primo libro potest fieri manifestum, in quo de illo complura prædicata ostenduntur, in primis quòd sit perfectum, & sui generis merito, & quia ab alio non continetur: erat secundum de eo demonstrandum quòd sit finitum magnitudine, & numero, ut proposuerat tex. 4. Verùm prius nonnulla oportuit tractari de speciebus ut dixit tex. 5. & præsertim de corpore cælesti, quòd sit simplex, alteriusque naturæ ab elementis, & expers cuiusque mutationis præter quàm motus localis ut patuit ad textum usque 33. in quo ad id reuertitur, quod initio proposuerat, finitæque quantitatis vniuersum esse ostendit usque ad tex. 76. posita simul disputatione de corporibus simplicibus, quibus constare diximus vniuersum, nam ut dixit text. 34. si simplicia fuerint finita, similiter & compositum, quare prius usque ad 44. de cælo ostēditur finitudo, de alijs uerò usque ad 54. tandem usque ad 76. uniuersè destruit infinitum. Arist. igitur text. 55. cùm absoluisset vniuersum non esse infinitum secundum magnitudinem, instituit alterum inquirere, an numero sit infinitum, ubi eius indagat unitatem, & ideo cùm in partibus fuerit monstratum infinitum non dari, illud idem intelligendum est in toto, merito cuius fuit facta disputatio de illis, & proinde recte dixit Auer. quòd cū declaratum sit quòd partes istius mundi sunt terminatæ numero, & etiam finitæ, declaratum est necessario, quòd iste mundus est finitus, & iccirco Arist. peracta tractatione de infinitate text. 75. colligens epilogum sic ait. Quòd igitur infinitum non sit corpus ipsius vniuersi, ex his manifestum est. *text. uerò 76. iterum instituit se inquisiturum an plures sint mundi, text. uerò 92. cùm adhuc non absoluisset de mundi unitate & pluralitate contemplationem, proponit se inuestigaturum an sit æternus, & sic ait.* Quod autē nō solum unus est, sed & impossibile esse plures, insuper autem quòd sempiternus cùm incorruptibilis sit & ingenerabilis, dicamus, primum dubitatione facta de ipso. *Eo autem absoluto, quod de unitate propositum erat, text.* 101. *eandem de æternitate instituens intentionem sic inquit.* His autem determinatis dicamus post hæc utrum sit ingenerabilis, an generabilis

1. cęl. com. 55.

& in

& incorruptibilis, an corruptibilis. *Exploratum igitur eſt, omnia, quæ in primo libro fuere diſputata, vniuerſum ſpectare; eiuſque gratia de cęlo & de alijs corporibus ſimplicibus fuiſſe tractatum, ut eorum oratio ei, quæ facienda erat de vniuerſo, conducebat. Cum Alex. igitur dici poteſt, primo libro principalem ſermonem eſſe de toto mundo, ſecundus uerò de cęlo differit, Tertius, & Quartus de quatuor elementis. Ab hac opinione Auer. cui plurimum credendum eſt, non recedit, ſiquidem primo cęli aſſeruit hūc librum de partibus mundi agere; & clarius in paraph. ubi ait Ariſtotelis intentionem eſſe de Mundo, & ſimplicibus primarijſque eius partibus inquirere, de omnī inſuper, quod mundum ipſum partesque primarias conſequitur, & 3. cęli ponens diſcrimen inter elementorum tractationē, quæ fuit facta hic; & in lib. de gen. & corr. inquit hic fuiſſe dictum de elementis, vt uniuerſi partes ſunt, ibi uerò ut cauſæ mixtorum. Eādem ſententiā inſecutus eſt Diuus Thom. latinorum facilè princeps, licet poſtea (ſententia mea) errauerit, cùm Alberti opinionem defendi poſſe putauerit. Conſpicuum eſt igitur his omnibus, quæ ſit materia & res ſubiecta huius operis. Nūc alterum uenari oportet, qui modus ſit conſiderandi, eſt autem hic, quem in ſubiecto totius ſcientiæ naturalis ſtatuimus, vtputa vt habet in ſeipſo principium motus & quietis, vnus eſt enim conſiderandi modus, qui omnibus ijs, quæ in ſcientia tractantur, eſt communis, aliter vna non eſſet ſcientia. Præterea ut paſſim diximus, diſputandi modus à modo definiendi ſumitur ut patet 6. Meta. fuere hic definita corpora ſimplicia, ut in ſeipſis habent principium motus, ueluti conſtat 1. cęl. cùm dicitur,* Dico aūt ſimplicia quidem quæcunque motus principium habent ſecundum naturam. *Cum autem res à philoſopho naturali aliter non conſiderentur, inferri planè poteſt, Vniuerſum, ut habet in ſeipſo principium motus, huius uoluminis eſſe ſubiectū. Verùm hìc non deſunt difficultates, prima eſt ſubiectum pręter alias conditiones expoſcit partes, ut his uerbis indicat Ariſt. 1. poſt.* Vna autem ſcientia eſt, quę eſt unius generis quęcunque ex primis componuntur, & partes ſunt, aut paſsiones horum per ſe. *Vniuerſi uerò & mundi partes non aſsignantur, plures enim eſſent mundi, præſertim cùm de eo locuti fuerimus ſubiecto, quod eſt totius & commune toti facultati. Secunda dubitatio*

3. cęl. cō. 1.

6. Metaph. tex. 2.

1. cęl. tex. 7

1. Poſt tex. 179.

tatio est, id, de quo habetur scientia, est unum per se, quod ab una forma consistit, Vniuersum cùm ex pluribus actu existentibus constet, ex quibus non fit unum per se, ut patet 8. met. unum per se non erit, quare de eo non poterit haberi scientia. Est etiam Simplicij cauillatio contra Alex. Si de Vniuerso hìc traderetur disciplina, tunc de omnibus eius partibus, eiusdem est enim facultatis de subiecto & de eius partibus agere, sicut patet fecisse Platonẽ de principijs omnibus & cælestibus & de ijs, quæ sub luna sunt, loquentem, hìc uerò solùm de simplicibus corporibus habetur doctrina, de animalibus & de reliquis, quę similiter sunt Vniuersi partes, nullum fit uerbum. & dubitationem confirmans Simpl. testimonio Nicolai peripatetici ait nullibi Aristo. proposuisse de mundo loqui, nec usquam locorum epilogus colligitur de mundo, ut fit de cælo & quatuor elementis. Facile refelli est dubitationes nunc allatas, si ab ea, quam retulimus, opinione non discedamus. Et prima non est soluenda, ueluti nonnulli opinati sunt, quòd uniuersum licet actu unum sit, potentia tamẽ & aptitudine ei nõ repugnat plura esse, & id satis esse dicũt, ut subiectum dicatur habere partes. Horum enim solutio recta non est, necesse enim esset interdum eam aptitudinem, ne esset superuacanea, ad actum redigi, nam ut patet 1. cæli frustra est calceamentum, cuius non est calceatio & tex. 118. ait Aristot. quæ poßibilia sunt tempore determinata esse, ne scilicet eorum potentia in infinitum abiret: si igitur potẽtia est, ut plures sint mundi, aliquando erũt quod nefas est affirmare. Præterea de eodem simul poßent pronuntiari duo contradictoria. statutum est. n. ab Arist. unum esse mundũ huncq́ue ingenerabilem & incorruptibilem, si adest potentia ad plures mundos, aliquando in actu ponerentnr, quandoquidem poßibili posito in actu, nullum sequitur impoßibile, licet aliquando falsum, ut patet 8. physi. simul igitur unus & plures mundi, quod est contra Aristo. sic 1. cæli dicentem. Quare neque nunc sunt plures cœli, neque fuerunt, neque contingit fore plures, sed unum & solũ & perfectum esse hoc cœlum. *Simul igitur Aristo. actum & potentiã ad plures mundos aufert. idcirco nos aliter soluimus, quod non est necesse ut subiectum habeat partes id. n. intelligitur de subiecto uniuersæ scientiæ, quod autem partis nuncupatur, non necessario alias requirit partes, aliter daretur in infinitum progressus, ut partis*

8. Met. tex. 15.

1. cęli. tex. 32.

8. Phy. tex. 36.

1. cęli tex. 98.

tis essent partes, ex hoc patet nonnullorum error asserentium cælum & quatuor elementa esse partis subiecta in hac facultate, quando enim dicitur subiectum habere partes, eas intelligimus, quæ subiectiue dicuntur, & quas species nuncupamus, quomodo non se habent illa, quia partes secundum speciem à genere accipiunt denominationem, sunt autem cælum & elementa partes, ex quibus totum vniuersum constituitur. Secunda soluitur dubitatio, confitemur vniuersum esse unum ex unica forma, aliter de eo nulla haberetur sciẽtia, nec tot prædicata essent monstrata, nec corpus diceretur naturale, hæc autem forma est ea, quæ primi mobilis, à qua omnes huius vniuersi partes accipiunt consistentiam, ab eaque, ut patet 12. met. cælum & natura dependet & proinde rectè Auer. 2. cæli asseruit ꝙ totus orbis est quasi unum animal, cuius plures sunt partes, cùm similiter mundus elementalis, ueluti & cælestis dependeat ab illa communi forma, merito vniuersum erit unum ex una forma, quam habet. Cauillatio simpl. soluitur, quòd cætera omnia præter simplicia corpora non uerè dicuntur partes vniuersi, & ut ipse initio secundi fatetur, vniuersi potius sunt effectus. Mundus igitur tã quam ex suis partibus cælo & quatuor elementis constat, meritò solum de his Aristot. egit, in hoc sicuti in compluribus alijs non insequens Platonem, & falsum est nusquam locorum Aristo. meminisse de Mundo, ueluti ex dictis constitit. Similiter facilè rationes quas pro Simplicij opinione adduximus, dilui possunt. Concedimus enim hic agi de simplicibus corporibus, quæ proximè ex illis conficiuntur principijs, quæ in libro phys. disputata sunt, de his tamen fit sermo, ut uniuersi partes sunt. Nec est necesse tractari de eis, ut simplicia sunt, licet nomine elementi fuerint nuncupata, uerè enim sunt elementa, ut ex eis uniuersum componitur. nec refert, si dictum fuerit ea moueri motu simplici, doctrina enim illorum efflagitabat, ut qui esset eorum motus, exprimeretur. Reijcitur etiam quod ex proœmio affertur, & assentimur Arist. de corpore naturali agere, quandoquidem vniuersum est corpus naturale, fuit autem disputatum de corporis perfectione in principio, ut vniuersi perfectio pateret. Falsum est autem prius illa prædicata mõstrari de cælo, id enim cùm pars sit vniuersi, huic primùm ea conuenire existimandum est, est enim totum, illud uero pars, constat enim 1. poste. quòd fit error in

uniuersali

12 met tex. 38.
2. cæl. cõ. 42
1. Post tex. 39.

vniuersali, si quod fuerit totius, monstretur in parte. Diluuntur & aliæ rationes, iam seruauit Arist. naturę ordinem cùm egit de vniuerso, cuius partes sunt corpora simplicia, ut quodamodo similiter vniuersum dici possit simplex corpus, quandoquidem simplices sunt eius partes, ex mixtioneque plurium non constet. Verùm cùm huiusmodi simplicibus corporibus acciderit ut partes sint vniuersi, ut nobiliori tractarentur modo, præstantiorque fieret hæc doctrina, sub ratione, qua sunt partes uniuersi, de eis disseritur. Nec ex his tollitur illa diuisio corporis naturalis in simplex & mixtum, quia iam de simplici sub uniuersi nomine fuit disputatum. Concedimus etiam unum debere esse subiectum, cuius partes inquiratur, uerùm id est vniuersum, cuius corpora simplicia sunt partes, ut paulo supra satis abunde fuit explicatũ. Hęc de subiecto dixisse satis fuerit.

De ordine Aliorum opinio. Cap. 7.

NVNC de altero, quod secundo loco proposueram, sermonem aggrediar, de ordineque disseram, quam sedem inter philosophiæ naturalis libros opus hoc obtineat. Non admodum esset hac in re immorandum, statimq; conquiescerem, nisi quorundam recentiorum opinio urgeret, ueritatemque labefactaret; quare prius de illorũ sentẽtia disputare decreui, vt cùm ad hos inciderimus, planè hospites nõ uideamur. fuit nõnullorũ opinio locũ eũ sibi uẽdicare librũ hunc, qui scientiæ de aĩalibus ascribitur, in sextaq; sede constitui. Verùm, ut nota & perspecta sit eorũ opinio, non nulla iuxta hos animaduertere oportet. Primùm ꝙ vniuersum, de quo multa diximus superius, est animal, duplicique parte constat, una, quæ materiam præfert, altera, quæ formam: simplicia quinque corpora materiæ uicem gerunt, anima uerò uniuersalis formam representat: & ueluti accidit ĩ animali mortali, cuius aĩa ei parti, quæ princeps est, praeest, ut puta cordi, & eo medio reliquis existentiam & uitam præstat, quæ proprijs distinctæ formis non æquè ab ea accipiunt esse, aliquę enim solùm existentiam cùm sensus sint expertes ut ossa, nerui & cartilagines. Idem in animali æterno conspicitur, nam cùm prima forma primo orbi præsideat, esse & uiuere medijs proprijs formis cæteris communicat, pro ut eorum exposcit natura,

elementa enim uitę expertia existentiam duntaxat ab ea recipiunt. Totum igitur vniuersum erit unum animal constans ex forma uniuersali ut ex anima, & ex orbib. cælestibus & quatuor elemētis perinde ac ex materia. Prętereà dicunt, quòd pro huius animalis cognitione est necesse utranque partem cognosci, materiam scilicet & formam; nimirum una earum ignorata, perfecta non esset eius doctrina. in eodem igitur libro opus est de utraq; tractari parte, uerùm cùm de eius anima disputatum sit in libro de animalibus, ubi simul dictum est de anima animalis æterni & corruptibilis, ibi similiter erat differendum de eius materia, ut de eo absoluta esset scientia, ueluti factum est de animali mortali. Quare cùm in libro hoc agatur de corpore cęlesti & quatuor elementis, quę diximus tenere materiæ locum: rationi est consonum inter libros de Animalibus collocari, ubi de eorum tractatur anima, post tractationemque de animalibus corruptibilibus, quę nobis notiora sunt, reponi. Hanc opinionē rationibus & auctoritatibus stabiliunt, prima eorum ratio est, ad eandem attinet facultatem rei materiam & formam pertractare, ut patet 2. phys. est autem æterni animalis materia cęlum & quatuor elementa, forma uerò eius aīa, ut paulo supra dictum est, pars aūt scientiæ naturalis, quæ de forma agit, similiter de materia & de toto animali loquetur: at liber de anima, qui pars est scientiæ de Animalibus, differit de forma & de cœli anima, quare eius munus erit simul de materia uerba facere: illa igitur sedes tribuenda est huic libro, quæ historiæ de anima. Secundo probant, unius interest facultatis de genere de eiusq́ue speciebus agere, ut patet 4. meta. scientia de anima animal, quod interit, contemplatur, ergo eadem animal æternū cogitur considerare, quod est species animalis, analogicè. n. de æterno & mortali dicitur aīal teste Auerr. in lib. de substantia orbis. cùm igitur hic de æterno animali fiat disputatio, si quidem de eius materia tractatur, meritò facultas hęc erit pars scientiæ de animalibus. Tertio idem ostenditur, unius est facultatis opposita considerare, ut ait Aristot. 4. meta. animal ęternum & mortale merito oppositarum proprietatum, quæ eis competunt, inuicem opponuntur, inest enim cęlesti nunquam gigni & nunquam interire, animal uero mortale oritur & interit. uno igitur in loco de utroque differetur. Deinde cùm de speciebus agendum est, prius de earum genere disse-

2. Phy. tex. 22.

4. Met. tex. 2.

4. Metaph. tex. 4.

differitur teste Auerr. 2. physi. quare prius de animali in communi uno in loco tractari oportebat, quod fit in libris de Animalibus. Preterea eadem est potentia, quæ aliquorum differentiam & conuenientiam contemplatur, ut constat 2. de anima, plura sunt, in quibus animalia illa conueniunt & differunt, quare in una facultate necesse erat tractari. Hoc idem Aristo. testimonio monstrant, qui 2. cęli loquens de positionis differentijs ait se dixisse de his in libro de progressu animalium, liber igitur de cœlo insequitur facultatem de motu animalium, simulque libros de mortali animali. Postremo Aristo. 1. de partibus animal. cùm secasset animal in ęternum & in id, quod interit, ait se dicturum de ęterno posterius. ergo philosophus huius fuit opinionis, quòd scientia de animali cælesti insequatur eam, quæ est de mortali.

2. Phy. c8. 3.

2. cęli tex. 7.

1. de part. animal. ca. 5.

Opinionis improbatio. Cap. 8.

VANQVAM hęc eorum opinio subtilis, uel potius spinosa est, si ueritatem tamen uelimus spectare, facilè infringi potest, & primùm arguuntur, quia male acceperint elementa inter partes cęlestis animalis: quamuis enim concesserimus ex his similiter uniuersum constitui, tamen non dicemus partem esse æterni animalis: quæ enim sunt animalis partes, est necesse, ut uitam participent, aut quæ sensus est, aut quæ uegetalis anima, quæ oßibus & neruis etiam communicatur, cùm nutriantur, elementa uerò cuiusque uitæ sunt expertia, nullo igitur modo uocari poterunt animalis partes. Præterea ex his animal constituitur, sine quibus consistere nequit, citra elementa cęleste corpus, ut animal est, nihil prohibet permanere, nõ enim pro sui constitutione eget illis licet necessaria sint pro uniuersi perfectione, ex seipso enim est perfectum, propriamq; habet existentiam sine elementis, non enim hęc oßibus & neruis respondent. siquidem sine his mortale animal uiuere non potest, at cæleste corpus ex se uiuit. Nec rationi erat consonum, ut æternum egeret corruptibili, essetque unum ex corruptibili & æterno compositum. Præterea dictum recte non est, ideo elementa partem esse animalis, quia ab anima mundi existentiam recipiunt medijs proprijs formis, tunc enim non magis hæc illius partes

dicerentur, quàm mixta; quandoquidem oīa ab uniuersi aīa depē dent, ab eaque tanquam à causa uniuersali existentiam obtinent, quare similiter hæc partes æterni animalis dicerentur. Deinde uerũ nõ est in lib. de aīa disseri de aīa cælestis aīalis, solum n. ibi animalis corruptibilis anima, ut recte Simpl. sentit, fuit definita, ueluti nos in sexta præfatione dicemus. Præterea si liber hic inter eos, qui sunt de animalibus, esset locandus, in qua illius scientiæ parte constitueretur? in illis enim libris conspicuò inuenitur ordo, quem licet uidere in principio, aut fine cuiusque operis, ut alio interprete prẹter quàm Aristotele non egeamus, quare hoc uolumen illis inserere non poterimus. iuxta istorum opinionem est perspectum ante eum, qui est de partibus animal. non posse constitui, quandoquidem dixerunt disciplinam de animali mortali, quia notior est, præferri. At post de animal. partibus librum proximè ille consequitur, qui est de incessu, ut in fine quarti libri de partibus testatus est Aristo. cùm sic ait. Sed de partibus animalium, quam ob causam quæq; sint dictum iam est per omnia animalium genera, quæ cum explicata sint, sequitur, ut de partibus animalium incessui deseruientibus disseramus. *Consequitur librum de incessu qui de anima est, ut etiam habetur in fine de incessu, quando sic ait Aristo.* His autem sic determinatis, proximum est de anima contemplari. *Est deinceps liber de sens. & sens. ut initio illius opis his uerbis fatetur Aris.* Quoniam de anima secundum seipsam determinatum est prius, & de uirtutum qualibet secundum partem ipsius consequens est facere considerationem &c. *Consequitur deinde liber de mem. & rem. ueluti asseruit in calce de sens. & sensi. quando sic ait.* De sensoriis igitur & sensibilibus, quomodo habent & communiter & secundum unumquodque sensorium, dictum est: Reliquorum autem primum considerandum de memoria, & reminiscentia. *Prẹterea horum librorũ ordo liquidò inuenitur apud Aristo. in fine de animalium motu, ubi hẹc habentur.* De partibus igitur uniuscuiusq; animalium, & de anima, preterea de sensu, & memoria, & somno, & communi motu diximus causas: reliquum autem est de generatione dicere. *Et in fine de longitud. & breuit. uitæ sic ait.* Dictum est de longitudine & breuitate uitæ reliquum autem nobis considerare de iuuentute & senectute,

& uita & morte, his enim determinatis finem utique habebit quæ de Animalibus methodus. *Aristo. igitur cum ordinem inter libros de animalibus constituerit, finem scientiæ eorum imponit in libro de morte & uita, ergo post hunc alius non consequitur; quare libro de cœlo nullus dabitur locus inter animalium libros, cumque à libris illis reijci, patet & inter eos non esse reponendum. Praeterea Aristo. 4. de partibus animal. cap. 5. & est locus prauè ab illis allatus, diuidens substantiam in eam quæ ortus, & interitus expers est, & in eã, quę generationis & corruptionis est particeps, ait de æternis prius egisse, uerba autem sunt hæc.* Sed cum iam satis de illis egerimus, nostram que explicarimus sententiam, restat, ut de animante natura dissetamus. *Intelligit; autem per animantem naturam eam, quæ ortui & interitui subijcitur. non igitur, ut falsò ipsi dixerunt, disputatio de corruptibilibus eam, quæ est de æternis, præcedit. Hactenus de istorum opinione.*

Opinio propria. Cap. 9.

NVNC propriam afferamus opinionem, cum *Arist.* dicimus & grecis, & Arabibus expositoribus huic libro secũdam sedem in philosophia naturali deberi, post librumq; de physico auditu collocari. Et ut nostra opinio eluceat, noscere oportet, ut & in priori pfatione diximus, vniuersam de natura scientiã in duas scindi partes, in unam, quæ communia rimatur, in alteram, quæ propria cuiusque indagat. de physico auditu opus de communibus, ut de principijs & accidentibus, sermonem facit, & ob doctrinæ ordinem secundum necessarium cæteros philosophiæ naturalis libros precedit. Sequitur deinceps pars, quæ de proprijs disserit, in multos diuisa tractatus, omnibus tamen præferenda ea est, quam præ manibus habemus, in qua *Arist.* de cœlo & elementis disputat. Et huius causa non una est. Primùm gratia nobilitatis, tractatur enim hic de uniuerso de cuius perfectione multa in initio dicta sunt. Praeterea illustris & hæc doctrina, quia de æternis loquitur. ordine & necessariũ liber hic pfertur, siquidẽ simpliciora præcedũt ea, quę minus simplicia sunt. Simul & de causis cõtẽplatio eã antecellit, quæ de cõpositis extat. Erat etiam id opus hic constituẽdus doctrinæ ordine secundum

cundum notius, quandoquidem in octauo phys. de eo, quod circulari motu cietur, multa dicta sunt, de cœlo've propter ipsum motorem multa fuere posita. Quadam igitur societate liber hic erat illi coniungendus, eiq́ue adhærere oportebat. Anteponitur autem libro de gener. & corr. siquidem consideratio absoluta respectiuã præcedit, hic elementa tractantur in seipsis, & ut partes uniuersi sunt, in eo uerò libro ut mixtorum sunt principia, quæ magis denotat collationem. Deinde huius operis subiectũ simplicius est eo, quod in eo uolumine est, cum hic sit Vniuersum, quod est corpus Simplex, ibi uerò corpus mixtum. Simplicia uerò compositis præferuntur. Deinde Arist. 2. de gen. & corr. ait se prius determinasse, quomodo elementis ex seinuicem insit generatio, & intelligit tertium de cœlo, quia nullibi prius Aristo. locutus est de mutua elementorum generatione nisi ibi. Constat igitur facultatem hanc præcedere librum de gen. & corr. huncq; ordinem ei tribuisse Aristo. Hoc idem moliri possumus epilogo, quem Arist. libro Meteor. præposuit, in quo breuiter colligit, quæ dixerat illucusque, cum repetijsset in libro de physico auditu, infert, adhuc autem dictum est prius de rectè dispositis secundum superiorem lationem astris, & de elementis corporalibus, & quot, & quæ, his autem uerbis innuit librũ de cœlo, in quo de cœlo & elementis disseruit. Nec dicendum est, ut ipsi putarunt, quòd quando meminit de astris octauum phys. intelligat, nõ enim ad illum librum agere spectat de mobili primo, velut de primo motore, solùm enim ibi enarrantur causæ, quæ uniuersales sunt, in quibus cœlum non numeratur, quandoquidem causam habet priorem, & proinde Aristo. 1. de gen. & corr. distinguens causam mouentem in eam quæ immobilis est, & in eam quæ semper mouetur, ait de immobili in physicis dixisse, de mobili verò pollicetur posterius se locuturum. Decipiuntur etiam dum asserunt intelligi librum de gen. & corr. quando de elementis fit mentio, de eorum enim generatione locutus est Arist. in 3. cœli, ut in sequenti Præfatione constabit. Deinde 1. de partibus fatetur Aristotel. vt quoque locum hunc paulo ante recensuimus, se de substantijs prius egisse, quare intelligit uolumen hoc, si quidem ante de eis dictum non est, nisi hic: quæ enim in physicis de illis disputata sunt ad alterum diriguntur, nempe ad primum motorem, & earum non est propria oratio. Hac itaque in parte

1. de gẽ. & corr. tex. 24. 1. de gen. & corr. tex. 14

parte constitui oportebat librum hunc, in prioriq; eius parte de cælo tractari, vt libro physicorum coniungeretur, in posteriori uerò de elementis, ut operi de gen. & corr. adhæreret.

Aduersariorum rationes euertuntur. Cap. 10.

NON admodum difficile est rationes aduersariæ opinionis diluere, & primùm dicimus eorum assumptum esse falsum, in libro de anima agi de animalis æterni anima: licet enim eo libro nos de cœlestis animalis anima certiores fiamus, uniuersa tamen tractatio illa animæ mortalis animalis accõmodatur, ut ibi diceimus. Verùm nunc eorum opinioni subscribamus, fateamurque etiam de cœli anima disputari, non tamen librum hunc inter eos, qui sunt de animalibus, cogimur constituere, sæpe enim ab Aristo. alibi explicata admittũtur alio in loco, veluti Auer. in proœmio lib. post. ait de definitione, de cuius cõditionibus Arist. erat in secundo post. locuturus, earum verò doctrina fuit ibi prætermissa, quia in primo de Demonstratione agens simul explicuit ea, quæ ad definitionẽ spectabant. ita nos dicimus, quòd cùm de cœlo, ut pars est Vniuersi, cogeretur loqui, ea omnia pertractauit de eo, quæ ad eius naturam necessariò cõferebant, ut nihil alterum desideretur, quod ad illius materiæ attineat disciplinam: fuit necessariũ hic de eo disputari, quia corporis naturalis prima species est vniuersum, cuius potior pars est cœlum, quare prius agendũ erat de cœlo, ut vniuersi pars est, quàm ut est materia æterni animalis. secunda ratio non magis librum de cœlo libris animalium adnumerari cogit, quàm librum de anima reponi hic, si ubi de materia differitur, ibidem de forma tractandum est, cùm hic de materia fiat sermo, ergo & de forma animave erat disputandum. Dicimus quoque ad rationem, quòd quamuis vna sit facultas, quæ de genere & specie loqui tenetur, ob aliquam tamen occasionem tractatio alicuius speciei deseritur, ueluti de syllogismo Topico dici potest, cuius regulæ in logica tradendæ erant, quas tamen Dialectica docuit. similiter definitionis conditiones cognoscendæ erant ex libro post. earum tamen tractatio fuit omissa, licet ex alijs innote-

innotescant. Nos igitur dicimus Aristo. solùm de animali corruptibili fuisse locutum, cuius & materiam & formam explanauit, reliquisse uerò de anima cœli sermonem, quandoquidem hæc ex ijs facilè cognosci poterat, quę de intellectu mortalis animalis erat dicturus: altera uerò pars, quæ materiæ uicem gerit, hic explicatur, cùm de eo fuit factus sermo, vt Vniuersi pars est. Tertia ratio similiter diluitur, ut aliquam ob causam cogamur interdum à tali disserendi genere discedere, ut unum duntaxat oppositũ pertractemus, ex quo deinde alterum innotescit. Ad alterum respondetur, quòd non semper idem doctrinæ ordo seruatur, crebrò n. Arist. prius loquitur de specie aut notiori aut præstantiori communem disputationem omittens, veluti in analiticis, in quibus prius non egit de sciendi instrumento, quòd est ibi uniuersum subiectum, sed statim de demonstratione tractationem aggressus est. Consimili ratione in libris de Animal. non prius disseruit de corpore animato, quod plantarum & animalium est genus. Hæc igitur eorum ratio, cui plurimum innititur, multas patitur dubitationes & eas quidem, quæ solui non possunt. Soluitur & altera ratio, quæ falso inhæret fundamẽto, quia ibi Arist. loquitur de animæ potentijs cognoscentibus, siquidẽ quæ albedinis & nigredinis discrimen & conuenientiam dignoscit, vna huiusmodi profectò est potentia. Ad id, quod ex Aristo. secundo cęli affertur, dicimus quòd non est præter eius consuetudinem nonnullos uocare locos, qui in libris posterioribus inueniuntur, sicuti initio libri periherm. constat, ubi cùm in sermonem de animę passionibus incidisset, ait se de ijs dixisse in libro de anima. & cap. 4. loquens de locis sophisticis ait de his fuisse locutum in libro elench. & in libro de sens. & sens. cap. 4. cùm de nutrimento disputaret inquit se uelle de eo agere in libro de gen. & corr. Nemini igitur mirum sit, si ita in secundo cœli locutus fuerit, cùm alibi vsus sit eodem dicendi modo. causa potuit esse, vt prius ruditer & impolitè Aristo. libros, quos editurus erat, composuerit, deinde priores expolire cœperit multa citans ex libris, quos erat emendaturus, quæ in illis impolitè dixerat. Ad locum ex primo de partibus allatum non est necesse, respõdeamus, prauè enim, vt notauimus, adductus est, & oppositum ibi inuenitur. Nostra itaque opinio uera est.

De inſcriptione. Cap. 11.

DE Inſcriptione nunc differere oportet, quoue nomine opus hoc nominetur, greci omnes conueniunt, vnico nomine quippe de cœlo librum hunc fuiſſe nuncupatum, in ratione verò inſcriptionis reddenda ſunt diſcordes. Iamblicus, & Syrianus, qui de cœlo tantùm, corporeq; æthereo intentionẽ eſſe putarũt, à ſubiecto nomenclationẽ fuiſſe factã arbitrati ſunt. Verũ iſtorum opinio de operis materia fuit à nobis paulo ante reiecta. Deinceps non duntaxat de cęlo, ſed etiam de mundo duplici hac inſcriptione nuncupatum fuiſſe inuenimus. Simpl. qui ſubiectum corpus ſimplex cęlum, & elementa continens opinatus eſt, dixit à principali parte fuiſſe nominatum, eſt autem corporis ſimplicis primaria pars cęleſte corpus. Hęc Simplicij expoſitio exploditur, ſolùm. n. particulam inſcriptionis explicat, cùm & de altera eſſet reddenda ratio. Praterea uerum non eſt, vt paulo ante oſtendimus, corpus ſimplex, vt ipſe imaginatus eſt, ſubiectum conſtitui. Alij ex latinis vtriuſque inſcriptionis rationem reddentes aiunt per cœlum intelligi cœleſte corpus, per mundum verò eum, qui elementarius nuncupatur, de cœleſti enim & elementario mundo hìc ſit diſputatio, uſus enim recepit globum elementarium vocari mundum, vt patet 1. meteor. cùm dicitur mundum hunc inferiorem eſſe contiguum ſuperioribus lationibus. Verùm iſtorum expoſitio mihi non placet, nam tametſi ibi Ariſto. per mundum intellexerit hunc, qui eſt elementarius, adiecit tamen, inferiorem, ut cùm hac adiectione intelligatur, quando uerò ſimpliciter profertur, nunquam auditum eſt ſignificare elementarium. in Alexandri interpretatione conquieſcerẽ, ſi alterius partis tradidiſſet rationem, cum eo igitur conuenimus per cęlum intelligente Vniuerſum, & Mundum, quem præcepimus eſſe ſubiectum, quandoquidem apud Ariſto. cęlum tribus modis capitur, pro ſphæra extima, pro aggregato ex omnibus cęli orbibus, & pro mundo, quem cœlo & elementis conſtare poſuimus. Inſcriptio igitur fuit facta à ſubiecto, Additur poſtea, & de mundo, vt ſit dictio explicatiua docens quomodo prior particula accepta ſit, vt idem ſit per cęlum intelligendum, & per mundum, appoſuit autem cœlum, vt ex nomenclatione operis præſtantia indicaretur.

1. Meteor. cap. 2.

1. cęli. tex 96.

M De

De Diuisione. Cap. 12.

RELIQVVM modò est cùm de alijs egerimus, vt quartum nostrum institutum aggrediamur, perscrutemurq; quot in partes totum hoc opus scindatur. omnes Arist. interpretes quos ego perlegerim, concordes dicunt librũ hunc duas in principes partes distribui, ut subiecti duæ sunt partes, vna est, in qua de cęlo disputatur, quæ duobus prioribus libris absoluitur. altera, in qua de elementis, complexa duobus posterioribus: hanc partitionem ex Aristo. hauriri opinantur, qui initio tertij scopum proposuit de elementis prius epilogo colligens, quæ in superioribus dixerat, & ait de cęlo fuisse locutum. Partitur igitur in tractationem de cælo, & quæ de elementis est. Horum hominum opinio mihi non arridet, quandoquidem scopum, qui primarius est, dimittunt solùm de partibus differi volentes, relicta de toto disputatione, quod absurdum est. Constitit ex dictis Aristotelem multa de Vniuerso egisse, antequam de partibus inchoaret doctrinam, vt tota oratio primi libri consumpta sit in Vniuerso, vbi complura de eo prædicata tradita fuere. Et iccirco nos cum Alexandro viro natura peracuto & prudente in disciplinam de toto, & in eam, quæ est de partibus, diuidi censemus. Pars de toto & Vniuerso primo complectitur libro, altera, quæ est de partibus, vt de cælo & elementis, reliquis tribus. Doctrinæ ordo secundum necessarium efflagitabat, vt prius de Vniuerso fieret disputatio, communiora enim præferuntur. quæque adhuc pars multas recipit partitiones. Cùm exordium toti operi, in quo de corporibus esse intentionem insinuat, præposuisset, à textu secundo usque ad quintum Vniuersi perfectionem ostendit, & quatenus est corpus, omnesque complectitur dimensiones, & ut ab alio non cingitur corpore, vsque ad 33. nonnulla de cælo ostendit, quòd simplex est corpus, alteriusque naturæ à grauibus & leuibus, nec graue nec leue, & cuiusque mutationis expers præterquam motus localis. Deinde vsque ad 76. monstratur Vniuersum mole & magnitudine esse finitum. vsque verò ad 101. mundum esse vnum, nec poßibile esse plures futuros. in postrema parte exploratum fit mundum

mundum ortus & interitus esse expertem, fieriq́ue non posse genitum non corrumpi, interiturumq́ue non fuisse ortum. secundus verò liber de parte nobiliori tractat quippe de cœlo, de eius partibus, & accidentibus. secatur autem in multas partes, uelu- ti & duo posteriores, in quibus de elementis fit disputatio, quas breuitati indulgentes nunc relinquimus in loco commodiori afferendas. Hęc hactenus de ijs, quæ in secunda præfatione instituimus, dixisse sit satis.

Præfationis secundæ finis.

ASCANII COMITII
PRAEFATIO
TERTIA,
IN LIBRVM DE GENER. ET CORR.

Autoris institutum proponitur.

PERARDVVM inchoaui opus, ea omnia, quæ initio cuiusque Aristotelis libri naturalis philosophiæ disputari solent, me uelle interpretari, in qua re nisi quis diu laborauerit, uix aut nunquã auctoris scopum attinget, ab eoq;, quod incoeperam, recessissem, nisi morem ijs, qui asiduè id officij à me petere non destiterunt, gesserim. in quo .n. magis erat mui gilandũ, q̃ in eo in quo tot sunt interpretum controuersiæ, cũ quasi familiæ dissentientes proseminatę sunt eorum opiniones, cùm tamẽ omnes se p ilosophos peripateticos esse opinentur? Difficile est in tanta sententiarum uarietate, quid Aristoteles senserit, perspicere: planè uincebatur animus meus. Tamen aliorum falsis opinionibus non deterritus exequar, quod institueram, non solùm illis parẽdi causa, sed etiam spe iuuandi alios. Eaque diligentia complectar, quæ ad hoc interpretandi munus spectant, qua in prioribus sum præfationibus usus. Obijciuntur autem nunc, quæ in libro de gener. & Corr. præmitti solent, quæ quatuor sunt, materia operis, nomenclatio, ordo, & diuisio, in quorum disputatione consueta nobis philosophandi uia progrediemur ab intentione libri initium facientes.

Opinio Alberti magni, & Diui Thom. Cap. 1.

OCCVRRIT nobis in primis Diui Thom. opinio, qui subiectum huius operis Ens mobile ad formam arbitratus est, parum ab Alberto magno & Egidio corpus mobile ad formã asserentibus dissentiens, eundẽ. n. cõsiderãdi modũ oẽs accipiunt differentes in re cõsiderata, eisdemq; innituntur rationib. Prius tamen ut eorum intelligatur opinio, noscere oportet. mobile id uocari, quod aliqua motus specie cieri potest: sunt autem motus species quatuor, generatio & corruptio, auctio & diminutio, alteratio, & localis motus, ut tertio phys. patet, quibus aliquam contingit formam acquiri: per generarionem substantiæ forma comparatur, aliis uerò motibus ea, quę est accidentis. diuersæ etiam sunt formæ, quæ per hos acquiruntur motus, siquidem alię ei, quod mouetur, inhærent, ut substantię forma, magnitudo, & qualitas, quæ generatione, auctione, & alteratione gignuntur: aliæ uerò extrinsecus, ut quæ locali motu aduenit, & ubi nuncupatur. Dicunt itaque id subiectũ constitui oportere, quòd cùm mobile sit, ad formam, quę interna est, sua natura moueri potest, de eo enim ente siue corpore hìc disseritur, quod formam respicit substantialem, & magnitudinem & qualitatem nancisci ualet: quandoquidem de eo, quod generatur, augetur & diminuitur, disputatur, simulque de eorum affectionibus, generatione, auctione & alteratione. Mobile itaque ad formam materia huius existit operis. Hęc eorum opinio rationibus astruitur, quàrum prima est. Vnicuique est perspectum uniuersam de natura scientiam in corpore mobili uersari, pars corporis mobilis speciem perscrutabitur, quoniam, ut pars scientię uniuersæ scientiæ subiicitur, ita partis subiectũ sub totius subiecto cõtineri ẽ necesse, mobile aũt ad formam est pars subiecti totius, de quo nusquam locorum haberi doctrina potest, nisi hoc in uolumine, ut enim in communi considera tur & simpliciter mobile, fuit in libro phys. pertractatum; quatenus uerò ad ubi & locali motu impellitur, quia communius est eo, quòd ad formam mouetur, siquidem in æternis reperitur, libri de cęlo fuit materia & scopus; in rebus deinde, quæ oriuntur & occidũt,

coar-

coarctatur, cùm ad formam addiderimus, qua eam intelligimus, quę motu generationis, auctionis, & alterationis acquiritur. De hoc igitur mobili fit hìc disputatio, ut uniuersè res omnes, quæ ortui & interitui sunt subiectæ, respicit. Secunda ratio est, id subiectum fateri oportet, in cuius amplexu omnia in facultate continentur, æqualeq́ue sit scientiæ, ut nec eam superet, nec ab ea superetur: sic mobile ad formam se habet, fit enim sermo hìc de generatione, auctione, & alteratione, quæ in eo comprehenduntur, nihilq́ue hic pertractatur quod ad ipsum redigi nequeat. Præterea id scientiæ est materia, cuius affectiones inquiruntur, de mobili ad formam hæ indagantur, facultas enim hæc generationem, auctionem, & alterationem, quæ sunt per se accidentia corporis mobilis ad formam, uenatur. Illud igitur subiectum ponendum est, de eoq́ue intentionem esse præsentis operis est affirmandum.

Opinio reijcitur, diluunturq́ue rationes. Cap. 2.

HÆC *opinio recta non est, partimq́ue explosa à nobis in prima præfatione, eam enim partem, quam loco modi tractandi sumpserunt, destruximus, quandoquidem modus considerandi accipitur à modo definiendi, ut patet 6. metaph. & ueluti in definitione nullum clauditur accidens, ita nec in differendi modo. Præterea ex subiecto distinctio scientiarum sumitur, differētia uerò propriam rei naturam pręfert, ab accidente igitur accipi non debet; mobile autem, quod pro considerandi modo statuerunt, est accidens, in subiectiq́ue naturam ingredi nequit. Deinde subiectum ab accidentibus, quæ de eo monstrantur, seiungitur, at nomine mobilis ad formam simul accidentia intelligimus, ut generationem, auctionem, & alterationem, quare à subiecto non erunt distincta. Additur etiam quòd hęc facultas non erit seiuncta ab ea, quę in libro de cęlo habetur, siquidem etiam ibi de mobili ad formam disseritur, ut puta de elementorum generatione, & alteratione, ut testatus est Aristo. 3. illius uoluminis. Nec uerum est alterum, quod ab ijs profertur, nempe in communi de mobili ad formam tractari, & non*

6. Met. tex. 2.

3. cęl. tex. 1

non ad entis aliquam speciem contracto, in 2. enim libro à tex. 24. usq; ad 46. de elementorũ ortu disputatur, de ea uerò, quę est mixtorum usque ad 51. in particulari igitur de alicuius generatione fit mentio, alioquin fuisset necessarium alibi de istorum ortu fieri sermonem. Præterea liber hic eo, qui est de cælo, esset communior, in particulari enim ibi & de elementorum generatione, ut paulo post ostẽdetur, fuit facta oratio. His falsitas opinionis liquet, nunc rationes sunt diluendę, primùm negamus scientiæ de natura subiectum esse corpus mobile in communi, ut patuit cùm de eo locuti fuimus, uerùm id eis concedamus, non tamen est necesse hìc subiectum esse mobile ad formam communiter sumptum, nam cùm simplex aut mixtum sit, quod generari aut alterari dicitur, erat distinguendum, de quo hic fieret sermo; an de simplici, an de mixto, an quod utrique est commune; iuxta eorum opinionem nec de mixto, nec de simplici, sed de corpore in communi, quod uerum non est, cum rerum particularium tradatur ortus. Sine discrimine igitur locuti sunt. altera soluitur, negamus illud quod ab eis positum est subiectum, habere omnes conditiones, quæ ad subiecti naturam requiruntur, superat enim facultatem, quandoquidem in eo continentur omnia, quę ortui & interitui sunt subiecta, hic uero solùm de mixto habetur sermo, ut dicemus. Nec uerum est primò omnia redigi ad mobile ad formam, nisi quatenus est aliquid mixti. cõsimili rõne nec satis est eius inquiri accidentia sed est necesse, ut illius sint primò & per se; nam licet entis risibilis inuestigari poßint affectiones, hominis tamen & non risibilis uocabuntur, ita generatio, auctio, & alteratio mixti, & non entis mobilis affectiones dicuntur esse, aliter accidentis essent accidentia; nam mobile est accidens, cuius dicunt esse affectiones.

Nonnullorum opinio. Cap. 3.

SECVNDA opinio est nonnullorum asserentium hic de elementis, ut generantur & corrumpuntur, differi, aiuntque tribus in locis Aristo. de eis fuisse locutum, primo in libro de cęlo, ut æterna & partes uniuersi sunt. secundo hac in facultate, quatenus ortui, & interitui & mutuæ transmutationi subijciuntur. Tertio in libro uocato Meteor. ut aliter atque aliter afficiuntur

ciuntur, iuxta horum igitur opinionem elementa quatenus generan tur & corrumpũtur subiectum erunt. elementa posita sunt pro re considerata, ut generantur & corrumpuntur pro considerandi modo, quo doctrina hæc ab ea, quæ de elementis in libro de cęlo & meteor. fuit facta seiungitur. Stabilitur hęc eorum opinio rationibus & auctoritatibus: Est prima ratio ex doctrinę ordine accepta, cum Aristo. de elementis egerit in libro de cælo, ut sunt ęterna, reliquũ erat, ut de eis loqueretur, si perfecta erat tradenda eorum disciplina, quatenus generantur & corrumpuntur, quod proximè post prio rem tractationem erat faciendum, nam in ijs qui consequuntur, libris de generatione eorum, quę ex elementis ortum habent, disputa tur. Secundo idem moliuntur alia ratione, si de elementorum generatione hic non fuisset dictum, diminutus esset Aristo. quandoquidem de ea alibi non fuit tractatum, nec de eis ut generantur & cor rumpuntur nisi hic agitur. Deinde de ea generatione hic differitur quæ primo huius operis definitur, ea uerò, quę in elementis est, defi nitur, dicitur enim tex. 23. quòd generatio est transmutatio totius in totum nullo sensibili manente, quæ tantùm in elementis inuenitur quoniam in horum duntaxat ortu transmutatur subiectum, id uerò in mixtorum generatione nõ reperitur, cùm in eis non fiat resolu tio usque ad primam materiam. Hoc idem Arist. testimonio compro batur, qui primo huius pollicetur se de elementis uerba facturum, & an sint sempiterna, uel oriantur & occidant. & secundo eiusdẽ cùm epilogo, quę illucusque dixerat, collegerit, proponẽs deinde de quo sit locuturus ait reliquum esse considerare circa uocata elemẽta, & inferius incipit de eorum generatione loqui, ut patet quando ait, dicendum est quis modus adinuicem transmutationis, & paulo post cum iam de re hac egisset sic ait. Quòd ergo omnia ex omni generantur, & quomodo adinuicem transitus fit, dictum est. *Hoc idem liquet ex epilogo, quem libro Meteor. præposuit repetens quę hoc in opere tractauerat.* De elementis corporalibus & quot & quæ, & de ea, quę adinuicẽ transmutatione, & de generatione & corruptione communi dictum est prius. *Prę terca Aristo. 2. de anima uocat hunc librum de elementis. Est itaq; manifestũ elementa, ut ortui & interitui obnoxia sunt, hic tractari.*

1. de gen. & cor. tex. 43

2. de gẽ. & corr. tex. 1.

ibi. tex. 24

eodem li. tex. 30.

2. de anima tex. 117.

Opinio

Opinio refellitur. Cap. 4.

HAEC istorum opinio tantùm abest à veritate, vt nihil ei magis poßit esse contrarium. Primùm arguuntur, quòd si de elementis quæ generantur & corrumpuntur, Aristo. hic disseruisset, tunc fuisset superuacaneus, duobusque in locis de eadem re egisset, sic enim de illis in libro de cælo fuit locutus, veluti ex ipso Aristo. monstrari potest, qui initio tertij cùm epilogum eorum fecisset, quę in duobus prioribus libris dixerat, proponens de quo sit dicturus sic ait Reliquum est autem de duobus dicere, simul autem accidet de his dicentibus & de generatione & corruptione considerare. *quare de generatione, & elementorum corruptione instituit se locuturum: nec vt malè nonnulli dicunt, putandum est librum de generatione & corruptione intelligi, sed magis librum de cælo, vt rectè Simpl. exponit. Deinde paulo infra quod proposuerat, exequitur, & quibus insit generatio, inquirit, ubi sit inquit* generatio enim aut omnino non est, aut solùm in his est elementis, & iis, quæ ex his sunt, hoc autem ipsum primùm forte est contemplandum, vtrum sit, an non sit. *& cùm multas de generatione retulisset opiniones tex. 4. Platonem incipit arguere asserentem corpus generari, & ex superficiebus componi, in easdemque dissolui usque ad tex. 29. tex. autem 30. pollicitus est de elemētorum generatione loqui, quandoquidem eorum, quæ oriuntur & intereunt, sunt principia, vt his uerbis videtur significare.* Reliquum autem est dicere & quorum est corporum generatio, & propter quid est, quoniam igitur in omnibus cognitio est per prima, prima autem eorum, quę sunt, elementa sunt, considerādum est quæ nam sint talium corporum elementa, & propter quid sint, deinde post hæc & quot, & qualia. *Prius tamen eorum numerum uenatur, ostenditque non esse infinita, vno tamen plura esse vsque ad 52. vbi ad id quod de elementis i stituerat, reuertitur, an sempiterna sint, vel generentur & corrumpantur, declaratque generationi & corruptioni subijci, & cùm iam ex seinuicē fieri monstrasset tex. 56. iterum proposuit se tractaturum de mutua eorū generatione, & vsque ad libri finem aliorum refellit opiniones. Patet itaque ex Aristo. progressu in libro de cælo sermonem fuisse factum*

3. cęli. tex. 2.

de elementorum generatione, de qua omnia illa inquiri fuit neceſ-ſarium, an ſcilicet ſit, & quorũ ſit, eſt enim primus liber ille, in quo de re hac in particulari erat ſermo faciendus, uniuersè en.m de ortu & de omni motu fuit diſputatũ in libro de phyſico auditu. Hoc idem confirmatur. 2. huius ubi philoſophus cùm iterum elementorũ generationem eſſet aggreſſurus, ait ſe prius de re hac dixiſſe, uerba autem ſunt hæc. Quoniam autem determinatum eſt prius ꝙ ſimplicibus corporibus ex ſeinuicem generatio. quod eo libro minime explicatum eſt, intelligit igitur tertium de cęlo librum, idem ibi Ioa. gram. affirmante. Praterea epilogus libri Meteor. hoc idẽ oſtendit, qui ea colligit, quę in libro de cælo dicta ſunt de elemẽtis, vbi ſic dicitur. Adhuc autem de rectè diſpoſitis ſecundum ſuperiorem lationẽ aſtris, & de elementis corporalibus, & quot, & quæ, & de ea, quę adinuicem tranſmutatione. ſatetur igitur Ariſtote. ſe de mutua elementorum tranſmutatione dixiſſe in libro de cælo, cùm uerba, quæ recenſuimus, ea referant, quæ eo libro diſputata ſunt. Deinde eiuſdem eſt facultatis ſubiectum & accidentia perſcrutari, vt patet 1. poſt. ſi autem de elementis in duobus poſterioribus libris tractatur, ergo ſimiliter de eorum affectionib. erat agendum, inter elementorum uero affectiones eſt ortus & interitus quare etiam de his oportebat tractari. Praterea an clementa oriantur & intereant, ſpectat ad librum de cælo, ergo ibi de eorum generatione erat agendum: veluti enim in duobus prioribus inquiritur an cælum ſit generabile & corruptibile, oſtenditurq́; ortus & interitus eſſe expers; ita rationi erat conſonum, de elementis, quæ ſunt altera Vniuerſi pars, inquiri, an ortui & interitui ſint obnoxia, & ſi his ſubijcitur, aperire modum eorum generationis, vt inſtituerat, aliter de eis doctrina eſſet diminuta, & non omnia eſſent tractata, quæ ad eorum attinent cognitionem. Huic etiã aſſentitur Auer. qui 3. cæli fatetur de ortu & interitu elementorum ab Ariſt. fuiſſe diſputatum. Decipiuntur etiam iſti aſſerentes hoc libro ſolùm de elementorum ortu diſſeri, cùm & de eo fiat ſermo, qui eſt mixtorum, ut liquet a tex. 46. uſq; ad 51. ſecundi libri. elementa itaque ſubiectũ eſſe non poterunt, cùm facultas latius pateat.

2. dẽ gen. & corr. tex. 24.

3. cęl. cõ. i. & ultimo.

Opinionis

Opinionis rationes dissoluuntur. Cap. 5.

NVNC rationes eorum diluamus, deceptosq; eos esse dicimus, dum asserunt in libro de cęlo tantùm elementa, ut sempiterna sunt, considerari, uisum est enim etiam de eorum generatione tractari, alioquin aliter fuissent cōsiderata, quàm essent. licet enim secundum speciem veluti & reliqua omnia, quę amplexu cœli continentur, æterna sint, secundum numerum tamen oriūntur, & intereunt. Accipiunt etiam falsum, dum institutum libri Meteor. attulerunt opinantes ibi de elementorum affectionibus disseri, non enim in facultate accidentia pro subiecto constitui possunt. Præterea elementa vt contra Auic. ostendit Auer. tertio cœli non possunt in accidentibus transmutari, nisi eorum quoque substantia aliquam patiatur mutationem. secunda reijcitur, ꝙ tertius de cœlo erat locus, ubi per se de elementorum generatione erat loquendum, ibi enim elementa per se, & vt quodammodo sunt subiectum, considerantur, quare ad locum illum propriè attinebat de eorum accidentibus disseri. Ad tertiam respondetur, & negamus ibi elementorum duntaxat generationem fuisse definitam, non enim cōmunis esset liber, nec de omni loqueretur generatione, ut initio Aristo. instituit, cùm dixit se velle omniū generationis tradere causas, & in principio meteor. ait se dixisse de generatione & corruptione in communi. si igitur scopus de omni generatione erat, non satis fuisset solùm de elementorum ortu loqui. dicimus etiam definitionē ibi de generatione traditam competere ei, quæ est mixtorum, licet enim in eorum generatione aliquid remaneat, non tamen vt subiectum, sed ut dispositio, ueluti & in elementorum transmutatione aliquid superesse potest, vt transparentia & qualitas symbola, vt liquet primo libro. ex hoc igitur non prohibetur, quin ea definitio ei generationi, quæ est mixtorum, competat. Pro eo, quod ex Arist. affertur, animaduertere oportet, duobus in locis de elementis fuisse disputatum, nempe in libro de cœlo, & hic, diuerso tamen tractandi modo, vt in superiori Præfatione adūbratam dedimus cognitionē, ibi enim vt partes sunt vniuersi, hic uerò vt mixti principia, vt rectè Auer. sensit, & id quidē erat necessarium, siquidem his duobus modis poterant considerari. Deinde Arist. in primo de gen. & corr.

3. cęl. com. 67.

1. de gen. & cor. tex. 24

1. de gen. & cor. tex. 43

proponens intentionem ait se de materia, & vocatis elementis tractaturum, elementa igitur vocat materiam, perinde ac si de eis loqueretur ut mixtorum materia sunt, & in exordio secundi reddens rationem quare de elementis velit loqui ait, quia generatio & corruptio generabilibus & corruptibilibus inest non sine sensibilibus corporibus, hoc est non sine elementis, quare ratione alterius de elementis sit tractatio, & ita instituerat de eis loqui. Dicimus ad id, quod fuit allatum ex epilogo libri meteor. quòd uerba illa omnia nō sunt ad librum de gen. referenda, quando enim dicitur, de elementis corporalibus & quot, & quæ, & de ea, quæ adinuicem transmutatione, sit epilogus librorum de cęlo, reliqua vero eum, qui de gen. est respiciunt, in quo de generatione communi dictum est, quoniam tractatio hæc communiter omnium mixtorum ortum complectitur: nec refert si in secundo de anima liber hìc fuerit uocatus de elementis, à multis enim operis denominatio accipitur, vt dicemus paulo post, etiam liber phys. dicitur de principijs, quæ in eo libro non sunt subiectum. satis constat igitur horum opinionem esse falsam.

2. de gene. & cor. tex. 1.

Tertia aliorum opinio, & eius improbatio. Cap. 6.

NON defuere alij, qui magis Aristoteli & veritati adhęrescere putantes generationem & corruptionem subiectum esse dixerunt moti ex libri inscriptione, quā semper à subiecto fieri opinantur, inscribitur autem liber hic de generatione & corruptione. Præterea id est subiectum, de quo quid est pręcognoscitur, nam ut Aristo. 1. post. admonet, de subiecto si est, & quid est præcognosci oportet, de generatione & corruptione traditur quid est, & non alterius, ut patet in primo. ergo sunt subiectum. Verùm hæc opinio à veritate aliena est, siquidem subiectum id arbitramur, cuius accidentia facultas uenatur, vt patet primo post. quādo his verbis utitur Aristo. omnis enim demonstratiua scientia circa tria est, & quæcunque esse ponuntur, hæc autem sunt, genus, cuius per se passionum est speculatiua. *at generationis & corruptionis inquiri non possunt accidentia, sunt enim ipsę accidentia,*

1. post. tex. 2.

1. de gener. & cor. tex. 23.

1. post tex. 76.

dentia, quorum alia non sunt accidentia. Ad hęc scientia subiectum & accidentia contemplatur, si verò ea subiectum esse dicemus, huic facultati deficerent accidentia, alioquin idem subiectum cum accidentibus esset, quod nemo profectò affirmaret. Deinde nunquam alterius gratia subiectum quærendum est, quinetiam illius causa omnia tractantur, vt illud sit scopus & finis facultatis, ad quod omnia referri sit necesse, generatio verò et corruptio alterū respiciunt nempe ea, quorum sunt affectiones, vt quæ ortui & interitui subiecta sunt. falsa est itaque horum opinio, rationesq; ferè nullius sunt momenti, non enim inscriptio semper à re, quæ in facultate primaria est, accipitur, sed ab ijs interdum, quæ minus principaliter considerantur, & à compluribus eam fieri contingit, veluti aliquando à principijs, vt dici potest de libro physicorum, qui de principijs nuncupatur, & liber de anima, interdum verò à subiecti specie notiori, vt liber post. dicitur de demonstratione, quæ in eo opere species est subiecti totius. interdum verò nomenclatio fit ab accidente, vt liber physicorum vocatur de motu, veluti & de hoc, quem præ manibus habemus, dicere possumus, qui de generatione & corruptione, quæ accidentia sunt, inscribitur. Soluitur secunda ratio, non enim semper de subiecto ipsum quid & definitio pręcognoscitur, sed tunc solùm cùm fuerit ignotum, vt docuit Arist. 1. post. subiectum hìc cōstitutum perspicuum est utraq; præcognitione, & præcognosci non opus erat. possumus etiam respondere, uerum non esse subiectum id, quod semper definitur, quoniam & partes & principia & affectiones definiuntur.

1. Post tex 76.

Ioa gram.& Olympiodori opinio. Cap. 7.

EST quarta opinio Ioa. gram. & olympiodori asserentium institutum præsentis operis esse de omnibus generabilibus & corruptibilibus agere, inquit enim Ioa. gram. hìc in proœmio, ꝙ rerū naturaliū quædā sunt ingenerabiles & īcorruptibiles, quędā generabiles & corruptibiles, īcorruptibiliū uerò et sempiternarū quędā & quo ad totū & quo ad partes sunt æternæ ut cælestes, quædā uerò quoad totū sunt æternæ sed quo ad partes generabiles & corruptibiles, ut sunt quatuor elemēta. Arist. de æternis &

quo

quo ad totũ & quo ad partes, & de æternis quo ad totũ & quo ad partes corruptibilib. egit ĩ libro de cœlo, in præsenti uerò libro de ijs tractat, quæ cõiter cõsequũtur oẽs res generabiles & corruptibiles, in ijs uerò, qui sequutur, de ijs, quæ seorsum cõsequũtur aliquas res particulares. Eandem protulit sententiam olympiodorus initio libri meteor. iuxta horum igitur opinionem subiectum huius operis erit corpus generabile & corruptibile in communi, ut scilicet elementa & cætera, quæ oriuntur & intereunt, complectitur. Quorum opinio etsi ex Arist. progressu, quem paulo supra attulimus, pateat; alijs tamen rationibus potest confirmari. Aristo. in principio libri instituens de quo sit locuturus ait se de generatione & corruptione eorum, quæ natura generantur & corrumpuntur, tractaturum, quare de aliquibus non fuit propositum institutum sed de omnibus. Deinde adijcit similiter de omnibus & causas diuidendum & rationes eorum determinandum, hoc est de omnibus uniuersaliter dicendum & Ioa. gram. ait communiter de omnibus, quæ natura fiunt & corrumpuntur, quærendum, & de omnibus generabilibus & corruptibilibus. Præterea Aristo. tex. 5. Platonem carpit, qui solùm de elementorum generatione & corruptione & non de omni scrutatus est planè igitur aperit intentionem esse de omni corpore generabili & corruptibili, & secundo eiusdem pollicetur se uelle loqui de principijs cuiusq; generationis, & in epilogo libri meteor. ait in libro hoc se dixisse de generatione & corruptione cõmuni. Si igitur hìc de omni generatione disputatur, subiectum erit corpus generabile & corruptibile simul elementa & quæ ex eis componuntur, amplectens. Additur etiam quòd ueluti de rebus naturalibus in communi in libro phys. fuit tractatum, ubi quæ uniuersè res omnes naturales consequũtur, fuere allata, ita erat necessarium in libro aliquo agi, quæ communiter insunt omnibus rebus, quæ ortui & interitui sunt obnoxia. quod nusquam locorum nisi hìc fuit factum. & rationi adiungitur robur, quando de speciebus est disputatio facienda, prius de genere loqui, usus recepit.

2. de gẽ. & corr. tex. 51.

opinio

Opinio refellitur, & rationes diluuntur. Cap. 8.

ISTORVM opinio mihi non arridet, pertimescerem̃que (ut uerum fatear) eam tueri, siquidem pluribus destrui potest, præter id, quòd sibi Ioa. gram. parum constat. Primùm, Aristo. tertio cæli tractaturus de elementis, ut generabilia & corruptibilia sunt, ait in primis se inuestigaturum, si omnino est generatio, si hæc ab Aristo. dicuntur, ut Ioa. gram. testatur, ergo ꝓpositum est in libro de cælo agi de elementis, ut generabilia sunt, ueluti etiam in fine proœmij hoc idem ponit Ioa. gram. cùm ait in tertio cæli agi elemẽta ex seinuicem gigni, si igitur in libro de cælo de elemẽtorum generatione fit sermo, ergo frustra hoc in libro. Præterea ubi de rei natura agitur, ibidem accidentia inquiri est necesse, si autem in libro de cælo de elementis habetur doctrina, & eorum accidentia inquiri oportebat, in quibus generatio & corruptio numeratur. Deinde sicut de cælesti corpore ostenditur an genitum interiturum ue sit, idem de elementis erat sciendum, modus que eorum generationis explicandus. Si igitur id in libro de cælo quæsitum est, frustra hìc repetitur, ne bis de eadem re sit faciendus sermo. quare sub subiecto huius facultatis elementa non erunt comprehensa. Additur etiam, quòd si hìc traduntur, quę communiter res oẽs ortui, ac interitui subiectas consequuntur, ut putauit Ioa. gram. in posterioribus libris fuisset operæpretium sigillatim de elementorum ortu loqui, nam teste Aristo. 3. phys. propria tractatio insequitur communem, & cùm Aristo. non egisset, non est suspicãdum communiter hic disseri de corpore generabili & corruptibili. Deinde in secundo huius à tex. 14. usque ad 46. de elementorum ortu disputatur, ergo nõ communiter de corpore generabili & corruptibili. Præterea principia sub subiecti nomine non sunt comprehendenda, at elementa hic perinde ac principia tractantur, ut Auerr. testatus est 3. cæli. Deinde omiserunt considerandi modum, qui magnopere subiecto necessarius est, faber etiam lignarius & primus philosophus de corpore generabili & corruptibili disserunt. His constat falsitas huius opinionis. Soluamus modò rationes. falsum est illud, quod in principio

3. Phy. tex. 2.

fuit

fuit sumptum nempe in libro de cælo elementa considerari, ut sunt æterna, pro perfecta enim cognitione rei est necesse ea omnia nosce re, quæ eis insunt, elementis autem ortus & interitus insunt, quare de illis erant cognoscendi. Præterea eo modo quæque res cognoscen da & tractanda est, quo est, elementa ortui & interitui subijciuntur sic igitur de eis erat reddenda doctrina, quod porrò ex Aristo. tertio cæli habetur, ubi de elementorum ortu pollicetur se uerba facturum, ueluti diffusius paulo ante dictum est. Verum pro solutione eorum, quę ab Aristo. afferuntur, animaduertere oportet, duobus modis considerari posse elementa teste Auer. tertio cæli, uno modo, ut uniuersi sunt partes, & ita de eis disseritur in libro de cælo, alio uerò modo, ut mixtorum sunt causæ, ueluti hic pertractantur. Dicimus igitur de elemẽtorũ generatione hic fieri sermonẽ nõ ut subiectũ, sed ut subiecti principia sunt, mixti deinde generatio attẽditur, ut subiectum. Possumus itaque dicere, de omni generatione hoc in libro disputari, & quæ simplicium & quæ mixtorum est, uerum de elementis agitur, ut causæ sunt, de mixtis uerò ut subiectum. Ad postremũ respondemus, quòd non semper id seruatur, ut in priori præfatione tetigimus, ut scilicet de genere & de communiori prius fiat disputatio, cùm enim occasio requireret, ut de elementis, quandoquidem uniuersi partes sunt, ageretur in libro de cælo, ibi de eorum generatione tractandum erat, fieri igitur non poterat, ut alibi de eis per se fieret consideratio, alio igitur modo hic erant disputanda.

3. cęli cò. 1. & ult.

Opinio propria. Cap. 9.

ALIORVM reiectis sententijs, modò nostra est adducenda, quæ ut eluceat, nonnulla accipere oportet, primum est ut etiam paulo supra tetigimus, quod de elementis duplex potest fieri consideratio, uno modo tractari possunt, ut uniuersi partes, ut de eis dictum est in libro de cælo, alio uero modo ut mixti principia, prior de eis tractatio licet prorsus non sit sine relatione, cùm ut alterius partes considerentur, minorem tamen includit collationem, quàm si ut principia considerentur, siquidem pro subiecto in parte facultatis sumi possunt. merito illa disputatio huic præfertur, quare fatemur hic agi de elementis, ut tamen mixti principia sunt, sicut

cut patet primo huius & in principio secundi. Est alterum sumendum, subiecti duas esse partes, nempe rem consideratam, quam latini partem materialem vocant, & modum considerãdi, quæ pars formalis ab eisdem dicitur: subiectum à nobis constituendum duas has partes habere necesse est, pro re considerata corpus mixtum sumimus; Verùm quid per corpus mixtum ĩtelligamus, accipi oportet. est autem corpus naturale duplex, unum simplex, alterum mixtum, vocatur simplex, non quod ex alijs non sit compositum, sed quia elemẽtorum mixtione non constat, veluti cœlum et quatuor elemẽta, quę ex vna tantùm materia vt puta ex prima effinguntur. Dicitur corpus mixtum, quod præter primam materiam in sui constitutione etiã elementa capit, & id duplex est, vnum imperfectum, alterum perfectum, dicitur imperfectum aut quia ex quatuor elementorum mixtione nõ efficitur, aut ex imperfecta eorum omnium compositione: id quomodo se habeat interim est ambiguum, & in sequenti præfatione declarabitur, sunt autem mixta imperfecta res meteorologicæ: mixtum autem perfectum adhuc duplex est, vnum quod anima caret, sicut mineralia, alterum uitę est particeps, quod aut uitam viuit uegetalem, veluti plantæ, aut sensitiuã, vt animalia, tot igitur mixti species sunt. His positis sic rem possumus moliri, cùm in libris, qui deinceps sunt, de varijs mixti speciebus tradatur doctrina, de mixto in communi prius erat loquendum, cuius disciplinæ liber hic est attribuendus. Præterea id subiectum stabiliri oportet, cuius facultas accidentia contemplatur, hìc verò de mixti accidentibus differitur, sicuti de ortu, alteratione, & auctione, de quibus Arist. in hoc primo proposuerat se locuturum, quæ licet etiã elementis insint, horũ tamen gratia non inquiruntur, nisi quatenus mixti sunt principia, veluti etiam de mixtione perspicitur, de qua in calce primi differitur quæ mixti est, & non elementorum. Præterea id est subiectum, cuius principia indagantur, mixti principia facultas hæc venatur, vt puta materiam veluti quatuor elementa, de quibus multa agit in secundo ad textum usque 21. de alijs causis exorditur sermonem tex. 51. usque ad finem vt de efficiente, quod est corpus cœleste, de quo pollicitus fuerat se locuturum in primo, siquidem de vniuersali efficiente egit in octauo phys. hìc verò de proximioribus. & proinde tex. 55. dixit solem accedentem & recedentem esse causam generationis,

1. de gen. & cor. tex. 43

1. de gen. & cor. tex. 4.

1. de gen. & cor. tex. 14.

thorum, vbi non est suus locus. idẽ igitur nos hìc dicimus, ꝙ etsi pro priè agere de elementorum generatione spectet ad librum de cęlo, aliquas tamen ob causas pluribus egit Arist. in libro de gen. & corruptio. licet nõ sit ita proprius locus, ut ille. Sic igitur soluta est hæc difficultas, simulq; constat quæ sit materia operis pro re considerata, est. n. mixtũ, addimus autẽ modũ considerandi, ut habet in seipso principiũ motus & quietis. paßim diximus unũ esse tractãdi modũ, qui subiecto totius & partibus congruit, est autem mixtum pars naturalis corporis, quod in vniuersa scientia de natura statuimus subiectum, eundem igitur sibi considerandi modum uendicabit. Præterea mixtum sic simpliciter prolatum à primo philosopho, & fabro lignario considerari potest, at cum adiectione proprium fit philosophi naturalis. Quare mixtum, ut habet in se principium motus & quietis, est subiectum. Hactenus de materia huius operis.

De inscriptione. Cap. 10.

NVNC ad secundum institutum accedamus, & de inscriptione loquamur, fuit liber hic inscriptus de gen. & corr. ab accidentibus ipsorum mixtorum. Verùm dubitatur, si à re cõsiderata & ab autoris instituto accipienda est inscriptio, quare de mixtis, quæ tractantur, non fuerit vocatus? est secunda dubitatio, cùm multa sint accidentia, de quibus hìc disseritur, vt alteratio, auctio, & mixtio, cur magis fuit denominatus de generatione & corruptione? Tertia est dubitatio, non solùm hìc, sed in compluribus alijs libris de generatione fit sermo, ut in libro meteor. de ea, quæ rerum est meteorologicarum, in quarto de ea, quæ est mixtorũ perfectorum, quare magis huic libro fuit datum nomen generationis? Facilè has soluimus dubitationes, & à multis, ut paulo supra diximus, inscriptionem fieri fatemur, interdum enim à principijs, ut liber phys. dicitur de principijs, & liber de anima. aliquando ab accidente, non enim inscriptio ad libri essentiam pertinet. Secunda soluitur, quòd licet & alia complura præter generationem accidentia mixti hic pertractentur, præcipuum tamen est generatio, cęteraque ad eam potius diriguntur, ob ipsamq; est alteratio; & proinde Aristot. in initio de alteratione disputat, & eam à generatione contra-

uete-

ueteres seiungit, ut perfectè generationis natura cognosceretur; ob eandem etiam est auctio, in utero enim partes augentur, ut perfecta sit fœtus generatio. ea quoque auctio, quæ rem absolutam insequitur, propter generationem est, nam ut constat secundo de anima naturalissimum opus uiuentium est facere aliud quale ipsum, faciuntq́; sibi simile, dum per auctionem perfectam acquisiuerint magnitudinem. Huius similiter gratia instituta est mixtio, sine qua nec mixti procreatio fieri potest. Iurè igitur liber tali nomine fuit nūcupatus. Tertiam soluimus dubitationem, quòd etsi in alijs de generatione disputetur, hìc tamen in communi, ibi uerò in particulari, igitur reliquæ generationes potentia hìc comprehenduntur, nomenq; commune huic uolumini tribui poterat.

2. de anima tex. 34.

De ordine. Cap. II.

CVM hæc dixerimus de inscriptione, alterum à nobis propositum exponamus, quod de ordine fuit, uerùm cùm ordo sine priori & posteriori, quæ eius sunt differentiæ teste Auer. 1. physs. intelligi nequeat, iecirco disputare oportet, quos liber hic insequatur & quos antecellat, statim enim patebit, cur ei tertia sedes in philosophia sit attributa. Primum obtinet locum liber de physico auditu, in quo de rebus communibus & ijs quæ insunt omnibus rebus naturalibus, differitur, uel uti est prima materia & primum efficiens, prima forma, & ultimus finis, quomodo etiam se habent accidentia ibi inuestigata, ut motus, locus, & tempus, quibus nihil communius inest rebus naturalibus, ibique de corpore disputatur naturali perinde, ac de illius operis materia, iure doctrina illa fuit præposita cæteris omnibus, quæ enim magis communia sunt præferuntur. eandem ob causam liber de cœlo cōsequitur, quę enim ibi tractantur, si cum ijs, de quibus posterius differitur, conferantur, magis uniuersalia sunt, est enim primus liber, in quo de parte subiectiua fit sermo, ut Auer. 1. cœl. testatus est, quandoquidem prima corporis naturalis species est uniuersum, in quo corpora simplicia comprehendi asseruimus, quæ ijs, quæ ex illis componuntur, sunt priora. Sicuti igitur se habent res, ita & doctrinę, res libro cęli disputatæ priores sunt, siquidem causę, quę uerò in sequentibus tra-

1. Phy. cō. 41.

1. cęl. cō. 1

ctātur

ctatur libris, posteriores, quia ex illis fluunt. Constat igitur opus hoc eos consequi libros. Nunc explicare oportet, cur alios, qui deinceps sunt, pręcedat. Tractatio de genere naturæ ordine eam præcedit quæ est de speciebus, hic de mixto, quod genus est eorum, quę in reliquis tractantur libris, disputatur. merito doctrina hæc est pręferēda, ut ueluti physicorum liber de ijs omnibus agit, quæ communiter rebus cunctis naturalibus insunt, sic hic de ijs loquitur, quę uniuersè res oēs mixtas consequuntur. Pręfertur igitur alijs, qui de mixti specie disserunt, ut trib. priorib. libris meteor. in qb. de mixtis imperfectis agitur, & quarto, in quo de perfectis. Verùm nō deest dubitatio, cur Arist. in reb. generabilib. tractandis eū ordinē non seruauerit, quo usus est in rebus omnibus naturalibus, quibus pręposuit librum communem, ut consimili ratione prius fieret sermo uniuersè de rebus ortui & interitui subiectis, ut non statim pertranseatur ab ęternis ad mixta. Respondemus, multas fuisse causas, quibus motus id effecerit Arist. prima est, fuit necesse post librum de physico auditu sermonem aggredi de corpore simplici & Vniuerso prima specie corporis naturalis, cuius elementa sunt partes. de elementis igitur erat disserendum in libro de cęlo, simul & de eorum generatione, quare non oportebat reijci sermonem de elementorum ortu ad librum communem de generabilibus, ibi enim de eorum ortu erat loquendum, ubi de eis disserebatur, cùm generatio sit eorum affectio. Est secunda ratio, quia generabilia non eam habent inter se communitatem, ut in libro communi tractari poßint, elementa enim sunt mixtorum principia. ubi autem de mixti generatione erat faciendus sermo, ibi & de elementis, ut eius sunt principia, non igitur de eis agi poßet, ut partes subiecti sunt, ueluti fuißet neceßarium, si corpus generabile constitueretur materia. Cùm huius simile, quod impediret, non inueniretur in tractatu de mixtis, merito Arist. communem de eis instituit sermonem.

De diuisione.

RELIQVVM est, ut de diuisione loquamur, diuiditur totum hoc opus duas in principes partes, nempe in proœmium & tractatum, hæc secunda pars adhuc in multas scinditur partes, ad textum enim usque 25. primi libri Aristo. aduersus antiquos

quos disputans generationem ab alteratione segregat, de hisq; multa dicit. agit deinde usque ad 46. de auctione, inde usque ad 82. de agere & pati, usque uero ad finem de mixtione. in secūdo usquē ad 20. parem qualitatum numerum uenatur, ad 24. usque ex primis qualitatibus numerum elementorum quaternarium inuenit, usque ad 46. de generatione elementorum loquitur, usque ad 51. de mixtorum ortu, usque uerò ad finem de causis cuiusq; generationis & corruptionis. Hæc sunt ea omnia, quæ hoc libro complectuntur, & hactenus de ijs, quæ proposuimus initio huius præfationis

Præfationis tertiæ finis.

ASCANII COMITII
PRAEFATIO
QVARTA,
IN LIBRVM METEOROLOGICORVM.

Autoris institutum proponitur.

EST nostrum institutum in hac quarta Præfatione ea docere, quæ in libro Meteorologicorum disputari usus recepit, hæc autem potißimùm quinque esse duximus, subiectum, inscriptionem, diuisionem, nomen auctoris, & utilitatem. in quorum disputatione ea progrediemur uia, qua in alijs usi fuimus, ut prius aliorum circunferamus sententias, deinceps eam, quam putamus esse ueram, & Aristotelis: huc duntaxat ad imitationem nobis proposuimus, eumque insequi statuimus, non enim in expositorum uerba iurauimus, nec eorum addicti sententijs, ut uirum philosophum decet, qui ob oculos proposita ueritate cæteris neglectis eam inquirit. Nolumus complures huius temporis philosophos imitari, qui potius se mori paterentur, quàm alicuius dogma, quod semper secuti sunt, dimitterent, pluris doctrinam unius interpretis, quàm Aristotelis facientes. o dura tempora magis cum barbaris decipi uolentes, quàm cum eruditißimis uiris recte dicere. se illustres haberi uolunt, dum aliena uituperant, dicuntque nouum & inusitatũ Peripateticis modum esse, quem semper usurpaui in rebus explicandis. Verùm sciant isti nouum disciplinę modum me non inuenisse, eumque semper seruasse, quem ab eruditis peripateticis usurpari uidi reliquos omnes peßimos pro ueri inquisitione & alienos existimans. quandoquidem hac uia progreßi sunt prisci Arist. expositores, pro ueritate enim defendenda inter se græci altercantur aliorum falsas sententias reijciẽtes, & suam comprobantes. Aduersus grauißimos uiros ĩuehitur Simplicius in eruẽdis Aristotelis placitis,

placitis, ut contra Theophrastum, Alexandrum, Eudemum, & cæteros præstantes uiros. à qua uia philosophandi nec Ioa. gram. discessit semper aliena, quę falsa opinatur, oppugnans. ambo etiam inter se maxima altercantur contentione, ut unus alteri obijciat & contradicat. Sed quid egemus aliorum auctoritate, cùm nobis testimonio sit Aristoteles? qui nunquam in rebus obscurioribus suam attulit sententiam, nisi ante aliorum falsas reiecerit opiniones, ut unicuique parum in eius doctrina exercitato est perspectum. in primo enim phys. ueram de rerum naturalium principijs non statuit opinionem, nisi prius aliorum refellerit sententias, primo etiam cœli mundi ęternitatem non stabiliuit, nisi ante aliorum opiniones destruxerit, locuturus etiam in libro de anima de animæ substantia suam non protulit opinionem, nisi aliorum placita confutauerit. Tādem hic tractandi modus inuenitur seruatus in omnibus eius libris, quos de naturalibus, diuinis, & moralibus composuerit. Verùm utinam hic esset istorum maximus error, hoc longè maioribus decipiuntur, philosophiam sæpe rebus Theologicis temperantes solum minutas & angustas faciunt altercationes, quæ uerò maioris sunt momenti & ad rem magis attinentes ab his relinquuntur. Minutos præterea & ferè nullius nominis sequuntur philosophos, & qui deterius in philosophia senserunt, quorum me pudet nomina subscribere. o fata, o tempora, habemus eruditißimos uiros & Aristo. auditores, qui optimè studia philosophiæ exercuerunt, in eruendisque Aristotelis sententijs diligentißimi & acutißimi, ex græcis neminē excipio, inter Arabes habemus Auerroem, quē sectemur. apud latinos non est quisquam, quem satis firmiter probare ausim, & qui Aristotelis sensa prorsus sit assecutus, nisi fortasse ex parte Diuus Thom. ipsi uerò hos contemnunt barbaris & minimis philosophis incumbentes, in quorum commentarijs perturbata omnia & inutilibus quæstionibus referta reperiuntur. isti magis à riuulis cœnosis lacunisque putridis, quàm à purißimis & splendidißimis fontibus præstantißimæ philosophiæ rudimenta hauriunt. Quare quod sæpe philosophiæ studiosos publicè atque priuatim admonui, id iterū exhortor, ut ineruditos fugiant pręceptores, prorsusque ab eorum consuetudine recedant, nihil enim periculosius, nihilque magis detestandum, quàm eos his imbui, quorum obliuisci opus sit. Cum illis

non loquor, quibus propositum est in latinorum commentarijs consenescere, eorum enim salus desperata est, sed cum ijs, qui adhuc nō decreuerunt, quibus assuescant. Hos hortor, atque uehementer rogo, ut doctos insequantur præceptores, absintque ab ijs, qui alicui expositori consecrati sunt, ne mala consuetudo remorata longius serpat atque perambulet. Sed quò progressus sum, ut à meo discederē instituto? Sed causa fuit huius temporis calamitas, qua disciplina bonarum literarum ablata est, & amor in philosophiæ studiosos. Nunc ad meum munus pensumque me reuocabo, & quod proposueram, exequar prius de operis materia differens.

Opinio Olympiodori, & complurium latinorum. Cap. 1.

IN primis nobis occurrit Olympiodori opinio, quam complures latini secuti sunt, institutum scilicet huius operis esse de elementorum paßionibus loqui, quæ in superiori plaga generantur. Et ut hæc intelligatur opinio, animaduertere oportet tribus in locis, ait Olympiodorus, tractari, non uno tamen modo, de elementis, nempe in libro de cælo, de gener. & corr. & hìc. disputatur de elementis in libro de cælo, ut æterna sunt, in libro uerò de gen. & corr. ut ortui & interitui sunt obnoxia, hìc uerò, ut quibusdam subijciuntur affectionibus, ac uario afficiuntur modo: nec per affectiones iuxta horum sentētiam primas intelligi oportet qualitates, ut calidum, frigidum, humidum & siccum, nec quas motiuas nuncupamus, ueluti graue & leue, sed quæ elementis aliquo modo inter se affectis accidunt, sunt autem ignis affectiones, ut imagines accensæ, sicuti cometæ, stellæ discurrētes, & cæterę id genus. Aquę uerò pluuia, grando, nix, & eiusmodi, quę humore aqueo constant. Aeris & aquæ communes affectiones sunt iris, corona circa solem & lunā, uarij colores, foueæ, & hiatus, quæ in aere aquæ permixto apparent. Sunt uero terræ, ueluti terræmotus, uarietasque in eius partibus conspecta, ut cauernositas, soliditas, & his similes affectiones. Scopus est igitur Aristo. in hoc tractatu docere elementorum huiusmodi affectiones, quæ in sublimi fiunt, nam si quæ intra terram

in

in eiusque gremio produci conspiciuntur, prÆter naturam eas fieri existimandum est, ex ea scilicet materia, quæ suapte natura in sublimem locum ferri apta est, elementa igitur, ut in loco superiori secundum has mutantur affectiones, dicuntur esse subiectum. Hęc eorum opinio rationibus & auctoritatibus astruitur. Prima ratio est, idem est scientię subiectum & passionum, quandoquidem facultas demonstrat passiones de subiecto, elemēta uerò his passionibus, quæ hic tractantur, subiecta sunt, ea igitur subiectum constituere oportet. minor ostenditur, Aristo. proponens intentionem ait elemētorum esse passiones, quas est uenaturus. idem confirmatur. id subiectum est facultatis, de quo monstrantur passiones, ut liquet 1. poste. de elementis affectiones ostenduntur, quod ex Arist. patet, qui 1. meteor. repetens institutum ait accidentia ignis, terrę, & reliquorum, ac eorum causas velle inquirere. sic ait. Quare accidentium circa ipsum ignem, & terram, & cognata his, ut in materiæ specie eorum quæ fiunt, causas oportet putare. *Præterea fatetur de mundo, quem dixit quatuor constare elementis, monstrādas passiones. Sic autem inquit.* Qui itaque circa terram est totus mūdus ex his constat corporibus, de quo accidentes passiones dicimus esse sumendum. *& cap. primo perspicuò liquet de elementorum passionibus esse institutum. Deinde de ijs habetur hic doctrina, quas nos res meteorologicas nuncupamus, eiusmodi autem Aristot. initio libri uocat elementorum passiones, quare de elementis quo ad has affectiones erit scopus. Præterea materia proxima, ex qua res meteorologicæ gignuntur, est duplex halitus, ut docet Aristo. humidus scilicet & calidus, qui ex aqua euaporat, & calidus & siccus, qui ex terra in altū tollitur, qui ex elemētis, e quibus eleuantur, specie non differūt, sed solùm quibusdam accidētibus, ut leuitate & grauitate & crassitie & tenuitate, ut uidetur innuere Arist. c. 4. quando sic ait.* Et est uapor quidem potentia, ueluti aqua, exhalatio autem potentia uelut ignis. *Quę igitur istorū dicentur affectiones, eædē dici poterunt elementorum, siquidē specie non seiungūtur, affectiones aūt meteorologicæ nō sunt nisi halitus illi uario mō affecti. Consimili igitur rōne elemētorū dicētur affectiones. Additur ēt quia perfecta doctrina poscebat, ut de elementis ita affectis ageretur, nimirum hac reliqua de eis habenda erat scientia.*

1. Post tex. 76.
1. Meteor. cap. 2.
1. Meteor. c. 4. & sum. 3. cap. 1.

Opinio improbatur. Cap. 2.

ABHORRET à veritate & ab Ariſt. ſententia hæc iſtorum opinio, tantùmq; abeſt, vt cum eis ſentiamus, vt longè alia ſit noſtra mens, in hac eorum opinione complures reperiuntur errores. Arguuntur in primis in triplici elementorum tractatione, quam triplici loco Ariſtotelem ſcripſiſſe arbitrati ſunt, ſiquidem uerum non eſt in libro de cælo agi de elementis ut æterna ſunt, aliter enim quàm eſſent, de eis fuiſſet diſputatum, quandoquidem ortui & interitui obnoxia ſunt, nec enim maiorem participãt ęternitatem, quàm reliqua omnia, quæ cœli circumflexu comprehẽduntur, quorum ſpecies duntaxat ortus, & interitus eſt expers. Prę terea de eorum generatione loquitur Ariſt. in tertio cæli, veluti in illius initio pollicitus fuerat. verùm de re hac pluribus egimus in ſuperiori Præfatione. Deinde nec verum eſt hìc tractandum eſſe de elementorum paßionibus, ibi enim de eis habenda erat doctrina, ubi de elementis agitur, quandoquidem eiuſdem eſt officij de ſubiecto & paßionibus tractare, ut patet 1. poſt. diſſeritur verò de elementis in libro de cęlo, ibi igitur de eorum paßionibus erat loquendum, aut ſaltẽ in libro de gen. & corr. quo ſimiliter de elementis, vt principia ſunt mixti, diſputatur. Deinde eandem reſpicit facultatem tractatio omnium paßionum, non enim magis de vna quàm de altera in facultate agendum eſt, in libro de cęlo de compluribus elementorum affectionibus diſputatur, vt etiam Ariſto. inſtituerat initio tertij, ibidem quoque de his erat diſſerendum, quas hìc tractari opinio arbitratur, alioquin imperfecta fuiſſet ibi tradita doctrina de eis. Parum etiam fautores huius opinionis ſibi conſtare uidentur, modò .n. elementorũ paßiones cõſtituũt ſubiectũ, modò ipſa elementa, quæ mutuo diſiunguntur, utrunque tamen eſt falſum, paßiones cùm accidentia ſint, in facultate ſubiecti locũ obtinere non poſſunt, ſemper enim ſubiectum ſubijcitur accidentibus, quorũ alia non ſunt accidentia. Præterea Ariſt. 1. poſt. ſubiectum tanquam alterum à paßionibus dixit in facultate tractari, quare unum pro altero accipi nequit. Nec elementa ſubiectum eſſe poterunt, quandoquidem hæc in diſciplina meteorologica perinde ac principia ſtabiliuntur, quæ prorſus à ſubiecto ſeiungi oportet, vt nulla ſocietate cum eo cõ

1. Poſt tex. 179.

iungi poßint, Arist. enim 1. meteor. vt materiã constituit principia quatuor elemẽta, ergo pro subiecto nullo modo statui possunt. Deinceps vnitas facultatis ex subiecti vnitate accipitur, elementa uerò plura sunt, & non unum, quare eis nomen subiecti non potest attribui. cùm subiectum, & principia in facultate idem esse nequeãt, hoc eorum dictum erit falsum. Accipit etiam vnum hæc opinio, quod à veritate alienum est, nempe elementa posse transmutari eorum non mutata substantia, ex aliquo intrinseco accidente, vtputa raritate & densitate, siue tenuitate & craßitie, raritas enim & densitas primas insequũtur qualitates teste Auer. 7. phys. non poterit igitur elementis contingere mutatio raritatis & densitatis, nisi cum ea cõiungatur, quæ est calidi, frigidi, humidi, & sicci, hæc uerò fieri non potest sine ea mutatione, quæ est in eorum substantia, ut in Auicennam Auer. ostendit 3. cœli. sunt enim primæ qualitates elementorũ propria accidentia, vt ex Arist. 2. de gen. & corr. colligi potest, qui primis qualitatibus definiuit elementa, in definitione uerò non ponuntur nisi rei principia, aut horum loco propria accidentia. Vnicuique etiam rei proprium est ascribendum accidens, elementis solùm hæ qualitates attribui possunt, cùm per eas operentur, eisdemq; auctis & diminutis augeantur & diminuantur, si autem hæc est proprij accidentis natura, vt ab eo, cuius est, separari non poßit, nisi & illius substantia mutetur, siquidem effectus mutatio ex ea, quæ causæ est, oritur, mutatis igitur primis qualitatibus necesse est & elementorum substantiam mutari, eorumq; intensis & remißis qualitatibus, simul & substantia intenditur & remittitur. Præterea, et est Auerrois ratio, si elementum in qualitate mutari posset sine ea, quæ est substantiæ, tunc poterit sine ea qualitate inueniri, in qua diximus fieri mutationem. id quod sequitur facilè ostendi potest. sumamus ignem habentem octo caliditatis gradus, si consistere eum dicimus sine vno secundum substantiam non mutatum, par ratio est, ut sine omnibus gradibus inueniatur, sunt enim eiusdem rationis ueluti pars & totum teste Arist. primo cœli. seruabitur igitur sine proprio accidente, quod à veritate dissentit, quare elementa sine substantiæ mutatione in primis qualitatibus mutari nequeunt. Quod itaque opinio sumpsit, falsum est. Nec est verum res illas meteorologicas ueras esse elementorũ paßiones, essent enim accidẽtia, quod falsum

1. Meteor. cap. 2.

7. Phys. c. 6. 15.

3. cœl. com 67.

1. cœli. tex. 19.

falsum est, sunt enim substantiæ, quæ elementorum mixtione constant, cometa enim non est solùm illa combustio, siue ignis splendor, sed est corpus mixtum, vt dicemus, cui combustio & splendor accidit. Præterea fuisset diminutus Arist. in lib. de gen & corr. in elementorum doctrina, ibi enim nõ enumerauit eas passiones, quas hęc opinio elementis ascribit, sicuti fuisset necessarium. Decipiuntur etiam huius opinionis autores, non enim est uerum tantùm ea tractari, quæ in sublimi fiunt, sed & complura alia, vt fontes, maris salsedinem, & terræmotus, neque hæc præter naturam gigni putandũ est, sunt enim res naturales, veluti & quę in plaga superiori fiunt, nec refert si elementa ui contineantur, quia etiam in mixtis perfectis quodammodo uiolenter coercentur, grauioribus cum ijs, quæ leuia sunt, permixtis.

Diluuntur opinionis rationes. Cap. 3.

NVNC sunt soluendæ rationes, quas pro opinione confutata retulimus, & prima reijcitur, quoniam vnum accipit, quod paulo ante fuit explosum, nempe res meteorologicas dici elementorum passiones, adeo enim id à veritatẽ abest, ut nihil ei magis contrarium esse posit, q̃ substantiæ vocentur passiones & accidentia, & in re hac ferè omnes decepti sunt. Dicimus igitur duplici de causa ab Aristo. uocari elementorum passiones, aut quia in loco elementorum procreantur longè remoto ab eo, qui est mixtorum perfectorum, & proinde res in aere productas aeris uocat passiones, & quæ in igne ignis. aut quia istarum rerum natura propter earum imperfectionem parum ab elementorum substantia uidetur distare, sunt enim mixta imperfecta, ut paulo inferius dicemus, quæ facile in elementa dissolui possunt, vt eorum magis uideantur passiones, quàm quæ ex elementis ortum habeant. Secunda ratio similiter falso innititur fundamento, capit enim halitũ specie ab elementis non differre, nec hæc ambo à rebus meteorologicis, quod nimis est absurdum & à veritate alienũ. halitus enim ab eo, à quo attollitur, elemento differt, veluti mixtum à simplici, elementum enim, quod halitum exhalat, si iuxta propriam consideretur naturã, simplex est, exhalatio uerò mixtum, in ea enim quatuor offenduntur

duntur elementa, vt patet ex Aristo. 2. meteor. qui exhalationis species referens sic ait sunt enim duæ species exhalationis, vt dicimus, hęc quidem humida, illa autem sicca, vocatur autem hęc quidem uapor, illa autem secundum totum quidem innominata est, eo autem, quod in parte, utentes necesse est uniuersaliter appellare ipsam, uelut fumum, est autem neq; humidum sine sicco, neque siccum sine humido, sed omnia hæc dicuntur secundum excessum. *ponens igitur duplicem exhalationem, neutrã sine alterius mixtione consistere opinatus est, quare in utraq; quatuor inerunt elemẽta. & paulo infra de humida exhalatione loquẽs sic ait.* Harum autem quæ quidem humidi plurem habet multitudinem, exhalatio principium pluẽtis aquę est. *cùm autem cum comparatione loquatur, innuit alteram inesse oppositionem in humida exhalatione, licet illius plus, quare cùm uapor calidus & humidus sit ob eam mixtionem, quam cum altera exhalatione habet, erit siccus, non erit igitur simplex, & 1. meteor. sic ait* principium autem & horum, & multorum aliorũ hoc est, calefacta enim terra à Sole, exhalationem necessarium est fieri, non simplicem, ut quidam putant, sed duplicem, hanc quidem magis uaporosam, illam autem magis spirituosam. *in quibus uerbis cùm ea utatur dictione, magis, & cum comparatione loquatur, significat in uapore existere exhalationem, & in hac vaporem, utranque verò dici talẽ ex superabundantia. Præterea idem ratione possumus moliri, nemini est dubium in vapore calorem existere, non qui in summo est, sed qui remissus, esset enim purus ignis, omnis verò remissio fit merito contrarietatis, vt reliquit Arist. 5. phys. in eo igitur frigidum consistet, & cùm similiter in summo humidus non sit, sicci admixtione erit remissus, uapor igitur secundum substantiam idem non est cũ aqua, cui solum frigidum & humidũ inest. Præterea si exhalatio cum eo, à quo eleuatur, eiusdem esset speciei, necessarium foret concedere halitum à terra sublatũ eas habere qualitates, quæ sunt terræ, ab eadem specie non differre, quod falsum est, quia exhalatio est calida & sicca, terra verò frigida & sicca, exhalatio igitur e terra eleuata magis ignis naturam refert, & proinde dixit Aristo. & est locus ab eis adductus, quòd exhalatio est potentia veluti ignis, eas enim participat qualitates, quas habet ignis, in huncq; facilè mutatur. Consimili*

2. Meteor. sum. 2. cap. 1.

1. Meteor. sum. 2. cap. 1.

5. Phy. tex. 19.

simili ratione falsum est res meteorologicas ab ijs elementis, à quibus ortum trahunt, non differre, vt ignis impreßiones à terra non distent, ex qua procreatur exhalatio, unde post illæ oriũtur, veluti & quæ sunt aquæ nõ discrepant ab aqua. Quorum diuersæ sunt operationes, eorundem formæ aliæ, & diuersæ sunt, ex operationib. n. dignoscimus formas, aliæ aũt sunt exhalationũ operationes, & aliæ elementorũ, à quibus eleuantur, e terra. n. elata exhalatio sursum tẽdit, terra uerò deorsum. Similiter de aqua & vapore dici potest. Deinde ab ijs, quorum sunt, principia specie differunt, aliter seipsa producerent, elementa harum paßionum sunt materia remota, exhalatio uerò proxima, specie igitur differunt. Deinceps altera est mixtorum species & simplicium, res dictæ meteorologicæ mixta sunt, vt paulo post dicetur, quare cum elementis specie conuenire non possunt. Eorum quoque est diuersa species, quorum alia sunt accidentia, compluribus accidentibus disiunguntur mutuo, nempe densitate, raritate, figura, colore, & motu, quæ in eisdem specie inueniri nequeunt. Ratio itaq; quæ his innitebatur fundamentis, prorsus diruta est. Nec postrema ratio aliquod habet momẽtum, siquidem res, quæ hic tractantur, elementorum non sunt paßiones, de eis igitur non erant demonstrandæ.

Opinio nonnullorum, eiusq; improbatio. Cap. 4.

EST secunda opinio nonnullorum, qui mixtum imperfectum, vt in sublimi gignitur, subiectum esse putarunt, intelligentes per mixtum imperfectum quod duobus, aut tribus, & non omnibus constat elementis. Astruitur istorum opinio eo, quod Aristo. initio libri dixerat, qui intentionem proponens ait eam facultatem se traditurum, quam omnes priores Meteorologiam vocant, perinde ac si dixisset, de ijs se locuturũ, quę in sublimi fiunt, quę cum mixta imperfecta sint, merito subiectum cõstituetur, quod in superiori regione mixtum imperfectum fit. idem confirmatur epilogo, qui in fine huius facultatis habetur, quo ea duntaxat colliguntur, quæ in sublimi procreantur. Quæcunque igitur opera accidit

dit exhibere segregationem in locis ijs, quæ super terram, tanta ferè sunt, & talia. *Verùm hæc opinio recta non est, multisque modis à ueritate recedit, in primis enim reijcitur, quia falsum est id dici mixtum imperfectum, quod duobus, uel tribus tantùm constat elementis, in omni enim mixto quatuor elemēta inueniri necesse est, sicuti paulo ante in duplici exhalatione ostēdimus. in aqua depluta quatuor insunt qualitates, ergo quatuor elementa, propria.n.accidētia ab elementis separari non possunt, cùm autem in aqua summa nō sit humiditas sed remissa, alioquin esset elementum simplex, aliquid sicci inest, quandoquidem remißio fit merito contrarietatis contrarijque admixtione, similiter cùm in ea summa non sit frigiditas aliquid caliditatis ei inerit. Si igitur in ea duas qualitatum oppositiones inuenimus, affirmandum est in ea quatuor elementa reperiri, quorum qualitates sunt paßiones. Hoc idem ex Aristo. confirmatur, qui secundo de gen & corr. cùm dixerit generationes fieri ex contrarijs, adiecit, quod ubi inexistunt altera extrema cōtrariorum, necesse est altera inesse, quare concludit in omni mixto omnia simplicia inueniri, nec cum Ioa. gram. ibi sentio opinante res meteorologicas non dici mixta, siquidem ait in eis elementa per iuxta positionem sibi mutuo hærere. Huius enim nos sumus opinionis verè dici mixta ex addita forma, quæ mixtis aduenit elementis, dici uerò imperfecta alia ratione, quàm putauerint alij, arbitramur, ut paulo infra dicemus. Nec non falsa est hæc opinio, cùm modum considerandi præceperit, ut scilicet in sublimi fit, non enim subiectum æquale esset facultati, nimirum strictius, siquidem multa hic tractantur, quæ in superiori regione non producuntur, ut fontes, maris salsedo, terræmotus, & eiusmodi, quæ in terræ visceribus gigni conspiciuntur ut etiam Arist. in principio proposuit. Nec quoque huic disciplinæ modus differendi est satis accommodatus, quæ enim in sublimi generantur, etiam à nautis & astrologis cōsiderantur, nauta pro temporis mutatione uentos, pluuiam, & grandinem inspicit, ueluti etiam Agricola, Astrologus verò Cometas, facultas igitur hæc eo considerandi modo non erit seiuncta à compluribus alijs. ratio, quæ pro hac opinione fuit allata, soluetur, cùm de inscriptione loquemur.*

2. de gene. & cor. tex. 49.

Propria opinio. Cap. 5.

ALIORVM reiectis opinionibus modò decet, quæ ſit no ſtra mens, exprimere, uerùm quod frequentiſsimè dictum eſt, duas pro ſubiecto uenari oportet partes nempe rē con ſideratam, & modum tractandi, pro re conſiderata mixtum imperfe ctum ſumimus, non eo tamen modo, quo priores, ſed id intelligimus, quod quatuor conſtat elementis, dicitur autem imperfectum, quate nus in eo imperfecta mixtione miſcentur, quare duplici cauſa voca ri poſſunt imperfecta, primùm quia in eis non ſeruatur prorſus illa miſcibilium æqualitas, quę requiritur, ut mixtum diu conſeruari ua leat, ſed unum alteri paulo iuſtius dominatur, veluti conſpicitur in pluuia, in qua plus aquæ quàm reliquorum ineſt, & proinde res me teorologicæ breui abſumuntur tempore. Secunda ratio eſt ob eorū, quæ miſcentur, imperfectam mixtionem, ex quacunque leui cauſa poſſunt diſſolui, mutariq́ue in elementa, ex quibus ſunt compoſita qua ratione eiuſmodi mixtorum forma imperfecta dicitur, non enim in ea perfectam coniunctionem ſocietatemq́; elementa inter ſe coi- uerunt, ſed facilè & in quouis eorum minima facta auctione diſiun guntur, & in propriam redeunt naturam. id igitur mixtum intelligi uolumus, cùm de re loquimur conſiderata. nec hæc noſtra opinio ra- tionibus eſt deſtituta. Porrò id ſubiectum eſt, cuius facultas uena- tur principia, mixti uerò imperfecti hic principia inquiruntur, ma- ior conſpicua eſt ex modo Ariſto. argumentandi, qui quarto Meta- phi. ait de ente fieri ſermonem, quia entis principia indagantur, & 12. eiuſdem inquit de ſubſtantia eſſe theoriam, quoniam ſubſtantiæ principia inquiruntur: minor progreſſu operis patet, quandoquidē Ariſt. 1. meteor. duo ſtatuit principia rerum Meteorologicarum, ef ficiens, quod dixit eſſe cęlum, & materiale, quod remotius eſt, qua- tuor elęmenta, nam eſt alterum materiæ genus, quod proximum eſt, & id duplicem uocat exhalationem ſumma 2. cap. primo. ex huiuſ- modi autem materijs eo modo ſibi adhęrentibus, ut diximus, mixta ſolùm ea, quæ imperfecta nominauimus, gigni poſſunt, alius. n. mix- tionis modus requiritur pro eorum productione, quæ perfectiora ſunt. Principia igitur hic inueſtigata hanc mixtionis rationem re- ſpiciunt, illorum ſimiliter inquiritur forma, cùm eorum natura &

4. Met. tex. 1.

12. Meteo. tex. 1.

1. Meteor. cap. 2.

substantia declaratur, non enim rectè intelligi possunt, nisi formà sit cognita, quod fit, dum eorum natura explicatur. Nec in his finis est negandus, licèt ob breuitatem, & rei perspicuitatem eum interdum Aristoteles neglexerit: semper enim in ijs, quæ à natura fiunt, est ipsum propter quid & finis, ut liquet 2. phys. agens enim natura le gratia alicuius operatur, & proinde Auer. ibi nititur in pluuia tradere finem, ait enim eam fieri propter messes, uerùm quia hic nõ videtur finis, cùm boni rationem semper non habeat, siquidem ex ea interdum messes corrumpuntur, ideo alium adijcit, ut æqualitas in elementis seruetur, quorum vnius generatio alteri succedit, humidioribus enim temporibus ea, quæ humidiora sunt, producuntur, calidioribus uerò intereunt: contrariũ oppositis accidit elementis, quare id aquæ in hyeme generatur, quod æstate perijt, sic decus salusq; uniuersi permanet, hic est finis primarius, quem in rebus meteorologicis statuere oportet. fiunt autem leuiores impreßiones, vt quæ leuiora sunt elemẽta, conseruentur, permanent uerò grauiora paßionibus productis grauioribus. sic mundum moderatur, tuetur, ac ornat Deus. Quatuor igitur genera causarum in illis reperiri conspeximus, quæ operæpretium est sciri, si eorũ perfecta habenda est sciẽtia. Præterea id subiectum dici oportet, cuius species & partes considerantur, ut primo patet post. de mixti imperfecti speciebus disseritur, res. n. dictæ meteorologicæ, de quibus hic fit sermo, mixta uocantur imperfecta ob causas, quas paulo ante tradidimus, quę omnes cùm subiectum esse non poßint, ad unũ cõmune redigi oportet, quod non est nisi mixtũ imperfectum, à quo vt à genere complectuntur, sunt enim duæ mixti imperfecti præcipuæ species, una eorum, quæ in sublimi fiunt, altera ea continet, quę intra terræ uiscera gignuntur, licet & horum qualibet alias habeat species. Deinde id subiectum stabiliendum est, ut liquet 1. post. cuius facultas paßiones indagat, mixti imperfecti affectiones inquiruntur, de accidentibus enim & affectionibus rerum meteorologicarum, quæ mixta imperfecta sunt, disputatur. meritò igitur illud subiectum statuemus. Nec non doctrinæ ordo poscebat, ut de eo hìc ageretur, cùm enim in libro de gen. & corr. de mixto in communi dictum sit, erat deinceps tractandum de eius speciebus, prius autem de ea, quæ natura prior est, nam teste Auerr. in principio libri meteor. ad librum usque de animali-

2. Phy. cõ. 77.

bus Ariſto. ſeruat ordinem ſecundum naturam, imperfectum autem mixtum natura prefertur ei, quod eſt perfectius, quandoquidem natura ab imperfecto ad perfectum progreditur. Fuiſſet etiam diminutus Ariſto. quia nuſquam locorum de tali ſpecie mixti diſſeruiſſet, quod nefas eſt dicere. nemini itaque ſit ambigua hæc noſtra opinio. Cùm autem mixtum impefectum pro re conſiderata acceperimus, addimus conſiderandi modum, ut in ſeipſo habet principium motus & quietis, unus eſt enim partis & uniuerſæ ſcientiæ, hunc ſtatuimus pro tractandi modo in tota ſcientia naturali, idem igitur in hac facultatis parte ſumendus eſt. Verùm ex definitis duæ oriuntur dubitationes. quarum una eſt, ſubiectum ſuo complexu omnia, quæ in facultate tractantur, continere debet, in fine autem tertij de ijs loquitur Ariſto. quæ in terræ uiſceribus gignuntur & mixta ſunt perfecta, ut foſſilia & metalla, quorum tractatio diuerſa eſt ab ea, quæ de mixto imperfecto fit. Eſt ſecunda dubitatio, in quarto huius nulla fit mentio de mixtis imperfectis, ſed magis de ijs quę perfectiora ſunt. malè igitur ſubiectum totius & commune uniuerſæ facultati mixtum poſuimus imperfectum. Sed cùm uera ſit opinio, quam retulimus, diſſoluendæ ſunt difficultates propoſitæ. Ad primam reſpondetur, duplicique cauſa aſſerimus Ariſto. in calce tractationis de rebus imperfectis fuiſſe locutum de foſſilibus & metallis, cùm enim ante de duplici exhalatione diſſeruiſſet, ac de ijs quæ ex illa oriuntur, ut eorum, quæ ex ea duplici exhalatione procreantur, abſolutam traderet doctrinam, meminit de foſſilibus & metallis, quæ ex eodem halitu intra terram clauſo producuntur. Altera cauſa eſt, ut opus operi coniungeret, libroſque de imperfectis & perfectis mixtis connecteret. Secunda ſoluitur dubitatio, quòd quartus liber nihil commune habet cum tribus prioribus, ab illiſq; penitus eſt ſeiungendus, ut etiam Alex. & Ammonius, referente Olympiodoro, dixerint portionem extremam libri tertij & quartum librum diuelli debere à libris meteorologicis. Verùm de re hac in [illegible] dicemus. [illegible] de operis materia.

De inſcriptione. Cap. 6.

AGGREDIAMVR modò ſermonem de īſcriptione, quę ſecundo loco fuit propoſita. Albertus magnus cognomine opinatus eſt uocari librum Meteor. à meta, quod eſt, trans & teoron, quod eſt contemplatio, ut de ijs hìc fiat contemplatio, quæ ſunt trans, hoc eſt, quæ in alto generantur. uerùm hæc expoſitio mihi non placet, meta enim & trans nullo modo ea ſignificant, quę in alto & ſublimi loco aeris gignuntur. affert ſecundam interpretationem, ut dicatur à meta, quod eſt, de, & teorin, quod eſt uidere, ut de rebus uiſibilibus diſſeratur. Similiter hæc eius expoſitio falſa eſt, nam præter id, quòd inſcriptio id non ſignificat, etiam hìc de multis fit ſermo, quę uiſu non conſpiciuntur, ut tonitrua, terræmotus, & maris ſalſedo. Quare nos aliter dicimus, quod meteoron id, quod ſublime eſt, ſignificet, logia uero ſermonem, ſiue contemplationem, habetur enim hoc in libro contemplatio & ſcientia rerum ſublimium. Sed oritur dubitatio, nam ueluti dictum eſt, hìc non ſolùm de ijs, quę in loco aeris ſublimi producuntur, diſputatur, ſed & quæ intra terram generantur, duas enim paulo ſupra poſuimus mixti imperfecti ſpecies, quare igitur magis ab ijs, quæ in ſublimi fiũt, liber fuit inſcriptus? in hac re Olympiodori ſententiam non probo, qui à materia rationẽ inſcriptionis accipi arbitratus ẽ, ſuapte enim natura materia, ex qua cuncta, de quibus hic agitur, oriuntur, ſurſum fertur, intra terramque non clauditur, niſi ui. meritò igitur poteſt dici liber ſublimium, quia materia, ex qua gignuntur, quæ eſt duplex exhalatio, ſuapte natura in ſublimem locum fertur. Hęc inquã expoſitio mihi nõ arridet, ut dicatur liber ſublimiũ, quia eorũ materia in ſublimem locum fertur. à re enim ualde extranea ducta fuiſſet inſcriptionis ratio. Deinde licet halitus ſua natura ſuperiorem petat regionem, ea tamen, quæ ex eo fiunt in terræ uiſceribus, ui fieri non dicuntur, ſimili ratione omnia mixta præter naturam gigni oporteret. iccirco nos aliter dicimus, & eſt ſciendũ, ut frequenter dictum eſt, librorum inſcriptionem à multis fieri poſſe, cùm nomenclatio ad rei naturam non attineat, interdum enim à principijs fit, ut liber phyſ. uocatur de principijs, & liber de anima, aliquando uerò ab aliqua affectione, ut de generatione & corruptione liber,

ſępe

sæpe etiam à specie notiori, ut liber post. dicitur de demonstratione, licet etiam inscriptionē accipere interdum à specie nobiliori, à qua librum hunc fuisse nuncupatum opinamur, duæ enim sunt mixti im perfecti species, una eorum, quæ in sublimi loco oriuntur, & hæc præstantiora sunt, altera uerò eorum, quæ intra terram fiunt, à specie igitur nobiliori fuit accepta libri inscriptio. Additur etiam quia plura sunt, quę in sublimi gignuntur, & ideo ait Ioa. gram ꝙ ab ampliori parte huic disciplinæ nomen imponitur. Et hæc dicta sint de inscriptione.

De Diuisione. Cap. 7.

NOSTRA sit modò disputatio de diuisione operis, uniuer sam facultatem meteorologicam, quam tribus prioribus duntaxat libris comprehendi opinamur, in duas princi-pes partes secamus, in prooemium, & narrationem, prooemium uno tantùm capite continetur, in quo pręter operis institutum etiam epi logus fit eorum omnium, quę hucusque disputata sunt. Narratio uerò multas habet partes, & ab Arist. in tres libros distributa, pri ma pars porrigitur ad caput usque quartum, ubi principia rerum meteorologicarum uenatur, multaque disputat de situ & ordine ele mentorum, ut locum generationis earum inueniat, ait principium efficiens esse cœlum, causam uerò materialem remotam quatuor ele menta, ostenditque totum id interuallum, quod ab astris ad terram usque protenditur, aeris plenum non esse, sed in supremo huius mun di sublunaris loco esse ignē, sub quo aer locatur, sub hoc uerò aqua & terra. Constituitur similiter materia proxima, quam duplicem halitū dicit esse, simulq; eius generationis modus à sole declaratur. In secunda parte, quæ summa secūda comprehēditur, modus tradi tur generationis eorum, quę ex calida, & sicca exhalatione fiunt, ueluti sunt imagines accensæ, ut sydera discurrentia, cometæ, & cir culus lacteus: ratio redditur ab Olympiodoro, quia hęc igni respon-dent, qui primum omnium est elementum, primo igitur loco quæ ei similia sunt, tractari debebant. Verùm reliquis omißis, quæ ex ea dem procreantur materia, tanquam inferius explicandis, sermonem in tertia summa aggreditur de ijs, quę ex altero oriuntur halitu, quan-

quandoquidem manifestiora erant, ut pluuia, ros, pruina, nix, grando, & cætera id genus. Reliquum autem erat deinceps ea prosequi quæ ex sicco halitu producuntur, & quæ prius ob aliquam occasionem fuere derelicta, quare in principio quartæ summæ instituit se de uentis & flatibus uerba facturum. uerùm quia incidit in sermonem de fluuijs, quod primò instituerat, deserit, & secundum aggreditur loquens de fluuijs, & de aquarum permutatione ad finem usque primi libri, & propter sermonis affinitatẽ in priori summa secũdi libri de mari, de eius salsedine, & perpetuitate disserit, reuertitur tandem in secunda summa ad tractationem de ijs, quæ ex sicco halitu oriuntur, & de uentis uerba facit. in tertia uero loquitur de terræmotu, in quarta de corruscatione & tonitruo. In tertio uerò libro eorum prosequitur generationem, quæ ex exhalatione ortum habent, ut de procella, uortice, & fulminib. deinceps redit ad sermonem eorum, quæ ex humido fiunt halitu, quę ex eo quod perspicua non erant, postremo loco fuere pertractata, ut iris, & area. in fine uerò tertij de fossilibus & metallis inchoat tractationem, ut librum libro coniungeret.

De auctoris nomine. Cap. 8.

FUIT quarto loco propositum de nomine auctoris, de quo nõnnulli, ut Olympiodorus refert, ausi sunt ambigere opinantes falsò libros hos Aristoteli ascribi, prolemque adulterinam eius esse dicentes, moti nonnullis rationibus, quarum prima est. oratio hæc dicendi modum Arist. non redolet, diuersamque formam dicendi hìc usurpari, quàm ei conueniat, à sermonis enim facilitate nõ recessit, abhorruitque à consueta disputandi ratione, & erudito dicẽdi genere, est enim genus sermonis aridum & minutum, cùm alijs locis sententiarum grauitate & uerborum ponderibus sit usus, fuitque ei grauis & plena dignitatis dicendi facultas. meritò igitur quis suspicari posset libros hos esse suppositios. Additur rationi robur, nam cùm autor instituisset, de quibus esset locuturus, prętẽs modum procedendi, ait, de propositis hęc dubitamus, hæc autem attingimus quodammodo, qua dicendi figura nullibi inuenimus usum esse: quin etiam in libro de anima nihil tale protulit, ubi incredibilis

lis rei magnitudo atque difficultas inerat, nec philoſophum decebat, qui certas rerum cauſas rimatur. Eſt ſecunda ratio ad hoc idẽ conſtruendum, quæ conſimiliter ab Olympiodoro recenſetur, quod hoc in opere reperitur unum, quod Ariſto. decretis maximè repugnat, & rebus ab eo alibi explicatis, loquens enim in tertio de iride uiſionem per egreſſum radiorum fieri ſtabiliuit, cùm in opuſculo de ſenſibili aliter ſenſerit. Præterea hic traditur, ſolem ſegregatione & attritu aeris, qui ex radijs proficiſcitur, calorem efficere, quod admodum uidetur abſurdum, quandoquidem lumen iuxta Ariſtotelis opinionem corporis eſt expers, repercuſſus uerò & attritus ſolum eſt corporum. Hoc idem alia confirmatur ratione ex circulo lacteo deſumpta, de quo hic loquens auctor aſſerit ex ſicco fieri halitu, in aereque conſtitui, quod adeo à ueritate alienum eſt, ut nihil abſurdius dici poßit, idem enim ſemper conſpectus eſt, nec aliquo tempore mutatus, eodemque loco nunc cernitur, quo Chaldæi deſcripſerunt, nec unquam paſſus eſt mutationẽ, quod non contingeret, ſi in aere reponeretur. Verùm magna eſt temeritas & audacia ſtultorum & improborum hominum. O admirabilem iſtorum licentiam, ſi enim liber hic à naturali philoſophia eſſet delendus, & ab Ariſtotelis operibus, diminutum eſſe fatebimur virum illum, quem cunctas ſcientias perfeciſſe omnes prædicant, diſciplina enim rerum meteorologicarum deſideraretur. Deinde ſpurium non eſſe Ariſtotelis librum ex proœmio conſtat, quod huic uolumini præponit, in quo quæ dixerat in alijs libris, de quibus nulla eſt ambiguitas, repetit. Præterea inſtituit uniuerſæ ſcientiæ naturalis finem, quem cùm attigerit, finem hiſtoriæ de natura imponit, cùm igitur eo ordine, quẽ hic propoſuerat, proceſſerit, quilibet poteſt conijcere id opus eſſe Ariſtotelis. Nec rationes, quæ ab illis afferuntur, ſunt alicuius negocij, & ab Olympiodoro diluuntur. Ad primam igitur reſpondetur negamus nulla hic Ariſto. uti obſcuritate, licet ſi orationem reſpexerimus, faciliori inceſſerit uia, eo quod de rebus ſatis ſingularibus egit, quibus facilitas orationis maximè eſt neceſſaria, non adeo tamen à conſueta philoſophandi uia diſceßit, quin ſententiarum & rationum obſcuritate uteretur, & fortaſſe hic obſcurius quàm in libris de anima, ut nobis indicio ſunt uerba exordij, quando dixit ſe de aliquibus dubitare, alia uerò quodammodo attingere, faciliora

tamen

tamen intellectu uidentur quæ de anima dicta sunt, inquit Olympiodorus, ob similitudinem inter id quod intelligit & quod intelligitur, anima enim ibi animam cognoscit. Soluitur secunda ratio, id non esse præter Aristo. consuetudinem, ut de aliqua re in alieno loco aliter sentiat, quàm ubi est suus tractandi locus, quando enim ex proposito rem non discutit, uulgarem & peruagatam sequitur opinionẽ eoq; sermone, qui est multis in ore, utitur, de uisione suus disserendi locus nõ est hìc, sed in libro de anima, & de sensibilibus ubi propriã aperit sententiam, uisionemq; per intra missionem fieri docet. Olympiodorus eodem pacto soluit dubitationem de productione caloris à Sole. possumus etiam dicere ut Aristoteles nomine attritionis & repercussionis latè usus fuerit, cùm propriè sit corporum. Ad id quod de Circulo lacteo allatum est respondens Olympiodorus ait certã nõ protulisse de eo sententiam, ueluti nobis uerba exordij id uidentur significare, quando dicitur de aliquibus dubitabimus, alia uerò attingemus, ob circulum lacteum id fuisse dictũ putat. Verùm hæc expositio mihi ambigua est, locuturus enim Aristoteles de circulo lacteo aliorum prius reijcit opiniones, rõnibusque deinde confirmat suam sententiam, quam non dicendum est attigisse, sed constanter credidisse. Et ideo negamus absurdum esse circulum lacteum fieri ex sicco halitu, in aereque consistere, licet me non fugiat in re hac multas existere difficultates, quas alibi cùm maiorem nacti fuerimus occasionem, dissoluemus.

De Vtilitate. Cap. 9.

SVPEREST modò alijs explicatis, ut de operis utilitate disseramus, hæc est enim hominum cõditio, ut nunquã rem aliquam aggrediamur, nisi alicui usui fore cognouerimus, utilitasque laborem omnem uincit. Multæ autem sunt utilitates, quas ex hac facultate accipimus, una tamen primaria est, quoniam ea pro comparanda felicitate, quam contemplatiuam nuncupamus, adiuuamur, est enim pars scientiæ speculatiuæ, in qua, ut in prima diximus præfatione, felicitas speculatiua cõsistit. Sine hac igitur parte intellectus suam non adipiscitur perfectionem. est etiam nobis magno usui multis in rebus, plurimùm medicę facultati

conducit,quæ ſiue ſanitatem tueri uelit,ſiue morbis mederi,præſtat quam maximè aeris qualitates dignoſcere , & temporum mutationes,& regionis ſitum proſpicere,expedit etiam uentorum flantium naturam,fluuioſq; decurrentes,& terræ ſpeciem noſcere,an ſit arenoſa,cænoſa,& cuius facultatem referat,ſic enim futura præcauebit,& quæ præſentia ſunt,abijciet,quorum diſciplina his comparatur libris,neque enim ad ſanitatem parum confert ſitus locorum , pro qua tuenda & recuperanda non regio tantùm,ſed regionis locus eligi debet. Si mihi cura alicuius ab ipſa infantia commiſſa foret,ex regionibus eam eligerē,quæ Siciliæ eſt, in qua ualida temporis mutatio non ſentitur,eſt quoque huius rei inditium fertilitas & rerum omnium abundantia,ut non deſit copia,boum,ouiū,ſuum,& auium domeſticarum, atq; ſilueſtrium,locupletiſsima eſt etiam mellis,olei,& uini,tritici uerò tantum in nulla alia regione inuenitur ut uerè dici poſsit,uniuerſę italiæ horreum, cuius nullum eſt oppidum,cui regio hæc copiam frumenti non ſuppeditet,nimia etiam fructuum ubertate plantæ laſciuiunt,ex mineralibus uerò nullum deeſt,& ut uno uerbo complectar,nihil eſt,quod humano generi neceſſarium ſit,ad uitamque conferat,cuius maxima copia hic non ſit. Pro regione igitur Siciliam admodum probo . Locum uerò commodiorem nullum habemus in tota hac regione Meſſanæ Ciuitate, in qua perpetua eſt aeris temperies , & habitatio ſaluberrima , quod rarò maritimis uſu uenit,in primis autem tempore æſtiuo,quo à polo ſeptētrionali flant uenti plurimum ſalubres & aeris temperiem afferentes, Ciuitas etiam,ueluti decet,uerſa eſt ad orientem ſeptentrioni aliquantulum patens,habet autem partem ſublimiorem,montibusque poſitam,quæ ad occidentem uergit,quæ uerò ad mare uerſa eſt humiliorem. Meridionales uerò uenti imbecilliorem quàm in alijs regionibus,habent uim,& frequentiſsimè frigidiorem faciunt aerem. Huic demùm nihil eorum,quæ ſanitati conſeruandæ , uitæq; prorogandę neceſſaria ſunt,deficit. Præter cætera eſt genus piſcis , quo ęſtatis tempore hic ueſcimur,alibi uero rarum inuētu,in cuius eſu mirifica tum ſuauitas tum delectatio eſt, ad ſimilitudinem autē Spathæ,quam in fronte gerit,Spatha nuncupatur . Sunt autem infantes,qui hanc colunt Ciuitatem,natura peracuti,& prudentes & ſe omnium diſciplinarum peritiſsimos fore oſtendunt. Hactenus de

hac

hac Ciuitate illustri admodum, & uirorũ conspectu ornatissima. Ad rem nostram reuertamur, medicus itaq; huius facultatis, à qua multa perdiscat, eget præsidio. Ab eadem nõ parum emolumenti Astrologus capit, qui ex cometis & terræmotibus futura prædicit, diuinationesque rerum exercens bella, & principum exitus prænoscit. Nec Moralis philosophus suo est destitutus auxilio, plurimumque huic disciplinæ debet, traditur enim hic in mundo hoc inferiori nihil semper stabile & firmum permansurum, omneque fragile & caducum esse, ut quod ante fuerat mare aridum sit euasurum, montes uerò recipere planitiem. Cognoscuntur etiam uarij rerum casus, & incerti euentus, quę cùm Moralis perceperit, rebus humanis & mutabilibus non confidet, quinetiam appetitus compescet, animamq; uirtutibus exornabit. Hæc quoque doctrina nautis, & Agricolis auxiliatur, illi enim facilè uentos uehementes & immoderatas præcognoscent tempestates, isti uerò tẽporum uarietates, cœlique mutationes, quęque segetibus sit tempestas euentura. Nulla tandem est ars, nullaque facultas, quæ ab hac disciplina non exposcat auxilium. Alacri itaque lætoque animo quilibet pro ea capessenda conari debet, nullique labori parcendum. Et de quarta Præfatione hæc sint satis dicta, ad quintam pertranseuntibus.

Quartæ Præfationis finis.

ASCANII COMITII
PRAEFATIO.
QVINTA,
IN LIBRVM QVARTVM VOCATVM Meteororum.

Autoris institutum proponitur.

QVIS est tam uecors, qui cùm rerum naturas ordinemque respexerit, Mundum Dei prouidentia administrari non cognoscat? huncq; rebus humanis non solùm vniuersis, uerùm etiam singulis consulere? Vnicuique apertum perspicuumq; sit, neminem magnum sine aliquo afflatu diuino unquam fuisse. Rectè admodum hominum rebus Deus perspexit, cùm nasci Aristotelem permiserit, à quo tot commoda nobis dari & impartiri uidemus, in quo procreando natura omnes ferè uires consumpsit: hic nemini secundus, ab eoque secundus plurimum distat. Quis unquam plura in communem utilitatem hominum attulit? Cui maior gratia est habenda? hic ut ueritatem tenebris inuolutam aperiret, maximè elaborauit, remotus semper ab odio & amicitia ab omniq; animi affectu, ut uirum decet philosophum & veri amatorem. Nemo unquàm naturæ secreta, & quæcunq; cæli complexu continentur, subtilius rimatus est, hic Rethoricæ præcepta tradidit omnibus numeris absoluta, à quo posteriores, quicquid boni dixerint, acceperunt. Patefecit, quę ad Poeticam spectabant, utinam aliqua non desiderarentur, quæ se edidisse fatetur. Monimēta reliquit logicæ, eamque in artem redegit, quæ ante eius tempestatem rudis & impolita erat. Vniuersam etiam Dialecticam complexus est, hic tandem acri iudicio summaque breuitate Moraliū, Naturalium, & Diuinarum rerum tradidit disciplinam, resque omnes eo studio ac uigilantia descripsit, ut nō modo doctiorem, sed nec

omnino

omnino parem quenquam habuerit. Quare nulli gloriæ, nullum honoris præmium est, quod non illi meritò tribuendum sit. sed quo progressus sum? Quintæ præfationis rationem reddere institueram, uerum nostra oratio ad hunc deducta est locum, ut philosophus se plurimùm à Deo diligi sentiat, eumque omnium rerum esse moderatorē optiméq; de genere hominum mereri. Nunc me reuoco ad id, quod proposueram, & quę in posterum tractaturus sum, ponam. Quatuor hic disputare decerno, quorum primum est quod institutum sit Aristotelis in libro quarto vocato Meteororum, quęque sit eius materia. Alterum de sede & loco est, qui huic operi ascribendus sit. Tertium Diuisionem inspicit. Postremum verò ad utilitatem attinet.

Alexandri opinio refertur. Cap. I.

NE à nostro consueto philosophandi more discedamus, de subiecto disputaturi prius aliorum recēsebimus opiniones, in primis Alexandri sententia nobis occurrit, cuius mens licet uario modo ab eius expositoribus interpretetur, nos eam illius opinionem arbitrabimur, quæ ab Olympiodoro initio libri Meteororum refertur, quòd scopus præsentis voluminis de compositis siue mixtis, quæ elementis constant, extet. nec nobis obstat, si hic in exordio dixerit institutum esse de ijs, quæ ex primis qualitatibus efficiuntur, earum intelligens actiones & passiones, intentionem enim, quæ primaria est, non prodidit, hanc enim ob causam, teste Olympiodoro, dixit Alex. hunc quartum uocatum Meteororum esse iungendum libris de gen. & corr. quandoquidem illi de elementis differunt, hic verò de ijs, quæ ex elementis componūtur: quare iuxta Alexandri sententiam subiectum huius uoluminis erit mixtum in communi, quod elementorum mixtione efficitur. Pro hac opinione non desunt rationes, quarum prima est, initio huius operis Aristoteles complura de qualitatibus repetit, quæ in libro de gen. & corr. ad elementa relata sunt, ergo ne eum superuacaneum esse quis suspicetur, fateri cogimur propter mixta hìc de eis differi, aliter idē fuisset bis declaratū. Pręterea cùm opus hoc illud sequatur, quod de gen. & corr. inscribitur, operæpretiū est, hic de mixtis tractari, quia ibi de elementis, quę mixtorū principia sunt, fuit disputatum,

tũ ſiquidẽ de cõpoſitis tractatio ei proxima eſt, quæ de initijs. Deinde illud eſt ſubiectũ, cuius principia facultas inquirit, eſt enim oſtẽdendi modus, quo Ariſt. utitur 4. Meta cùm de ente ſermonem fieri monſtrauerit, quia principia entis indagantur, hic uerò mixti corporis largiuntur principia, in initio uerò quatuor accipit elementa, quæ ex primarum qualitatum coniugatione fieri aſſerit, hęc autem mixti principia ſunt. Præterea id ſubiectum eſſe vnuſquiſque confitebitur, cuius facultas uenatur affectiones, ut 1. poſt. liquet, tractatur verò hic de mixti paßionibus, ut generatio, corruptio, & concoctio, quanquam & libro de gen. & corr. de ortu, & interitu dictum eſt, ibi tamen ut elementis inſunt, hic uerò ut mixtis. Deinceps concoctio in ijs duntaxat inuenitur, quæ ex elementis procreantur, agitur etiam de concretione, quæ eiſdem tantum accidit. Patet igitur mixtum eſſe ſubiectum.

4 Metaph. tex. 1.

Opinio improbatur, rationesq; ſoluuntur. Cap. 2.

HAEC autem Alexandri opinio recta non eſt, pace eius dixerim, pro ueritate enim nemini parco, & primùm arguitur, quod tunc liber hic eſſet præferendus facultati meteorologicæ, quandoquidem hic de mixto communiter agitur, in libris uerò meteororum de mixti ſpecie nempe de imperfecto mixto, ut in priori Præfatione diximus, uniuerſa uerò ſingulis præponuntur, id autem tãtum abeſt à ueritate, vt nihil abſurdius, ut patebit cùm de ordine loquemur. Præterea nec erat neceſſarium hic agi de mixto poſt tractationem de elementis, quoniam in libro de gen. & corr. pleniſsimè de eo fuit facta oratio, in quo vt in tertia conſtitit Præfatione, mixtum in communi operis materiam poſuimus. idem igitur duobus in locis fuiſſet tractatũ. Deinde tũc librũ hunc conſequerentur libri Meteororum, quod falſum eſt, nam in calce huius quarti Ariſtotel. pollicetur ſe tractaturum de animalibus, & plantis, quare de his tractatio proxima eſt huic uolumini: quod uerò intulimus, oſtẽditur, diſciplina meteorologica pręcedit eam, quæ eſt de animalibus & plantis, veluti mixtum imperfectum natura prius eſt eo, quod eſt perfe-

perfectius, ordo igitur quē Arist. cōstituit in his libris non seruaretur. Praeterea si de communi mixto fieret sermo, tunc passiones hic declaratę omni competerent mixto, si quidem prędicata generis omnibus insunt speciebus, id autem est falsum, quia res meteorologicę concoctione & concretione, de quibus hic fit mentio, non procreantur, ait enim Auer. initio libri Metcor. ꝙ res meteorologicę non inueniuntur à complexione, cuius agens sit decoctio. Deinde in fine huius operis Arist. fatetur se egisse de partib. similaribus, ergo non de mixto cōmuniter. liquidò igitur ostensum est falsam esse hāc Alex. opinionē, rationes uerò facilè dilui possunt. Ad primā respōdetur, non mixti uniuersi gratia, sed magis partium similarium, ut dicemus, multa hic de elementis repeti, conducunt etiam quàm maxime partium similarium productioni primæ qualitates, earumque actiones & passiones. Decipi Alexandrum quoque dicimus, cùm asserit qualitates principaliter propter elementa fuisse tractatas in libro de gen. & corr. in tertia Præfatione mōstrauimus tum qualitates, tum elementa propter mixtum considerari, ꝙ ibi subiectum constituimus. Secunda ratio falsæ innititur radici, accipit enim librum hunc proximè poni post librum de gen. & corr. quod à ueritate abhorret, ut paulo infra patebit. falsum est etiam in eo libro agi de elementis, ut aliàs ostendimus. Dicimus etiam quòd licet elementa, de quibus hic aliquo modo disseritur, mixti uniuersi sint principia, possunt quoque ad mixti species perinde ac principia referri. quare hic non ut totius mixti principia sunt, considerātur, ita enim de eis fuit disputatum in libro de ortu & interitu, sed ut partium similarium principia, quæ mixti pars sunt. Ad alterām similiter respondemus, quòd affectiones hic explicatæ non sunt communiter cuiusque mixti, alioquin rebus inessent meteorologicis, sed eorum, quę perfectiora sunt: licet igitur eius sint affectiones, quod mixtum est, non cuiuslibet tamen mixti, sed eius quod concoctione & concretione generatur, quo modo non se habet omne mixtum. Falsum est etiā in libro de ortu & interitu fuisse tractatum de generatione & corruptione, ut elementis tantùm insunt, definitio enim de generatione ibi tradita etiam mixto competit, cuius principaliter affectiones ibi inquiruntur. in re hac itaq; Alexandro non est adhærendum.

Opinio

Opinio latinorum. Cap. 4.

EST secunda opinio latinorum asserentium subiectum huius voluminis esse mixtum perfectũ, quod species est mixti communis, rationibus nonnullis nituntur hanc opinionem astruere. Prima est, ordo doctrinæ efflagitabat, ut hic de mixto perfecto ageretur, dictum est enim in libro de ortu & interitu de mixti vniuersi generatione, in libris uerò meteor. de mixto imperfecto, consequẽs erat, ut de altera specie mixti, quod perfectum est, fieret sermo, sic enim ordine doctrina procedet à prioribus scilicet ad posteriora natura. Præterea ut passim dictum est, id est subiectum, cuius affectiones facultas uenatur, mixti perfecti hic traduntur affectiones, ut concoctio, concretio, durities, mollities, & cæteræ id genus. quare materia erit mixtum perfectum. Deinde hic Aristo. corporis terminati inquirit passiones vt constat tex. 29. ergo de perfecto mixto, quod solum dicitur terminatum, uerba facit. Deinde id doctrinæ ordo poscebat, in posterum enim de speciebus mixti perfecti erat faciendus sermo, nempe de Mineralibus, & ijs, quæ uitam habent, ergo prius erat agendum de eorum genere, uniuersa.n. tractatio ei, quæ propria est, præponitur, ut Aristo. 3. phys. monimentis tradidit.

3. Phy. tex. 2.

Opinio improbatur. Cap. 5.

VERVM huic opinioni ego quidem non assentior, quinimo eam funditus destruere conabor, ueramque non esse ostẽdam, & sic primum monstratur: Aristo. in calce tertij libri meteor. cùm dixisset intra terram ex duplici exhalatione, ex qua similiter res meteorologicæ extra terram oriuntur, fossilia & metalla gigni, & id quidem communiter, ait in posterum singulatim de eisdem se tractaturum, non uniuersè igitur de mixto perfecto habetur doctrina, sed magis singulariter: hic autem liber proximus ad tertium collocatur, ut hic sit intelligendus, quando posterius de mineralibus Aristo. pollicetur se locuturum, & proinde tex. 42. cùm de metallorum generatione dissereret, ait in alijs se dixisse ex duplici exhalatione ea produci, intelligit enim tertium librum. tractatio

igitur

igitur hæc magis de singulis dicenda est, quàm de uniuerso mixto. Præterea si communiter de quocunque perfecto mixto fieret sermo de dissimilari quoq; dissereretur, quod falsum est, de eo enim in calce huius instituit se tractaturum, nec enim satis erat de similaribus fuisse disputatum, quia oratio hìc de similaribus facta nihil ad dissimilarium ferè notitiam confert, licet ut ex materia ex similaribus componantur, & tex. 48. Aristo. similarium partium largitur passiones. Præterea si de perfecto mixto uniuersè fit sermo, est necesse de speciebus posterius disseri, & primùm de Mineris, quarum disciplina ei, quæ est de Animalibus & plantis, est præferenda, id tamē Aristoteli repugnat, qui in fine huius proponit de animalibus & plantis se locuturum, innuit igitur se tractasse de Mineralibus, cùm de his non meminerit, & post hunc librum doctrinam de animalibus & plantis statuerit. Deinde est quoque diminuta hæc opinio, nam ut dictum est in prioribus Præfationibus, duæ in subiecto ponuntur partes, res cōsiderata & tractādi modus, mixta etiam perfecta ab alijs compluribus facultatibus considerantur, quare addendus erat disserendi modus. Hæc itaq; opinio à ueritate abest, nec rationes aliquod habent momentum, ut paulo post ostendemus.

Ioan. gram. & Simplicij opinio, eiusq́ue improbatio. Cap. 6.

IOAN. gram. diuersam à priorib. promit opinionem, ueluti liquet in exordio libri phys. & libri de gener. & corr. & præcipuè in primo Meteor. quibus in locis ait de metallis esse institutū, per metalla intelligēs, quæ ex duplici exhalatione intra terrā oriūtur, quę in primo meteor distinguens vocat fossilia, & metalla, Arist. et interdū, ut patet in hoc quarto tex. 48. exorta intra terrā ex duplici halitu vocat metalla, propriè tamē mineralia dici debēt. quare de Mineralib. huius operis est scopus. eādē insequitur sentētiā Simpl. ut monimentis reliquit in proœmio libri phys. & de cœlo. Pro hac confirmanda opinione non desunt rationes. prima ex calce tertij libri meteor. depromitur, ubi cùm Aristo. communiter locutus esset de Mineraliū generatione, posterius se tractaturū

ſingulariter pollicetur, quare hic ſingularis de mineralibus habetur tractatio. Minerale igitur eſt ſubiectum. Praeterea tex. 48. Ariſtotel. cùm ſimilarium corporum inquireret paßiones explicans quid per ſimilaria ſit intelligendum ait metalla, ut æs, aurum, argentum, lapides, & cætera id genus. de metallis igitur eſt intentio. Prӕterea id eſt ſubiectum, cuius affectiones inquiruntur, rerum mineralium facultas hæc venatur affectiones, nã que Ariſto. tex. 30. inſtituit de corporis terminati paßionibus ſe locuturum, ut de concretione, fuſione, exiccatione, & humectatione, quæ mineralium ſunt affectiones, quandoquidem concretione producuntur, & fuſionem patiuntur, & ideo poſterius agit de concretili, liquabili, & his ſimilibus, quæ propria ſunt mineralium. Præterea generatio & corruptio, quarum eo libro traduntur definitiones, ſolùm ijs inſunt, conſimili ratione concoctio, nemini itaq; eſt de re hac locus dubitandi. Ad hæc idem poſſumus moliri ijs, quæ Ariſt. in fine huius operis dixerat, de quibus in poſterum ſit dicturus proponens ait, de animalibus & plantis. Quare uerborum ui cogimur fateri librum hunc eſſe de Mineralibus, ſiquidem eum proximè conſequuntur de Animalibus libri, ſic etiam res naturæ ſunt conſtitutæ, ut mineralia præponantur animalibus. Deinde ſi liber hic de Mineralibus non diceretur, tunc de eis doctrina poſtremo loco philoſophiæ naturalis eſſet collocanda, quod ſic oſtenditur teſtimonio Ariſtotel. in fine huius operis, qui dixit adhunc librum proximè conſequi libros de animalibus, quare poſt libros de animalibus & plantis is poneretur, qui eſt de Mineralibus, quod à veritate alienum eſt. Verùm hæc opinio quamuis ad veritatem propius accedat, uera tamen prorſus non eſt, eiq; ſic inſtamus. æque facultatem atq; ſubiectum latam eſſe oportet, nec amplioris ambitus, in hac verò ſcientia complura alia præterquam mineralia continentur ac diſſeruntur, quod ex Ariſt. liquet, tex. enim 48. de ſimilaribus inſtituit ſermonem, in quibus non ſolum metalla, uerumetiam partes animalium & plantarum enumerat, quarũ omnium affectiones uenari pollicetur, & tex. 54. ait de ſimilaribus omnibus partibus ſe tractaſſe. Præterea in fine teſtatur ſe uniuersè dixiſſe de ſimilaribus proponens ſe in poſterum locuturũ ſingulariter. ſic autem inquit. Quoniã igitur habemus cuius generis unũ

quodq;

quodque eorum, quę similarium partium, accipi en dũ secundũ ur ũquodq; quid est, ut quid sanguis, aut caro, aut semẽ, & aliorum unumquodq;. *fuisset etiam diminutus in animalium & plantarum scientia, non enim in his partium similarium generationem docuisset, ait enim ibidem similares partes elementis constare, modum uerò generationis non tradidisset, quod summopere erat necessarium fiunt enim concoctione ac concretione, de quibus hic meminit, & proinde 2. de partibus animal. breuiter repetens quę hic de similaribus præceperat ait, de his aliàs se dixisse.* Sed de his planius alio loco definitum à nobis est, scilicet quę nã concrescere apta sint, & quibus causis stringantur *hunc autem intelligit librũ. Quare perspicuum est hanc tractationem plurimùm conferre ad animalium partes hancq; ob causam præter alias de eis fuisse dictum. Verùm huius opinionis falsitas inferius magis constabit.*

2. d. partib. anima. c. 2.

Opinio propria. Cap. 7.

SVPEREST modò cum aliorum reiecerimus opiniones, ut nostram afferamus, & quam ueram esse putamus, quare cum Olympiodoro & Auer. sentimus de corporibus similaribus fieri sermonem vniuersè asserentibus. Et ut hæc intelligatur opinio, noscere oportet. similare differre à dißimilari teste Aristotele initio de historia animal. nam dißimilare dicitur, cuius partes aliud nomen aliamq; rationem habent, quàm totum, veluti manus, & caput. Similares verò partes idem cum toto retinent nomẽ, & eandẽ rationẽ, ut caro & os. præterea est dignũ animaduersione, φ id quod similare dicitur, duplex est, alterũ animã includit, ut animalis & plantarum partes, alterum vitæ expers, ut mineralia: per similare uerò id præterea intelligi uolo, quòd præter id quòd partes habet, quæ eiusdem sunt rationis & nominis, etiam elementis constat, ne quis cœlum & elementa accipi putet, quorum partes etiam eandem sapiunt naturam. ait igitur Olympiodorus de ijs hic disputari, quæ simpliciter in partibus sui consimilia sunt. quare corpus similare simpliciter, & vniuersaliter consideratum est subiectum, ut animatis & inanimatis est commune, quod rationibus & autoritatib. monstrari potest. ordo doctrinę poscebat, vt alicubi de partibus si-

milaribus cuiuſq; generis, ut concoctione gignuntur, differeretur, alioquin de natura ſcientia eſſet diminuta, huic uerò tractationi alterum aſcribere librum niſi hunc non poſſumus, quare de his agi partibus affirmandum eſt, & proinde Ariſto. ut paulo ſupra diximus, 2. de partib. animal. ait ſe dixiſſe alibi quomodo partes concreſcant, & intelligit hunc librum. Præterea id eſt ſubiectum, cuius facultas inquirit affectiones, indagantur hìc ſimilaris corporis paßiones, putrefactio. n. de qua in principio agitur, partib. cõpetit ſimilarib. merito quarũ & dißimilarib. Deinde Ariſ. initio huius quatuor ſumit qualitates, quarũ duas ait eſſe actiuas duas uero paßiuas, ex quibus generationem fieri aperit, in eaq́; , ut in definitione patet, omnes conſtituit qualitates, nec de exhalatione unum facit uerbum. accipit igitur principia non quæ propria ſunt mineralibus, ſed quæ in omnibus ſimilaribus inueniuntur. Similiter communiter locutus eſt de cõcoctione, qua nec res meteorologicæ teſte Auerroe initio libri meteor. nec tantùm mineræ procreantur, ſed uniuersè res omnes ſimilares. Deinde cùm in principio Ariſt. de actiuarũ qualitatũ operationib. & paßiuarum ſpeciebus inſtituiſſet loqui, & iam de primo egiſſet. tex. 28. proponit ſe de paßiuarum ſpeciebus tractaturum, intelligens corpora, quæ ex paſsiuis nempe ex humido & ſicco ortũ habent, quæ in primis molle & durum ſunt, hæc autem partes ſũt ſimilares, quæ primò ex paßiuis conſtituuntur, quarumq́; durities & mollities, quas primas inexiſtere terminato dixit tex. 29. ſunt primæ paßiones. Hæc igitur oratio quodcunq; reſpicit ſimilare. Prꝑterea tex. 30. cum accepiſſet corpus terminatum, de quo erat ſermo, eſſe durum aut molle, ſimulque concretum, de concretione proponit ſe dicturum, & rationem adijcit, quia omnia corpora & compoſita & terminata non fiunt ſine concretione. quare de eo corpore hìc agitur, quod concretione gignitur, ita ſe habet corpus ſimilare, quod & terminatum dicitur, & durum aut molle, & ſine concretione fieri non poteſt, ſimulq́ue liquefactionem, exiccationem, & humectationẽ, de quib. ſimiliter ait ſe dicturum, patitur. Si igitur de ijs, quę cõmuniter inſunt omnib. partibus ſimilaribus, agitur, de corpore ſimilari eſt intentio. Nec huic Ariſt. refragatur, quinimo idẽ ipſe ſentit. tex. nanque 42. cùm multa de calido, frigido, humido & ſicco dixiſſet, merito quorum concretionem & liquefactionem fieri oſtendit

2. De partibus animal. cap. 2.

ostendit & de ijs, quæ eas patiuntur affectiones, hæc intulit uerba. Ex aqua igitur & terra similarium partium corpora cõstant & in plantis, & in animalib. & quæ metalla sunt, ut aurum & argẽtum, & quęcunq; alia talia. *paulo deinceps infra adijcit.* His itaq; differt os & caro, & neruus, & lignum, & cortex, & lapis, & aliorum unumquodque, quod similarium quidem partium, naturalium autẽ corporum. *affert deinde cõplura, quib. partes similares inuicem seiunguntur & penes sensum, & penes passionem. Liquidò igitur constat de similari corpore, cuius complexu mineralia, anilium, & plantarum partes continentur, Aristotelem uerba facere. tex. præterea 48. traditis passionibus, & differentijs similaria corpora colligit.* His autem passionibus, & his differentiis similaria corporum, sicut dictum est, differunt abinuicem secundum tactum, & adhuc saporibus & odoribus, & coloribus. *Explicans deinde quid per similaria intelligat sic inquit.* Dico autem similaria ut metallica ęs, aurum, argentum, stamnũ ferrum, lapidem, & alia talia, & quæcunque fiunt ex his excreta, & quæ in animalibus, & plantis, uelut carnes, ossa neruus, pellis, uiscus, pili, uilli, uenæ, ex quibus iam constãt dissimilaria, ut facies, manus, pes, & alia talia, & in plantis lignum, cortex, folium, radix, & quæcunque talia. *Deinceps ait.* Accipiamus similarium quæ sunt terræ species, & quæ aquę, & quæ cõmunes. *Quod cùm perstrinxisset tex. 52. promit ex omni genere similarium, quæ terræ sunt, quæ aquæ, & quę utriusque. tandem tex. 54. ait se determinasse de unoquoque similari, deinceps proponit se de similaribus, & dissimilaribus animalium locuturum. Nihil itaque magis perspicuum in Aristotelis doctrina inueniri potest, quàm hìc de similari corpore in communi disputari. Verùm antequam huic negocio finem imponamus, soluendę sunt nonnullæ difficultates. Oritur prima dubitatio ex ijs, quæ proximè diximus, in fine enim huius operis Aristo. de forma & fine partium similarium posterius pollicetur se dicturum, hoc igitur libro exactam rerum similarium disciplinam non comparamus. Secunda dubitatio est, Arist. in calce tertij meteor. cùm communiter de mineralibus fuisset locutus instituit de eis singulariter se tractaturum, quare liber hic particularem similarium, & non omnium tradit disciplinam, alioquin ordinem*

nem à communi ad singulare peruertisset, in tertio enim de specie milaris corporis utputa de mineris egisset, hìc uerò communiter de uniuerso similari corpore. Ad primam respondemus, quòd cùm eiusdem sit facultatis de materia & forma agere, ut liquet 2. phys. & simul hìc de utraq; fuisse disputatū dicendū est, tex enim 19. finis cō coctionis positus ē, tex. etiā ultimo Aris. ait quod finis uniuscuiusq; est suū opus, nec cognitio formę fuit derelicta, hæc ex ijs, quæ de cō coctione, concretione. & de reliquis tradita sunt, cognosci potest, id etiam nec negauit Arist. solùm autem asseruit in doctrina dissimilarium eas causas magis fieri perspectas. Possumus etiam dicere, aliū finem & aliam formam polliceri se traditurum, non quæ communis sit rebus omnibus similaribus, hæc enim in hoc libro cognita est, sed quæ partium animalium, & plantarum extat, quam magis in dissimilaribus perspici testatur. Secūdam soluimus dubitationem, quòd licet hic de uniuerso similari corpore disputari dixerimus, illudq; primariam esse intentionem, de mineris esse hanc tractationem fateri, possumus, de eisque singulariter agi, non enim mineralia exactiori diligentiorique egent sermone, solùm enim similares habent partes, in aliasque & dissimilares non scinduntur, ueluti animalia & plantę, & iccirco Arist. in fine uoluminis ait circa unumquodque similare se locuturum, intelligens partes animalium & plantarum, quas magis dixit in dissimilaribus innotescere, non fuit igitur opus nouam fieri orationem de mineralibus, hancque sibi sufficere, quæ pro singulari habenda est, & proinde in fine proponens, quæ in posterum est dicturus, solùm de animalibus & plantis instituit sermonem, aliam de mineris tractationem omittens. & in hac re maximè interpretes decepti sunt, & Auerroes primo physs. qui opinati sunt de mineris librum non haberi, deperditumque esse, quod à mente Arist. magnopere abhorret, in fine tertij dixit de illis uelle loqui, & in calce quarti de animalibus & plantis, ergo in quarto de eis fuit tractatum. Remanet itaque, ut corpus similare sit subiectum, quod pro re considerata intelligi uolumus, est autem modus considerandi, quem in uniuersa scientia naturali instituimus, ut habet in seipso principium motus & quietis, quandoquidem unus est tractandi modus omnibus partibus conueniens. Hactenus de nostra opinione modò aliarum soluendæ sunt rationes.

2. Phy. tex. 22.

1. Phy. cō. 57.

Rationes

Rationes secundæ, & tertiæ opinionis diluuntur. Cap. 8.

IN presentia aliorum soluamus rationes, & prius opinionis latinorum asserentium subiectum esse mixtum perfectum. Prima reijcitur, de mixtoque perfecto hìc agi fatemur, est enim corpus similare perfectum mixtum & natura prius dissimilari. Soluitur secunda, uerum est mixti perfecti affectiones considerari, eius tamen quod similare uocatur, quare non mixtum perfectum in communi hìc tractatur, nec huius primò inquiruntur passiones. Nec est uerum ut semper de genere prius fiat oratio, non enim de uniuerso mixto imperfecto prius disputatum est, licet enim id seruetur in uniuerso subiecto, in alijs uerò non est necessarium. Talis est etiam hæc tractatio, ut pro uniuersa & singulari accipi queat, & satis erat pro uniuerso mixto perfecto uniuersè de similaribus disputari, nec præter hunc librum alius de mineralibus habetur, ut paulo ante constitit. Nec rationes Ioa. gram. aliquod habent momentum, prima soluta est, quodammodo affirmare possumus singulariter tractari de metallis, pro horum enim doctrina nihil desideratur, cùm in eorum partibus non tanta sit diuersitas, quã tam in animalibus & plantis conspicimus, nec per similaria metalla duntaxat intelligenda sunt, sed etiam animalium & plantarum partes, ut antea diximus. consimili ratione soluitur altera, affectiones traditę non solum mineralibus insunt, sed etiam similaribus animalium & plantarum, quarum gratia etiam dictum est de generatione, concoctione, & de alijs. nec textus postremus huius operis nobis obstat, uolumus enim alium non haberi librum præter hunc de mineris, de mineralibusque dici posse affirmamus, eo tamen pacto, quo docuimus. Et hæc hactenus de huius operis materia.

De ordine opinio Alex. & Ammonij. Cap. 9.

AD secundum modò institutum accedamus, in quo de ordine differere proposuimus, quamve sedem liber hic inter philosophię naturalis libros sibi uendicet, in qua re concordes

cordes non sunt interpretes, prima opinio est Alexandri, quam deinceps Ammonius insecutus est, qui extremam libri tertij partem, ubi de mineralibus communiter differitur, & totum quartum accipientes de gen. & cor. uolumini adijciunt, ut tertius numeretur, disciplinamque meteorologicam anteire opinati sunt. Nec pro hac tuenda opinione desunt rationes, quarum prima est. Aristoteles initio huius quarti breui quodam epilogo repetit, quæ in libro de ortu & interitu de primis qualitatib. dixerit, nempe earum numerum, & duas utputa calidum & frigidum uim agendi habere, duas uerò scilicet humidũ & siccũ patiendi, actiuarũq; opera & paßiuarum species, quod aliam ob causam factum esse non est suspicandum, quàm ut opus hoc libro de generatione & corruptione necteret. Additur rationi robur, quia istorum tractatio magnopere ad rerum sublimium generationem, & libros meteorologicos conferebat, quandoquidem sine actione & paßione primarum qualitatum nec quæ in sublimi fiunt, nec quæ in terræ uisceribus producuntur, oriri possunt, quare doctrinæ meteorologicæ facultatum disciplinam primarum qualitatum, earumque actionis & paßionis præferri oportebat. Est secunda ratio, quam Olympiodorus initio libri metcor. recenset, quod de principijs, & de compositis, quæ ex illis procreantur, unius interest facultatis agere, simul etiam oportet post causarum sermonem de compositis proximè differere, in duobus uerò libris de ortu & interitu de elementis disputatur, reliquum igitur erat, ut de ijs, quæ ex elementis constant, & de compositis tractaretur, in uno igitur loco hos duos tractatus contineri est necesse, de cõpositis uerò & quę ex elementis fluunt, in lib. hoc agitur, quare eum in libris de gen. & cor. numerari fateri cogimur. Alijs moliri possumus eandem opinionem, nulla est ratio, qua post libros meteorologicos opus hoc constituere impellamur, & primùm id cognosci potest ex libri inscriptione, qui meteororum nuncupatur, hoc est rerum sublimium facultas, hoc quarto doctrina non habetur de rebus in sublimi ortis, ut paulo supra ostensum est, quinimo nihil commune est huic libro cum tribus meteorologicis, ab hac igitur sede eum seiungi probè diximus. Praterea Aristo. initio libri meteor. cùm iam epilogo collegisset, de quibus illucusque disputauerat, instituens sermonẽ de quibus est tractaturus, nequaquam de ijs meminit, quę in

in quarto differuntur. Opus igitur hoc insequi libros meteorologicos minime existimauit, cùm cætera omnia, de quibus erat locuturus post meteorologicam recensuerit, tacuerit uerò quæ hìc tractatur.

Opinio improbatur. Cap. 10.

VERVM Alexādrum, & Ammonium, quos magnos peripateticos, summisque Aristotelis expositoribus pares semper iudicauerim, in hac re risum de se posteris tradidisse cognoui, quandoquidem uerum non est opus hoc aliò trāsferri, librisque de gen. & corr. coniungendum. quod sic in primis ostenditur Aristo. teste Auer. initio libri meteo. ad libros usque de animalibus eo ordine, qui est secundum naturam, usus est, ut à communi ad minus communiora procedat, ab imperfectoque ad perfectius, post autem de uniuerso mixto, de quo diximus agi in libro de ortu & interitu, de mixti, cuius duæ sunt species perfectum & imperfectum, speciebus erat tractandum, priora autem sunt mixta imperfecta, quare in priori loco de eis erat differendum, in posteriori uerò quę perfectiora sunt, de imperfectis tribus prioribus meteorologicis disputatur, de perfectis autem in quarto. Disciplina igitur quarti consequitur trium priorum, aliter eum ordinem non seruasset Aristo. Preterea in fine huius de animalibus & plantis instituit se locuturum, quare quę hìc tractantur, sermoni de animalibus & plantis cohærere oportet. libris igitur de ortu & interitu falsò nectitur. Non tamen inter recentiores defuerunt, qui Alexandri partes tueri conati sunt asserentes rationes, quas ipsi retulimus, solui posse, quòd in hoc opere licet de primis qualitatibus, de earumq; actione & passione dictum sit, id tamen non solum perfectam, uerum etiam imperfectam respicit mixtionem, quare utriusque mixtionis traditur ratio. diluitur etiā secūda, quòd ex uerbis in fine quarti solùm habetur doctrinæ ordo rerum pertractandarum, ut cùm de similaribus communiter dictum esset, consequens erat, ut separatim de ijs, quæ sunt animalium & plantarum, ageretur, ac de dissimilaribus, non sequitur tamen, ut animalium libri cum opere hoc sint cōiungendi, imo si hunc statim sequerentur, hoc accidet absurdum, ut metallorum tractatio precederet, cùm in calce huius Aristot. de

animalibus & plantis in posterum se tractaturum promiserit. Verùm huius opinionis fautores, si potius ueriores quàm probabiliores insecuti essent sententias, subtiliusque Aristo. libros fuissent interpretati, & ea, quæ maioris sunt momenti, docuissent, admirabilem tradidissent doctrinam, sed cùm grauiora reliquerint, sæpe in multos labuntur errores, quod ex uno loco conspici potest, quis unquam id audeat dicere, hìc de ijs agi, quę perfectis & imperfectis mixtis communia sunt? tantum id abest à ueritate, ut ei nihil magis poßit esse contrarium. ex superioribus constitit, hìc de similaribus tractari partibus, & de ijs, quibus earum natura perficitur, ut de concoctione nemini sit ambiguum, mixta imperfecta concoctione non gigni. Præterea eodem loco duplex generationis definitio fuisset tradita, in primo enim de ortu & interitu una data est definitio altera uerò hic, quare dicendum est ibi communiter fuisse definitam hìc uerò ut perfectis accommodatur mixtis. Deinde putrefactio, de qua hìc fit sermo, in rebus meteorologicis non inuenitur, nec refert si multa de primis qualitatibus repetantur, quatenus sine illis perfecta mixta fieri non possunt, imò si liber hìc pars esset scientiæ de gener. & corr. frustra ea repeterentur, cùm idem esset locus, & repetitio non exposceretur, iam paulo supra ostendimus de corpore similari communiter hìc fieri sermonem, eiusque gratia omnia considerari. Nec solutio alterius dubitationis uera est, quia usque ad libros de animalibus idem est librorum ordo, & rerum cognoscendarum, ut res eo tractentur ordine, quo constitutæ sunt. Si igitur res singulæ uniuersas consequuntur, sic rerum singularium tractatio uniuersam sequitur. quare ordine doctrinæ post communem de similaribus orationem, ea, quæ est de singulis, locari debet. nec rationi erat consonum, ut maiori societate libri de animalibus cum libris de gen. & corr. quàm cum posterioribus, quibus propinquiores sunt, coniungerentur. Nec illud incommodum, quod ipsi putarunt, accidet, diximus enim paulo ante etiam de mineralibus librum hunc uocari posse, nec alius de eis habetur tractatus, in qua re omnes, quos ego perlegerim, expositores decepti sunt. Verùm his eorum omissis erroribus, & compluribus alijs, quos commiserant, cùm imperfecta mixta ex uno constare elemento, eiusque magis affectiones dici affirmauerint, quod maximè à ueritate alienum est, ut in quarta

monuimus

monuimus præfatione, me, unde discessi, reuocabo, alijsque Alexādri opioionem falsam esse ostendam. Aristot. in fine tertij meteor. cùm de mineralibus uniuersè disseruisset, singulariter de eis se uerba facturum proponit, quod in hoc quarto factum est; quare liber hic proximè tres priores consequitur, nec in eorum eundum est sententiam, qui extremam tertij partem à libris meteorologicis abscindi putarunt. Aristoteles enim caput, in quo de mineralibus uniuersaliter agit, connectit facultati meteorologicæ, siquidem cùm epilogum eorum, quæ dixerat, fecisset, de quibus sit locuturus, deinceps proponit, sic ait. Quęcunque igitur opera accidit exhibere segregationem in locis iis, quæ super terram, tanta ferè sunt, & talia, quęcunque autem in ipsa terra inclusa terrę partibus operatur, dicendum. *Quare tractatio de uniuersis metallis minimè ab ea, quæ est rerum meteorologicarum, seiungenda est. Præterea necessariò pars de mineris proximè consequi debet, quia declaratur eas ex duplici oriri halitu, de quo dictum est in libris prioribus. Præter etiam rationem est, tractationem de metallis, quæ mixta perfecta sunt, imperfectorum sermoni præferri. Deinde Arist. in hoc quarto cùm de metallorum loquitur ortu, eaque ex duplici exhalatione fieri asserens ait se de re hac dixisse in alijs, & librum tertium intelligit, in quo communiter de mineralibus disseruerat; & cum dicat in alijs, diuersum innuit opus. Olympiodorus quoq; unica ratione idem nititur destruere, licet multi non sit momenti, quòd si liber hic tribus prioribus esset præponendus, similiter eum, qui de ortu & interitu est, pręcederet, aliter interrupta atque intercissa de elementis foret oratio, tribus enim locis de elementis dictum est, in libro de cœlo, ut sunt ęterna, in libro de gen. & corr. ut qualitatibus formantur, ortuique & interitui obnoxia sunt, hìc uerò, ut passionibus afficiuntur, uerùm hæc postrema consideratio eam, quæ est de eorum generatione, præcedit, nam prius elementa patiuntur, uarioque modo afficiuntur, deinde formis & qualitatibus formantur, quare librum hūc ei, qui est de generatione & corruptione, prę ferri oporteret.*

4. Meteor. tex. 42.

Opinionis rationes diluuntur. Cap. 11.

CVM à ueritate abhorrere istorum sententiam perspexerimus, nunc rationes, quas attulimus, eijciendæ sunt. Ad primam respondetur, quòd alia ratione, quàm ipsi putauerint, complura de primis qualitatibus in libro de ortu & interitu explicata hìc repetuntur, quatenus scilicet similarium partium sermoni conducunt. & id passim apud Aristo. inueniri potest, de prima materia satis abundè dictum est 1. physi. libro tamen de ortu & interitu repetitur, ibi autem communiter, hic uerò singulariter consimili ratione in secundo phys. unumquodque genus causæ explicatur, quod idem repetitur 1. metaph. Præterea quæ hìc de concretione, liquefactione, & exiccatione dicta sunt, in secundo de animal. partibus rursus traduntur. nullum igitur est absurdum, si eadem res ut diuersam respicit considerationem pluribus tractetur locis, in libro enim de gen. & corr. de primis qualitatibus fuit disputatum uniuersi mixti gratia, quod ibi est subiectum, hìc uerò, ut ad similares partes referuntur, ut uerò ad rerum meteorologicarum doctrinam conferunt, tractatum est de eis in libro de ortu & interitu, pro earum enim scientia cognitio illa sufficiebat, nec fuit necessarium multa de eis repeti in libro meteor. Soluitur secunda ratio, & assentimur eis, eodem loco de principijs, & de ijs, quæ ex illis efficiuntur, agi. uerùm dicimus quòd dum de principijs in duobus libris de ortu & interitu tractatum est, simul & de compositis fuit dictum, principia enim compositi gratia tractantur, secundo de gen. & cor. sufficienter dictum est de mixto, & de eius generatione, ut nos in tertia Præfatione monstrauimus. Altera euertitur ratio ex inscriptione sumpta, fatemurq; nihil cõmune huic libro esse cum tribus meteorologicis, & hac rõne malè meteorologicũ fuisse inscriptum opinamur, ut paulo infra magis constabit. Postrema reijcitur, & iccirco Arist. in exordio primi meteor. non meminisse de hoc libro arbitramur, ut indicaret eũ necessariò consequi facultatẽ meteorologicam: satis igitur fuit de extremis scientiæ partibus dixisse, statim enim mediæ cõplectuntur, præsertim cùm in calce tertij eum esset propositurus, & hac rõne adiecit particulã illam ferè, quia sine hac facultate, & rerum metallicarum disciplina finis scientiæ naturalis non habetur.

Ioa gram. & Olympiodori opinio Cap. 12.

IOAN. gram. & Olymp. priori opinioni non adhærentes in aliam iuerunt sententiam, opinatique sunt librum hũc partem esse facultatis meteorologicæ, ex omnibusque unum fieri opus. Quorum opinionem latini secuti sunt, id autem rationibus & auctoritatibus nituntur ostendere. Prima ratio ex inscriptione sumitur, quæ una & communis omnibus est, meteorologicique nuncupantur, quare liber hic cùm eandem cum prioribus hebeat inscriptionem, in eodem disciplinæ genere cum illis continebitur. Dicunt aũt Olymp. & Ioa. gram. meteorologicos inscribi oẽs, quia omnium rerum, quę in hac uniuersa facultate tractãtur, una est materia ꝓxima, quæ exhalatio ẽ, quæ suapte natura in subli mem locũ fertur, & ideo rerũ sublimiũ sciẽtia nuncupatur. Ex tali autem materia non solùm quæ in superiori plaga fiunt, sed quę intra terram ut mineralia, procreantur. iure tota hæc scientia meteo rologica dici potest. Est secunda ratio, ad unam spectat facultatem de genere & generis speciebus agere, ut liquet 4. meta. mixtũ perfectum & imperfectum unius generis sunt species, quare eorum tractatio ad unã attinebit disciplinam, uerùm cùm in tribus prioribus de mixtis disseratur imperfectis, in quarto, uerò de perfectis, sub una complectentur facultate, nec de his sermones seiungendi sunt. Præterea hoc idem ex Aristo. confirmari potest, qui in fine tertij cùm de mineralibus communiter egisset, separatim de eis se tractaturum pollicetur, ueluti igitur pars illa tertij à facultate meteorologica non abscinditur, sic nec quarti disciplina, par enim ratio est de utraq;. quare doctrina hæc à prioribus non est diuidenda, sed magis in una sede ambæ sunt collocandę.

Opinio improbatur, rationesq; diluuntur. Cap. 13.

NEC hæc opinio Aristotelis mentẽ attingit, falsumque esse dicimus horum omnium librorum unam esse faculatem, quod sic primum ostendimus; quæ diuersas satis habent natu-

naturas, & nulla propemodum cõiunctione continentur, uno loco, ab unaque facultate tractari non debent, at mixta perfecta & imperfecta sic se habent, ut eorum diuersa sit substantia. de eis igitur uno differi loco non licet. Præterea quorum diuersæ sunt affectiones, aliusque productionis modus, in una complecti facultate non decet, aliæ autem sunt mixti perfecti & imperfecti passiones, uarioque modo producuntur, ab una igitur facultate considerari nequeunt. in una enim disciplina ea duntaxat tractantur, quæ sibi conueniunt in affectionibus, principijs, & modo generationis, quod in his minimè inueniri licet, alia enim pro perfecti mixti ortu requiruntur, & alia pro eius, quod est imperfectum. Deinde Aristo. in exordio libri meteor. proponens de quibus facultas meteorologica differit, de eis, quæ in quarto disputantur, non meminit. non putauit igitur, quæ in eo traduntur, sub disciplina meteorologica complecti. Præterea non est una facultas, quæ de rebus meteorologicis, & quæ de partibus similaribus agit, tres priores libri de rebus meteorologicis differunt, hic uerò de similaribus, una igitur non est scientia, præsertim cùm liber hic etiam de mineralibus dicatur, qui ab illis prorsus seiungendus est. Rationes uerò facilè solui possunt. ad primam respondemus, & malè meteorologicum fuisse inscriptum asserimus, sicque fuisse nuncupatum existimamus aut impressoris incuria, qui ob operis exiguitatem superiorum librorum particulam esse duxerit, aut eorum inscitia, qui castigandos susceperint Aristotelis libros. Errasse quoque eos arbitramur, qui ex materia, quæ sua natura in sublimem regionem fertur, fuisse inscriptum opinati sunt, nomenclationis ratio admodum extranea foret ut rerum sublimium dicatur facultas, quia eorum materia in sublimem locum feratur. Præterea nec ob hanc rationem hic quartus dici potest meteorologicus, non enim solùm de metallis fit sermo, quæ ex huiusmodi oriuntur materia, sed de compluribus alijs ut de animalium & plantarum partibus, quæ supra terram procreantur, & non quidem ex ea materia, ex qua mineralia. Secunda soluitur ratio, uerum est ad uniuersam facultatem spectare genus & species contemplari, illud tamen non est necessarium in parte facultatis, Aristoteles enim quarto met. in uniuersa loquitur scientia, ueluti etiam primo poste. & nos fatemur ad scientiam

tiam

tiam naturalem attinere de corpore naturali agere, & de eius speciebus, non est tamen necessarium ut uno loco omnes tractentur, aliter omnium specierum tractatio facienda foret libro phys. ubi de genere agitur, similiter in scientia de animalibus de plantis, quæ corporis animati sunt species, agendum esset. non est igitur necessarium in unum conferri locum orationes de speciebus. Præterea dicimus quòd partes similares, de quibus diximus hic fieri sermonem, non sunt primaria species corporis mixti, sed magis eius quod perfectum est. ratio igitur multas patitur difficultates. Postrema diluitur, & dicimus partem illam tertij, in qua communiter de mineralibus fit disputatio, non per se coniūgi disciplinæ meteorologicæ, sed per accidens superiorib. libris adhærere: nā cùm dixisset res meteorologicas ex duplici halitu procreari, ex qua similiter mineræ ortum habent, ut omnes halitus operationes doceret, fuit coactus mineralium tradere doctrinam, & eandem ob causam pars singularis uniuersæ fuit præposita, licet hæc ad mineralia relata pro singulari posita sit. Falsa est itaque istorum opinio.

Opinio propria. Cap. 14.

EXPLOSIS aliorum sententijs nostra modò est afferenda, uerùm cùm ordo prius & posterius respiciat, quem sequatur, & cui præponendus sit, noscere oportet. Dicimus proximè ad libros tres meteorologicos poni, scientia. n. quando fieri potest, à naturę ordine non dissidet, pręsertim cùm Auerroes uti ordine secundum necessarium Aristotelem ad librum usque animalium dixerit, mixta imperfecta natura, quæ perfectiora sunt, antecellunt, prius igitur tractari oportebat, quandoquidem natura ab imperfecto ad perfectius semper progreditur. quare libri meteor. in quibus de imperfectis disseritur, pręferendi, quos cōsequi necesse ē librū de similarib. Pręterea hūc ordinē Aris. ī calce tertij cōstituit, ubi ī posterū pollicitus ēse de mineralibus singulariter tractaturū, tractatus de singulis mineris est hic quartus. Deinde Aris. tex. 42. loquēs de mineraliū ortu ait ex duplici exhalatione

latione oriri, de qua re in alijs se dixisse fatetur, & tertium intelligit, quare liber hic tres priores consequitur. Precedit autem de animalibus libros, & proximè eum, qui de historia inscribitur, cõmunio ra enim & imperfectiora sunt præferenda; quæ hic tractantur, am plioris sunt ambitus, & minus habent perfectionis, latiusq; patent, quandoquidem si fuerit animatum, est necesse, perfectum sit mixtũ, & non e contrario. hæc etiam uita carent, quæ imperfectiora sunt uitam habentibus. iurè igitur tractatus hic de animalibus sermoni præponitur. hoc idem ex Arist. confirmatur, qui in calce huius cùm de similaribus egisse asseruerit, de animalibus se tractaturum instituit. Deinde secundo de partibus animal. cap. 1. de concretione, & liquefactione loquens ait se de his disseruisse alio loco, & hũc quartum intelligit. Ad hæc partes similares prius in communi cognosci operæpretium erat, postea singulariter, communiter hic de eis tractatur, separatim uerò in libris de animalibus & plantis. Quare est perspicuũ librum hunc ijs, qui sunt de animalibus, præferri, & proximè ei, qui de historia nuncupatur, hic enim primus est inter libros de animalibus, ut insequenti dicemus præfatione.

De Diuisione. Cap. 15.

TEMPVS est ut de Diuisione loquamur, quatuor in partes scindi totum hoc opus dicimus. in prima cùm nonnulla de primis accepisset qualitatibus Aristoteles, quòd duæ sunt actiuæ, duæ uerò passiuæ, duo disputare instituit, nempe quæ actiuarum sint operationes, & quæ passiuarum species, usq; ad tex. 28. opera facultatum, quæ actiuę sunt, explicat, ut quid sit generatio, concoctio, & quæ his contraria sunt. in secunda parte usque ad tex. 42. species passiuarum aperiuntur, ut quæ ex humido & sicco ortum habent, ueluti durum & molle, simulque de concretione, liquefactione, exiccatione, & humectatione agitur, & quæ sunt corpora, quę his subijciuntur affectionibus. in tertia uerò parte ad tex. usque 48. de partium similarium constitutione disseritur, modusque earum productionis traditur. Postremùm differentiæ, quibus partes similares dignoscuntur, ponuntur, ratioque earum cognoscendarum

darum aßignatur, differunt enim qualitatibus sensibilibus, & affectionibus, quę ad agendum & patiendum attinent. & hæc sint dicta de re hac.

De Vtilitate. Cap. 16

NOVISSIME propoſuimus de utilitate differere, de qua in præsentia agere decreuimus, est huius operis primaria utilitas, quòd partem felicitatis speculatiuę nobis suppeditat. diximus enim in prima præfatione felicitatem contemplatiuam nobis ex artibus speculatiuis comparari, cùm autem facultas hæc pars sit scientiæ speculatiuæ, intellectui pro felicitate acquirenda non paruo emolumento erit, nisi enim intellectus fuerit singula factus, suam non adipiscitur perfectionem. Ad multas etiã res perutilis est hic liber, primùm maximo usui est medico, qui ut crassos humores noscat extenuare, & crudos concoquere, rebusque putridis auxiliari, opus est, ut concoctionem, cruditatem, & putrefactionem cognoscat, quarum cognitio probè hic traditur. Perdiscet etiam corpus densius rarefacere, & rarius constringere. Fundendi quoque ars, conflandique metalla maximam ab hac facultate sumit utilitatem, hic enim metallorum materia, & eorum modus productionis, quæque sit illorum cuiusque natura, quę arti fusoriæ pernecessaria sunt, explicatur. Reliquas omitto facultates, quæ nõ parum commodi ab hac disciplina recipiunt, id tamen unicuique sit perspectum, opus hoc summo studio, magnáque diligentia esse perlegendum. Hæc igitur sunt ea, quę hoc uolumine declarari operę pretium fuit.

1 de partib. anima. c. 2.

Præfationis Quintæ finis.

ASCANII COMITII PRAEFATIO SEXTA,

IN LIBRVM DE ANIMA.

Autoris institutum proponitur.

ETSI multas uariasque res nobis natura conciliauit, nulla tamen est, quæ nobilior præstantiorque anima sit, & quamuis nulla res sit, in qua non mirandum aliquid inditum habeatur, anima tamē non modò mirabilis, sed prodigio similis est, si eā præsertim spectemus, quę hominis propria est, qua futura & preterita dignoscimus, quid in vnaquaq; re optimum sit, cernimus, & inter nos naturali quadam societate coniungimur. neque ulla re alia absumus à ferarum natura, quin etiam ea sublata nihil interest inter hominem & lapidem. Si igitur cæteris omnibus nobilitate & dignitate anima antecellit, quis ambiget eius notitiā præstare reliquorum contemplationi? Hinc primordia nostri ortus conspicimus, spectatoresq; superarum rerum atque cælestium efficimur, nostræq; uita in alio seculo æternitatem inuenimus. In eius disciplinam meū modò est institutum Præfationem præmittere, uelu ti in aliarum rerum præceptionibus fecimus, triaque disputare more interpretum decreuimus. Primum est, an de anima differere ad naturalem spectet philosophum. Secundum, qui locus inter naturalis philosophiæ libros tribuendus sit huic de anima historiæ. Tertium uerò ad materiam operis, & scopum attinet. Nec in istorum disceptatione à nostro disputandi genere discedemus, primùm enim aliorum sententias recensebimus, eam deinceps, quam ueram putauerimus, in medium proferemus.

Opinio Ioan gram. Cap. I.

PRIMVM nobis Ioan. gram. opinio occurrit, quam ipse protulit primo de anima, qui scientiam de anima uniuersam nec naturalem nec diuinam opinatus est, sed magis disciplinam quandam ex utraque cõflatam, in qua pars sit diuinæ, & pars naturalis scientiæ. Et ut hæc intelligatur opinio, animaduertere oportet, tres esse animas, siue potius partes aut species nuncupare uelimus, uegetatiuã, sensitiuam, & intellectiuam, quarũ duas priores, quoniam e materiæ gremio eductæ sunt, materiales materiæque immersas dicimus, postremam verò, eo q̃ ei nulla est cum materia societas, immaterialẽ ab omniq; materiæ coniunctione disiunctam uocamus. ait igitur opinio eas tractare animas philosophum naturalem, quæ materiæ adhærent, ab eaq; subtractæ non sunt, de separatis uerò & abiunctis Metaphysicus differit. Verùm cùm in hac de anima oratione de triplici agatur anima, pars eius, in qua de vegetatiua, & sensitiua disputatur, ad naturalem attinet. altera, in qua de rationali, ad Diuinum. Prorsus igitur uniuersa hæc facultas nec naturalis nec diuina dici potest, sed potius ex parte utriusque composita. Hæc sic astruitur opinio. Aristo. primo de anima plane testatur non de omni anima loqui philosophum naturalem, sed de ea duntaxat, quæ materiæ inest, uerba sic leguntur. naturalis est considerare de anima, aut omni, aut huiusmodi. locutus est cum dubitatione, ut innueret solùm de ea anima agere philosophũ naturalem, quæ materiæ coniuncta est, & in qua habet passiones, ut significat, quando adiecit, aut huiusmodi, sic autem tantum uegetatiua, & sensitiua se habent, nam intellectui nihil cõmune est cum materia. Scientia igitur hæc erit naturalis, si ad illas duas animas referatur, si uerò ad alteram, dicetur diuina. Aristoteles uerò hos duos sermones simul coniunxit, inquit Ioa. gram. quia hic est eius mos, ut causas materiales ad abstractas & separatas redigat, sicut in libro phys. fecit, ubi postquam de causis materialibus & de motu egerit, de immobili motore & abiuncto differit. quod idem seruauit lib. de gen. & corr. in quo causas materiales & infimas ad superiores reduxit. à quo procedendi modo non uisus est hic recedere, nã ubi primùm de vegetatiua & sensitiua formis materiæ coniunctis disseruit,

i. de anima tex. 15.

i. de anima tex. 15.

uit, ad intellectum formam separatam se contulit. Præterea hæc opinio ex Arist. 6. met. confirmatur, ubi naturalem non de omni anima contemplari asseruit, sed solùm de ea, quæ non est sine materia. & 2. metaph. quæ à philosopho naturali tractantur referens ait ꝙ tota natura habet materiam, hoc est, omne quod à Naturali consideratur, habet materiam, intellectus autem est uis soluta & libera segregataque ab omni concretione mortali, ut 3. de anima liquet, de ea itaq; oratio ad Naturalem non spectabit.

6. Met. tex. 2.

2. Met. tex. 16.

Opinio improbatur. Cap. 2.

VERUM hęc opinio à ueritate abhorret, & primùm sic tollitur, ꝙ tunc de anima scientia non foret una, connexeq; inter se essent facultates, quę mutuo rerum pertractandarum natura secernuntur, cõfusa igitur & perturbata maneret hęc doctrina. Præterea ex uno genere in alterum fieret transitus, quodque proprium esset unius facultatis in altera pertractaretur, quod non licere in omnibus Aristo. 1. post. præcepit. Deinde ad eandem attinet disciplinam de genere & speciebus differere teste Aristotele 4. meta. naturalis est de anima loqui, eiusdem erit de omni anima disputare. Ad hęc eiusdem est facultatis principia, & quæ ex eis efficiuntur, contemplari, homo uerò ad naturalem attinet, quare & intellectus, qui eius est principium. alioquin de homine doctrina certa & perspecta non esset in hac scientia naturali, tunc enim quodque scire nos putamus, cùm causas cognouerimus. Deinde si ad primum philosophum de intellectu loqui attinebit, eiusdem erit & de homine differere, cùm ut diximus, unius sit facultatis, quæ de utroque agit, id autem à ueritate est alienum, quandoquidem Metaphysicus solum res ut entia considerat & naturas singulas non perscrutatur, intellectus uerò principium est rei, quæ singularis est, & hominis, quatenus homo. quare Metaphysici munus non erit de intellectu agere. Additur etiam ꝙ certior & amplior hominis cognitio in prima haberetur philosophia, quàm in hac scientia, siquidem eius principium ibi esset perspectum ac exploratum. Præterea Aristo. 7. meta. ait naturalem non materiam duntaxat, sed & formam, & magis hanc, quia nobilior est, considerare, intellectus uerò forma

1. post. tex. 71.

4. Met. tex. 2.

7. Met. tex. 39.

ma est hominis, principiumq; in eo operationis, quare eius tractatio maximè ad philosophũ naturalem attinet. Adijcitur quià Aristo. 1. de anima eos reprehendit, qui de omni anima non sunt locuti simul & de intellectu, mens igitur Aristo. est, ad Naturalem spectare de omni anima disserere, & Auer. ait in com. ꝙ qui naturaliter vult loqui, debet agere de omni anima. Deinde est opinio Io. gram. ꝙ subiectũ hoc in libro sit anima, una autem est facultas, quæ de subiecto & de eius speciebus agit, ut patet 1. post. quare unius erit de omni anima loqui. Deinceps quæque anima in eius definitione posita est naturalis contemplationis, quandoquidem definitio de ea tradita est naturalis, sed uniuersa anima in ea definitione, quæ secundo de anima habetur, complexa est, quoniam Aristotel. in exordio secundi libri se communißimam definitionem allaturum promiserat, & tex. 8. dixit se definiuisse communiter quamlibet animam, quare simul in ea definitione intellectus fuit comprehensus, uerum cùm ad unam spectet facultatem definitum & definitio, similiter intellectus à Naturali considerabitur, si uerum est definitionem de eo traditam esse naturalem.

1. de anima tex. 83.

Rationes soluuntur. Cap. 3.

CVM falsam, à ueritateq; recedere hanc opinionem ostenderimus, paucis diluendæ sunt rationes quas pro ea attulimus, uerùm prius noscere oportet, nullum esse absurdum uarias facultates in eisdem uersari, ratione uerò tractandi differentes, quod perspicuò duobus exemplis patefaciam. primo enim ethic. ait Aristo. de recto fabrum & geometram disserere diuerso dicendi genere, & 2. phy. dixit lineã à geometra & philosopho naturali cõsiderari. Quare rẽ unã à pluribus tractari facultatib. nec absonum nec absurdum est. Consimili ratione fateri possumus nonnulla reperiri, quæ diuino & naturali philosopho cõueniant, si diuersa ratione fuerint excogitata, illisque modis, qui eorum proprij sint. siquidem Diuinus omnia contemplatur, ut entia sunt, Naturalis uerò ut in seipsis habent principium motus, & quietis. Quare etsi concedimus intellectum ab utroque considerari, id nõ una accidet ratione, sed à primo philosopho ut est principium hominis quatenus ens est, à natura-

1. ethic. ca. 7.

2. Phy. tex. 18.

à naturali ut est causa corporis naturalis. Par aũt est ratio de recto, & de intellectu, ueluti n. illud à pluribus tractatur artibus, ita hic, nullaque ratio diuersitatis aßignari potest. Est præterea alterum animaduertendum, quod licet dixerimus separata & materia carentia ab utroque posse considerari philosopho, eorumtamen contemplatio primùm pertinet ad Diuinum, priusque ei tribuitur, quandoquidem prius sunt principia entis, quod in Metaphysica est materia, deinde corporis naturalis, quare eorum tractatio primùm ascribetur Metaphysico, cùm prius sint eius principia, postea Naturali, cuius posterius dicuntur. Verùm cum tota nobilitas diuinæ scientiæ ex rerum abstractarum sermone dependeat, meritò Aristo. semper ait abstracta à primo philosopho disputari, & non à naturali, cui eorum tractationem penitus abrogauit, quod non est præter eius consuetudinem, alicui id abrogare, quod primùm sibi non conuenit, ueluti patet 7. metaph. cùm substantiarum duntaxat dixerit esse definitiones, cùm accidentia quoque definiantur, quorum quia uerę non sunt definitiones, nec eis primùm competunt, sed substantijs, ab accidentibus prorsus eas abstulit, tantùmq; substãtiarum esse asseuerauit. ita de separatis arbitrari oportet, quę solùm à primo philosopho tractari asseruit, nimirũ ad ipsum attinet primùm eorũ cõtemplatio, licet nihil sit, quod prohibeat, ea à naturali disseri. Ex his facilè reijciuntur rationes primùm Ioan. gram. decipitur, cùm abstracta à philosopho naturali considerari minime opinatus est, id enim tantũ abest à ueritate, ut eo nihil absurdius dici queat, quamuis enim abstracta materia careant, cum eaque nullam habeant societatem, naturalem tamen non subterfugiunt disciplinam. Nec Aristo. 1. de anima cum dubitatione locutus est, ut separatorum orationem eriperet penitus Naturali, sed magis, quia putauit ea non primùm à naturali considerari, nec libera & soluta ratione, sed ut materiam inspiciunt sensibilem. Nec uerum est in naturali scientia de eis agi, ut ad ipsa causæ naturales redigantur, siquidem per se id spectat ad philosophum naturalem, sunt enim rerum naturalium principia, sine quorum cognitione sciri non possunt. nec unquam principiorum doctrina altior sublimiorque est ijs, quorum sunt principia, quandoquidẽ eodem continentur ordine, in eademq; facultate tractari oportet. Si igitur Arist. 8. phy. de motore immobili differuerit, id ut philoso

phus

phus naturalis effecit, & necessariò cogebatur pro rerum naturaliũ scientia, ut latius diximus in prima Præfatione. Consimili ratione soluitur locus ex 6. meta. allatus. Ad id uerò, quod ex secundo adducitur, respondetur, quòd addidit Arist. fortè, & id inquit Auer. propter intellectum, qui licet à naturali consideretur, materia tamẽ caret. huiusmodi loquendi modum etiam Aristoteles usurpauit 6. meta. cùm dixit Naturalis speculatiua quędã profectò est, sed speculatiua circa tale ens, quod possibile moueri, & circa substantiam secundum rationem ut plurimum inseparabilem solum est. *& Auer. ait in com. Aristotelem dixisse in maiori parte propter intellectum, qui non est inseparabilis. Et hæc hactenus de hac opinione.*

6. Met. tex 1.

Opinio Simplicij. Cap. 4.

SECVNDO loco nobis Simplicij opinio obijcitur, quam magis diuinare est necesse, quàm perspicuè ex eius uerbis elicere, cùm in profundo scientiam abstruserit satis recondito dicendi genere utens. opinatur autem scientiam de anima mediam constitui inter naturalem & diuinam, ut nec naturalis dicenda sit, nec diuina. Verùm cùm diuerso modo eius recenseatur opinio, noscere oportet, medium dupliciter dici, unum per extremorum negationem, alterum per eorundem communionem, quod adhuc duplex est, aut quia uere utriusque naturæ particeps est, veluti tepidum, aut quia amborum quasdam habet conditiones, sicuti se habere uidentur animalia affixa lapidibus, quibus naturam mediam inter animalia & plantas inesse quispiam existimabit, siquidem cum ambobus conueniũt, sunt enim animalibus similia, quia sensum participant, plantis uerò, quoniam terræ adhęrent, & loco non mouentur. Ait igitur Simplicius si quis philosophias ipsas in extremis statueret, ita ut ex una parte sit naturalis, ex altera autem supernaturalis, media inter utranque scientia de anima ponenda est, animæ enim substantia media inter naturalia & supernaturalia dici potest, ut quodammodo cum naturalibus conueniat, aliquo uerò modo cum supernaturalib. Simpl. summopere approbat hanc opinionem, eamque rationibus & autoritatibus nititur moliri. Et primùm ea affert quæ

1.de partib. animal. capi.1.

quæ ab Aristo. dicta sunt de re hac 1.de partib. animal. in primis ostendens saltem non de omni anima Naturalem differere, deinceps de nulla. Aristo. loco iam dicto cùm docuisset Naturalis munus esse de animalium parte materiali, sicut de similaribus & organicis partibus agere, adijcit, quòd etiam rationi consonum est simul de forma loqui, & de hac magis, quoniam animal aut est anima, aut non sine anima, partes enim animalis, ut pes & manus, cùm discesserit anima, non amplius dicuntur tales, nisi æquiuocè. ambigit igitur φsi naturalis de anima tractare cogitur, an de omni sit locuturus, deinde ostendit non spectare ad naturalem de omni anima tradere doctrinam, & sic argumentatur. si naturalis scientia de omni anima differit, preter eam alia non erit scientia, quod est absurdū, cùm tres sint constitutæ scientię 6.meta. quod sequitur, sic probatur. si de omni anima fit sermo, ergo & de intellectu, quare & de intelligibili, quia relatiuorum & inter se ita coniunctorum eadem est disciplina, mutuò enim referuntur intellectus & intelligibile, sicut sensus & sensibile, si itaque de intellectu disputare ad naturalem attinet, eiusdem munus erit de intelligibili loqui, ac de hoc omni, quare omnia intelligibilia, præter quæ nulla alia est res, erunt naturalis considerationis. nullum igitur aliud intelligibile superest, quod ab altera facultate possit cōsiderari, quare sola erit scientia naturalis. Secūda ratio ex eodem elicitur capite, in ea forma uersatur philosophus naturalis, quæ natura est, quippe de rebus naturalibus earumque formis, quæ naturæ dicuntur, differit, intellectus uerò non est natura, quod ex eius definitione ostenditur, qua dictum est, principium esse motus: nullius autem motionis intellectus est principium, non uegetandi, quia huiusmodi motus principium est anima uegetatiua in plantis, in quibus non est intellectus, nec sentiendi, quoniam huius principium est sensitiua in brutis, quæ intellectu carent, nec eius motus, qui localis dicitur, quia hic inest brutis sine intellectu: intellectus igitur nullius motus est principium, natura itaque dici nequit. Præterea natura semper facit aliquid propter finē, & alicuius gratia operatur, ut liquet 2.phys. intellectus uerò dum aliquid efficit nullum inspicit finem, quandoquidem quæ à materia separata sunt nihil agunt propter finem, est autem intellectus abstractus, ut 3 de anima patet. Deinde Naturalis formas liberas & ab omni materia

solutas

solutas non perscrutatur, intellectus uerò substantia est abstracta, ab omniq; materiæ societate abiuncta, quare de eo agere non spectabit ad Naturalem. Hic est primus modus probationis, quem Simplicius arripuit ad ostendendum saltem non de omni anima naturalem loqui. Monstrat deinceps de nulla anima fieri sermonem in scientia naturali, ut simul de anima disciplinam non esse naturalem pateat faciat. Prima est ratio, in ijs uersatur formis philosophus naturalis, quæ sunt naturales, anima uerò non est forma naturalis, siquidē omnis forma naturalis est terminus & finis naturalis corporis, ut naturale est, anima uerò non est finis & terminus corporis naturalis, sed cum hac adiectione organici, ut cōstat in animæ definitione, ubi dicitur, ꝙ est actus corporis physici organici. Secundò monstrat animam non dici formam naturalem, nec ad scientiam de natura spectare, quoniam quæque forma naturalis est motus localis principiū passiuum, veluti ipse protulit 2. phys. ubi asseruit naturam esse quādam aptitudinem, qua res suapte natura mouetur, quare si forma naturalis dici debet natura, erit quoque passiuum motus principiū, anima licet localis motionis sit principium, non tamen passiuum, qui nimo actiuum, ut liquet 8. phys. ubi dictum est animalia moueri à seipsis, idq; proprium esse animatorum, & in hoc animata ab inanimis seiungi, quippe illa habent motus principium actiuum, hæc uerò passiuum, ut eodem libro patet. Quare con[illegible] animam non esse formam naturalem, nec ea à philosopho naturali cōsiderari potuit. Similiter nec de ea differere spectabit ad diuinū, anima.n. uegetatiua & sensitiua sunt formæ materiæ coniunctæ, de eiusq; potētia procreatæ, formæ autem id genus à primo philosopho non tractantur, qui semper abstracta & à materia abiuncta contemplatur. Nec intellectus illius spectat orationem, licet eius substantia subtracta sit ab omni mortali coniunctione, quandoquidem ipsius operatio, si ut Progressus, & non ut in se manet, spectetur, sine materia & corporis uirtutibus fieri non potest, quæ uerò à primo tractantur philosopho, purè impartibilia & stabilia omnino sunt, quę nec pro operatione nec pro existentia corporis ministerio indigent. Patet igitur de anima scientiam negatione dici mediam, siquidem nec naturalis, nec diuina est, & ab utraque distat consideratione. media quoque dici potest, ut utriusque participat conditiones, complecti-

8. Phy. tex. 27.

Ibidē tex. 32.

tur quidem naturalis scientię conditiones, ut de ijs differit formis, quę corpori adhęrent, & sine materia non possunt operari, quales sunt uegetatiua & sensitiua, intellectus etiam, ut à summa sua egreditur perfectione, cum naturalibus conuenit formis, quippe sine corporis uirtutibus nõ operatur, ut uerò ex materiæ sinu natus non est, nec cum corpore communes obtinet actiones cùm ad seipsum redierit, maximam cum diuinis formis habet societatem, cumque ijs conuenit, quæ ad Metaphysicum pertinent. Vtriusque igitur scientiæ particeps est hæc de anima facultas, mediaque duplici ratione di cenda est. quod idem asseruit Simplicius proęmio 1. phys. binc eorũ patet error, qui Simplicium parum sibi constare putarunt, ut aliter hic, q̃ in physicis senserit, quod uerũ non est, idẽ semper cõfessus est, ibi. n. cũ Naturalẽ & Diuinã enumerauerit sciẽtiã, inter has medias scientias Mathematicam & de Animadoctrinam collocat, nec opinatus est disciplinã de aïa esse statuendam inter Mathematicas.

Opinio improbatur. Cap. 5.

SIMPLICIVS *magnus peripateticus eximio præclaroque ingenio præditus, in hac uerò re contentionis cupidior quàm ueritatis, Aristotelis mentem non attigit, plurimũmq; abfuit ab eius sentẽtia. Primùm arguitur, quippe illud sensisse Arist. arbitratus est, ꝙ de nulla anima naturalis differat, cùm tamen aliud præceperit 1. de partib. animal. ibi enim dubitans an de omni anima naturalis loquatur, ostendit eam duntaxat animam à naturali non considerari, quæ non est natura, sicuti intellectus se habet, quem ratione probabili, ut paulo infra dicemus, ostendit non esse naturam, eo ꝙ principium non est motus. Concedit igitur uegetatiuam & sensitiuam spectare ad Naturalem, cùm tamẽ Simplicius uniuersæ animæ tractationem Naturali abroget. Præterea de materia & forma differere unius est facultatis, ut secundo phys. patet; animalis materiam à naturali tractari monet Aristo. primo de partib. animal. quare simul & formã, & magis hanc, ut ibi testatur Arist. & 7. meta. anima uerò est animalis forma, ut liquet 2. de anima tex. 37. quare de anima naturalis uerba faciet, & id non solùm de illis formis, quas diximus materiæ inhærere, intelligendum sit,*

2. Phy. tex. 22.

7. Metaph. tex. 39.

uerum-

uerumetiã de intellectu, qui similiter actus & forma est rei naturalis ut puta hominis, pro cuius sciẽtia oĩa principia sunt cognoscẽda, ut etiam contra priorem opinionem ostendimus. Deinde cuius sunt partes de aliqua re composita disputare, ad eundem attinet causas, ex quibus res illa efficitur, contemplari, uerùm naturalis est de homine loqui, is ipse simul de intellectu, qui eius principium est, disseret. Ad hæc quarta esset danda scientia, quippe Simplicius hanc de anima scientiam à cæteris omnibus disiungi arbitratus est, id autem ualde est absurdum, siquidem Arist. 6. meta. ex rerum sectione tres statuit scientias, Naturalem, Diuinam, & Mathematicam. Præterea perfecta non esset rerum naturalium scientia, quoniam de animalibus doctrina absoluta non haberetur, anima enim ignoraretur, quæ eorum in triplici genere est causa, finis, forma, & efficiens, teste Aristo. 2. de anima, ea igitur non scita tria causarum genera pro animalium disciplina essent ignorata. Deinceps de anima liber ijs adnumeratur, qui de rebus naturalibus tractant, ergo est naturalis alioqui confunderentur libri, qui ad diuersas spectarent facultates, in fine autem de animalium incessu Arist. se de anima tractaturum pollicetur, & initio libri de sensilibus, qui librum de anima proximè consequitur, fatetur se de anima egisse, cùm autem ambo isti libri, inter quos qui de anima inscribitur, collocatur, sint naturales, similiter & medius erit naturalis.

2. De anima tex. 37.

Rationes euertuntur. Cap. 6.

VT funditus Simplicij opinio intereat, nullaque uis pro ea tuenda supersit, diluendę sunt eius rationes. Primùm dicimus rationes omnes, quæ ex primo de partib. animal. depromptę sunt, esse probabiles & dialecticas, nec eas necessarias & demonstratiuas intelligere oportet, aliter multa in Aristotelis doctrina ruerent, ueritasq́; multis in locis labefactaretur, & id in primis in priori argumento conspicere ualemus, quando dicebatur, ꝙ si naturalis de omni anima disserit, ergo & de intellectu & de omni intelligibili, quare superuacaneæ forent reliquę scientiæ, primũ hęc ratio respuitur, siquidem naturalem de intellectu & intelligibili loqui assentimur, uerùm negamus illud sequi, cæteras scientias fore superfluas

fluas, nam fieri potest philosophum naturalem res omnes cunctaque intelligibilia perscrutari, cęteras uerò scientias auferri non est necesse, quandoquidem eędem res alia ratione diuersoque tractandi genere ab alijs artibus possunt tractari, dictum est enim ante facultates mutuò secerni non ex rebus disputandis, sed ex diuerso disserendi modo. Præterea ratio hæc ostenditur minimi esse momenti, nam detur cui tribuenda sit tractatio de intellectu, eamque primam philosophiam concedamus, tunc eodem utar argumentandi modo quod alia scientia non sit admittenda præter diuinam, quæ de intellectu & intelligibili disputat, superfluæ igitur erunt reliquæ disciplinæ. quare idem consequitur absurdum quamcunque posuerimus facultatem de intellectu differētem, si ueram rationem illam putauerimus: nec aliquorum responsio aliquod habet momentum, quòd par ratio non sit de scientia uniuersali, qualis est Metaphysica, & de Naturali, quæ partem entis contemplatur, prima enim philosophia communiter de omnibus disputat, quare etsi de intellectu & intelligibili doctrinam faciat, reliquæ tamen facultates non erunt superuacaneæ, nam quæ communiter in ea tractantur, singulariter deinde in scientijs particularibus considerari contingit, nam ut liquet 4. meta. prima philosophia rimatur ens, ut ens est, aliæ verò scientiæ abscindūt partem entis. Verùm hi magnopere decipiuntur, quia eadem sunt, quæ in utraque considerātur facultate diuerso dicendi genere, quare consimili ratione dicere possumus Naturalem omnia intelligibilia pertractare ratione singulari, superest deinceps ea tractatio, quæ uniuersa est, primoque philosopho ascripta. Præterea de intellectu naturalis uerba facit, nec rectè dicunt, qui de intellectu, ut anima est, naturalem differere opinati sunt, Arist. uerò in libro de partib. loqui de intellectu, ut intellectus est, quo modo etiam à primo philosopho cōsideratur. id aūt nimis est absurdum, nam 3. de anima de intellectu, quatenus est intellectus, ut principiumque est intellectionis, fuit disputatum, licet ut materiam respicit sensibilem, & ut causa est rei naturalis. Secundo uerò libro ut est actus & forma corporis, & vt anima. Deinde si de intellectu agere ad Metaphysicū spectat, fuit diminutus Arist. in prima philosophia, cùm ibi aut parum aut nihil de eo dixerit. falsum est etiam asserere primum philosophum tractare de intellectu, ut intellectus est, quia quæ ab eo con-

4. Met. tex. 1.

sideran-

siderantur, entis ratione complectuntur, quare ut principium entis tantum considerabitur. illud quoq; à uerò abest primo de partibus disputari de intellectu, ut intellectus, quandoquidem ibi Arist. quærit an de omni anima loquatur naturalis, quare nomine animæ comprehendit intellectum. Deinde quæstio ibi mota de anima est. Rectius igitur erit iuditium, si probabilem & non demonstratiuam putauerimus rationem illam, nec si eam demonstratiuam & necessariã demus, proposito conducet, nam concedamus eundem esse, qui de intellectu & de intelligibili uerba facit, & de omnibus rebus, tamen non alia ratione, nisi quatenus sunt intelligibiles, id enim duntaxat probat ratio, siquidem sic mutuò referuntur, superfluæ deinde non erunt cæteræ scientiæ, quæ de eisdem differunt non cum hac adiectione, ut intelligibiles sunt, sed quo ad proprias ipsarum naturas, & accidentia. nulla igitur uia ratio defendi potest. similiter secundam rationem probabilem esse arbitramur, uerè enim intellectus est natura motionisque est principium, tertio. n. de anima cùm de intellectu agẽte Aristoteles locuturus esset, sumit intellectũ esse naturã afferens in omni natura esse agens & patiẽs, nec est uerũ intellectũ non dici motus principiũ, eodẽ. n. libro duo fatetur esse principia motus secũdũ locum in homine, intellectũ, & appetitũ, quod idẽ docuit libro de motu animalium cap. 3. erit igitur intellectus natura, & principiũ motus. nec refert si in brutis motum esse conspiciamus sine intellectu; solùm enim in animali rationali principium motus eum esse statuimus. nec est necesse idem in omnibus esse principium motus localis, alia enim ui & natura mouentur elementa, & alia animalia, nec in his unum principium motus putandum est. Probabile & uerisimile est illud etiam nempe abstracta non propter aliquem finem operari, Deus enim abiunctus est, primaria tamen intentione licet propter seipsum agere dicatur, ueluti & reliquæ cœlestes intelligentiæ, ea tamen, quæ secunda & posterior dicitur, propter hæc inferiora operatur. Verùm quis ambigere posset, cur huiusmodi rationes probabiles & logicas acceperit Aristoteles, dum eam agitat quæstionem? præsertim cùm ipse alterius fuerit opinionis, aliudq; in re hac senserit. Dicimus id passim usurpari ab Aristo: eiusque esse consuetudinem, ut nostra exerceat ingenia, quæ est una utilitas, quæ ex Dialectica sumitur, ut patet 1. Topic. afferre rationes

3. de anima. tex. 17.

Eodem lib. tex. 48.

1. Topic. capi. 2.

proba-

probabiles, ex utraque enim parte motis difficultatibus, hisque uarijs modis disputatis facilius ueritas conspicitur, rerumque naturæ cognoscuntur, si suus præsertim non sit locus, in quo potius aliorum sectatur opiniones, quàm ex animi sententia loquatur, ueluti constat fecisse 3. meteor. cùm de iride agit, asserit enim uisionem fieri per radiorum ex oculis egressum, libro tamen de anima, & de sensibilibus, ubi locus erat de re hac tractandi, ait eam fieri per ingressum speciei. Consimili ratione dicimus, idem hic Aristotelem seruasse, per rationes logicas & probabiles, iuxtaque aliorum opinionem rem hanc disputasse, locus enim differendi de re hac, & huic disputationi magis congruens est in libro de anima, in cuius primo de re hac disputans statuit Naturalem de omni anima, ut materiæ coniuncta est, sermonem facere. Si etiam intimius uerba libri de partib. animal. perscrutemur, solutam fuisse ab Aristo. hanc quæstionem secundum propriam sententiam, ibique ueritatem stabilitam inueniemus, statim enim in principio illius orationis Naturalem materiam & formam, & magis hanc pertractare asseruit adijciens animal aut esse animam, aut non sine anima. protulit igitur prius, quod senserit, deinde ut nostra exerceret ingenia modumque disputandi traderet, & ad maiora nos excitaret, dialecticè argumentatus est contra ueram opinionem. Et hæc sint satis dicta pro ijs, quæ allata sunt ex eo libro. Nunc ad alias transeundum est rationes, & primùm Simplicio assentimur, dum Naturalem formas naturales tractare autumauerit, inficiamur autem animam non dici formam naturalem, si enim reduplicatiua illa sic intelligatur, ut propositionem faciat de omni, sicuti frequenter accidit, eius probatio est falsa, quod forma naturalis sit terminus corporis naturalis, ut naturale est, tunc enim cuiusque corporis naturalis esset forma, quod idem de lapidis forma intelligi potest, quòd cùm sit eiusmodi forma, cuiusque corporis dicetur forma, quo nihil est absurdius. Quare dicimus, quod anima est forma naturalis corporis, non cuiusque tamen, sed eius tantum, quod est organicum. Si autem uelit Simplicius animam esse formam & terminum corporis naturalis, ut naturale est, hoc est ut habet in seipso principium motus & quietis, non secus atque ipse, sentimus. Falsum est autem illud, naturalem formam esse principium pasiiuum motus, natura enim bifariam dicitur, nempe materia

1. de anima tex. 15. 16.

ria & forma, uerùm cùm materia sit principium paßiuum, remanet ut forma sit actiuum, mutuò enim disiunguntur, & aduersarias obtinent conditiones, nam formæ est agere, materiæ uerò pati, ut liquet 2. de gen. & corr. neque locus ex physicis adductus nobis obstat, quippe si animata à seipsis mouentur, est necesse habeant in seipsis principium actiuum motus, ne actio & paßio ab una fluant natura. Hæc igitur opinio quantum à ueritate & ab Aristotelis sententia remota sit, ex dictis constat.

2. de gen. & corr. tex. 53.

Opinio Aliorum. Cap. 7.

QVIDAM recentiorum cùm multas hac in re perspexerint difficultates, quas dissoluere non poterant, in aliam à prioribus iuerunt sententiam, & in Mathematicarum numero hanc de anima scientiam reponendam existimarunt. Quod rationibus & auctoritatibus nituntur mõstrare, & primum Them. testimonio, qui in proœmio primi phys. tradens ex rebus, quę tractantur, scientiarum distributionem, ait cognitionem eam, cui res partim coniunctæ materiæ, partim abstractę subiectæ sunt, uocari Mathematicam, & scientiam de anima, adijciens simul rationem, quæ enim Mathematici sunt, partim materię adhærent, partim ab ea separata sunt, cuiusmodi se habent, de quibus in libro de anima disseritur, quandoquidem duæ animę partes, nempe uegetatiua & sensitiua, cum corpore permixtæ sunt, altera uerò utputa intellectiua libera & soluta est à materia: quare hæc disciplina in Mathematicas reponenda est. Pręterea multa communia huic facultati sunt cum illis, certisſimæ nanque sunt demonstrationes, quarum usus hoc in libro habetur, ut testatur Arist. initio, quales se habent quoq; quę in Mathematicis fiunt, quas in primo gradu certitudinis existere dixit Auer. 2. meta. Si autem aliquæ facultates uocantur Mathematicæ, quòd certißimis utuntur demonstrationibus, cur non scientia de anima in eodem loco reponatur, cùm similes in ea fiant demonstrationes? Ad hæc Aristo. dixit de anima doctrinam ad omnem conferre ueritatem, maximè uerò ad scientiam de natura, quæ autem naturali conducit, facultas naturalis dicenda non est, alioquin

2. Meta. cõ. 59.

sibi ipsi conferret. Deinde in nulla altera scientiæ parte Aristoteles adeo præclaro & egregio proœmio, in quo commodum dicendi ordinem & rei difficultatem explicet, usus est, nisi hic, non est igitur suspicandum hanc de anima facultatem partem esse scientię naturalis, sed magis ab hac eripiendam, & aliò trãsferri oportere, illa enim omnia magis explicari erat necessariũ initio uniuersæ sciẽtiæ. hoc idem ex Ioan. gram. 1. de gen. & corr. confirmatur, qui philosophiæ partes enumerans de hac scientia non meminit, innuẽs librum hunc non esse naturalem.

Opinio Reiicitur. Cap. 8.

12. Meta. tex. 44.

VERVM hęc opinio recta non est, & à ueritate longè distat, quod sic primùm ostenditur. Aristo. 12. meta. inter scientias Mathematicas solùm Astrologiam ait de substãtia contemplari, cæteras uerò aut in numeris aut in magnitudine, quæ accidentia sunt, uersari, scientia autem hæc de anima, quæ substantia est, differit, in Mathematicis igitur numerari nõ debet. Nec uerum est, ꝙ nonnulli dicunt solùm secundum modum, non autẽ secũdum rem hanc scientiam dici Mathematicam, nam præter id, ꝙ sibi non constant, modò Mathematicam eam uocantes, modo mediam, & partim naturalem & partim diuinam, etiam uidentur constituere quartam scientiam à tribus illis diuersam, quas ex rerum diuisione 6. meta. Aristoteles excogitauit. Præterea arguuntur, cùm potius huic uideãtur adherere opinioni, dici Mathematicam. res enim, quę à Mathematico considerantur, re iunctæ sunt materiæ ratione uerò separatæ, ut liquet 6. meta. anima uerò non sic se habet, ut una sit res, quæ cum materia re permisceatur, ratione uerò ab ea sit abiuncta, sed id in pluribus accidit rebus, ut uegetatiua, & sensitiua mixtæ sint in materia, intellectus uerò separatus existit, ut re solutus sit ab omni corporis societate, teste Arist. 2. de anima ratione, autẽ materiæ coniungitur, siquidem sine ea definiri nequit. Deinceps id Mathematici non est, quod neque re neque ratione à materia est separabile, ut patet 6. meta. uegetatiua uerò & sensitiua penitus cũ corpore cõiunguntur, ut pro existentia, & pro ratione eo indigeãt, sunt enim formæ cum materia permixtæ, ab eaque inseparabiles, ne

6. Met. tex. 2.

2. de anima tex. 21.

6. Met. tex. 2.

que

que sine corpore percipi possunt, siquidem in earum definitione ipsum complectitur, quãdo dicitur quod sit actus physici corporis, in qua definitione etiam intellectus clauditur. uniuersæ igitur animæ tractatio omnem Mathematici considerationem subterfugit. Aristoteles enim 2. phys. discrimen docens inter Mathematicum & naturalẽ, precipit Mathematicum definire sine materia, Naturalem uerò cum materia, & 1. de anima explicans modum definiendi, qui animæ congruit, cum materia eam definiri asseruit. Præterea unius est facultatis considerare principia, & quæ ex his efficiuntur, loqui de animalibus, quorum anima in triplici genere est causa, spectat ad naturalem, ergo similiter de anima. quod idem testatus est Aristo. primo de partib. animal. asserens animal aut esse animam, aut non sine anima, æquiuoceq́; dici sine ea. Additur etiam quod tractandi modus definitioni similis est, ut liquet 6. meta. modus animæ definiendæ naturalis est, quandoquidem cum materia definita est, quare anima naturalis erit considerationis.

2. Phy. tex. 19.

6. Met. tex. 2.

Rationes eiiciuntur. Cap. 9.

NEC hæc opinio ueris innixa est rationibus, falsoque Themistio ascripta, primum quia proœmium illud, ut in prima monuimus Præfatione, adulterinum est, nec Themistij sapit paraphrasim, & potius ex Simplicio sumptum opinor. Præterea etsi illis id damus, Themistijque esse fatemur, aliud tamen sensisse, quàm ipsi dixerint, putandum est, solùm enim ibi asserit Mathematicam, & de anima scientiam in ijs numerari, quæ mediæ sunt, & quæ res quodammodo materiæ iunctas, ab eaque quodammodo separatas considerat. Nec ratio aliquod habet momentum, par enim ratio non est de ijs, quæ ab hac tractantur facultate, & de quibus Mathematicus differit, res enim à Mathematico pertractatæ eædem cum materia sunt permixtæ, & ratione ab ea separabiles quo modo non se habent, quæ in hac considerantur facultate, nam licet ratione omnes sint inseparabiles, aliquæ tamen re prorsus materiæ adhærent, ut uegetatiua & sensitiua, aliæ uerò separatæ, ut intellectus, nec aliquid est in hac disciplina, quod re corpori sit coniunctum, ratione uerò separabile, nã ne intellectus quidem sine ma-

teria consideratur, cùm ita hìc pertractetur, quatenus materiam respicit sensibilem, principiumque est rei naturalis. nec est uerum demonstrationes huius scie̅tiæ dici certißimas, ut malè putauit Auer. nam uerbum illud, secundum certitudine̅, non ad demo̅strationes referendum est, sed magis ad conte̅platione̅. Adijcitur e̅t quia Auer. 7. meta. fatetur animam non habere perfectam definitionem, quandoquidem compositorum exactæ sunt definitiones, ut patet 8. meta. igitur animæ definitio perfecta non est, nec in hac scientia dabuntur perfectæ demo̅strationes, na̅ ut co̅stat 1. de a̅ia quodquid est subiecti mediu̅ est in demo̅stratione. Concedimus e̅t scientia̅ de a̅ia conferre ad naturale̅ disciplina̅, quia ut ait Auer. a̅ia est principiu̅ animaliu̅, scientia de a̅ia ei, quæ est de aimalib. conducit, quæ pars est scientiæ naturalis, quare confert ut pars uniuersæ. nec est præter Aristo. co̅suetudinem in parte facultatis efficere proœmium, cùm interdum in capitum principijs id fecisse inueniatur, hìc tamen clarius & nobilius prepofuit propter scientie prestantiam & rei difficultatem, na̅ præter id, ꝙ eas obtinet difficultates, quæ uniuersæ scientiæ conueniunt, alias tamen continet, quas ex seipsa habet. nec locus Ioan. gram. eorum confirmat opinionem, satis ei fuit, si libros de Animalibus recensuerit, in quibus qui de anima est numeratur, ueluti Alexander fecit 1. meteor.

7 Metaph. co̅. 10.

1. De anima tex. 11.

1. de anima com. 2.

Opinio propria. Cap. 10.

EXPLOSIS aliorum sententijs modo reliquum est, ut nostram afferamus, quare dicimus, ꝙ cùm animæ sint tres, uegetatiua, sensitiua, & intellectiua, si de duabus prioribus loquamur, perspicuum est eas ad naturalem attinere, siquidem eas perscrutatur formas Naturalis, quæ cum materia mixtæ sunt, illæ uerò eam sortitæ sunt conditionem, ut à materia nunquam poßint abiungi, quare naturalis erunt considerationis, & proinde Aristo. 1. de anima dixit naturalem eas pertractare formas, quæ materiæ coniunctæ sunt & 1. phys. ait de ijs formis Naturalem differere, quæ sunt materiales, & interitui obnoxiæ. Ad hæc 6. meta. de ea anima naturalem loqui asseruit, quæ est in materia. quare nulla super hac re accidit dubitatio in uegetatiua & sensitiua, ambiguitas rema-

1. Phy. tex. ulti.

remanet de intellectu, quem separatum à materia diximus, siquidem Aristo. 6. meta. dixit à naturali tale ens tractari, quod tum re tum ratione sit inseparabile, intellectus uerò re separatus est, cùm eius substantia à corpore non dependeat, quare de eo Naturalis non disseret. Additur etiam, Aristo. 2. phys. asseruit ea esse physicæ considerationis, quæ mota mouent, intellectus uerò cùm sit abstractus mouet non motus, quare ad naturalem eius tractatio non spectabit. Nonnulli autem latinorum nituntur has rationes euertere accipiẽtes intellectum bifariã considerari, uno modo in seipso & ut una est intelligentiarum, quomodo de eo primus philosophus disputat, alio uerò modo ut motus & operationum est principium, & quatenus eius actio à sensu & phantasia dependet, & ita materiæ est coniunctus, & physicæ est considerationis. dicunt igitur hic tractari de intellectu ut cum materia est permixtus, quo etiam modo per accidẽs mouetur & motione quidem non uerè nuncupata. Verùm isti magnopere decipiuntur, dum opinati sunt intellectum ut separatus est, eiusque substantia à materia non dependet, à naturali non considerari, tantũ id abest à ueritate, ut eo nihil absurdius dici possit, Aristo. enim 3. de anima ea explicat de intellectu, quæ sibi ut separatus est competunt, ut quod sit separabilis, non cũ materia permixtus, impassibilis, & substantia actu ens, quæ sibi non congruunt, nisi ut à corpore est seiunctus. Præterea ut res perfectè & exactè cognoscatur, est necesse, omnibus illis modis consideretur, quibus potest, cùm re & uere intellectus sit abiunctus, alio modo in libro de anima nõ debebat considerari, exacta aliter non fuisset eius tractatio, quinimo alio modo, quàm esset, fuisset consideratus. nec uerum est eius operationes à materia dependere, ita enim se haberet substantia, quandoquidem operationes sunt similes substantiæ, principioque, à quo fluunt, respondent. falsum est etiam intellectum per accidens moueri, siquidem per accidens quoque interiret, esset enim forma materiæ mixta, ex eiusque potentia educta, quælibet enim forma ita se habens ortui & interitui subijcitur. Deinde nec intellectus in se consideratus ad diuinum spectat, à quo omnia tractantur sub ratione entis, quare solùm ut est principium entis, & non ut intelligentia ab eo considerabitur. Aliter igitur nos propositas rationes dissoluimus, & prius noscere oportet, ut etiam paulo ante dictum est, ꝙ

2. Phy. tex. 71.

3. De anima tex. 19.

ſcientiæ mutuò ex rebus pertractandis non ſeiunguntur, ſed ex modo differendi, eadem à compluribus facultatibus poſſunt conſiderari diuerſo tractandi modo, & proinde quæ ſeparata dicuntur, nō modo à primo philoſopho explicari poſſunt, uerumetiam à naturali, licet ille ſic de eis diſſerat, ut ſunt principia entis, hic uerò quatenus corporis naturalis. & id nullum eſt abſurdum, cùm id de linea præcipiat Ariſto. 2. phyſ. & de recto 1. ethic. ut paulo ſupra retulimus. quare iſtorum prima ratio reijcitur, quoniam Ariſto. addidit ut plurimùm, quod dictum fuit propter intellectum, inquit Auer. ratio uero ex ſecundo phyſ. allata malè fuit accepta, ibi enim Ariſto. oſtendit, quæ ſint ea mouentia, quæ eadem ſpecie ſunt cum forma, & ait ea eſſe, quæ phyſica ſunt, hoc eſt, quæ in ſeipſis habent principiū motus, at quæ mouentia mouent & non mouentur, non ſunt Phyſica, & hæc cū forma eadem ſpecie non ſunt. nō probè igitur intellexerūt illud uerbum phyſica, quod ad mouens, & non ad ſcientiam eſt referēdū. Ad hæc dicimus intellectum attinere ad Naturalem, quia eſt principium hominis, de quo Naturalis ſcientia multa perſcrutatur, eiuſdem autem eſt facultatis, ut crebrò dictum eſt, principia, & quæ ex his conſtant, conſiderare. Huius etiam opinionis fuit Auer. 2. phyſ. quando aſſeruit Naturalem ſe extendere ad animā intellectiuam uſque, & 1. meteor. inter libros ſcientiæ naturalis collocat hunc de anima. Vera eſt itaque noſtra opinio, ꝙ uniuerſa de anima diſciplina naturalis ſit, & de quaque anima agere munus ſit philoſophi naturalis. & de re hac id ſufficiat.

2. Phy. cō. 26.
1. Meteor. cap. 1.

De ordine. Cap. 11.

TEMPVS *modò admonet, ut ſecundum ꝙ inſtituimus, aggrediamur, de locoq́; qui huic libro eſt tribuēdus, diſputemus. uerū cùm ordo prius & poſterius reſpiciat, id utrūque ſcire oportet, & quem liber hic inſequatur, & cui præferendus ſit, ita enim erit exploratum & unicuique perſpectum, in qua ſede liceat eum collocari. prius tamen eos enumeremus libros, quos facultatem hanc antecellere neceſſe eſt. Primus, qui omnibus præponitur, eſt liber de phyſico auditu inſcriptus, quandoquidem ea, quę cō muniter omnibus rebus naturalibus inſunt, ut principia communia,*

& affe-

& affectiones, quæ cæteris præferenda sunt, tractantur; Verùm cū reliqui scientiæ naturalis libri de subiecti speciebus, & corporis naturalis differant, eum primum constituere operæpretium est, in quo de priori & præstantiori specie agitur, quæ uniuersum est, de quo cùm in libro de cœlo disputetur, eum primum post librum phys. iudicare oportet. Tertius est, qui uniuersè de mixto, & de eius ortu loquitur de gener. & corr. nuncupatus, qui uerò deinceps sunt, de mixti speciebus tractant, primus tamen est, qui de priori loquitur specie, quod mixtum imperfectum nuncupatur, cuius tractatio tribus prioribus libris meteor. complectitur. in quinto loco liber ille continetur, in quo communiter de partibus similaribus fit sermo, quem uulgus imperitorum quartum nuncupat meteororum, qui etiam pro Mineralibus extat, ut in quinta diximus Præfatione. Nonnulli uerò recentiorum alio ordine distribui libros philosophiæ naturalis arbitrati sunt, quandoquidem tria priora uolumina nempe de physico auditu, de cœlo, & de gene. & corr. de principijs esse putarunt, reliquos uerò libros de ijs, quæ ex principijs efficiuntur; & id sensisse Aristotelem conati sunt ostendere, initio enim phys. proponens intentionem ait prius cognoscenda esse principia prima ad elementa usq;, paulatim autem in his libris deuenit ad principia propinqua, libro enim physicorum communia largitur principia, in eo, qui de cœlo est, minus communia, siquidem de cœlesti corpore tanquam de efficiente causa, & de quatuor elementis ut de materia, quæ minoris sunt ambitus ijs, de quibus libro phys. dictum est. uerùm quia de his non fuit absoluta tractatio, fuit necesse alibi eorum aggredi sermonem, quare perfectior & exactior libro de ortu & interitu traditur, ubi ea perfectius cognoscuntur, quandoquidem explicatur causa efficiens, quam solem esse dicitur in obliquo circulo cum motu primi mobilis, atque causa materialis, cùm de elementorum generatione fit sermo. Cum itaque quæque in his tribus libris disputata ut principia differantur, meritò de principijs libri nuncupandi sunt. idem Aristoteles initio primi meteor. uisus est significare, quippe epilogo colligens quæ illucusque dixerat, simulque instituens de quibus sit tractaturus ait. Reliquum autē huius methodi est adhuc considerandum quod omnes priores meteorologiam uocant. *innuit totam de natura scientiam duas in partes secari, in eam, quæ*

de

de principijs, & in eam, quæ de ijs agit, quæ ex principijs efficiuntur. Verùm istorum inscitiam plurimùm admirari conuenit, quis unquam tam rudis & tam ignarus Aristotelicæ disciplinæ, & tam ingenij expers extitit, qui id genus opiniones secutus fuerit? adeo enim à veritate abest hæc opinio, ut nihil ea absurdius sit, quod sic primùm ostenditur. nulla scientię naturalis datur pars, in qua non tractetur simul de principijs & de ijs, quæ ex illis componuntur, de his enim tractatio ad unam attinet facultatem, quare in libris illis, quos ipsi uocarunt de principijs, etiam de compositis disseritur, in unaquaque enim facultate est necesse poni subiectum, quod compositum, & ex principijs factũ esse oportet. quare doctrina libri phys. non de principijs nuncupabitur, cùm ea principaliter non considerẽtur, sed de corpore naturali, qui primarius est scopus, similiter uolumen de cœlo à subiecto denominationem magis accipiens non de principijs, quæ secundaria intentione tractantur, dicendum est, sed de Vniuerso. uocabitur quoque liber de compositis, qui de ortu & interitu inscribitur, quandoquidem de mixto uerba facit, quod suis constat principijs. Præterea tenetur scientia naturalis eorum, quę composita sunt, tradere scientiam, non solùm autem mixta rerum cõpositione efficiuntur, sed etiam elementa, & corpora cęlestia. quare hæc omnia ut subiecta, & non ut principia tractari oportebat, aliter scientia naturalis foret diminuta, siquidem res tot modis considerari debent, quot possunt. tractatio etiam in se pręcedit eam, quę ad alterum collatione habetur, ante igitur disputari debebant, ut res ex se sunt, deinde ut principij rationem ineunt. falsum est etiam reliquos libros de compositis duntaxat dici, quippe in illis proxima inquiruntur principia. Nec rationes allatæ aliquod habent momentũ Aristoteles enim pollicitus est rerum naturalium communia & propinqua principia uenari, ut id quidem ad species corporis naturalis sit referendum, ueluti uidere est in animalium scientia, quorum communißima principia libro physico. sunt inuestigata, propria in ijs, qui de animalibus tractant, similiter cœli communia principia eodẽ libro de physico auditu indagantur, quæ uerò propria sunt in libro de cœlo. nec nobis obstat locus primi meteor. Aristoteles enim ibi eorum, quę dixerat, fecit epilogum, & institutum proposuit, de quibus erat locuturus, quoniam nullibi conuenientius id fieri poterat, quo-

niam

niam opus illud in uniuersa scientia naturali medium tenet locum, ad quod cum peruenisset, & de quibus disseruit, & de quibus erat disputaturus, cõnumerauit, ueluti in medio cuiusque rei fieri solet, ut præterita epilogo repetantur, & futura proponantur. Verum ut ad rem nostram redeamus, libri, quos hunc de anima præcedere est perspectum, sunt, quos retulimus, & in re hac concordes sunt interpretes, apud quos tamen maxima extat controuersia, de eo qui consequi debeat, & quos uolumen de anima præcedat.

Opinio Alberti cognomine Magni. Cap. 12.

PRIMVM se offert Alberti cognomento Magni opinio, qui sextũ locum librum de anima sibi uendicare contẽdit, postque eum, qui de mineris est, collocari, anteire uerò librum de plantis & de Animalib. ita ut in septima sede sit de plãtis disciplina, in postrema de animalib. rationib. & autoritatib. hęc opinio stabilitur, prima est ratio, ꝙ cùm Arist. de animatis esset locuturus nempe de plãtis & animalibus, cogebatur prius de anima disserere, quandoquidem cuiusque cognitio, si eius fuerint principia, non comparatur, nisi ea fuerint cognita, quorum notitia est præferẽda, anima uerò est animatorum principium, eius igitur doctrinã præponi erat necesse. Secundò operæpretium est, cùm de speciebus disputatio est facienda, ut ante de genere sit sermo, libris uerò de animalib. de anima sensitiua differitur, in ijs autem, qui de plãtis sunt, de uegetatiua, quæ uniuersæ animę sunt species, ergo prius de anima communiter erat agendum. quare liber hic, in quo de anima tractatur, antecellit de animalibus libros. & proinde in libro de anima locuturus de anima prius uniuersè, deinde singillatim Aristoteles de ea differit Tertio id præferendum est in doctrina, quod alteri confert, & ex quo reliqua intelliguntur, at de anima notitia magis est necessaria ei quæ est de corpore, quàm contra, ergo præponenda est doctrina de animalibus & plantis, in qua magis de corpore, & parte materiali agitur. Præterea actus prior est potentia tempore, natura, & cognitione, ut liquet 9. meta. anima uerò est actus corporis, quare eius disciplina doctrinę ordine est prior. idem confirmatur

9. Met. tex. 13.

tur Aristotelis testimonio, qui initio libri de sensilibus sic inquit postquam de anima dictum est, de animalibus & uitam habentibus omnibus dicendum est, quare scientiam de anima ei, quæ est de Animalibus & plantis præponit. & in fine de motu animal. inquit postquam de anima dictum est, modò dicendum de generatione animalium, quare fatetur se prius egisse de anima, pollicetur deinceps se tractaturum de animalibus. Adiciunt præterea fautores huius opinionis doctrinæ ordinem esse duplicem, unum, quem inter doctrinas uniuersas inueniri asseuerāt, cuiusmodi sunt Metaphysica, Naturalis, & Mathematica, alterum uerò inter partes unius scientiæ, in uniuersis talis seruatur ordo, ut à faciliorib. exordiamur, ueluti Aristoteles 5. meta. uisus est innuere, quo factū est, ut uetustiores Mathematicas disciplinas in primis addiscendas putauerint, facilius enim doctrina complecti possunt. Has consequitur Naturalis, postremò uerò Metaphysica, quę de rebus magis abditis & occultis uerba facit. inter partes unius scientiæ alius attenditur ordo, ut nō quæ magis facilia sunt, sed cognitu difficiliora præferantur, cùm is usurpetur ordo, qui est secundum naturam, quo Aristoteles in philosophia naturali usus est, ut semper à communioribus ad minus cōmunia profectus fuerit, in quibus naturæ ordo animaduertitur: ut igitur talem tueretur ordinem, fateri cogimur de anima prius tractasse ante doctrinam de plantis & animalibus, quę natura posteriora sunt.

5. Met. tex. 1.

Opinio improbatur, & rationes diluuntur. Cap. 13.

VERVM huius uiri sententiam non probo, nec ei adhęrendum esse opinor, primum quia scientiam hanc de anima ab ea, quę est de animatis, seiungi arbitratur, quod à ueritate abhorret, quandoquidem anima eorum est principium, uniusq; est facultatis de principijs, & de ijs, quę ex principijs fluunt, agere, nec id diuersis conuenit disciplinis. Prętera Aristoteles exordio primi meteor. ea proponens, de quibus post doctrinam meteorologicam erat dicturus, ait de animalibus se tractaturum, nec de anima

ma meminit. quare aut liber de anima sub doctrina de animalibus complectitur, aut in sexto loco minimè est reponendus. Ad hęc in fine libri de mineralibus pollicetur se de animalibus & plantis locuturum, nihil dicens de anima. Deinde in calce de incessu animalili epilogo repetens quæ dixerat, & instituens de quibus est tractaturus, sic ait De partibus igitur cùm aliis, tum ijs, quæ ad incessum animalium faciũt, nec non ad omnem per locum mutationem hoc se habet modo, ijs autem sic determinatis, proximum est de anima contemplari. *Quare post sermonem de Animalibus constituit librum de anima. hoc idem confirmatur ex fine libri de communi motu animalium, ubi colligens epilogo quæ dixerat, primo loco repetit librum de animal. partibus & sic ait.* De partibus igitur uniuscuiusque animalium, & de anima, præterea de sensu & memoria & somno dictum est. *opinio igitur Aristotelis non fuit, ut scientia de anima præponatur ei, quæ est de animatis. Soluendæ modò sunt rationes, quę nullius sunt roboris, & ad primam respondetur, ꝙ uerum est animata cognosci ex eorum principijs, atque ex ipsa anima, tamen non est necesse, ut de anima in altera tractetur facultate, quinimo uno in loco de principijs, & de ijs, quę ex principijs oriuntur, agere oportet. Secunda ratio falsæ innititur radici, si quidē uerum non est in libris de animalibus, si eos à libro de anima seiũgamus, & in libro de plantis tractari de speciebus animæ, solũ enim in illis de parte materiali fit sermo teste Auer. initio libri meteor. cognitio enim animæ habetur in proprio tractatu, ubi etiam separatim de qualibet anima differitur. Nec tertia ratio aliquod habet momentum, quoniam facilius corpus, quàm anima cognoscitur, & proinde Aristoteles in animæ definitione sumpsit corpus, fit autem definitio ex notioribus, ut liquet 6. Topic. præterea ut secundo constat de anima, cognoscitur anima ex potentijs, hæ uerò ex organis, quorum noticia ex operationibus comparatur; cùm autem organa ad animæ cognitionem conferant, quæ materiæ locum tenent, meritò ex materia animam innotescere putandum est. & iccirco Aristo. librũ de partibus materialibus ei, qui est de anima, præposuit. & Alexander initio suæ paraph. dixit ante inquisitionem de anima corporis apparatum esse considerandum. Ad quartam nonnulli respondent ꝙ naturæ ordinę præfertur anima, uerùm ordo hic interdum peruer*

 titur,

titur, ut ab eo incipiamus, quod est nobis notius, & ideo Aristo. eũ secutus ordinem de partibus prius egit materialibus. sed hæc solutio mihi non arridet, siquidem capiunt formam & actum priorem esse materia & potentia, quod uerum non est, unumquodque enim ex materia præxistente procreatur. Præterea antequam aliquod actu sit est necesse, ut potentia prius fuerit, ergo potentia antiquior est actu. nec Aristoteles 9. meta. aliter sensit, ibi enim declarat quomodo actus prior potentia sit tempore, & sic ait. Tempore autẽ prius sic, quod idem specie agit prius, numero uerò non, dico autem hoc re. *si enim actum & potentiam ratione diuersorum animaduertimus, est perspicuum ꝙ actus prior est potentia, nam homo potentia ab eo qui actu est, fit actu homo, quare unius actus & agentis præcedit potentiam alterius & passi. uerum si de eodem loquamur, potentia actum antecellit. asserere igitur simpliciter actum præcedere potentiam, est falsum. si autem unum numero animal respiciamus, materia prior est forma, quæ ex illa educitur. Ad id quod ex opusculo de sensilibus affertur. dicimus non rectè fuisse uerba allata, Aristoteles enim ibi pollicetur de animalibus & uitam habentibus, quænam sint communes & propriæ eorum operationes, inquirere, quod nos minime negamus. nec nobis obstat locus ex libro de motu animal. acceptus, affirmamus enim librum de anima eum, qui est de animalium generatione, præcedere, uerùm ante illum de anima complures sunt de animalibus, ut de historia liber, de partibus, & de incessu. quod uerò de ordine uniuersarum scientiarum dictum est, minimè reijcimus, illud tamen euertimus, in partibus unius scientiæ semper ordine secundum naturam sit utendum, in eis enim interdum ab ijs, quæ intellectu facilia sunt, auspicamur, & aliquando à nobiliori, & proinde Aristo. 5. meta. magis de scientiæ partibus loquens sic ait* Ex opposito uerò aliud principium est illud, unde quodq; optime fiat, ut doctrinæ non à primo ac rei principio aliquando inchoandum est, sed unde quis facilius discat *passim hunc usurpauit ordinem, in facultate analitica prius de demonstratione locutus est quàm de definitione perinde ac de specie notiori, & secundo de anima tractaturus de sensibus non de eo prius uerba fecit, qui natura alios antecellit, sed de nobiliori ut puta de uisu. Dicimus itaque locuturus de animatis Aristoteles prius de notiori*

specie

specie agit nēpe de animalib. in quorum libris, qui de anima est, numeratur, prius autē libro de partibus animal. de parte materiali egit, ex ea enim anima, & pars formalis erat cognoscenda. Verum quis ambigeret, forma notior est materia, quæ secundum analogiam cognoscitur, ut liquet 1. physi. Respondetur, quòd materia est duplex prima, & secunda, prima est informis & potentia existens ad omnē formam, & hæc magis ex forma claret, quandoquidem sensibus non subijcitur. quæ uerò secunda est, omni forma non spoliatur, de qua nunc nos loquimur, quæ etiam ab Arist. fuit explicata libro de partibus, & ex hac quamcommodissimè anima innotescit, ueluti sunt partes similares & organicæ, quæ statim nobis conspiciuntur.

1. Phy. tex. 69.

Auerrois opinio. Cap. 14.

AVERROIS aliam secutus est opinionem, arbitratusque est, ut testatur initio primi meteor. de anima librum in octauo loco cōstitui, ut post librum de mineralibus in sexta sede is collocetur, qui de plantis, in septima uerò qui est de Animalibus, deinde liber de anima consequatur, in nono & postremo loco scientiæ naturalis sint libri Paruorum Naturalium. Deinceps ait ibi Auer. ad libros usque de animalibus Aristotelē usum fuisse eo ordine, qui est secundum necessarium, in ijs uerò, qui deinceps sunt, eo qui est secūdum melius notius. Verum ut hæc Auer. opinio eluceat, animaduertere oportet, doctrinæ ordinem esse duplicem, unum, qui secundum necessarium dicitur, alterum secūdum melius, tunc ordinem secundum necessarium sequimur, quando ea primum docemus, sine quibus cætera perdisci nequeunt, ex illisque hæc cognoscuntur, sicuti Auer. 1. de anima testatur de scientia de anima, quam necessariò ait librum de Animalibus præcedere, quippe animalium cognitio ex animæ notitia oritur, necessarioque prius principia noscere oportet. & proinde Aristoteles primo phys. asseruit principia esse cognoscenda pro rerum naturalium scientia. dicitur etiam ordo hic secundum naturam, quia ex ijs proficiscitur, quæ natura priora sunt. uerùm cùm doctrinæ principium interdum non sit rei principium, sed unde quis facillimè addiscere potest, ut patuit ex Aristotele 5. meta. ideo datur & alius doctrinæ ordo, qui secun-

1. dē anima. cō. 2.

dum melius dicitur, & hic duplex eſt, aut ſecūdū melius notius, aut ſecundum melius nobilius teſte Auer. in proœmio 1. poſt. aliquando enim ab eo, quod notius eſt, melius eſt exordiri, ut liquet libro poſt. ubi de Demonſtratione prius quàm de definitione, ut de notiori ſpe cie Ariſtoteles locutus eſt, interdum uerò à nobiliori incipimus, & proinde in ſecundo de anima de uiſu perinde ac de nobiliori ſenſu prius dictum eſt. quandoque igitur melius eſt, ut notius, aut præſtantius præferatur, quamuis id non ſit neceſſarium. Ex his facilè Auerrois opinio percipi poteſt, ſiquidem dixit ad librum uſque de animalibus doctrinę ordinem eſſe ſecundum neceſſarium, quia communiora, & quæ principiorum rationem habeat, pręponun tur, ſine quibus quę deinceps ſunt, exactè cognoſci non poterant. di ſciplinæ autē, quæ eam antecellunt, quæ eſt de animalib. cōmuniora pertractat, ut priores uniuerſa, poſteriores uerò ſingula. libro .n. phy ſico. de ijs, quæ latioris ambitus ſunt, diſſeritur, quorū cognitio poſte riorib. ſummopere neceſſaria eſt. Cōſimili ratione ſi doctrina de cęlo ad ea referatur, quæ in ijs, qui ſequūtur, libris tractantur, perſpicuū eſt de magis cōibus diſputari, nimirū de corporib. ſimplicib. ex quib. mixta componuntur. Prēferendus eſt etiā poſterioribus de ortu & interitu liber, in quo de uniuerſo mixto agitur. tres uerò priores me teororum, in quibus de mixtis imperfectis diſſeritur, libro quarto, in quo de perfectis agitur, pręponuntur, quandoquidem imperfecta natura perfectis præferuntur. Prēterea cùm plantę priores ſint ſe cundum naturam animalibus, meritò de plantis liber eum, qui eſt de animalibus, pręcedit, nam licet plantę ſpecies ſint animati corporis, ueluti animalia, ut hac ratione eis priores dici nō poſſint, cùm ęquè à genere diſtent, tamen quia ſimpliciores ſunt, ſiquidem pauciora cō tinent, animamq́ue priorem complectuntur, idcirco natura priores dicuntur. Huc uſq; igitur Ariſto. iuxta Auerrois ſententiam or dine naturę uſus eſt, ſcientia autem de animalibus librum de anima antecellit ſecundum melius, & notius, ſecundum neceſſarium de ani ma doctrina eſſet pręferenda, ordine igitur ſecundū notius de Ani malibus libri pręferuntur, quandoquidem in his inquit Auerrois, materiales partes animalium explicantur, quæ cùm ſenſui ſubijciantur, ipſa anima notiores ſunt. Probat Auerrois librum de plantis eum, qui eſt de animalibus, pręcedere, ſunt enim plantę ſim-

plicio-

pliciores, naturaque priores, siquidem uegetatiuam duntaxat animam obtinent, in animalibus uerò præter hanc inest sensitiua, præponuntur autem, quæ magis simplicia sunt. Præterea eo ordine animata sunt constituenda, quo eorum animæ collocantur, anima uerò uegetatiua, quæ in plantis inuenitur, prior est sensitiua, quæ in animalib. meritò igitur liber de plātis eū, qui est de animalib. antecellit.

Opinio reiicitur, soluunturque rationes. Cap. 15.

HAEC autem Auerrois opinio à uero aliena est, multiq; in ea inueniuntur errores, in primis uerum non est librum de plantis de animalibus facultatem anteire, præterea est falsum de anima disciplinam à libris de animalibus seiungi, à ueritate etiam illud abhorret paruorum naturalium libros eum, qui de anima est, consequi, distinguique à libris de animalibus, & de anima. Hæc tantum absunt ab Aristotelis mente, ut nihil magis recedat, & ut sigillatim quique error aperiatur, id primùm destruemus, librum de plantis præcedere, qui de animalibus est. eo ordine de animatis agendum erat, quo eorum opera tractari oportebat, Aristoteles initio de sensilibus instituit se prius tractaturum tum communia tum propria animalium opera, postea quæ sunt plantarum, si igitur de animalium actionibus ante fit sermo, similiter animalium tractatio ei, quæ est de plantis, præferenda. Præterea exordio primi meteor. proponens de quibus esset dicturus, post meteorologicā facultatem ait de animalibus & plantis, ubi de animalibus orationem disciplinæ de plantis proposuit & adiecit, his dictis erit finis totius scientiæ de natura. Ad hæc in calce quarti tractationem de animalibus scientiæ de plantis præposuit. Præterea 1. de gen. animal. pollicetur se de plantis in opere seorsum tractaturum, & in fine libri de long. & breuit. uitæ cùm in sermonem de plantis incidisset, ait se de eis locuturum in libro de plantis, quoniam tunc fatetur se de animalibus agere. Testimonio itaq; Aristotelis constat libros de animalibus eum præcedere, qui est de plātis, quod idē rationibus moliri possumus, doctrinæ ordo ab eo sæpius incipit, unde quis facillime addiscere potest, ut patet. 5. meta. partes uerò plantarum materiales,

1. de gene. animal. c. 1.

teriales, de quibus teſte Auerr. agitur in libro plantarum, ex partibus animalium materialibus innoteſcunt, quare animalium doctrinam præferri oportet, Ariſto. Secundo de anima ex proportione ad partes animalium materiales explicat eas, quæ plantarum ſunt, ait enim radices in plantis reſpondere ori in animalibus, & inferius arguens Empedoclem aſſerentem folia eſſe ſurſum, radices uerò deorſum, ait ſurſum eſſe, ubi uiuens accipit nutrimentum, & ex proportione in partibus animalium oſtendit partes in plantis. Si igitur plãtarum notitia ex animalibus comparanda eſt, perſpicuum eſt de animalibus libros diſciplinæ de plantis præponi. Nec rationes allatæ alicuius ſunt momenti, quandoquidem doctrinæ ordo, ut dictum eſt, non ſemper ab eo, quod eſt antiquius ſecundum naturam, exorditur, ſed interdũ à notiori, quã ob cãm liber de animalibus eũ, qui eſt de plãtis, antecellit. quare ſi de ordine ſecũdũ naturã loqui uolumus aſſentimur de plantis facultatem precedere, uerùm ſecundum notius contra res ſe habet. deceptus eſt etiam Auerrois cùm librum de anima ſeiungi ab ijs, qui ſunt de animalibus, putauerit, ut à libro de hiſtoria animal. de partibus, & de generatione animalium, quos ſolùm opinatur uocari de aĩlibus libros, nos. n. paulo infra mõſtrabimus diſciplinam de anima ſub ſcientia de animalibus complecti. lapſus eſt etiam Auer. cùm dixerit omnes libros paruorum naturaliũ librum de anima conſequi, quippe de inceſſu animalium opuſculum quod paruis philoſophiæ partibus adnumeratur, præfertur, ut ex Ariſtotele patet in fine illius operis, ubi cùm epilogo collegiſſet, quæ dixerat libro de partibus & de inceſſu, proponit ſe de anima tractaturum, quare de anima liber poſtponitur ei, qui eſt de inceſſu. Falſum eſt quoque paruorum naturalium libros ab ijs, qui ſunt de animalibus, ſecerni, ut paulo poſt monſtrabimus.

2. de anima tex. 6.

tex. 38.

Opinio propria. Cap. 16.

ALIORVM reiectis opinionibus in præſentia noſtra eſt afferenda & quid in re hac Ariſtoteles ſenſerit, aperiendum. Verùm cùm de ordine ad librum uſque mineraliũ ab alijs non diſſentiamus, illud duntaxat breuiter perſtringemus, qui poſt librum de mineris ſtatuendus ſit. noſtra hæc eſt opinio, ut liber

ber de animalibus consequatur sextam sibi uendicans sedem, post quem in septimo loco sit liber de plantis, in quo finis imponitur scientiæ de natura, & id paulo supra constitit, ubi contra Auerroim diximus Aristotelem secundum naturam peruertisse ordinem ob nostrum addiscendi modum. quare exploratum est librum de animalibus doctrinam de plantis anteire. Verùm cùm de animalibus disciplina multos complectatur tractatus, ut librum de historia, de partibus, de incessu animalium, de anima, de generatione animalium, & libros paruorum naturalium. duo scire oportet, primum est, an omnes, quos enumerauimus libros, sub disciplina de animalibus cõprehendantur. Secundum quo ordine sunt constituendi. Et ut primũ aggrediamur, libris de animalibus, qui de historia est, adnumeratur, quod ex inscriptione primùm liquet, quandoquidem de animalium historia nuncupatur. Præterea quæ ibi tractantur, ad animalium facultatem spectant, quatuor enim ibi de illis confusa quadam cognitione disputantur, primum ad eorum naturam ac substantiã, operationesque nempe ad sensum & motum attinet, & hęc prioribus quatuor libris complectuntur, agere autem de his eius est disciplinæ, quæ de animalibus differit. secundum autem, de quo ibi disputatur, omnium animalium generationem respicit, & id quidem in tribus, qui deinceps sunt, libris continetur. Tertium est de animalium uita & morte, de quo in octauo agitur. Quartum ad mores pertinet animalium nono comprehensum. hęc autem sunt ea omnia, quæ in opere de historia disputantur, quę cùm unicuique perspectum sit ad animalium attinere cognitionem, iurè in ijs numerandum est libris, qui de animalibus habentur. in his similiter complectitur, qui de eorum partibus nominatur, siquidem pro rei exacta cognitione omnia principia opus est noscere, teste Aristotele initio libri physicorum, animal autem ut ex internis principijs, ex materia & forma constat, de utraque igitur habenda erat doctrina pro eorum perfecta scientia, sicut etiam testatus est primo de partibus. uerùm cùm eorum materia sensibus subiecta sit, notiorque forma, meritò de ea prius tractatum est libro de partibus animalium, ubi omnes animalis partes materiales præcipiuntur, ut in fine quarti meteor. Aristoteles instituerat, cùm dixerit se locuturum de similaribus & dissimilaribus partibus, quod idem monuit initiò de partibus & in fine libri

1. de partibus aial. c. 1.

libri quarti eiusdem earum colligens epilogum sic ait. Sed de partibus animalium quam ob causam quæque sint, dictũ iam est per omnia animalium genera. *Perspicuum est igitur inter libros de animalibus connumerari eum, qui de partibus inscribitur. consimili ratione in ijs numeratur de incessu uocatus, ibi enim de partibus materialibus, quæ motui animaliũ deseruiunt, agitur, ut testatur Arist. in calce de partibus. tractare uerò de motu animalium & de partibus ei auxiliantibus munus est disciplinæ de animalibus, siquidem eiusdem est facultatis de principijs, subiecto, & de affectionibus agere. nec eadem est disputatio de motu, quæ hìc habetur, & quæ in libro de communi motu animalium fit, hìc enim de motu tractatur penes instrumentorum differentias, quibus animalia mouentur, ibi uerò de motu uniuersè differitur, ut ad differentias animalium & instrumentorum non contrahitur, utraque tamen doctrina ad scientiam de animalibus attinet, cum de eorum agatur operibus: ut autem de his duobus, idem intelligendum est de cęteris paruorum naturalium libris, & primũm id de eo, qui de sensu & sensili inscribitur, ostendimus. unius sunt partes de obiectis agere, & de potentijs, quarum sunt obiecta, ueluti Arist. 2. de anima præcipit, sunt autem sensuum obiecta sensibilia, quare ad eandem attinebit facultatem de sensibilibus & sensibus differere, munus est de animalibus scientiæ de anima de eiusq; potentijs loqui, cùm igitur libro de sensu & sensili de sensibilibus, quæ sensuum sunt obiecta, fiat sermo, non ab re liber ille in ijs numerabitur, qui agunt de animalibus ad eandem quoque doctrinam agere spectat de sensiterijs sensuum ve instrumentis, quippe partes animalium materiales sunt, in ijsque sensus figuntur, quare eodem libro de illis dictum est. nec non ad scientiam de animalibus de somno & uigilia, de memoria & reminiscentia attinet pertractare, hæc enim aut omnium sunt animalium affectiones, ut somnus & uigilia, aut perfectioribus insunt, sicut memoria & reminiscentia, cùm unius sit facultatis subiectum eiusque accidentia contemplari, meritò de eis agere, quę affectiones sunt animalium, ad eandem attinet disciplinam, cuius est quoque tractare de longitudine & breuitate uitæ, de senectute & iuuentute, de inspiratione & expiratione, de morte & uita, & de sanitate & morbo. hęc. n. oĩa eorũ sunt affectiones, ad eandẽq;* attinẽt

2. de anima tex. 33.

attinet facultatem. His igitur constat libros paruorum naturalium in ijs numerari, qui de animalibus differunt, in quibus etiam de generatione animalium liber comprehenditur, ueluti perspicuò ex inscriptione liquet, & ex ijs, quæ initio illius operis Aristoteles scribit, quandoquidem de eorum efficiente mouenteve pollicetur se tractaturum, quo animalia procreantur, simul etiam de generatione, & de partibus, quæ generationi conducunt, ut de utero, & de cæteris id genus partibus, est autem animalium affectio generatio. nemini itaque dubium est facultatem hanc ad eam, quæ de animalibus, spectare. Verùm cum hæc dixerimus, ad nostrum modò redeundum est institutum, gratia cuius cætera omnia prodidimus, aperiendumque est sub eadem de animalibus facultate complecti librum de anima, quod rationibus & auctoritatibus conabimur. Est prima ratio eiusdem est disciplinæ de principijs, & de ijs, quæ ex illis efficiuntur, differere, ut passim dictum est, anima est animalis principium, quare de anima liber, qui de principio animalis agit, inter libros de animalibus connumerabitur. Præterea ad eandem spectat facultatem de materia & forma pertractare, ut patet 2. phys. sed de animalibus scientia de materia istorum agit, ut monuit Aristo. in exordio primi de partibus animalium, ergo eadem de forma faciet uerba, anima uerò est animalis forma, de qua differitur libro de anima quare facultas de anima pars erit eius, quæ est de animalibus. deinde in uolumine de anima agitur de principio animalis, ergo de animali habetur doctrina, argumentandi modum mutuamur ab Aristotele asserente 12. meta. de substantia fieri sermonem, quia eius principia inquiruntur, & 4. eiusdem fieri contemplationem de ente, si quidem entis principia indagantur, consimili modo nos dicimus, quod si animalis principium largitur, ergo de animali est intentio. Adhæc coniunctorum & relatiuorum una est scientia, autore Aristotele primo de partibus animal. anima uerò, quæ forma est, & corpus, quæ materia, mutuo referuntur, relatiuaque sunt, ut patet ex animæ definitione, in qua corpus fuit acceptum, ergo de eis agere unius erit scientiæ, at de animalium materia sciētia de animalibus disputat, eadem igitur de forma loquetur. Hoc idem testimonio Aristotelis confirmatur, qui primo de partibus animalium ostendit ab ijs animam considerari, quibus scopus est animalium notitiam

2. Phy. tex. 22.

12. Meta tex. 1.

4. Met. tex. 1.

nancisci, quandoquidem ait animal aut esse animam, aut non sine anima, & quàm primum e corpore anima discesserit, animal esse desinit, æquiuocèque dici animal. Aristoteles igitur animę cognitionem ad eum attinere sentit, qui de animalibus disputat. Deinde de anima liber inter eos complectitur, qui de animalibus differunt, ergo ab illis non seiungendus. in fine enim de incessu animalium cùm Aristoteles de animalium materia disseruerit, de anima se tractaturum pollicetur, & initio de sensilibus testatur se de aĩa egisse, libri uerò de partibus, & de incessu animal. atq; de sensu & sensili de animalibus sunt, cùm autem inter hos medius sit de anima liber, fateri cogimur libris de animalibus adnumerari, alioquin confusa & perturbata foret de animalibus scientia, & in calce de communi motu animal. epilogo repetens quę dixerat, ait dictum fuisse de animalium partibus, & de anima, pręterea de sensu, & memoria, & somno, & communi motu, ubi inter libros de animalibus eum constituit qui de anima extat, omnesque cum libro de generatione coniungit. Deinde in fine de longit. & breuitate uitæ proponens ea, de quibus est dicturus, sic ait. Reliquum autem nobis considerare de iuuentute & senectute, & uita & morte, his enim determinatis finem vtiq; habebit, quæ de animalibus methodus. *Omnes igitur libros de animalibus esse innuit, cùm dicat, his determinatis finis erit eius methodi, quę est de animalibus. His igitur constat librum de anima partem esse facultatis de animalibus, in eodemque loco ponendum, quare sextum locum sibi asciscet, qui similiter de animalibus scientiæ tribuitur. Et hæc hactenus de primo, quod instituimus. Ad secundum modo accedendum est, & quem ordinem inter se de Animalibus libri obtineant, quos enumerauimus, explicemus. pro cuius præceptione id accipere oportet, de animalibus doctrinam duas in partes ab Aristotele fuisse diuisam, in eam nempe, quæ animalium, quia duntaxat tradit, & in alteram, quæ causam & propter quid largitur eorum omnium, de quibus quia habitum fuit in priori parte. ueluti primus Ludouicus Buccaferreus, ne alicui quod suum, est, eripiam, aperuit & docuit. Aristoteles more historiarum scriptoris in parte dante quia processit, quandoquidem simplici utitur narratione rem instar historicorum explicans, & nullam eorum, quę scribit, adijcit causam. nec id præter rationem est, siquidem hoc idem*

idem inuenire licet in ijs facultatibus, quæ mutuò disiunguntur solum in hoc inter se conuenientes, quòd una alteri subijcitur, subalternatæque sunt, in qnarum una quia tantùm cognoscitur, in altera uero propter quid. Si igitur hæc duo quæsita, quia scilicet & propter Quid, indiuersis absoluuntur disciplinis, idem usu ueniet in partibus unius facultatis, sic enim exposcit noster cognoscendi modus, ut prius Quia assequamur, postea propter quid. Cùm autem animalium cognitio ob eorum nobilitatem multa egeret perscrutatione, opus fuit eam duas in partes secari, in quarum una ipsum Quia sciretur, quæ nouem libris de animalium historia comprehenditur, ubi Aristoteles more historiæ ea rimatur, quæ ad animalium spectant notitiam. Altera pars reliquis de animalibus libris continetur, quod ex Aristotele secundo de partib. animal. confirmatur, ubi sic ait. Ex quibus nam, & quot numero membris singula animalia constarent, libris historiarum, qui de his scripti à nobis sunt, planius explicauimus, nunc quas ob causas quæque ad hunc modum ita se habent, consideremus, uidelicet ita, ut omnis ratio seiuncta ab iis, quæ per historias exposuimus, tractetur. *Fatetur igitur libro de historia animalium se egisse per modum historiæ, & quòd in libris de partibus rationem & causam reddat. quod idem protulit libro de incessu, ubi instituens de partibus animalium motui seruientibus se locuturum sic ait.* De omnibus certe iis, & quæcunq; istis sunt cognata, perscrutandæ sunt causæ, quod enim hoc contingat modo, ex naturali palam est historia, quam autem ob causam, nunc est inuestigandum. *Liquidò igitur constat historiæ modo Aristotelem egisse in priori parte. in altera uerò causam & rationem indagat. Quatuor autem, ut paulo supra tetigimus, de animalibus erant inuestiganda, primum substantia & natura cum proprijs eorum operationibus. Secundum generatio, qua quodque eorum gignitur. Tertium uita, & mors. Quartum est de moribus. Quæ omnia complexus est more historico rum confusa quadam ratione in libris de historia animalium. Primum autem docuit in quatuor prioribus libris, in quibus de partibus, ex quib. animalium substantia perficitur, agit, sicut etiam de eorum operationibus ut puta de sensu & motu, quæ propria animaliũ opera dicuntur, ut liquet 1. de anima. Tractat secundum in tribus,*

2. de partibus anim. cap. 1.

lib. de incessu anmal. cap. 1.

1. de anima. tex. 19.

qui sequuntur, libris, vbi de omnium animalium generatione disserit. Octauo libro de morte, & uita, nono autem de illorum moribus. Theodorus Gaza à prioribus libris abstulit decimum, & id quidem non iniuria, siquidem in eo alius docendi modus conspicitur, causa enim fertilitatis & sterilitatis redditur, quod minimè ad eã attinet facultatem. Hanc autem partem, in qua quia diximus tradi, ea cõsequitur, quæ causam aperit, & in cæteris de animalibus libris complectitur, in qua primum de materia disputatur, siquidem notior est forma, tum quia sic natura in rerum productione progreditur, ut prius materiam, ex qua forma procreanda est, præparet. proximè igitur post libros de historia ij sequuntur, qui de partibus, & de incessu sunt conscripti. ueluti Aristoteles 2. de partib. & de incessu innuit, cùm librum de historia uocat. hęc pars ei de historia respondet, quę ea largitur, ex quibus animalis substantia constituitur, cum qua similiter coniungitur de anima liber, siquidem in ea pars declaratur materialis, in disciplina uerò de anima pars formalis, ex quibus animalis substantia efficitur. prior est liber de partibus eo, qui est de incessu, quoniam communior est, cùm in eo uniuersè de omnibus materiæ partibus agatur, libro uerò de incessu de ijs tantum, quæ motui inseruiunt. hic etiam ordo ex Aristotele elicitur, qui in fine de partibus sic inquit. Sed de partibus animalium, quam ob causam quæque sint, dictum iam est per omnia animalium genera, quæ cùm explicata sint, sequitur, ut de partibus animaliũ incessui deseruientibus disseramus. Et in fine de incessu colligit quæ dixerat prius in libro de partibus, deinde quæ in eo de incessu sequitur deinceps de anima liber, ut ibidem Arist. significauit quando sic ait. Iis autem sic determinatis proximum est de anima cõtemplari. Pars igitur, quæ animalium substantiam explicat, libris de partibus, de incessu, & de anima comprehenditur, quę priori parti de historia respondet. pars, in qua de operationibus agitur, ea est, quę de ijs, quę ad sensum & motum attinent, differit. uerùm quia sentire uidetur magis proprium animalium, siquidem propter sensum talia dicuntur, merito prius de ijs disputauit Aristoteles, quæ hanc respiciunt operationem, ut de sens. & sens. de memoria & reminiscentia, & de somno & uigilia, fuit autem liber de sensu prępositus ei, qui est de memoria, nã sensus exterior prior est interiori. Sequitur

cap. 1.

quitur

quitur post de somno & uigilia liber, quippe ad sensus uidentur attinere, est.n. somnus oı̄um sensuū ligamentū, cui uigilia opponitur: præterea ut tertia tēporis differentia cōplecteretur, sensibus enim exterioribus præsentia dignoscimus, memoria præterita, somno uerò nonnulli dicunt futura præsciri. Deinceps est liber de communi motu animalium, in quo de altera animalium operatione tractatur utputa de motu. ex Aristotele hic ordo colligitur, initio de sens. & sens. sic ait. Quoniam autem de anima secundum seipsam determinatum est prius, & de uirtutum qualibet secūdum partem ipsius, consequens est facere considerationem de animalibus, & uitam habentibus omnibus, quæ sunt propriæ & quæ communes operationes eorum. *librum de sensu is consequitur, qui est de memoria, ut in fine de sens. & sens. habetur, ubi sic inquit Aristoteles.* De sensorijs & sensibilibus dictum est, reliquorum autem primo considerandum de memoria & reminiscentia. *est deinceps liber de somno & uigilia, in calce enim de communi motu animalium sic omnes libros constituit.* De partibus igitur vniuscuiusque animalium, & de anima, præterea de sensu, & memoria, & somno, & cōi motu diximus causas, reliquum autem est de generatione dicere. *in omnibus itaq; his libris ea pars fuit absoluta, quam priorem statuimus libro de historia animalium. Secundæ uerò parti quinq; de animalium generatione libri respondent, quare eum sequuntur, qui de communi motu est, ut testatus est Aristoteles in fine illius opusculi. Pro tertia parte de historia hi habentur libri nempe de longit. & breuitate uitæ, de iuuentute & senectute, de inspiratione & expiratione, de morte & uita, & de sanitate & ægritudine. præcedit autem liber de longitudine & breuitate uitæ, quandoquidem uitæ longitudine senectutem acquirimus, breuitate uerò iuuentutem non pertransimus, quare de iuuentute & senectute sequuntur libri. Præterea cùm expirare sit mori, uiuimus autem donec aerem inspiramus, iurè ad senectutem & iuuētutem sequuntur libri de inspiratione & expiratione. postremùm mors insequitur, qua cuncta diruuntur, non ab re ultimo loco liber de morte & de uita ei opposita constitutus est, post hunc uerò eum, qui est de sanitate & morbo, habemus. Hausimus huiusmodi ordinem ex Aristotele sic dicente in calce de longitudine & breuitate*

uitæ dictum eſt de longitudine & breuitate uitæ, reliquum autem nobis conſiderare de iuuẽtute & ſenectute, & uita & morte, his enim determinatis finem utique habebit quæ de animalibus methodus. *non meminit de inſpiratione & expiratione, quia de his oratio libro de morte & uita comprehenditur, ut initio de morte & uita liquet, ubi ſic ait.* De iuuentute autem & ſenectute, & vita & morte nunc dicendum, ſimul autem & de reſpiratione neceſſarium forte cauſas dicere. *quibus uerbis de reſpiratione librum cum eo coniungit, qui eſt de iuuentute & ſenectute, & morte & uita, & in fine epilogum faciens ſic inquit.* Et de vita quidem, & morte, & de cognatis huius ſpeculationis ferè dictum eſt de omnib. *intelligens per cognata iuuentutem & ſenectutem, & inſpirationem & expirationem, librum autem de ſanitate & morbo poſt poſuit ei, qui eſt de morte & uita, quoniam naturã magis quàm artem ſecutus eſt, nam ut patet primo de partibus animal. ſanitas non modo natura, uerum etiam arte comparari uidetur. hanc ob cauſam puto Ariſtotelem in fine de longitudine & breuitate uitæ non meminiſſe de morbo & ſanitate, imò finem methodi, quæ eſt de animalibus, conſtituit librum de morte & uita. Partem quæ reſpondet quartæ de hiſtoria ſeparatim Ariſtoteles non edidit, quia ſermo ad eam attinens ex libro de partibus colligi poterat, in quo multi animalium affectus explicãtur, cùm de tenuitate & craſſitie ſanguinis differit, ex quibus uarij in animalibus fiunt animi impetus. Tali igitur ordine libri omnes de animalibus ſunt digerendi. & hæc hactenus de ordine, de quo ſatis dictum arbitror, longumq́ue protraximus ſermonem, ut omnis, qui iam pridem de re hac increuit, penitus tollatur error.*

1. de partibus anim. cap. 1.

De ſubiecto Prima opinio. Cap. 17.

SVPEREST, ut de poſtremo, quod propoſuimus, nunc loquamur & quod ſit inſtitutum Ariſtotelis in libro de Anima, explicemus, in qua re uariæ ſunt interpretum ſententiæ. iccirco nos à noſtro philoſophandi genere non diſcedentes primum aliorum recenſebimus opiniones. Nonnulli in hanc iuerũt ſententiam, ut operis materiam putauerint corpus animatum, quod

ratio-

rationibus nituntur monstrare, quarum prima est, id subiectum uocandum in facultate, cuius principia & affectiones largiuntur, corporis animati disciplina hæc ea uenatur, quandoquidem de triplici differitur anima, quæ animatorum est principium, pollicetur etiam Aristoteles animæ passiones se traditurum, quas corporis & animę cõmunes esse ait primo libro: & inferius intelligere, sentire, irasci, & cognoscere negat esse animæ passiones, sed magis compositi, & eius, quod habet animam, esse testatur. de his etiam patet egisse secundo libro, cùm de uegetare & sentire loquitur, in tertio uerò de intelligere. quare libri intentio corpus erit animatum, gratia cuius omnia illa inquiruntur. Præterea ut scientiæ pars sub uniuersa continetur, ita partis subiectum sub toto complectitur, est autem in uniuersa scientia de natura subiectum corpus naturale, ut in prima diximus Præfatione, sub quo, ut species sub genere, subiectum huius disciplinæ debet comprehendi, anima uerò cùm magis sit principiũ compositioneque careat, sub eo contineri non poterit. remanet igitur corpus animatum. Deinde cùm de generis speciebus faciendus est sermo, prius de genere est loquendum, teste Auer. secundo physicorum, quod etiam ab Aristotele fieri consuetum est, qui de uniuerso naturali corpore differuit, antequam de eius ageret specieb. similiter libro de gen. & corr. de mixto communi uerba fecit, deinceps de singulis mixtis. idem seruandum erat in corporis animati speciebus, ut prius de eo communiter fieret sermo, quod nusquam locorum inueniri potest, nisi in libro de anima, in quo ea traduntur, quæ uniuersè animalibus & plantis insunt. Pręterea si principia de eo semper inuestigantur, cuius sunt, aut de animali, aut de plantis, aut de animato inquiritur anima; non de uno illorum, quoniam de altero scientia esset diminuta: quare de animato, cui primum cõpetere putandum est.

1. de anima. tex. 12. & 14.
tex. 64.

2. Phy. cõ. 3.

Opinio improbatur. Cap. 18.

HÆC opinio à recentioribus exploditur, & ab ijs, qui animam subiectum esse opinantur, nullius roboris rationes, quas attulimus, existimantes. Primam enim soluunt, quandoquidem de anima inquiri passiones, & non de corpore animato

mato dixerunt, nec refert ſi eas corporis & animæ communes Ariſtoteles interdum uocauerit, bifariam enim intelligi queunt, aut ut animæ ſunt perinde ac efficientis, à qua originem trahunt, aut ut ſuppoſiti operantis, primo modo animę, & non alterius dicuntur, quomodo libro de anima tractantur, quamuis quo ad denominationem animato, quod uiuere, ſentire, & intelligere dicitur, aſcribantur, ut de eis in paruorum naturalium libris diſſeritur. nec uerum eſt hic agi de anima ob corpus animatum, ſiquidem dixit Ariſtoteles in opuſculo de ſenſilibus ſe diſputaſſe de ea ſecundum ſeipſam. Soluunt etiam alteram aſſerentes dupliciter ſubiectum partis intelligi poſſe locari ſub ſubiecto totius, aut ut inferius ſub ſuperiori, aut ut ad illud reducitur, uel tanquam paßio, uel tanquam principium, & proinde non eſt neceſſe ſubiectum partis ſpeciem eſſe totius, ſed ſatis erit, ſi paßio, aut principium fuerit, ueluti dici poteſt de primo motore, qui principium eſt corporis naturalis, in octauo tamen phyſicorum eſt ſubiectum. Conſimili ratione dicendum eſt de anima, quòd cùm principium ſit, ſubiecti rationem non ſubterfugit. Quis nõ irrideat tam pueriles, aut aniles ſolutiones? quis, obſecro, in tam magna expoſitorum leuitate non inſaniat? qui dum alios arguunt, crimine non uacant, ſolutiones enim, quas attulerunt, ueræ non ſunt, primùm operationes cum paßionibus, à quibus plurimùm ſeiunguntur, confundunt, nam ut tertio phyſ. liquet, actio licet re & ſubiecto cum paßione conueniat, inter eas tamen eſt rationis diſcrimen, quatenus enim ab agente proficiſcitur, dicitur actio, ut uerò in ſubiecto recipitur, paßio, perperam igitur eas paßiones corporis animati dixerunt eſſe animæ, quæ earum potius dicitur efficiens autore Ariſtotele ſecundo de anima Deinde formę eſt agere, materiæ uerò pati, ut conſtat 2. de gen. & corr. eſt autem anima forma, cuius operationes ſi ad eam ipſam conferantur, non dicuntur paßiones. Deinceps Ariſtoteles primo de Anima ambigit an ſint communes paßiones animę & corporis, non tamen dubitat, an ſint animæ operationes, id enim perſpicuum erat, ſolum enim erit dubitatio cuius eſſent paßiones, & tex. 67. coniuncti, & non ipſius animæ teſtatus eſt. præterea ratio illa de paßionibus, & non de actionibus erat intelligenda, cùm dicebatur, illud eſſe ſubiectum, cuius paßiones inquiruntur, nam Ariſtoteles primo poſt. de ſubiecto eas monſtrari

3. phy. tex. 19.

2. d anima tex. 37.

2. de gener & cor. te x. 53.

1. d anima tex. 12.

strari praecepit. nec solutio secundae rationis aliquod habet momentum, anima enim propter se non potest considerari, eo enim modo res est cognoscenda, quo est, cùm autem anima animati corporis sit principium, sic pertractanda est. Praeterea Aristoteles 12. meta. dixit de substantia fieri sermonem, quia eius principia quaeruntur: similiter nos dicimus, differi de corpore animato, quippe anima eius principium indagatur. nec altera solutio est recta, siquidem operaepretium est partis subiectum sub uniuerso contineri, quoniam Aristoteles primo post. asseruit scientiam subiecti principia, & partes perscrutari, per partes autem eas intellexit, quae subiectiuae nuncupantur, & species sunt, quae deinde in partibus scientiae ut subiecta ponuntur. Additur etiam, quòd idem esset subiectum, & principium facultasque principijs, quae potißima est conditio ad scientiam requisita, careret. isti igitur summopere decepti sunt. uerùm licet contra hos haec dixerimus, eã tamen opinionem ueram non opinor, quinimo plurimum à ueritate recedere. Alijs eam tollere conabimur, primùm quia paulo ante ostendimus facultatem hanc partem esse sciẽtiae de animalibus, tunc igitur subiectum superaret scientiam, latius enim patet animatum corpus, quàm animal, aequaleq; disciplinae non esset, imò partis subiectum amplioris esset ambitus, quam uniuersum, siquidem in tota de animalibus scientia est animal, hîc uerò esset corpus animatum. fuisset etiam Aristoteles diminutus in scientia de animalibus, nõ enim de eorum principio formali egisset. libro etiam de partibus fatetur se tractaturum de anima animalis causa, quod animam, aut non sine anima esse asseruit. His constat falsitas huius opinionis, rationes uerò inferius diluemus.

1. post. tex. 179.

Secunda opinio. Cap. 19.

EST secunda opinio, quam ferè secuti sunt omnes, nec qui eius auctor fuerit, certo sciri potest, qui materiam huius operis animam esse opinantur, quod rationibus & autoritatibus moliuntur. Est autem prima ratio, ut id sit subiectum, cuius & quid & qa praecognoscitur, ut patet primo post. de anima utrunq; praecognoscitur, in Secundo enim libro de anima eius traditur definitio, & quid ipsa sit, explicatur. Praeterea id subiectum

1. post. tex. 2.

consueuimus uocare, cuius facultas uenatur partes & passiones, ut crebrò diximus, sunt autem animæ partes uegetatiua, sensitiua, & intellectiua, de quarum duabus prioribus secundo libro disputatum est, de postrema uerò in tertio. nec de passionibus tractatio est omissa, luculenter enim in his tribus libris dictum est de uegetare, sentire, & intelligere, quæ animæ sunt passiones. perspicuum igitur est eam constitui subiectum. Deinde id, gratia cuius facultas omnia contemplatur, est subiectum, omnia enim ad ipsum dirigi oportet, tractantur hic omnia animæ causa, propter eamq; de cæteris alijs fit disputatio. Additur etiam, quòd cùm inscriptio à re, de qua disseritur, & ab operis scopo sumatur, anima erit subiectum, quippe liber hic de anima inscribitur. Præterea si alterum quid pro subiecto statueretur, facultas hæc alijs scientiæ naturalis partibus nobilior non esset, ut Aristoteli placuit, quandoquidem in compluribus alijs libris de ijs agitur, quæ præstantiora sunt, ueluti libro de cælo, in quo subiectum diximus uniuersum, cuius cæleste corpus extat pars. quare si disciplina hæc inter primas locanda est, ac compluribus alijs dignitate eam præstare uolumus, est necesse animam esse subiectum. Huic etiam opinioni testimonio est Aristoteles, qui initio libri de anima hanc facultatem uocat historiam de anima, & paulo post intelligens librum hunc de anima loqui ait eius cognitionem esse utilem ad omnem ueritatem, & tex. tertio sic inquit inquirimus autem considerare & cognoscere naturam ipsius & substantiam, postea quæcunq; accidunt circa ipsam. *& in principio libri de sensilibus fatetur se egisse de anima secundum seipsam. In hanc eandem opinionem iuit Auerrois 2. de anima, ubi ait Aristotelem accepisse animæ potentias sola diuisione, nec aliquam ad id afferre demonstrationem, quia artifex non potest demonstrare subiectum suæ artis, neq; species illius subiecti, quare Auerrois animam subiectum esse concedit, potentias uerò partes subiecti. hoc idem græci interpretes Them. Ioan. gram. Simpl. & Alexander senserunt, quos plerique latinorum secuti sunt.*

2. de anim. com. 27.

Opinio

Opinio reiicitur. Cap. 20.

LICET hæc opinio compluriũ sit expositorum, & eorũ qui dem, qui doctrina & ingenio præstiterunt; nullo tamen aut senatus consulto aut plebiscito cogimur, ut cum istis semper sentire debeamus, philosophi enim opiniosissimi homines sunt, sæpeq; eos discrepantes inuenimus, iccirco nemo mihi uitio uertat, si aliquando ab eorum opinionibus discesserim, eaq; nonnun quam improbauerim, quæ autoritate quadã potius quam certa ulla ratione tradita sunt, plus apud me uera ratio, & Aristotelis auto ritas ualet, quàm omnium interpretum opinio. Dicimus igitur hanc eorum opinionem à ueritate abhorrere, quod sic primò ostenditur. id subiectum esse arbitramur, de quo monstrantur passiones, ueluti Aristoteles his uerbis primo post. significauit omnis enim demõ stratiua scientia circa tria est, & quęcunq; esse ponuntur, hæc au tem sunt, genus, cuius per se passionum est speculatiua *quare semper scientia de subiecto ostendit passiones, at hæ de anima mini me monstrari possunt, caret enim passionibus, quandoquidem ei tri buendæ sunt passiones, cui accidentia insunt, sunt enim passiones propria accidentia, anima uerò his non potest subijci, siquidem com positæ sunt substantiæ, & non simplicis, cuiusmodi est anima. Ad hæc recipere proprium est materiæ, cuius quoque est pati, anima uerò est forma, cui magis recipi, & agere competit, quare acci dentibus passionibusuè subijci nequit, deficiunt igitur sibi subiecti conditiones. Nec me solutio nonnullorum fugit asserentium rem simplicem subiectum stabiliri nihil uetare, licet accidentibus non sit obnoxia. non enim fieri potest ut de eo monstrentur accidentia, cui non insunt, re igitur subiectum passiones habere necesse est. Præ terea Aristoteles 2. post. ait quòd omnis demonstratio aliquid de ali quo monstrat, aut id, quod inest, aut quod non inest, monstratur, nõ secundũ, tunc enim demonstratio esset falsa, uerè igitur accidentia inhærere subiecto oportet. Deinde nec illud uerũ est, nempe uegeta re, sentire, & intelligere esse animæ passiones, quandoquidem eius sunt operationes, alterius uerò ut puta compositi & habentis ani mam dicuntur passiones, & proinde primo de anima Aristoteles sic inquit.* Dicere autem irasci animam simile est, & si aliquis dicat

1. post. text. 76.

2. post. text. 16.

1. de anim. text. 64.

eam texere,uel ędificare, melius eſt enim fortaſsis non dicere animam miſereri,aut addiſcere,aut intelligere , ſed hominem anima. *Deinceps cuiusque ſcientiæ propria ſunt principia , ut Ariſtoteles 6.meta.teſtatus eſt dum ſic inquit.* Simpliciter omnis intellectualis ſcientia, ſiue aliquo modo intellectu participans circa cauſas,& principia,aut certiora,aut ſimpliciora eſt.*& primo poſt. ſic ait* Difficile autem eſt cognoſcere,ſi ſciuit,aut non, difficile eſt enim cognoſcere,ſi ex uniuscuiuſq; principiis ſcimus,aut non,quod eſt ſcire.*ſunt autem principia,ex quibus ſcimus,ipſius ſubiecti,nã teſte Ariſtotele primo de anima quod quid eſt ſubiecti eſt principium omnis demonſtrationis, quod de principijs,ex quibus res exiſtit, & non cognitionis tantum intelligendũ eſt,ut uiſus eſt innuere Ariſtoteles 6. meta. quando dixit cuiusque ſcientiæ eſſe principia,& cauſas. oſtenderetur etiã accidens per alterum accidens,primaq; propoſitio, in qua accidens de altero prædicaretur,non eſſet prima, qualis requiritur ad demonſtrationem, anima aũt quoniam ſubſtãtia eſt ſimplex, caret id genus principijs. ſubiectum igitur eſſe non põt:prætereaid ſubiectum dicimus,cuius principia inquiruntur,animæ uero principia indagari nequeunt,ſiquidem illa non habet , ſed magis ipſa dicitur alterius principium, aut animalis , aut corporis animati , hic argumentandi modus eſt Ariſtotelis 6.meta.affirmante de ente fieri ſermonem,quoniam illius inquiruntur principia,& 12.eiuſdem ait haberi doctrinam de ſubſtantia;ſiquidem huius traduntur principia. His itaque conſtat animam ſubiectum non poſſe defendi.*

6.meta. text. 1.

1. poſt. text.72.

6.meta. text.1.

Opinio propria. Cap. 21.

TEMPVS *modò admonet , ut noſtram recenſeamus opinionem,pro qua nõnulla animaduertere oportet, primũ eſt,ꝙ cũ de ſubiecto nos loquimur, illud intelligimus, quod partis uocatur,quandoquidem diximus hanc de anima diſciplinam partem eſſe eius,quæ de animalibus extat,dici tamen poteſt, ut ad uniuerſam huius operis facultatem refertur,ſubiectum totius,cùm toti ſcientiæ æquale eſſe oporteat. præterea eſt ſciendum quòd illius duæ ſunt partes inueſtigandæ,res nempe conſiderata, & differendi*

modus, ut in alijs præfationibus monuimus. Ex his dicimus quòd si in uniuersa de animalibus scientia loquimur, subiectum totius animal stabiliendum est, quod cùm etiam à primo philosopho pertractetur, adijci oportet tractandi modum, qui proprius sit philosophi naturalis, hic autem est, ut habet in seipso principium motus & quietis, illius enim scientia de animalibus principia, partes, & passiones uenatur, quod idem subiectum poni operæprecium est in qualibet huius facultatis parte diuerso tractandi genere. fuit autē necesse de animalibus sermonem in multos diuidi tractatus, quandoquidem multa de ijs tradenda erant, primum de eis quatuor cognosci principia oportebat, materiam, formam, finem, & efficiens, nec non & passiones, quorū quodlibet multa egebat perscrutatione, ideo de singulis, & separatim tractari oportuit. de materia autē dictum est libro de partibus, & de incessu animal. ubi ea omnia tradita sunt, quæ ad materię cognitionem spectabant. de altero interno principio nempe de forma libro de anima disputatum est, siquidem anima est animalium forma, uerùm cùm ea simul finis sit, ut patet secundo libro, de quo etiam se dixisse prius Aristoteles fatetur initio de gener. animal. meritò libro de anima de duabus causis fuisse disputatum asseuerare possumus, de efficiente uerò, & de ea affectione, quę dicitur generatio, dictum est in opere de generatione animalium. de passionibus habetur doctrina libris paruorum naturalium, ut de somno & uiglia, morte & uita, & de huiusmodi animaliū affectionibus. in omnibus igitur his cōmentarijs uniuersa de animalibus scientia comprehenditur. sed se offerunt dubitationes, prima est, cur in tot fuit distributa partes de animalibus disciplina, cur illud in hac non inuenitur, quòd in reliquis, ut simul et eodem loco de principijs, & passionibus fieret sermo? Secundò ambigitur, si uniuersam scientiam de partibus tractare oportet, pars, quę de speciebus agit, non habetur in hac doctrina. Prima euertitur, quod id fuit necessariū in sermone de animalibus, quoniam eorum unumquodque longa egebat oratione, & cuiusque uoluminis magnitudo iam satis creuerat, ideo separatim de illorum quolibet fuit tractatum. soluitur secunda dubitatio, ita Aristoteles de animalibus scripsit, ut omnia patefecerit ingenio, atque elaborauerit industria, & nihil est, quod in eo desiderari possit, quod ad eorū attineat disciplinam,

2. de anim. text. 37.

plinã, multaque de postremis egit speciebus complura deserens ex alijs perdiscẽda. ut autem ad rem nostram redeamus, in omnibus de animalibus libris subiectũ totius est animal uario tamen differendi genere, quandoquidem libro de partibus quod principium materiale, habensq; in seipso principium motus & quietis, hanc ultimam particulam adieci, quoniam etiam animal, ut ex materia gignitur, à primo consideratur philosopho, libro uerò de anima cum eadem adiecta dictione quo ad formam & finem est subiectum, quo uerò ad efficientem causam & ut generatione efficitur, libro de gener. animal. quatenus autem ad paßiones attinet, subiectum constituitur in libris paruorum naturalium, & in singulis ut diuersam respicit paßionem. quare licet de animali in uniuersa scientia differatur, ut uerò diuerso modo consideratur, in singulis libris proprium fit subiectum. sed quis poßet ambigere, frustra de paßionibus disputatur in libris paruorum naturalium, cùm de eis tractatum sit libro de anima, quando sermo factus est de uegetare, sentire, & intelligere. diluitur, de eis duplici loco diuerso tractandi modo fuit dictum, libro de anima ut ab anima perinde ac ab efficiente proueniunt, parum ex parte corporis, in paruis uerò naturalibus multa ex parte corporis de eis disputata sunt. perspicuum igitur est libro de anima subiectum esse animal, idq; quo ad principium formale, nõ enim cognosci poterat, nisi perspecta fuissent omnia eius principia, & præcipuè forma, à qua potißimum recipit existentiam, & ideo Aristoteles primo de anima adijciens utilitatem, quam ex scientia hac suscipimus, ait conferre ad naturalem scientiam, quia anima est principium animalium, quare propter animal eam considerari indicauit. Præterea illud paßim diximus esse subiectum, cuius facultas principia uenatur, animalis principium nempe anima inquiritur, ergo illud est subiectum, sic etiam Aristoteles argumentatus est 12. meta. dum de substantia fieri sermonem ostenderet. Deinde tractandi modus à definiendi modo capitur, ut patet 6. meta. anima hic definitur, ut principium, ergo sic consideratur, quando enim dicitur quòd anima est actus, perinde est ac si dixisset, forma, & addidit, cuius, nempe corporis organici, quod animal intelligi oportet, siquidem disciplinam hanc ostendimus partem esse scientiæ de animalibus. similiter altera definitio eodem pacto

6. meta. text. 2.

est

est intelligenda, cùm dicitur, quod est principium eorum, quæ dicta sunt uegetandi scilicet, sentiendi, & intelligendi. Præterea quo modo est, res est cognoscenda, anima est principium, ut unicuique est perspectum, ergo ut sic de eo habenda est doctrina. nec nonnullorum solutio aliquod habet momentum, quòd principia interdum ut subiectum poßint considerari, quando per se fuerint tractata, & non ad alterum relata, & id esse necessarium dicunt, quia unumquodque prius in se consideratur, deinde cum respectu. isti autem maxime decipiuntur, quia res si modo absoluto fuerint consideratæ, ad primum attinent philosophum, qui omnia cum ratione entis contemplatur. Deinde Aristoteles cum collatione ad alterum hic de anima disserit, quandoquidem eam ut principium definiuit. nec uerum est principia aliquandò in se considerari, quoniam semper aliquorum esse dicuntur, & relationem includunt, nec pro subiecto, cum eorum alia non sint principia, constitui possunt. liquidò itaque constat libro de anima scopum & materiam esse animal, ueluti quidam recentiorum in paruis naturalibus uisus est aperire. Verum una superest dubitatio, si animal quò ad formam est subiectum, & id quidem uniuersum, ut ad hanc spectat facultatem, quod erit id, quod principale dicitur? Nonnulli, qui etiam de anima cæli hic disseri opinantur, dicunt corpus cæleste, siquidem inter animalis species illud est præstantius & nobilius, sicuti ad principale subiectum requiritur. uerum istorum uersuta & spinosa doctrina nimis ab Aristotelis mente dissentit, quod ita primùm ostendimus. Aristoteles primo de partibus animal. cùm substantias in eas, quæ ingenitæ sunt, & in eas, quæ ortui & interitui sunt obnoxię, secasset, ait de æternis se egisse, & de animantibus corruptibilibus pollicetur se tractaturum, cuius uerba hæc sunt. sed cùm iam satis de illis egerimus, nostramq; explicauerimus sententiam, restat ut de animante natura disseramus. *eam intelligit naturam, quam ortus & interitus paulo ante dixit esse participem. egit autem de animali æterno libro de cælo. Præterea de illius animalis forma hic uerba fiunt, de cuius materia tractatum est libro de partibus animalium, quoniam in fine de incessu ait. cum de partibus materialibus dictum est, modò de forma & anima est agẽdum, at solum materia animalis corruptibilis libro de partibus fuit explicata, ut eo libro loco citato dixit Aristoteles,*

1. de partibus anima. cap. 5.

ueluti

ueluti etiam id patet ex ijs, quæ in eo tradita sunt, siquidem ijs tantùm conueniunt animalibus, quæ ortui & interitui sunt subiecta, de alio enim ibi non disputatur, nisi de carne, neruis, oßibus, & id genus partibus, quæ in cœlesti corpore minimè inueniūtur. deinde Aristoteles in fine quarti meteor. cum de similaribus cōmuniter egisset partibus, pollicetur se de dißimilaribus & instrumentarijs locuturum, quandoquidem ait in his facilius cognosci rationem similariū, huiusmodi uerò partes cœlesti corpori non insunt, quia uno ore omnium concessum est corpus esse similare, nec in partes essentia diuersas distribui, neq; illa penes densitatem & raritatem uarietas sufficiens est pro natura animalis organici, tunc enim elementa consimili ratione dicerentur organica. Ex quo ēt liquet de anima traditam definitionem minimè cœli aīę congruere. Ad hæc ueluti cæteri libri de animalibus conscripti de eo loquuntur animali, quod mortale est, similiter de eodem libro de anima tractari & de illius forma suspicādum est, aliter libri facultatum, & rerum diuersarum confunderentur, subiectumq; partis latius esset eo, quod est totius, hic enim liber inter eos constituitur, qui de animali corruptibili agunt, nempe inter libros de partibus, de inceßu, & paruorum naturalium opuscula, in quibus aut de materia, aut de paßionibus animalis interitui subiecti disputatur. Ad hæc Aristoteles in calce de long. & breuit. uitæ ait librum de morte & uita finem esse de animalibus scientiæ, cuius hæc sunt uerba. Reliquum autem nobis considerare, de iuuentute & senectute, & uita & morte, his autem determinatis finem utique habebit, quæ de animalibus methodus. *iuuentus & senectus, uita & mors ueluti & cætera, quæ in illis libris tractātur, in animali cęlesti non insunt. Constat itaq; nequaquam hoc libro agi de cœli anima, aut de cęlesti corpore perinde ac de principali subiecto. Nos autem aliter soluimus propositam dubitationem, hominemq; tale subiectum uocari asserimus, siquidem is nobilior est inter animalis mortalis species. Sed adhuc accidit hæsitare, Aristoteles enim erit diminutus, quoniam librò de cœlo solum de cœli materia locutus est, de anima uerò & forma nullibi locorum inuentus est tractasse. Ad id respondetur, quòd licet hic primaria intentione de cœli anima non egerit, tamen de ea tractatio secundaria intentione non excluditur, quandoquidem eius cognitio ex ijs elici potest, quæ*

de anima mortalis animalis posita sunt, ut etiam diximus in prima Præfatione de primis cæli principijs: est enim necesse ut sit actus corporis physici. Præterea complura eorum, quæ intellectui humano tributa sunt, cælesti possunt accommodari, ut cum corpore non sit mistus, actu intelligens, et in quo idem sit intellectus, intellectio, & intellectum, corruptionisque expers. & id non est præter Aristotelis consuetudinem, sicuti Auer. in proœmio libri post. de definitione testatus est, cuius cōditiones tradēdæ erant secundo post. uerùm quia cum ijs conueniebant, quæ sunt demonstrationis, meritò in primo cum de demonstratione loqueretur, de qua facilior tradi poterat doctrina, simul definitionis conditiones largitus est. ita hic nos dicimus quòd cùm facilius anima mortalis animalis cognosceretur, & ex eius oratione accipi possent, quæ cœlesti intellectui competunt, iure de nostra duntaxat anima locutus est. hæc est Aristotelis mens paucis cognita, & è profundissimis philosophiæ literis eruta, ut nos clarius diximus in cōmentarijs, quos hinc ad paucos dies edituri sumus. Eorum verò opinio anilis est, & maximam, dum eam profitentur, ostendunt leuitatem, si iudices quemadmodum in eos, qui aliquod scelus, aut improbe factum commiserunt, graues pœnas excogitauerunt, in minutos philosophos, ambagibusque doctrinam inuolutam disseminantes animaduertissent, vnicuique non liceret philosophari, falsasq; opiniones alijs perdiscendas tradere. Verùm de re hac satis dixisse arbitror, vnusquisq; autem sibi caueat ab ineruditis, & falsis philosophis.

Solutio rationum prioris opinionis. Cap. 22.

MOdò soluendæ sunt rationes earum opinionum, quas nos reiecimus, & illius primùm, quæ corpus animatū subiectum esse putabat, prima diluitur, quòd licèt hic ea tradantur, quæ etiam corpori animato conueniunt, strictius tamen accipiuntur, vt scilicet animalis tantùm naturam declarant, quādoquidem agitur de anima, ut principium est animalis, quoniam id erat Aristotelis institutum largiri animalis doctrinam, cuius

gratia omnia tractantur. similiter de affectionibus dicendum est, de quibus disputatur, ut animali insunt, cuius tradebatur disciplina. Altera soluitur ratio, & concedimus partis subiectum contineri sub vniuerso, & ob id inficias iuimus, animam esse subiectum; animal verò complectitur sub corpore naturali. Ad alteram respondemus, quod Aristoteles non semper ab eo, quod est communius, exorditur doctrinam, sed interdum à nobiliori, aut notiori specie, primo post. locuturus de demonstratione non prius vniuersè de ea disseruit, sed statim de demonstratione simpliciter, perinde ac de præstantiori aggressus est sermonem. similiter cùm in eo libro sit subiectum instrumentum sciendi, de quo communiter prius erat necessarium agi, deserens communem tractationem de demonstratione tanquam de notiori specie cœpit verba facere. Nec ut uulgus philosophorum, & bacchantium nebulonum turba frequenter asseuerat tenendum est, ut prius de sciendi instrumento dictum sit in illa propositione, omnis doctrina, & omnis disciplina intellectiua fit ex præcedente cognitione, quia omni competit speciei, & demonstrationi, & definitioni. sunt enim complura prędicata, quæ utrique conueniunt, & ea quidem maioris momenti, quę prius communiter non sunt tradita, ut fuisset necesse explicari in sermone uniuersali, cuiusmodi sunt, fieri ex primis, veris, immediatis, prioribus, notioribus, & causis quæsiti, similiter ex necessarijs, ex ijs, quæ sunt de omni, per se, & secundum quod ipsum, quæ in demonstratione, & definitione inueniuntur, prædicataque generis dici possunt, ea tamē pro demonstratione tantum fuere explicata, quippe tex. 8. Aristoteles dixerat posterius, & in secundo se tractaturum de definitione, adhuc enim non erat perspectum, an daretur alter sciendi modus præter demonstrationem. fuit etiam necessarium prius tractari de demonstratione, quia libris priorum de huius forma disputatum fuit, aliter à minus communi ad uniuersalius fuisset factus progressus, cùm sciendi instrumentum latius pateat. inuenimus igitur nonnunquam Aristotelem peruertisse ordinem à specie exordium facientem; sicut alijs in locis idem seruasse ostendi potest. primo cœli monstraturus nullum ingenerabile interire, & nullum genitum fieri perpetuum, prius id contra Platonem de Cęlo disputauit, deinde uniuersaliter, ut tex. 109. his uerbis significauit.

uit. De cęlo solum dictum est, vniuersaliter autem de omni spe culantibus erit & de hoc manifestum. *idem seruasse conspicitur 3. physicorum, nam à textu 45. usq; ad 47. in singulis quibusdam corporibus monstrauit non dari infinitum, deinde illud idē uniuer saliter ostendit. quare non est præter Arist. morē aliquando à minus communi auspicari doctrinam ob aliquam occasionem, ueluti in re nostra dicimus, nam prius de animali disseruit, quoniam est notius, & nobilius plantis, faciliusque prædicata generis in eo con spiciuntur, nam secundo de anima plantarū partes ex proportione ad partes animalium cognoscuntur. quare ratio illa nullius est roboris. postrema diluitur, non est diminuta de plantis doctrina, licet in ea de parte solum materiali agatur, quoniam quæ ad animam spe ctant, accipiuntur ex ijs, quæ libro de anima tradita sunt, & hæc cognitio sufficit pro earum forma cognoscenda.*

Solutio rationū secundæ opinionis. C. 23.

Facilè rationes secundæ opinionis diluuntur, quę animā subiectum esse dixerat. prima ratio uera prorsus non est, nam subiectum si fuerit perspectū, despicitur, veluti his uerbis Arist. 1. post. indicauit loquens de principijs, subiecto, & passionibus. nonnullas tamen scientias nihil prohibet quædā horum despicere, ut genus nō supponere esse si sit manifestū, quod est *& ut dicitur de existentia, id est de quid est intelligi opor tet. animal uerò utraq; præcognitione est perspicuum, plerunque etiam multa definiuntur, quæ tamen subiecti rationē non habēt, cu iusmodi sunt principia, & passiones, & in hac re Auerr. deceptus est 2. physi. secundā soluimus, quod & si de anima, & de eius potentijs agitur, tamen uniuersa hæc contemplatio respicit animal, cuius gratia reliqua præcipiuntur. nec uerum est animam habere passio nes, sunt enim operationes, quas opinio uocat passiones, ut paulo supra diximus. quod fuit allatum ex inscriptione, soluitur, quādo quidem usus recepit, à multis fieri inscriptionem, interdum ab accidente, ut liber physi. dicitur de motu, & liber de gen. & corr. & qui de generatione animalium inscribitur, generatio enim est accidens. interdum à principijs, ut liber physic. uocatur de prin-*

1. Post. tex. 76.

cipijs, nonnunquam ab aliqua specie, ut liber post. dicitur de demonstratione. dicimus igitur librum hunc non accepisse nomenclationem à re considerata, sed à principio, si quidem anima principium est animalis, qua à reliquis de animalibus distinguitur, ob quam rationem ei tale fuit tributum nomen. Dicitur nobilis hæc disciplina etiam ex subiecto, quia quodque dicitur tale, qualia fuerint eius principia, a quibus & existentiam, & modum existendi accipit. Ad ea, quæ ex Aristotele afferuntur, facilè respondetur, nam verum est agi de anima non tamen ut subiectum, sed ut principium, & est utilis hæc de anima historia, quia ex ea animalis forma innotescit. nec refert si dixerit Arist. lib. de sens. se tractasse de anima secundum seipsam, quia si liber hic conferatur cum libro de sen. & sensil. parum, aut nihil dictum est de parte corporea, & de instrumentis, quibus sensus adhærent, plura uerò lib. de sen. & sensil. & ideo dici potest secundum seipsam fuisse de anima tractatum. quid uerò senserint interpretes, floccifacio, neque sunt græcorum sententiæ Delphici Apollinis oracula, ut eis tanta sit adhibenda fides. est enim pigri ingenij contentum esse ijs, quæ sunt ab alijs inuenta. Et de hac præfatione, cæterisque satis dictũ arbitror Dei auxilio, cuius prouidentia omnia administrantur.

Ascanius Comitius philosophiæ publicus professor hæc porregit anno nostræ salutis. 1569.

INDEX TOTIUS OPERIS.

A

Anima

Auditus

Corpora

D

Ecly-

E

F

Iamblici,

L

M

INDEX

Natura

N.

O.

Q

Quatuor

R

S